

*Donata
1996*

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ A
SFINTEI MITROPOLII A MUNTENIEI ȘI DOBROGEI

Anul LII nr. 1-4 IANUARIE-APRILIE 1996

ГБАСУБ BISERICII

REVISTA OFICIALĂ A
SFINTEI MITROPOLII A MUNTENIEI ȘI DOBROGEI

Anul LII, nr. 1-4
ianuarie-aprilie 1996

COMITETUL DE REDACȚIE

Președinte:

Prea Fericitul Părinte
†TEOCTIST
Mitropolitul Munteniei și Dobrogei
și
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Vicepreședinți:

Î.P.S. Lucian al Tomisului
Î.P.S. Vasile al Târgoviștei
P.S. Epifanie al Buzăului
P.S. Calinic al Argeșului
P.S. Casian al Dunării de Jos
P.S. Nifon al Sloboziei și Călărașilor
P.S. Teodosie Snagoveanul

Redactori responsabili:

P.C. Pr. Mihai Hau
Diac. Gheorghe Pop

CUPRINS

EDITORIAL

†Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române – Cuvânt de suflet și învățătură la Duminica Ortodoxiei	5
--	---

PASTORALE CHIRIARHALE LA ÎNVIEREA DOMNULUI - 1996

†Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române	9
†Lucian, Arhiepiscopul Tomisului	12
†Vasile, Arhiepiscopul Târgoviștei	15
†Epifanie, Episcopul Buzăului	18
†Calinic, Episcopul Argeșului	20
†Casian, Episcopul Dunării de Jos	24
†Nifon, Episcopul Sloboziei și Călărașilor	27

PAGINI DE SPIRITUALITATE ȘI DUHOVNICIE

Arhim. Benedict Ghiuș - Cuvânt de Anul Nou	30
Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula - Săptămâna Sfințelor Patimi în viața creștină ortodoxă	33
Pr. Lector Ion Popescu - Învierea Mântuitorului Iisus Hristos	38

CREDINȚĂ ȘI MĂRTURISIRE

Prof. Adrian N. Popescu - Opera teologică a Sfântului Grigorie de Nazianz și ecoul ei asupra contemporanilor și posterității	40
Ierod. Sebastian Pașcanu - Comentariu la Canonul cel Mare al Sfântului Andrei Criteanul (Partea a II-a)	45

DOCUMENTARE

Prof. Adrian N. Popescu - Credința creștină și tradiția bisericească, sursă de inspirație literară	56
Pr. Conf. Dr. Ștefan Sandu - Primele contacte ecumenice între ortodocși și luterani. Răspunsurile Patriarhului Ieremia al II-lea către teologii luterani din Tübingen (1573 - 1581) Partea I	74

VIATA BISERICESCA

Diac. Nicolae Vladu - Din agenda de lucru a Întâistătorului Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist	96
Redacția - Ședința anuală a Adunării Eparhiale a Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor	106
Ref. Camelușa Ichim - Sfințiri și resfințiri de biserici în cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor	109
Ref. Camelușa Ichim - Hirotonii în cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor	110
Pr. Cernica I. Gh. - Aspecte ale vieții bisericești din Arhiepiscopia Tomisului. Din agenda de lucru a Înalț Prea Sfințitului Lucian, Arhiepiscop al Tomisului	113

BISERICA ȘI ȘCOALA

Arhim. Dr. Ioasaf Popa - Chipul spiritual și moral al dascălului (profesorului) creștin după Sfântul Grigorie Taumaturgul. Despre Origen	119
Prof. Nela Stănculescu - Educația religioasă în concepția lui Jan Amos Komensky, părintele pedagogiei moderne	128
Prof. Constantin Preda - Obiectivele predării religiei în învățământul preuniversitar	134

MERGÂND, ÎNVĂȚAȚI TOATE NEAMURILE

Diac. Prof. Dr. P. I. David - Câteva drepturi și îndatoriri ale omului dupa Scrisoare către Romani	137
Drd. Laurențiu D. Tănase - Modalități de racolare a noilor adepți specifice sectelor religioase	146
Leon Magdan - Pentru o mai activă prezență a Bisericii: convorbire cu Protos. Ioachim Pârvulescu	151

SEMNAL

Pr. I. Ionescu - Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu: Dicționar al teologilor români, Editura Univers-Enciclopedic, București, 1996	155
Pr. I. Ionescu - Grigore Brâncuși, Cercetări asupra fondului traco-dac al limbii române, București, 1995	156

EDITORIAL

DREAPTA CREDINȚĂ - TEMELIA VIEȚII ȘI LUCRĂRII BISERICII

Cuvânt de suflet și învățătură la Duminica Ortodoxiei

Iubiți fii duhovnicești,

Prima Duminică a Sfântului și Marelui Post al Sfințelor Paști se numește «Duminica Ortodoxiei» sau Duminica dreptei credințe și a dreptei preamăriri a lui Dumnezeu. Care este înțelesul acestei duminici la începutul perioadei de pregătire pentru Sfintele Paști, pentru slăvita Înviere?

În primul rând, Duminica Ortodoxiei ne arată că dreapta credință și dreapta mărire a lui Dumnezeu sunt temelia vieții și lucrării Bisericii, temelie pe care omul începe urcușul său duhovnicesc spre Înviere și viață veșnică. Iar adevărul dreptei credințe este însăși taina Persoanei lui Hristos, Care a spus: «Eu sunt Calea, Adevărul și Viața» (Ioan 14, 6). Hristos este Calea care nu rătăcește, Adevărul care nu înșală și Viața care nu moare, pentru că El nu este numai un om din lumea aceasta, ci este Fiul cel ceresc și veșnic al lui Dumnezeu devenit om. Sfântul Apostol Petru a mărturisit această dreaptă credință zicând: «Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu celui viu!» (Matei 16,16). Îndată după mărturisire, Domnul nostru Iisus Hristos l-a fericit pe Petru și i-a spus că pe această piatră a dumnezeirii lui Hristos va zidi Hristos Biserica Sa, pe care nici porțile iadului nu o vor birui (Matei 16,18). Iar Sfinții Părinți ai Bisericii au tâlcuit «porțile iadului» ca fiind gurile ereticilor și ale prigonitorilor care nu vor birui niciodată dreapta credință a Bisericii lui Hristos.

Așadar, Biserica se zidește și se înalță spiritual spre Împărăția cerurilor, prin mărturisirea dreptei credințe că Iisus este Fiul lui Dumnezeu celui viu. El este Lumina lumii (Ioan 8, 20), El este învierea și Viața, și oricine crede în El va trăi veșnic cu sufletul, chiar dacă va muri cu trupul (Ioan 11, 25). Iar «cine mărturisește

că Iisus este Fiul lui Dumnezeu, Dumnezeu rămâne întru el și el în Dumnezeu» (Ioan 4,15). Iată de ce acum, în Postul Sfințelor Paști, în acest urcuș spre înviere, forța sau tăria spirituală a credincioșilor este în primul rând mărturisirea dreptei credințe, a Tainei iubirii veșnice a lui Dumnezeu pentru oameni, care ne cheamă la viață și fericire veșnică.

Evangelhia care se citește în Duminica Ortodoxiei (Ioan 1, 43-51) ne arată că Mântuitorul și-a ales ucenicii Săi, iar ei au descoperit și mărturisit că Iisus, Fiul lui Iosif din Nazaret, este, de fapt, «Fiul lui Dumnezeu», «Acela despre care au scris Moise în Lege și proorocii» (Ioan 1, 45). Dar după această descoperire, Hristos Domnul le spune ucenicilor pe care i-a chemat să-L urmeze: «Adevărat, adevărat zic vouă, de acum veți vedea cerul deschizându-se și pe îngerii lui Dumnezeu suindu-se și coborându-se peste Fiul Omului» (Ioan 1, 51).

În această făgăduință dată de Iisus ucenicilor Săi se află înțelesul cel mai adânc al Duminicii Ortodoxiei, anume vederea cerurilor deschise și a legăturii dintre cer și pământ care se face prin Fiul lui Dumnezeu devenit Om și prin Liturghia cerească a îngerilor lui Dumnezeu care urcă și coboară între cer și pământ ca vestitori ai darurilor Sale și împreună-slujitori cu Biserica Sa. Evangelhia Duminicii Ortodoxiei nu se mărginește la afirmarea credinței venite din auzire, ci ne arată că, în Iisus Hristos, Dumnezeu poate fi și văzut. În Hristos, Dumnezeu cel neapropiat se face apropiat sau accesibil; Dumnezeu cel nemărginit se face mărginit, Dumnezeu cel veșnic intră în timp, Dumnezeu cel nevăzut ia chip de om pentru ca omul, văzându-L față către față, să nu-și mai întoarcă niciodată fața de la Dumnezeu. Iar pentru că Dumnezeu cel nevăzut a luat chip de om, icoana ortodoxă este mărturisire permanentă a dreptei credințe că Iisus este Fiul veșnic al lui Dumnezeu care S-a făcut pentru noi trup pământesc, ca să ne dăruiască nouă Duhul Său ceresc.

Dreptmăritori creștini,

Sărbătoarea Duminicii Ortodoxiei a fost fixată de Biserică în 11 martie 843, după ce Biserica a biruit rătăcirea și ura hulitorilor de icoane și a afirmat că icoana Mântuitorului Iisus Hristos trebuie cinstită tocmai pentru că Dumnezeu, luând chip de om, poate fi zugrăvit, iar cinstea arătată icoanei se îndreaptă spre Persoana zugrăvită pe ea. Astfel, cinstirea icoanei lui Hristos nu ne îndepărtează de Hristos, ducându-ne către vreun Dumnezeu străin ci, dimpotrivă, icoana ne îndreaptă spre Hristos și ne apropie și mai mult de El; ea ne întărește credința că El, deși înălțat la ceruri, totuși prin Duhul Sfânt și Biserică, tainic rămâne cu noi în toate zilele până la sfârșitul veacurilor, așa cum a făgăduit ucenicilor Săi atunci când S-a înălțat la cer: «Iată Eu voi fi cu voi în toate zilele, până la sfârșitul veacurilor» (Matei 28, 20).

Icoana ortodoxă a lui Hristos, luminată de candelă sau lumânare, ne întărește și

mai mult credința că Hristos Cel din ceruri este în mijlocul celor care, pe pământ, se adună în numele Lui (Matei 18, 20); Îl iubesc și Îl mărturisesc prin cuvânt și faptă. Noi ne închinăm în fața icoanei lui Hristos și o sărutăm arătând astfel că Îl iubim pe Hristos și că, în rugăciune, răspundem iubirii Lui pentru noi. La fel și cu icoanele sfinților, prietenii lui Hristos. Icoana sporește rugăciunea, frumusețea și bucuria Bisericii. În mod tainic, icoana Maicii Domnului, icoana sfinților care se roagă pentru lume înaintea tronului lui Dumnezeu și icoanele îngerilor care sunt slujitori cerești ai lui Dumnezeu, reprezintă într-o formă smerită, vederea cerurilor deschise, făgăduită de Mântuitorul Iisus Hristos și confirmată de Cartea Apocalipsei Sfântului Ioan Evanghelistul și Apostolul (capitolele 4, 5, 7, 12, 21, 22). În această ultimă carte a Noului Testament, se descoperă taina vederii Împărăției lui Dumnezeu.

Sfântul Apostol Ioan ne descrie confruntarea dintre Liturghia cerească a lui Hristos, a sfinților Săi, îngeri și oameni, cu puterile întunericului, ale păcatului și ale morții care, în cele din urmă, vor fi biruite de Hristos și de sfinții Săi. Înțelegem, deci, că sfintele icoane și picturile Bisericii sunt vederea ei duhovnicească, profetică, inspirată și luminată de Sfânta Scriptură. De aceea, o biserică ortodoxă pictată și o Liturghie frumoasă sunt, pentru ochii credinței adevărate; înaintevedere, călăuză, fereastră și chemare a Împărăției cerurilor și a vieții veșnice spre care înaintează creștinul, începând cu botezul pocăinței și a harului săvârșit în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Astfel, dreapta credință este și o dreaptă sau clară vedere a urcușului duhovnicesc al credincioșilor spre înviere și spre Împărăția lui Dumnezeu. În acest înțeles, cei care nu văd în sfintele icoane ferestre spre cer și nu le cinstesc după cuviință, pierd bucuria vederii duhovnicești a dreptei credințe și a comuniunii sfinților, despre care Psalmistul, într-o vedere duhovnicească profetică, a spus: «Minunat este Dumnezeu întru sfinții Săi!» (Ps. 67, 36).

Iubiți credincioși,

Să iubim, să apărăm și să promovăm, așadar, frumusețea drepte credințe și bogăția negrăită a cuvântului lui Dumnezeu Cel viu tălmăcit în Sfintele Evanghelii, în scrierile sfinților și în chipurile lor luminate din icoanele sfințite. Astăzi Ortodoxia, deși nu este bogată material și financiar, are totuși o bogăție și o frumusețe spirituală fără seamăn: bogăția drepte credințe și frumusețea sfinților ei, care au trăit și tălcuit iubirea nesfârșită a lui Dumnezeu pentru noi în cuvinte, icoane, simboluri, cântări, lucrări și nevoițe sfinte. Cei care încercă azi să răpească Bisericii Ortodoxe credincioșii ei, oferindu-le în locul drepte credințe, bani sau lucruri materiale, sunt, de fapt, oameni săraci în sfințenie și nevăzători ai frumuseților netrecătoare ale Ortodoxiei.

Dar pentru ca nici un ortodox să nu-și piardă bogăția și frumusețea drepte cre-

dințe, trecând la alte credințe în schimbul lucrurilor trecătoare, noi creștinii ortodocși trebuie să sporim milostenia, să ajutăm mai mult pe frații noștri săraci și nevoiași, să întărim pe cei slabi și să învățăm pe cei neștiutori. Parohiile, mănăstirile, eparhiile noastre sunt chemate să se ajute și mai mult întreolaltă și toate împreună să ajute la alinarea suferințelor și la împlinirea multor lucrări pastorale și misionare ale Bisericii în țara noastră și în alte țări unde locuiesc frați ai noștri dreptmăritori creștini.

Iubiți frați în Hristos,

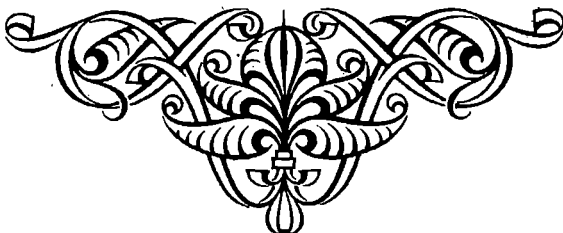
Cu deosebită recunoștință, Vă mulțumim pentru dărnicia cu care ați ajutat până acum sfânta noastră Biserică să aducă mângâiere și bucurie fraților noștri din Basarabia, din alte părți, precum și sinistraților din diferite zone ale României.

Acum, în acest Sfânt și Mare Post al Sfintelor Paști, când trebuie să unim rugăciunea cu post și cu milostenie, pentru ca ea să se înalțe mai fierbinte la ceruri și ca să lumineze mai mult viața noastră cu iubire sfântă, Vă îndemnăm să ajutați după putință multele lucrări ale Bisericii noastre: în școli, în orfelinate, în case de bătrâni, în spitale, în familiile cu copii mulți, în familiile nevoiașe, în tot locul în care este nevoie de un semn cât de mic, dar viu și luminos, al dragostei noastre față de semenul nostru aflat în nevoi și încercări, prin care, în mod tainic, Hristos așteaptă un răspuns concret de la noi, ca să vadă dacă am înțeles iubirea Lui bogată și jertfelnică pentru noi, oamenii.

Convinși că veți răspunde la apelul nostru părintesc și frățesc, rugăm pe Hristos Domnul, Iubitorul de oameni, Care a zis: «Fericțiți cei milostivi, că aceia se vor milui» (Matei 5,7), să vă răsplătească jertfelnicia și dărnicia inimii, cu bucuria și pacea pe care o aduce în inimi binecuvântarea Sa.

«Harul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu Tatăl și Împărtășirea Duhului Sfânt să fie cu voi, cu toți!» (II Corinteni 13,13). Amin.

† TEOCTIST
PREȘEDINTELE SFÂNTULUI SINOD

PASTORALE CHIRIARHALE LA ÎNVIEREA DOMNULUI (1996)

† T E O C T I S T
DIN MILA LUI DUMNEZEU
ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTIILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI
ȘI PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNÊ
*IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI, HAR ȘI PACE
DE LA DUMNEZEU-TATAL, IAR DE LA NOI
PĂRINTEASCA BINECUVÂNTARE*

*«Ziua Învierii! Și să ne luminăm cu
prăznuirea și unul pe altul să ne îmbrățișăm.
Să zicem: fraților, și celor ce ne urăsc pe noi;
să iertăm toate pentru Înviere»*

Iubiți frați și surori întru Hristos cel Înviat,

În această noapte binecuvântată de Paște, sfintele locașuri de rugăciune ale Bisericii noastre dreptmăritoare de aici și de pretutindeni în lume sunt împodobite prin prezența atât de numeroasă a celor ce vor să se împărtășească de bucuria și lumina Învierii. În nici un moment din timpul anului, creștinii nu resimt o mai mare chemare de a fi cu toții la biserică precum în această noapte. Chiar și cei care nu participă duminică de duminică la sfintele slujbe, care nu trăiesc în toată adâncimea fiorul credinței, nu pot rămâne indiferenți față de taina acestei nopți de Înviere. Câteva clipe de prezență în atmosfera cea sfântă a Paștelui, primirea luminii de către fiecare, salutul de *«Hristos a înviat -Adevărat a înviat»*, toate acestea picură în sufletul tuturor bucuria negrăită de a fi împreună, de a acorda unul altuia iertare, de a simți balsamul cântării pascale: *«Hristos a înviat din morți cu moartea pe moarte călcând și celor din morminte viață dăruindu-le»*.

Indestulându-se din același nemuritor adevăr al biruinței morții de către Mântuitorul Hristos prin propria Sa Moarte și Înviere din iubire pentru noi, Sfântul Ioan Gură de Aur ne mângâie în cuvântul său din noaptea Paștilor: *«Bogați și săraci împreună, bucurați-vă! Cei ce v-ați înfrânat și cei leneși, cinstiți ziua aceasta. Cei ce ați postit și cei ce n-ați postit, veseliți-vă. Masa este plină, ospătați-vă toți... Nimeni să nu iasă flămând. Nimeni să nu se tânguiască pentru păcate, că din mormânt iertarea a răsărit. Nimeni să nu se teamă de moarte, că ne-a izbăvit pe noi moartea Mântuitorului»*. Iată de ce, iubiți fii și fiice duhovnicești, vă simt atât de aproape sufletește și atât de scumpi în această noapte sfântă și atât de uniți în Hristos Iisus.

Trăim cu toții puterea unificatoare a Învierii lui Hristos și această în ciuda faptului că

suntem deosebiți unii de alții, iar scopurile pe care le urmărim de obicei sunt atât de diferite de la om la om. Distanțele de timp și spațiu, de stare socială sau de rang, parcă dispar în aceste clipe de revelație dumnezeiască a Paștilor. În fața Mormântului gol ne privim, iată, față în față, cu mai multă binevoiență, cu încredere reciprocă. Lumina împărtășită de lumânarea ținută cu sfială de fiecare, descoperă chipuri noi, priviri sincere și blânde, inimi curate. Și deseori, exemplele nu sunt rare, clipa aceasta de har se prelungește de-a lungul întregii vieți, izvorând în suflete simțăminte de pace și iubire, fără de care nu pot exista unitatea și comuniunea.

Învierea lui Hristos, pe care o mărim neîncetat, este taina unității și comuniunii. Nu există ceva mai sfânt în cer și mai necesar pe pământ ca unitatea și comuniunea. Sfintele Paști, sau biruința asupra morții, sunt izvorul unității și al comuniunii între Dumnezeu și oameni, între cer și pământ, între cei vii și cei morți, între cei credincioși și mai puțin credincioși, între cei înslăriți și săraci, între tineri și vârstnici, între bărbați și femei, între cler și credincioși, între cârmuitori și poporul dreptcredincios. Sfânta Înviere formează această punte de legătură între oameni și între aceștia și Dumnezeu, pentru că minunea Învierii constituie taina iubirii desăvârșite și biruința deplină asupra morții și a păcatului, care prin natura lor sunt pricini de dezbinări.

Iubiți fii și fiice dăhovnicești,

Taina Sfințelor Paști este, așadar, iubirea Sfintei Treimi revărsată pe pământ prin Întruparea, Moartea și Învierea Fiului lui Dumnezeu, Hristos Domnul. Această iubire dumnezeiască se cere continuată în inima noastră prin credința în Dumnezeu și Biserica Sa dreptmăritoare, prin viața curată, prin îngăduința față de aproapele și identitatea lui, prin iertarea față de greșeala lui, prin iubire și demnitate în orice împrejurare. Cunoscută și înfăptuită, starea aceasta de descoperire a semenului altoită pe iubire nu este o imposibilitate. Desăvârșită, virtutea iubirii nu poate fi, ce-i drept, decât în Împărăția Cerurilor. Ca o pregustare însă, viața bazată pe iubire, cu toate consecințele acestei stări, poate fi realizată încă de pe pământ după pilda Sfinților, pentru că *«Dumnezeu este iubire»* (I Ioan 4, 8).

Fiecare în parte și întreaga națiune română nu avem trebuință mai mare acum ca de unitate, de împreună-viețuire în îngăduință și iertare, de comuniune în adevăr și dreptate; într-un cuvânt, de această ambianță de iubire sfântă pe care nu se poate să n-o simțim prezentă în această noapte de lumină și la fiecare Sfântă Liturghie, la fiecare împărtășire cu Sfintele Taine. O, de am putea prelungi această stare de iubire din aceste momente înălțătoare izvorâte din taina Învierii lui Hristos și a o face lucrătoare în familie, față de semeni, în călătorii sau la locul îndeletnicirilor de zi cu zi, acolo unde priceperea, pregătirea sau îndatoririle civice ne cheamă să slujim societatea. Am avea atunci mai puțini dușmani, am întâlni mai puțini semeni agresivi, ar exista mai puțini bătrâni părăsiți, copii abandonati și familii destrămate. O, de am ști noi la câtă vrednicie ne cheamă Hristos Cel înviat, ajutând și slujind pe acești foarte mici frați ai Săi (Matei 25, 40), suferinzii, săracii, bolnavii trupești și sufletești.

Iubiți fii și frați,

Este bine cunoscut că adevărul evanghelic a fost tăgăduit și prigonit timp de aproape o jumătate de secol în numele unei ideologii, care avea drept centru și punct de sprijin negarea credinței în Dumnezeu. Acea ideologie atee a lăsat, desigur, urme în cugetele oamenilor, influențându-le modul de gândire și comportament, sau îndepărtându-le de valorile veșnice ale Sfintei Evanghelii, de virtuțile și modul de viață creștin, atât de propriu poporului nostru, primitor al adevărului Învierii, încă din veacul apostolic. Îngrădită și strămtorată, dar călăuzită de Duhul Sfânt, Biserica neamului nostru n-a încetat a-L vesti pe Hristos Cel înviat și a alina cu balsamul rugăciunilor și rănile părinților și fraților celor din închisorile comuniste, unde mulți dintre fii și slujitorii ei s-au învrednicit de harisma morții martirice. În lumina Învierii, să ne străjuim cu iubirea și rugăciunile lor. Cu recunoștință să-i pomenim și să mulțumim cu smerenie lui Dumnezeu că ne-a făcut parte de darul sfânt al libertății.

Ca orice dar mântuitor, și acesta, iubiiții mei, cere credință statornică, luând aminte că libertatea este acolo unde este Duhul Domnului (II Cor. 3,17). Trecerea de la îndoială la credință impune neapărat curajul de a folosi libertatea spre «a ne dezbrăca de omul cel vechi al fostului fel de viață... și a ne înnoi în duhul minții și a ne îmbrăca în omul cel nou, cel zidit după Dumnezeu în dreptate și sfințenia adevăralui» (Efes. 4, 22-24).

Avem nădejdea sfântă că Dumnezeu, în mâinile căruia sufletul românesc s-a încredințat în vremuri de bucurie sau de restriște, va călăuzi pașii noștri după voia Sa, așa cum ne dau exemple credincioșii și credincioasele împreună cu vlăstarele lor, tineretul și copiii, precum și slujitorii sfintelor altare. Înveșmăntați în haina credinței în Dumnezeu, fără de care românul n-a fost și nu poate fi el însuși în integritatea identității sale, să vestim unii altora bucuria Învierii și să împlinim prin credință și iubirea jertfelnică a fiecăruia, lipsurile Sfintei Biserici (Coloseni 1, 24). Noi cei ce cu darul Duhului Sfânt suntem zidiți în Biserica noastră pe temelia Apostolilor și Proorocilor, să răscumpărăm ca pe o șansă binecuvântarea, timpul încercărilor de tot felul; criza economică și morală, dezbinarea în credință prin răstălmăcirea Cuvântului lui Dumnezeu, prin întinderea păcatului lăcomiei, a egoismului, a curselor întinse pentru săvârșirea păcatului contra firii, avem datoria cu toții să facem din mărturisirea Învierii o predică vie, o afirmare și readucere a acestei învățături în existența noastră și în viața societății noastre. Se înțelege că această afirmare trebuie să ne străduim să devină un mod de a fi, de a gândi și viețui, pentru a rezidi pe omul virtuții, al dragostei, iubirii și unității în Hristos și pentru Hristos.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Praznicul Învierii Domnului a fost întotdeauna un prilej de profundă și mare bucurie pentru întreaga suflare dreptmăritoare românească, dar și un moment de meditație și de cercetare a vieții fiecăruia, pentru îmbunătățirea viețuirii întru dobândirea din ce în ce mai mult a dimensiunilor iubirii și unității în Hristos și în Biserica Sa. «*Lărgiți-vă si voi inimile*» (II Cor. 6, 13), scrie dumnezeiescul Apostol Pavel, ca în ele să cuprindem slăbiciunile și cerințele nu numai ale acelora ce ne iubesc, ci și ale acelora ce ne urăsc. Din această inimă izvorăsc și cresc facerile noastre de bine pentru aproapele nostru aflat în suferință «*ca în toate să creștem întru El, Care este Capul, Hristos*» (Efeseni 4,15).

Să ne îngrijim, mai stăruitor, de îndatoririle noastre de fii ai Învierii, de plinirea lipsurilor celor aflați în sărăcie și nevoie: copii părăsiți, tineri aflați în derivă morală și spirituală, bătrâni neajutorați, lipsiți de îngrijirea necesară unei vieți demne, familii nevoiașe cu prunci numeroși. Să folosim prilejul sărbătoririi Învierii Domnului pentru a înlătura ceea ce ne separă și ne îndepărtează pe unii de alții, de semenii noștri. Să regăsim drumul împăcării cu aceștia, sădind în suflete și în viața noastră de fiecare zi, bobul dragostei și al bunătății. Să aducem în relațiile noastre cu semenii acele virtuți care să arate tuturor că viața trăită în Hristos reprezintă cea mai înaltă treaptă a existenței omenești. Să ne rugăm pentru frații noștri români de pretutindeni, pomenind în fața Prea Sfintei Treimi și numele celor ce pătimesc întemnițați pentru credința și unitatea Neamului nostru, Ilie Ilașcu și cei dimpreună cu el.

Mântuitorul Hristos Cel Înviat a treia zi din morți să reverse asupra noastră și a lumii pacea și bucuria cu care i-a întâmpinat pe Apostoli și pe mironosițe, în ziua Învierii Sale, să vă ocrotească de orice încercare prin purtarea Sa de grijă, viața, familia și gospodăriile tuturor.

Vă îmbrățișez, iubiții mei, cu multă și părintescă dragoste în această sfântă și dumnezeiască sărbătoare a Învierii Domnului, și vă adresez, încă o dată, tuturor, vestea mântuitoare:

Hristos a Inviat!

Al vostru către Dumnezeu totdeauna rugător,

†**TEOCTIST**
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

† L U C I A N

DIN MILA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL TOMISULUI

Iubitului nostru cler, cinului monahal și dreptmăriturilor creștini din această de Dumnezeu păzită Arhiepiscopie: har, milă și pace de la Dumnezeu - Tatăl și de la Domnul nostru Iisus Hristos, iar de la smerenia noastră arhierescă binecuvântare.

Veniți de luați lumină!
(Din Slujba Sfintei Învieri)

Iubiți fii duhovnicești,

Cu această dumnezeiască chemare, adresată nouă de Sfintele Paști, Biserica străbună ne cheamă de aproape două mii de ani, în fața Sfântului Altar să primim lumina lui Hristos, lumină ieșită din Sfântul Mormânt, odată cu învierea Sa.

În decursul veacurilor creștine, dar mai cu seamă în timpul viețuirii Sale pe pământ, Mântuitorul nostru Iisus Hristos, pe lângă multe alte daruri și binefaceri dumnezeiești, a dăruit lumină oamenilor. A dat lumină orbului din Ierihon, care cu stăruință cerea: "Doamne vreu să văd!" (Marcu 8, 22); a dat lumină orbului trimis la scăldătoarea Siloamului (Ioan 9,1-38); l-a luminat pe marele Apostol al neamurilor, Pavel, pe drumul către Damasc, ca să-I fie vaș ales al propovăduirii Sfintei Evanghelii (Fapte 9, 3-16); a luminat Muntele Taborului, arătându-le ucenicilor Săi din lumina dumnezeirii Sale pe cât aceștia puteau s-o cuprindă (Marcu 9, 1-17), prilej în care i-a și pregătit să înțeleagă dumnezeiasca Sa misiune pentru care a venit în lume, de a pătimi și a învia pentru mântuirea oamenilor (Matei 17, 22-23); a luminat calea păstorilor și a magilor către staulul unde S-a născut; a luminat cerul Betleemului la venirea Sa în lume; a luminat poporul "care locuia întru întuneric" și a văzut lumină mare (Isaia 9,1); l-a inspirat pe prorocul David, ca Dumnezeu din vecie, să zică din adâncul ființei Sale: "Domnul este lumina mea și mântuirea mea; de cine mă voi teme?" (Psalm 26, 1).

Vorbind despre lumină, Mântuitorul Hristos s-a numit pe Sine "lumina lumii", zicând: "Eu sunt lumina lumii, cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, și va avea lumina vieții" (Ioan 8,12). Chiar învățătura Sa, cuprinsă în Sfânta Evanghelie, este lumina cea adevărată care călăuzește pe om permanent spre cunoașterea lui Dumnezeu.

Creștinii, spre a fi lumină în lume, sunt datori să se îmbrace în Hristos, să fie luminați cu armele luminii (Romani 13,12), după cum însuși Mântuitorul ne cere: "Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor încât să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru cel din ceruri" (Matei 5, 16).

În aureola acestei lumini, ce a izvorât din Mormântul Sfânt de unde Hristos a înviat, prăznuim astăzi Sfintele Paști, cu făclii aprinse în mână și în suflet având lumina reală a lui Iisus Hristos.

Frați creștini,

Luminatul praznic al Învierii Domnului este darul cel mai de preț pe care îl oferă, astăzi, Dumnezeu oamenilor.

Sfânta Înviere, cu tot ce decurge din ea, apare ca fapt unic în istoria mântuirii neamului omenesc, și de aceea semnificația și importanța Jertfei adusă, odată pentru totdeauna, de Fiul lui Dumnezeu pe Golgota reflectă în sine marea iubire a lui Dumnezeu față de om. Deci, Învierea lui Hristos este strâns legată de învierea omului, de prezența reală a lui

Hristos prin care trăim realitatea împărțirii harului, sfințirea sufletelor noastre și a lumii întregi, lucrare ce nu poate fi cuprinsă în cuvinte.

De-a lungul veacurilor, prin Învierea Sa, Hristos Domnul devine izvorul "apei celei vii" (Ioan 4, 10), care izvorăște fără încetare din viața Sa, din Învierea Sa, din învățătura Sa, după care însetează mereu sufletul omenesc. Apa cea vie ce-o primim neîncetat prin cuvântul Mântuitorului, ni se oferă și astăzi în aceste clipe, prin biruința Sa asupra morții, când sărbătorim Sfintele Paști. În aceste momente sfinte și înălțătoare, împreună cu noi participă în mod tainic, dar real, la Învierea lui Iisus Hristos, Maica Domnului și Sfinții - prieteni ai lui Dumnezeu - potrivit învățăturii și datinilor bisericești. Sunt prezente la Înviere evlavia și cinstirea creștinilor, care timp de aproape două milenii respectă sfânta cruce cu Iisus Hristos cel răstignit, Sfintele icoane, sfintele moaște și în același timp, nespusele frumuseți legate de prăznuirea Sfintelor Paști în sufletul românesc.

În acest luminat Praznic, sub puterea harului dumnezeiesc credincioșii creștini formează o adevărată familie duhovnicească din care fac parte cei în suferință, cei bolnavi, cei lipsiți de dragostea părintească, cei orfani, cei care nu sunt de față împreună cu noi la această prăznuire. Pentru toți aceștia, Biserica înalță rugăciuni în aceste momente și îi așteaptă cu dragostea ei de mamă "ca toți să fie una", în duh și adevăr.

În acest context îl întâlnim pe Mântuitorul nostru Iisus Hristos cel înviat din morți în Sfânta cetate, cu Sfinții Apostoli, cu femeile mironosițe, pe drumul ce duce la Emaus împreună cu Luca și Cleopa, toți dornici să asculte cuvintele Scripturii, referitoare la misiunea Sa. El, Învățătorul lumii, vestea tuturor, împlinirea voii lui Dumnezeu în persoana Sa, iubirea și dreptatea divină, așteptată de oameni și împlinită prin Învierea Sa. În acest fel El se află în prezent în sufletul fiecăruia, reînviindu-ne permanent la o nouă viață.

Prezența Mântuitorului în corabia de pe lacul Ghenizaret, odinioară împreună cu Sfinții Apostoli, iar astăzi în Biserica Sa, corabia cea nouă, la cârma căreia se află, ne cuprinde pe toți credincioșii din toate timpurile și din toate locurile. Acum ca și atunci, îl simțim pe Iisus Hristos înviat din morți în această biserică, predicând Sfânta Evanghelie, veghind la mersul ei, alegând noi și destoinici ucenici și slujitori; aici El mângâie, încurajează, sfințește, binecuvăntează și se dăruiește real tuturor prin Trupul și Sângele Euharistic.

Dreptmăritorilor creștini,

Conștienți de importanța *Sfintei Învieri*, creștinii mărturisesc deplin bucuria Sfintelor Paști: cântând: "Am văzut lumina cea adevărată, am primit Duhul cel ceresc, am aflat credința cea adevărată, nedespărțitei Sfintei Treimi închinându-ne, că acesta ne-a mântuit pe noi".

Pentru credincioși adevărul Învierii este clar și deplin, nefiind îndoială sau șovăire. Realitatea credinței în Înviere nu poate fi fragmentată. Fiii Bisericii, timp de aproape două milenii mărturisesc acest adevăr, având cheazăia nemuririi sufletești, pe care Mântuitorul a lucrat-o pentru ei, prin jertfa și Învierea Sa. Creștinul are, în același timp, conștiința morții pământești dar și pe cea a învierii celei veșnice. Prin virtuțile creștine - credința, nădejdea și dragostea - el își concretizează faptele mântuirii.

Biserica creștină l-a însoțit pe Iisus Hristos pe drumul Învierii, precedat de jertfa săvârșită pe Golgota, întocmindu-i cântări și imne, pe care le-am ascultat cu multă smerenie și pioșenie în această sfântă zi. Ele sunt de o frumusețe rară, în care se oglindesc trăiri adânci pentru cei ce cinstesc această măreață sărbătoare.

Învierea fiind și sărbătoarea vieții se prăznuiește primăvara, când întreaga fire se trezește la lumină, îmbrăcându-se în veșmântul strălucitor al florilor. Taina mântuirii noastre se reactualizează atât de viu și puternic în cântările liturgice, împreună cu împodobirea din serile deniilor cu Sfântul Epitaf, punerea în mormânt a Domnului, Crucea răstignirii, îngroparea și Învierea cea de a treia zi. Biserica noastră strămoșească păstrează și cinsteste această moștenire sfântă pe care o reactualizează afirmând statornicia în credință, și prin ea

comuniunea cu toți înaintașii noștri, care au serbat continuu acest praznic cu mare evlavie. Această continuitate a credinței se reînnoiește și rodește din aceeași sevă – Hristos.

Mai înainte de a trăi aceste dumnezeiești momente ale mântuirii noastre, trebuie să reamintim că Domnul nostru Iisus Hristos, fiind cu ucenicii și apostolii Săi, a prevestit cu mult timp înainte că are să moară dar că va învia, aceasta ca o întărire în ceea ce urma să se înfăptuiască. Nu cu mult înainte de patimă, El a spus ucenicilor Săi: “Mult am dorit să rămân cu voi acest Paști, mai înainte de patima mea” (Luca 22,15). Prin acest ucenicii erau chemați să devină oameni duhovnicești, ca să înțeleagă Patima și Învierea Sa. Toate aceste împliniri ale misiunii Sale pe pământ, Domnul Hristos le-a încheiat prin rugăciunea făcută către Dumnezeu - Tatăl, prin mulțumiri, cântări și laude ce le-a făcut, ca ucenicii Săi să-I urmeze exemplul. Acestea le-a întărit prin Învierea Sa pentru mântuirea lumii și învierea oamenilor. Prin acestea, Mântuitorul Hristos îi rușinează pe cei care au suferit și suferă de boala neîncrederii, a îndoielii în viața de dincolo, căci Dumnezeu este pururea viu și omul nu merge spre neființă ci spre veșnicie. Iisus Hristos, în rugăciunea Sa S-a rugat și pentru cei care nu cred în veșnicia lui Dumnezeu și a sufletului omenesc (Luca 22, 31-32), muștrând astfel, păcatul îndoielii, care este mai greu decât alte păcate, deoarece duce la neîncrederea în Dumnezeu. Tocmai de aceea Domnul se roagă pentru oameni - creatura mâinilor Sale - să nu-și piardă credința, dorind ca toți să fie împreună cu El.

În rugăciunea din grădina Ghetsimani (Ioan 17,1-26) făcută de Iisus Hristos pentru unitate, mai înainte de prinderea, condamnarea, moartea și Învierea Sa, cunoștea că oamenii vor dezbină Biserica Sa. Totuși ne-a amintit aceasta pentru a rămâne permanent treji, ca să preîntâmpinăm sfășierea unității Bisericii Sale.

Patimile pe care Iisus Hristos le-a purtat în timpul misiunii Sale pământești, din pricina neascultării oamenilor, de la Întrupare și până la jertfa de pe Golgota, le mai poartă și astăzi; și aceasta din cauza lipsei de unitate creștină, din pricina separărilor de tot felul săvârșite de oameni. Sfintele Taine pe care Mântuitorul le-a lăsat Bisericii Sale au rostul să refacă și să întărească deplin unitatea creștină, unitatea Bisericii, pentru care El S-a rugat și S-a jertfit.

Prin Sfintele Taine, Iisus Hristos, îi cuprinde pe toți dreptmăritorii creștini la masa jertfei Sale în care El se găsește euharistic, se oferă și se împarte continuu “pentru iertarea păcatelor și viața de veci”. Împărtășirea cu Sfintele Taine - Trupul și Sângele Domnului Hristos - menține și întărește unitatea Bisericii, pentru că în Iisus, Fiul lui Dumnezeu, avem “un singur Domn, o singură credință și un singur botez” (Efeseni 4, 5).

Iubiți frați și surori în Domnul nostru Iisus Hristos,

Bucurându-ne de roadele Învierii lui Hristos, să-I mulțumim lui Dumnezeu pentru că ne-a ajutat să ajungem această frumoasă sărbătoare a Sfintelor Paști. Să-L rugăm, de asemenea, să ne învrednicească a-L însoți și pe drumul care duce către Împărăția Cerurilor unde ne așteaptă, ne luminează neîncetat, acolo unde dreptatea dumnezeiască sălășluiește, unde Mântuitorul Hristos, ca Mire al Bisericii, ne primește ca pe adevărați moștenitori ai vieții celei de veci.

Fie ca lumina primită la Sfânta Înviere să lumineze calea noastră spre fapte, ca să-L primim pe Hristos Domnul nostru în ceruri, în toată mărirea Sa. Sfintele Paști să le petreceti în deplină sănătate și bucurii duhovnicești.

Hristos a înviat!

†LUCIAN
ARHIEPISCOPUL TOMISULUI

† V A S I L E

DIN MILA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL TÂRGOVIȘTEI

Iubitului nostru cler, cinului monahal și dreptcredincioșilor creștini, har și pace de la Dumnezeu-Tatăl, iar de la noi părinteasca binecuvântare.

"S-a înfățișat pe Sine viu după patima Sa prin multe semne doveditoare, arătându-li-se timp de patruzeci de zile și vorbind cele despre împărăția lui Dumnezeu" (Fap.Ap.1,3)

Iubiți credincioși,

Moartea și Învierea Domnului sunt temelia mântuirii noastre. Din această cauză ele constituie două aspecte ale uneia și aceleiași realități. Iisus Hristos nu S-a întrupat numai pentru ca să moară pentru noi, ci și pentru ca să ne unească cu El și să ne facă părtași cu El la biruința asupra păcatului și a morții. În chip cu totul deosebit, Învierea Domnului este temeiul veșnic al credinței, precum și al mântuirii noastre: "că de vei mărturisii cu gura ta că Iisus este Domnul și vei crede în inima ta că Dumnezeu L-a înviat pe el din morți, te vei mântui" (Rom.10, 9).

Dacă Domnul n-ar fi înviat, n-ar fi purces cu atâta curaj Sfinții Apostoli la propovăduirea credinței în Hristos. Pentru ei ar fi fost greu să convingă lumea că Cel pe care-L propovăduiesc este întru slavă în ceruri, mijlocind pentru credincioși la Dumnezeu, întărindu-i în orice moment al vieții lor pământești. Răstignirea Domnului a fost un moment de descurajare pentru ucenici. Ea le-a spulberat visele și nădejdiile pe care le-au nutrit urmându-L, pentru că nu înțelegeau cum Fiul lui Dumnezeu este răstignit pe cruce între doi tâlhari.

Învierea Domnului este însă încununarea vieții pământești a lui Iisus Hristos. Fără Înviere, religia creștină ar fi fost înmormântată în Vinerea Mare, seara, împreună cu Hristos. După trei zile Domnul a înviat și împreună cu El și Biserica și de atunci trăiește și este un factor viu în istoria omenirii. Învierea Domnului a însemnat răsăritul unei noi vieți pentru omenire și anume crearea din nou a lumii și învierea tuturor și a toate. Flacăra de la care s-a aprins în lume acest foc înnoitor, care este religia creștină, a fost Iisus Hristos și Învierea Sa.

Iubiți frați și surori,

Piatra de pe mormânt a fost răsturnată, iar puterea morții a fost biruită. Întunericul agonei s-a risipit așa cum se risipesc norii de vânt. Domnul s-a dovedit a fi Împăratul cel veșnic. Ucenicii au văzut pe Domnul după Înviere în repetate rânduri. Au vorbit cu El. Au mâncat împreună cu El. Acum nu mai e nici o îndoială că Dascălul lor este viu.

Pentru aceasta, ucenicii sunt încredințați despre adevărul Învierii și își vor lua asupra lor toate riscurile care-i așteaptă. Vor lupta neconținut pentru propovăduirea Evangheliei. Chiar dacă vor fi întemnițați și în cele din urmă martirizați, nu vor ezita să lupte până la sfârșit.

Predica despre Învierea Domnului va fi în gura lor ca o trâmbiță, iar adevărul sculării Lui din mormânt un steag care-i va călăuzi și le va da putere și curaj în împotririle prin care vor trece. Acest fapt va face din ucenici - la început fricoși - oameni curajoși în lupta cu persecutorii creștinismului. Această atitudine nu va fi străină credincioșilor creștini adevărați în tot decursul veacurilor. Explicația vine de la faptul că Învierea Domnului este temelia existenței creștinismului. Istoria Bisericii este mărturie în această privință cu

privire la influența Învierii Domnului asupra credincioșilor de la început până în zilele noastre.

Dreptmăritori creștini,

Încă din prima zi când a fost întemeiată Biserica, Ea a înălțat acest steag, care este Învieria lui Hristos, pentru că Domnul este întemeietorul ei. Toată puterea ei se sprijină - paradoxal în aparență - pe un mormânt gol. Dacă se destramă credința în Înviere, cade îndată și se fărâmițează întreagă temeliea celor douăzeci de secole de existență a Bisericii creștine.

Dacă Domnul n-a înviat, zadarnic s-a vărsat atâta sânge al Sfinților și al martirilor. Jertfele lor ar fi zadarnice, lumea întreagă care a așteptat mântuire și lumină de la Biserică, ar fi fost obligată să accepte că toate acestea nu sunt altceva decât rătăcirii, "un vis și o înșelăciune". "Dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este propovăduirea noastră și zadarnică este credința noastră" (I Cor.15,14), mărturisește Sfântul Apostol Pavel. Vestirea aceasta este clară, sinceră și plină de putere pentru ierarhii, preoții și credincioșii Bisericii noastre ortodoxe.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Biserica, niciodată nu s-a temut, nici nu s-a clătinat în a mărturisi acest adevăr, care n-a fost nici o ezitare în fața convingerii neclintite a credincioșilor în Învieria Domnului. Dacă Crucea Domnului Iisus Hristos este semn al iubirii Sale față de oameni, Învieria Sa este o dovadă a dumnezeirii.

Preutindeni și în toate timpurile, Biserica a vestit această credință atât iudeilor, cât și păgânilor. Sfântul Apostol Pavel n-a ezitat să propovăduiască acest adevăr în fața înțelepților timpului său, mărturisind credința sa în Învieria lui Hristos și a noastră a tuturor. Neschimbat, adevărul acesta l-a auzit lumea creștină de două mii de ani, deși a fost negat de necredincioși cu toate mijloacele: prin sabie, prin înșelăciune și prin scris. Adevărul totuși a învins în această mare minune dumnezeiască. De veacuri, lumea creștină continuă să se apropie cu evlavie la Sfintele Paști de Sfântul Altar cu bucurie purtând lumina aprinsă, care luminează atât fața lor așa cum se zugrăvește pe chipul credincioșilor, cât și lumina, izvorând din adâncul sufletelor.

Când tămăia se înalță ca o rugăciune de recunoștință către Dumnezeu pentru Hristos Cel înviat, Vă adresăm și astăzi creștineasca salutare:

"Hristos a înviat!"

Iubiti frați în Domnul,

Nu este alt nume în istoria lumii, care să fie peste veacuri preamărit cu așa de mare cin-stire ca numele lui Iisus Hristos. Iată de ce creștinii se salută cu așa de mare bucurie în aceste zile de sărbătoare pascală, adresându-se unul altuia cu salutarea sfântă: "Hristos a înviat!" și răspunsul: "Adevărat a înviat!"

Ne întoarcem la casele noastre. Acolo ne așteaptă tradiția ouălelor roșii cu realitățile și cu simbolul lor. Ouăle roșii ne arată că așa cum din ou răsare o viață nouă, din dumnezeirea Fiului lui Dumnezeu, prin Sine se arată răsărind învierea "cu moartea pe moarte călcând". Aici adăugăm rugăciunile și nădejile noastre. Permanența aceasta este între noi creștinii de douăzeci de veacuri.

De douăzeci de veacuri, Biserica se adresează credincioșilor cu credința nestrămutată: "Hristos a înviat!". Generațiile creștine, peste veacuri, aduc laudă Mântuitorului înviat din nou, ca vestitoare ale Învierii, cu răspunsul plin de credință: "Adevărat a înviat!". Au fost și sufletele care nu aveau nădejdea că odată vor fi vii. Deși erau sufletele pierdute, Sfântul Apostol Pavel ne-a asigurat că "în Hristos toți vor fi vii" (I Cor.15, 22). Cel care a înviat din morți, a ridicat din morți, pe toți cei morți sufletește. Sunt și acum unii care suferă moartea sufletească adică povara păcatului, dar prin puterea lui Hristos ei se fac vii.

În istorie, găsim mulți astfel de morți care au devenit vii. Dacă este ceva minunat în

învierea trupului cu atât mai mare este minunea învierii sufletului. Din lumina Învierii, au primit lumină aceste suflete și cu dumnezeiasca putere a lui Hristos au răsturnat piatra păcatului și s-au mântuit. Ceata celor înviați din moartea păcatului nu este cu puțință fără Domnul, care a spus: "Eu sunt învierea și viața!" (In.11, 25). Cu adevărat, El este învierea și viața sufletelor noastre și Lui se cuvine slava, cinstea și închinăciunea.

Iubiții mei fii întru Domnul,

În timpurile vechi și mai noi milioane de martiri s-au jertfit pentru credința în Hristos. Ei au murit de sabie, pradă animalelor sălbatice și a sălbăticiiei și cruzimii celor care erau neoameni și potrivnici creștinismului. Bărbați în plină vârste, tineri și fecioare în floarea tinereții, chiar și copii nevinovați cu zâmbetul pe buze, au păstrat până la urmă sus steagul credinței cu convingerea că Iisus Hristos care a fost biruitorul morții îi va învia și pe ei. "Hristos a înviat din morți și S-a făcut începătură celor adormiți" (I Cor.15, 20), subliniază cu entuziasm Sfântul Apostol Pavel. Acesta este motivul pentru care cimitirele vechi ale catacombelor sunt pline de simboluri, care vorbesc despre Înviere.

Când Toma s-a îndoit în privința Învierii Domnului, el a folosit modelul cel mai practic: "Pune degetul în coasta Mea și să nu fii necredincios!". De atunci, mărturia lui Toma rămâne pentru toți credincioșii: "Domnul meu si Dumnezeu meu!"

Învierea Domnului este pentru creștini o problemă de experiență. Sufletul înviat din robia păcatului resimte o dulceață de negrăit. Atunci cu adevărat pune degetul în semnul vieții celei adevărate și convingându-se, simte o bucurie fără margini. Aceștia sunt fericiții purtători de lumină, care merg împreună cu Domnul în viață și iau parte cu El la Cina cea de taină împărtășindu-se cu Trupul și Sângele Mântuitorului spre iertarea păcatelor și spre viața veșnică.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Sărbătoarea Învierii este "praznic al praznicelor", cununa și centrul întregului an bisericesc. Este sărbătoarea cea mare a bucuriei creștine pentru care răsună duios pretutindeni glasul clopotelor împletite cu evlavie credincioșilor îndeosebi în perioada pascală până la Pogorârea Sfântului Duh, când Duhul Sfânt s-a revărsat peste Sfinții Apostoli în chip de limbi de foc.

Biserica Ortodoxă, păstrătoare a vechii credințe și tradiții creștine adresează în aceste zile de sărbătoare tuturor fiilor ei sufletești, cu rugămintea și îndemnul să țină aprinsă lumina credinței celei adevărate, care izvorăște din Hristos, Domnul Cel înviat.

Rătăcirile de la adevărul credinței, care se înfățișează fie sub forma ciudățeniilor unor practici yoghine străine de mentalitatea și specificul neamului nostru, fie a unor influențe străine, contra firii, care sunt după cuvântul Scripturii "urâciune înaintea Domnului" și mai ales a satanismului, care a adus tineri dezorientați la fapte condamnabile să vă fie vouă străine și să faceți totul pentru ca sub aripa ocrotitoare și iubitoare a Bisericii noastre strămoșești, să înaintăm pe făgașul spiritualității neamului nostru, care va aduce ce are mai de preț și nobil culturii și civilizației omenirii.

Hristos Cel înviat din morți să ne fie nouă tuturor lumina cea adevărată care să ne îndrepte întotdeauna spre credința ortodoxă, spre hărnicie și spre dreptate într-o țară pe care Dumnezeu a dăruit-o cu belșug și bogate daruri, care prin înțelepciunea noastră, să le putem folosi spre binele nostru și al omenirii.

**"Hristos a Înviat."
"Adevărat a înviat:"**

A1 vostru de tot binele voitor și pururea către Domnul rugător,
†VASILE
ARHIEPISCOPUL TÂRGOVIȘTEI

† E P I F A N I E

CU MILOSTIVIREA LUI DUMNEZEU, EPISCOP AL EPARHIEI BUZĂULUI

Iubitului nostru cler, cinului monahal și dreptcredincioșilor creștini, har și pace de la Dumnezeu, iar de la noi arhierescă binecuvântare
“HRISTOS A ÎNVIAT!”

Iubiți fii sufletești,

Ne-am adunat astăzi ca să prăznuim cea mai mare minune din istoria mântuirii neamului omenesc: Învierea Domnului! Această minune, care acum aproape două mii de ani, și apoi mereu, de-a lungul veacurilor, a umplut de uimire întreaga lume și a alungat îndoiala celor ce nu credeau în acest adevăr fundamental al întregului creștinism care este Învierea Domnului, se înnoiește în fiecare an și în fiecare duminică, întrucât în zi de duminică a avut loc învierea din morți a Domnului Hristos.

Dreptmăritori creștini,

Cunoaștem din Sfintele Evanghelii că Domnul nostru Iisus Hristos a fost batjocorit, judecat și osândit la moarte de către evrei, și încă moartea pe cruce. După ce Și-a jertfit viața, trupul lui Iisus a fost așezat în mormânt, iar mormântul a fost sigilat și păzit de ostași. Dar Fiul lui Dumnezeu a înfrânt puterile răului, a sfărâmat legăturile morții, căci după trei zile a înviat, înălțându-Se din mormânt ca un soare strălucitor.

La această mare sărbătoare a sărbătorilor, o prea frumoasă cântare bisericească, dând glas bucuriei Învierii, răsună astfel: *“Acum toate s-au umplut de lumină: și cerul, și pământul și cele dedesubt”*, pentru că Hristos Domnul, înviind a treia zi din mormânt, a adus lumină tuturor, *“fiind începătură a celor adormiți”* (I Corinteni 15, 20), cum spune Sfântul Apostol Pavel. Cel înviat este, deci, garanția învierii noastre pentru că noi suntem răscumparați și mântuiți prin moartea și învierea Lui.

Domnul nostru Iisus Hristos, pentru a-l încredința pe Sfântul Apostol Toma de adevărul Învierii Sale, i-a spus: *“Adu degetul tău încoace și vezi mâinile Mele și adu mâna ta și o pune în coasta Mea și nu fi necredincios, ci credincios”* (Ioan 20, 27).

Prin acest îndemn, Iisus a dorit să ne arate că, dincolo de certitudinea pe care o dau simțurile, este puterea credinței. De aceea, i-a adresat lui Toma atenționarea care, la prima vedere, pare un fel de mustrare: *“Pentru că M-ai văzut, Tomo, ai crezut. Dar fericii sunt cei ce n-au văzut și au crezut”* (Ioan 20, 29).

Învierea Domnului este izvor de bucurie și de viață pentru toți credincioșii creștini. Adevărul Învierii Mântuitorului dă putere fiecărui creștin să lupte necontenit, prin credință și fapte bune, pentru biruința binelui asupra răului, a adevărului asupra minciunii și a luminii asupra întunericului. Adevărul Învierii ne încredințează că suntem făcuți pentru viață. Lumina Învierii ne cheamă mereu la viață nouă, la dragoste și bună înțelegere între oameni, la slujirea binelui și a adevărului în lume.

Din istorisirile Sfintelor Evanghelii cunoaștem că femeile mironosițe s-au dus dis-de-dimineață la mormântul lui Iisus ca la un mort și s-au întâlnit cu “Dătătorul vieții”. Ele s-au dus să plinească Legea Veche și s-au întâlnit cu Dătătorul harului mântuirii din Legea Nouă.

Se știe că femeile mironosițe nu s-au despărțit de Mântuitorul în vremea patimilor Sale, că au dovedit un pilduitor devotament chiar atunci când ucenicii L-au părăsit pe Iisus. Datorită acestui atașament, ele au fost cele dintâi care s-au învrednicit să-L vadă pe Iisus înviat și să-L vestească în lume.

Iubiți credincioși,

Este un fapt binecunoscut că în lumea veche, înainte de Hristos, femeile au fost ținute într-o stare de inferioritate totală.

Dar a venit în lume Fiul lui Dumnezeu și, între alte binefaceri pentru neamul omenesc, El a înălțat femeia la locul ei de cinste pe care îl merită. Ca om, Iisus S-a născut din Sfânta Fecioară Maria. Când arhanghelul Gavriil a rostit către Maica Domnului cuvintele: *"Bucură-te, cea plină de dar"*, atunci a sunat ceasul înălțării și emancipării pentru toate urmașele Evei. Astfel, Mântuitorul a redescoperit lumii valoarea femeii și i-a redat locul care i se cuvine, în Biserică și în societate.

Firește că această emancipare implică datorii imense pentru femeia creștină. Aceasta trebuie să răspundă la chemarea de a-și îndeplini conștiincios obligațiile ei sfinte, de a fi mamă și soție credincioasă. Căminul familial este pentru femeie ca un "altar" care nu poate fi înlocuit cu nimic pe lume. Misiunea ei nu poate fi nicăieri mai însemnată, mai rodnică și mai sfântă ca aici. În familie, femeia este *"regina"* vieții, pentru că aici ea este izvor de viață, așa cum a rânduit Dumnezeu.

Citind istoria Bisericii creștine, constatăm că un mare număr de femei au fost la înălțimea îndatoririlor lor. Ele au dat naștere și educație copiilor, au fost colaboratoare devotate pentru soții lor, au mângâiat pe cei întristați și au alinat durerile celor suferinzi. Femeia bună și harnică este ca soarele când răsare și podoaba casei sale (Sirah 26,18), zice Sfânta Scriptură.

Pentru societatea omenească, și în special pentru femeile lumii, soarele dător de viață și izvor de bucurie este Domnul Iisus Hristos Cel înviat din morți.

Faptul că cele dintâi martore a vestitoare ale Învierii au fost femeile mironosițe ne ajută să înțelegem cât de mare și sublim este rostul femeii creștine în societate și ce mare recunoștință datorează ele divinului Eliberator.

Dreptmăritori creștini,

Să avem încredințarea că Mântuitorul este prezent cu noi prin Învierea și prin învățătura Evangheliei Sale, hrânindu-ne mintea cu adevărul dumnezeiesc. Întâlnirea cu Hristos o avem desăvârșită în sfințele noastre lăcașuri prin rugăciunile și binecuvântările slujitorilor ei, prin săvârșirea Sfințelor Taine, când primim darurile Sfântului Duh.

Viețuind în Biserica străbună, care păstrează întregă și curată credința ortodoxă, ajungem la cunoașterea adevărului, la mărturisirea despre care ne vorbește Sfântul Apostol Pavel, după convertirea sa pe drumul Damascului, când a declarat: *"Nu mai trăiesc eu, ci Hristos este Cel care trăiește în mine"* (Galateni 2, 20). Această cunoaștere și trăire în Hristos devin pentru toți fiii Bisericii izvor de viață nouă, de putere, de lumină duhovnicească și de negrăită mângâiere.

Hristos, Cel ce se ridică din mormânt, ne întărește credința că El este Dumnezeu adevărat (Romani 1, 4). Învierea ne convinge apoi deplin că suferințele pot fi biruite atunci când nădăjduim în puterea ce vine de sus. Căci *"dacă vei mărturisii că Dumnezeu L-a înviat pe El din morți, te vei mântui"* (Romani 10, 9), spune același Sfânt Apostol.

Să facem, deci, ca această minune a minunilor să reverse în suflete puterea și bucuria nu numai la praznicul de astăzi, ci în toate zilele vieții noastre, prin fapte vrednice de mântuire, în familie, în munca de fiecare zi, în necazuri, dar și la împliniri.

Să credem cu tărie în ajutorul Tatălui ceresc! Înarmați cu această credință, de nimic nu ne vom teme! Ea va șterge orice lacrimă, și după Golgota suferințelor va veni și pentru noi bucuria și răsplata răbdării.

Iubiți fii sufletești,

Vă îndemn părintește, așadar, să credeți cu tărie în adevărul Învierii Domnului.

Preamăriți-L pe Hristos Cel înviat prin fapte bune, prin înnoirea vieții, prin rugăciune și prin iubire și nădejde.

Trimițându-vă, de Sfintele Paști, aceste învățături de suflet ziditoare, vă îmbrățișez cu dragoste părintească și vă întâmpin din toată inima cu salutul creștinesc:

"Hristos a Înviat!"

†EPIFANIE
EPISCOPUL BUZĂULUI

† C A L I N I C

**EPISCOP AL ARGEȘULUI ȘI MUSCELULUI ȘI LOCUM TENENS
AL EPISCOPIEI ALEXANDRIEI ȘI TELEORMANULUI**

*vă întâmpină de Ziua Învierii Domnului nostru Iisus Hristos, cu bucurie și din toată
inima zice tuturor creștinilor și sfințitului cler:
Hristos a Înviat!*

Dreptmăritori creștini,

Primăvara mântuirii noastre se cinstește cu emoție sfântă în întreaga creștinătate! Sfinții Părinți au așezat dintru începuturi din inspirație dumnezeiască un spațiu duhovnicesc care-și deschide *Ușile Cerești* prin Dumineca Vameșului și a Fariseului, când glasurile vibrează în cântec de smerenie, la *Ușile Pocăinței*, care se deschid larg pentru sufletele îndurerate de atâtea neîmpliniri, cerând lui Dumnezeu izbăvirea de mult așteptată!

"Doamne Dumnezeule, Stăpâne și Părinte, totțiitorul cel închinat, vrednic cu adevărat și drept și convenit lucru este pentru marea cuviință a sfințeniei Tale, pe Tine a Te lăuda, Ție a-Ți cânta pe Tine a Te binecuvânta, Ție a ne închina, Ție a-Ți mulțumi, pe Tine a Te slăvi, Cel ce singur ești Dumnezeu cu adevărat, că Tu ești Cel ce ne-ai dăruit nouă cunoașterea adevărului Tău. Și, cine este în stare să grăiască puterile Tale, să facă auzite toate laudele Tale, sau să spună toate laudele Tale, în toată vremea? Stăpâne al tuturor, Doamne al cerului și al pământului și a toată făptura cea văzută și nevăzută, Cel ce șezi pe scaunul slavei și privești adâncurile, Cel ce ești fără de început, nevăzut, neajuns, necuprins, neschimbat, Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, al marelui Dumnezeu și Mântuitorul nostru, nădejdea noastră, care este chipul bunătății Tale, Cuvânt viu, Dumnezeu adevărat, Înțelepciune mai înainte de veci, Viață, Sfințire, Putere, Lumina cea adevărată prin care s-a arătat Sfântul Duh, Duhul Adevărului, darul înfierii, începutul bunătăților celor veșnice, puterea cea făcătoare de viață, izvorul sfințeniei, de care toată făptura cea cuvântătoare și înțelegătoare, întărită fiind Ție slujește și Ție pururea Îți înalță cântare de mărire, că toate împreună slujesc Ție!" Așa glăsuiește Sfântul Vasile cel Mare plin de Duhul Sfânt!

În calendarul nostru creștin ortodox, cel mai inspirat și complet din câte are lumea aceasta, după Dumineca Vameșului și a Fariseului, la *Ușile Cerești*, bate și fiul risipitor plecat departe de casa unde a pierdut tot: avere nemuncită, feciorie, pacea sufletului, legătura cu casa părintească unde a lăsat părinții cu jalea necurmată în suflet și lacrimi șiroaie, pe Dumnezeu care așteaptă cu îndurare nesfârșită pe fiul jefuit de sfințenie! Cerurile se bucură, îngerii bat din aripi de bucurie, tatăl îmbrățișează pe fiul care se întoarce cu mărturisire de căință ce zguduie porțile care se deschid triumfător ca să primească în veșnicie, ca-n prima zi, pe cel ce a venit în brațele Tatălui.

Următoarea Duminică este a Înfricoșatei Judecăți, cutremurați de căderile și păcatele vieții, noi așteptăm cumpăna cea dreaptă, când se vor pune cu grabă, de către îngeri, în talerele balanței vrednicia noastră dacă este, precum și nevrednicia. Nimeni și nimic nu va putea clinti judecata, justiția supremă.

Dar, iată că sosește și Dumineca ce vestește izgonirea din rai a părinților noștri cei dintâi, Adam și Eva! Cea mai cumplită zi din viața fericită a strămoșilor noștri părinți. Ei ș-au dorit a fi liberi ca aștele cerului fără să știe că ele sunt din veci în cea mai deplină ascultare față de Dumnezeu Creatorul. Paradisul s-a închis pentru o vreme! Aici, în Valea Plângerii,

ne-am găsit cu toții, mici și mari, bărbați și femei, mireni și clerici să prăznuim *Dreapta Credință-Ortodoxia* martiră de două milenii!

Aici, în Valea Plângerii, Sfântul Grigorie Palama ne învață cu răbdare rugăciunea lui Iisus sau Rugăciunea inimii: Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine păcătosul. Pecetluind ființa noastră cu semnul creștin, ne aducem aminte de Duminica numită a Crucii, care a făcut parcă din vreme fără hotare pe Vasile Voiculescu să zică împreună cu noi:

“Tu, Cruce, dulce jug al lui Hristos,
De Tine-n veci acuma nu mai fug,
Adânc cerbicia inimi-mi plec jos
Și sub povara ta ceréască mă înjug.

Stau să mă mâne Domnul unde-o vrea
Cu biciul Său de duh atât de drag,
Și nici o muncă nu-mi mai pare grea
Când știi că brazda mântuirii trag!”

O, Doamne! Și acum... Scara către Cer! Sfântul Ioan Scărarul, bucurându-se de prăznuire cucernică, ne îmbie, să urcăm pe scara cu 30 de trepte: lepădarea de viața deșartă, despățimirea, înstrăinarea de cele lumești, fericita și pururea pomenita ascultare, pocăința făcută cu grijă, pomenirea morții, plânsul de bucurie făcător, blândețe și nemânieră, neținerea de minte a răului, împotriva ucigașei clevetiri, multa vorbire, tăcerea, împotriva minciunii și a lenii, despre pântecul tiran, despre curăție, despre nebuna îmbogățire, despre moartea sufletului înainte de moartea trupului, despre somn și rugăciune, priveghere trupească, despre frica și slava deșartă, despre mândria cea fără de minte, despre gândurile hulei, despre blândețe și nerăutate și preaînalta smerită cugetare, despre deosebirea gândurilor și sfințita liniștire a trupului și a sufletului, despre fericita rugăciune, despre nepățimire sau cerul pământesc și a treizecea treaptă de la Ușa Paradisului: treimea virtuțiilor - *Credința, Nădejdea și Dreptatea!*

Dreptmăritori creștini,

Biserica lui Hristos, cheamă să urce Scara Sfântă de pregătire și spășenie, pe cine credeți? Pe o femeie! Celebra Maria Egipteanca! Ea, Maria cea mult păcătoasă!

Cu credința cea mai fierbinte și cu lacrimile care nu se mai vărsau pe față, ci în curcubeie legând cerul cu pământul, într-un arc de strălumini, pășește cu sfială și cu bucurie, aducându-ne aminte că Iisus Hristos, Domnul și Mântuitorul intrând în Ierusalim, a urcat Scara Pătimirilor pentru a ne dăruî întru veșnicie:

Bucuria Învierii!

Miercurea Patimilor spre Joi:

“Miezul nopții... Dorm în pace suferințele umane!
Val de liniște plutește pe grădina Ghetsimane
Jos pâraul Cedron cântă, presărat cu flori de stele,
S-ar părea că-n noaptea asta dorm și duhurile rele.

Dorm pe-aproape ucenicii, iar Iisus se roagă,
Deodată din visare tresări grădina întregă.
S-auzi sărutul Iudei... licări o spadă-n aer...
Și măslinii murmurară, deșteptați de tristul vaer.

Vineri:

Cer albastru și Golgota geme-n răcnet de barbari,
 Suferă pe crucea morții Dumnezeu între tâlhari.
 Buza lui Iisus e arsă, fruntea-i sângeră de spini,
 Torturat de remușcare plânge Iuda sub măslini.

Sa-noptat în miezul zilei: cerul nu mai vrea să vadă
Adevărul și Iubirea date răutății pradă.
 Un suspin: *“O, Tată, Tată, pentru ce m-ai părăsit?”*.
 Dumnezeu se-nduioșează... negurile s-au topit...

Capul Fiului se pleacă... lumea El a mântuit!
 Tremură-ngrozit pământul și... *“Scriptura s-a-implinit!”*
 Uluși răstignitorii au rămas fără cuvânt.
 Undeva de-un pom atârnă Iuda clătinat de vânt.

Sâmbăta:

Ceru-ntunecat ca un doliu de năframă
 Peste lumea-n care plânge o Fecioară-Mamă
 Ucenicii orfani de Domnul, rătăcesc stingheri pe uliți.
Adevărul zace-n groapă, între spade și-ntre sulți.

Duminica:

Îngerul cu-aripi de raze a venit din slăvi cu zorii
 S-a cutremurat pământul, înlemnit-au păzitorii.
 Glas de înger... groapă goală... amuțită orice gură...
 S-a-implinit din vorbă-n vorbă profeția din Scriptură!

Adevăr zic: se schimbară în aureolă spini!
 Șoapte dulci de mângâiere răspândeau în vânt măslinii.
 Și pe când natura-ntreagă se scâldea-n lumina nouă,
 Se răsfrânse peste lume blândul zâmbet:

“Pace Vouă!”

Dreptmăritori creștini,

Ne vom aduce aminte și vom pune la inimă învățătura marelui apostol al neamurilor, Sfântul Pavel, care ne întrebă: *“Nu știți că toți am fost botezați în Iisus Hristos, am fost botezați în moartea Lui? Noi deci, prin botezul din moartea Lui, am fost îngropați împreună cu El, pentru ca, după cum Hristos a înviat din morți, prin slava Tatălui, tot așa să trăim și noi o viață nouă. Intr-adevăr, dacă ne-am făcut una cu El, printr-o moarte asemănătoare cu a Lui, vom fi cu El și printr-o înviere asemănătoare cu a Lui, întrucât știm că Hristos Înviat din morți, nu mai moare: moartea nu mai are nici o stăpânire asupra Lui”* (Romani 6, 3-9).

De aceea nu ne vom înfricoșa să spunem din adâncul inimii și cu toată încredințarea că: *Hristos a Înviat!*

Hristos a Înviat - înseamnă: Viata este mai tare ca moartea!

Hristos a Înviat - înseamnă: Toate nădejdiile bune ale omenirii sunt îndreptățite!

Hristos a Înviat - înseamnă: Toate problemele vieții sunt dezlegate!

Hristos a Înviat - înseamnă: Că și noi vom învia!

Credința în Învierea Mântuitorului este bucuria, nădejdea și mângâierea tuturor creștinilor. Ea susține bucuria de a trăi și dă sens și măreție vieții noastre. Fără *Înviere* suntem ființe care se zbat în aspirații slabe prin pulberea pământului. Fără *Înviere* este zadarnică viața aceasta. Pentru *Înviere* ducem greul vieții pe care o dorim mai bună și mai fru-

moasă. Învierea este ziua cea mai luminată și cea mai plină de Duhul Sfânt: e sărbătoarea sărbătorilor! Este posibilă o mai mare mângâiere ca aceasta?

Acum știm că omul sărac și mai mic are o valoare mai mare ca a întregului univers, fiindcă în el sălășluiește un suflet nemuritor, menit pentru viața veșnică! În lumina Învierii și a vieții veșnice, zărilor întunecoase se înseninează, temerile se alungă. Bucuriile se înfiripă. Acei care trăiesc în iubire, pot birui orice furtună cu puterea apostolului care strigă: "*Eu socot că suferințele din vremea aceasta nu sunt vrednice să fie puse alături de mărirea viitoare care ni se va descoperi nouă*" (Romani 8,18).

Prea iubiți creștini,

Bucuria Învierii Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, anul acesta are o semnificație aparte. Ținutul Teleormanului a fost binecuvântat de Dumnezeu prin hotărârea Sfântului Sinod și aprobarea Adunării Naționale Bisericești din 15 februarie 1996, cu noua Episcopie a Alexandriei și Teleormanului, desprinsă din ființa Eparhiei Argeșului, iar din încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist al României voi conduce destinele acestei episcopii până la alegerea statutară a noului episcop.

Gândul nostru Sfânt ca minunații creștini ai Teleormanului să aibă o organizare superioară bisericească s-a împlinit!

Vă fac poftire să vă bucurați de această realizare!

Vă doresc bucurii și anul acesta să fie cu pace, ploi la vreme, rod bogat cu spor în toate ostentivile Domniilor Voastre!

Vă spun din toată inima:

Hristos a Înviat!

†**CALINIC**
EPISCOPUL ARGEȘULUI ȘI MUSCELULUI

Hristos a Înviat!

Îți simți de lacrimi calde ochii uzi,
Și-n suflet parcă serafimii îți cântă,
De câte ori creștine o auzi!

Ai cântărit cu mintea ta, frate creștine,
Cât bine ai făcut, sub cer umblând?
Ești tu pornit, măcar acum spre bine?
Măcar acum te simți mai bun mai blând?

Simți tu, topită-n suflet vechea ură?
Mai vrei pierzarea celui plin de har?
Ți-ai pus zăvor pe bârfitoarea gură?
Iubirea pentru oameni o simți - jar?

O, dacă aceste legi, de-a pururi sfinte,
În aur, măcar azi te-au îmbrăcat,
Cu serafimii-n suflet - imn fierbinte-
Ai drept să cânti:
Hristos a Înviat!

† C A S I A N

DIN DARUL LUI DUMNEZEU EPISCOP AL DUNĂRII DE JOS

Prea cucernicilor și prea cuvioșilor preoți, cuviosului cin monahal și drept-măritorilor creștini din eparhia noastră, deplină bucurie de Sfintele Paști, iar de la noi arhierescă binecuvântare.

“HRISTOS A ÎNVIAT!”

Iubiți fii duhovnicești,

Clopotele Învierii Mântuitorului au răsunat prelung și de această dată, chemându-ne în miez de noapte în bisericile noastre de la sate și orașe. Cu toate că ne vedem des la biserică, această întâlnire din ziua Sfintelor Paști are mereu noutatea ei. Participăm cu emoție, parcă pentru întâia dată, la slujba pascală și avem - sufletește vorbind - aceeași sfiiciune a femeilor mironosițe, dis-de-diminează, pe cale, către mormântul Mântuitorului.

Aceeași călătorie spre locul unde l-au pus pe Domnul o bătătoresc zilnic creștinii ortodocși toată perioada postului Paștilor. Ne impresionează, însă, felul în care netezesc cărarea către Hristos Cel Înviat din morți credincioasele din parohii, care, sâmbătă de sâmbătă, în Postul Mare, purtând coliva, colacul, tămâia și lumânarea după oficierea slujbei de pomenire a morților, se opresc la mormintele celor dragi, în cimitir, le tămâiază, le stropesc cu vin, aduc flori, rugăciuni și lacrimi. Între evlavia mironosițelor de acum aproape două mii de ani și credințioșia evlavioaselor creștine - mărturisitoare ale Învierii prin credință și lucrare - se resimte aievea puterea vieții veșnice, care împrăștie durerea, întristarea și suspinul din suflete și așează pacea și binecuvântarea fericitei comuniuni între noi, cei de aici, și cei ai noștri de dincolo. “Foarte de dimineață, mironosițele femei cu miruri la groapa Ta Mântuitorule, plângeau”, glăsuiește cântarea de la binecuvântările Învierii, auzită în fiecare duminică la Utrenie. Tot ca și în prima dimineață a Învierii, Hristos, Domnul vieții veșnice, Biruitorul morții și Începătorul altei vieți veșnice”, întâmpină pe cei ce-L caută și-L vizitează în orice loc, dar mai cu seamă la mormântul Lui, locul de Înviere, altarul bisericii.

Iubiți frați și surori în Domnul înviat,

Ne întâmpină, așadar, Mântuitorul să ne binevestească Învierea Sa din morți și de această dată la toți cei de față și prin ei, ca martori, la cei ce nu s-au întâmpilat aici. Ne invită pe noi să ne apropiem de El ca și pe apostolul Său, să ne încredințeze că El a înviat cu adevărat, că Învierea Să din morți se prelungește în timp până la noi, cu aceeași putere, și ne împărtășește celor de astăzi aceeași bucurie ca și celor de acum două mii de ani.

Astfel, lumea noastră nu se rezumă doar la ceea ce vedem cu ochii, ci se prelungește prin lumina ochiului credinței până dincolo de mormânt! Suntem, așadar, într-o aceeași bucurie cu toți cei mai dinainte adormiți, părinți și frați ai noștri.

Din darul acestei întâlniri, în miez de noapte, în curtea bisericii, cu fața îndreptată spre făclia Paștelui pâlpâie și în mâinile noastre - devenite sfeșnice ale luminii Învierii - aceeași strălucire dumnezeiască izvorâtă din mormântul de viață dător.

Puterea mărturisitoare a credinței în noaptea Învierii Domnului n-a putut niciodată să fie oprită, oricât de mare a fost lupta puterilor întunericului acestui veac orgolios, ateu și egoist. Pălcurile de lumină pascală au cucerit chiar și ascunzișurile celor mai versați și înverșunați luptători împotriva dreptei credințe și vieții veșnice.

Noaptea Sfințelor Paști este cea mai vie mărturisire a puterii luminii lui Hristos care somează și împrăștie întunericul și-l topește ca ceara de la para focului. Privindu-vă și acum, adunați lângă izvorul nemuririi, lângă altar și în fața bisericii, împreună cu preotul, atât pe cei de aproape geografic, cât și pe cei din satele și localitățile răsfirate pe câmpii și pe dealuri, din codrii Adamului, de pe colinele Bujorului și Tecuciului și până în inima Bărăganului Făureiului, ne imaginăm cum ne vede Hristos Domnul. Ne vede inundați de lumina Învierii Sale, pe care o mărturisim în plină noapte! Ne binecuvântează cu aceeași chemare și întâmpinare: "Bucurați-vă!" Bucurați-vă că ați păstrat lumina adevăratei credințe care a luminat și luminează viața creștinului și-l ajută să împrăștie tot întunericul văzut ori nevăzut! Cuvântul ce însoțește îndemnul nostru pastoral este tot de la Hristos Domnul, păstrat cu sfințenie în Biserica Sa, laboratorul Învierii. Cine dintre oameni ar putea exprima mai convingător puterea luminii și pacea pascală decât dătătorul acestora, Hristos Cel Înviat din morți, căci, "Cuvântul era lumina cea adevărată care luminează pe tot omul ce vine în lume" (Ioan I, 9).

Iubiților,

Iată ce ne oferă astăzi Paștile: întâlnirea în lumina adevărului și a biruinței întunericului și a răului prin coborârea Mântuitorului la iad și eliberarea celor stăpâniți de puterea celui rău. Întru totul asemănătoare este și coborârea Lui în lumea noastră, în această sfântă și mântuitoare noapte care, iată, este deja zi luminoasă.

Dacă ați luat aminte la cântările Canonului Paștilor mai înainte de începerea Sfintei Liturghii, ați înțeles cât de importantă este participarea la slujba Învierii. "Ziua Învierii, popoare, să ne bucurăm! Paștile Domnului, Paștile! Că din moarte la viață și de pe pământ la cer Hristos Dumnezeu ne-a trecut pe noi, cei ce cântăm cântare de biruință". De o nebănuită putere de călăuzire în călătoria noastră spre Domnul Înviat sunt cântările și rugăciunile pascale adresate, parcă, fiecăruia dintre noi, cei ce le auzim la cântarea de la strană: "Să ne curățim simțirile și să vedem pe Hristos strălucind cu neapropiata lumină a Învierii. Și cântându-I cântare de biruință, luminat să-L auzim zicând: "Bucurați-vă!" " (*cântarea I-a din Canon*). Oameni trăitori pe pământ, ne bucurăm de binecuvântarea cerească, care aduce sârbătoarea în sufletele noastre și la toată firea cea văzută și cea nevăzută. "Cerurile după cuviință să se veselească și pământul să se bucure. Și să prăznuiască toată lumea cea văzută și cea nevăzută, că a înviat Hristos, Bucuria cea veșnică!" (*cântarea I-a din Canon*).

Venirea noastră în noaptea Paștilor la biserică devine imm al Învierii și în loc de miruri, aducem Domnului mărturisirea noastră prin cântare, iar El ne împărtășește lumina soarelui dreptății: "Să mergem dis-de-diminează și în loc de mir, cântare să aducem Stăpânului; și să vedem pe Hristos, Soarele dreptății, tuturor viață răsărind" (*cântarea a V-a din Canon*). Binecredințoșii purtători de lumină, în noaptea pascală, sunt adevărați purtători de Hristos. El este Lumina, noi mărturisitorii și slujitorii ei, prin credință dreaptă și curată și viață neprihănită. "Să ne apropiem, purtătorilor de lumină, de Hristos, Cel ce a ieșit din mormânt ca un mire și să prăznuim, împreună cu cetele iubitoare de praznic, Paștile lui Dumnezeu, cele mântuitoare" (*cântarea a V-a din Canon*). Tot din cântarea pascală luăm aminte cât de sfântă este lumina lui Hristos în noaptea Învierii care prelinge în candelile sufletelor noastre arvuna veșniciei: "Cât este de sfântă cu adevărat și întru totul prăznuită această noapte de mântuire și strălucită, mai înainte vestitoare fiind a zilei celei purtătoare de lumină, a Învierii în care Lumina cea fără de ani din mormânt cu trupul tuturor a strălucit" (*cântarea a VII-a din Canon*). Lumina Învierii prin care ne întărim în dreapta credință ni-L descoperă direct, personal, pe Hristos. Ca dar, El ne oferă împărtășirea din izvorul de viață dătător, Sfintele Taine, prin care devenim cetățeni ai Împărăției cerurilor. Veniți, din rodul cel nou al vieții, al dumnezeieștii veselii, în ziua cea vestită a Învierii, Împărăției lui Hristos să ne împărtășim, laudându-L pe Dânsul ca pe un Dumnezeu, în veci" (*cântarea a VIII-a din Canon*).

Iubiți credincioși,

Am ales doar câteva îndemnuri din bogăția niciodată îndeajuns trăită a slujbei din noaptea pascală, cu nădejdea că veți participa efectiv, cu evlavie, cu credință și cu mult folos sufletească la sărbătoarea Paștilor, așa cum ne cheamă Hristos și cum n-a încetat de două mii de ani să ne îndemne Biserica, singura încredințată, aleasă de Biruitorul morții să ne adăpostească sufletește și să ne îmbrace cu hainele strălucitoare ale luminii Învierii prin care se împraștie întinericul din suflete, din inimi, din gândire, dintre noi, din casele noastre și din societate.

Numai așa, Paștile este “ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm și să ne veselim într-ânsa”. Numai așa biruim cu Hristos tristețea, suferința, egoismul și răul ce-și fac loc din ce în ce mai mult în viața noastră de zi cu zi. Numai așa înțelegem că în lumina Învierii îl primim pe Hristos Cel adevărat și că El primește pe toți iubitorii de Dumnezeu, fără să ne mai dezbină alții și să ne îndemne spre alte credințe deșarte și periculoase. Numai așa învățăm să ne iubim unul cu altul, chiar dacă există multă ură, îndemnuri la dezbinare și la violență. Numai așa, întăriți sufletește de Hristos, reprimim puterea de a ne ierta unul pe altul. Numai așa redescoperim frumusețea vieții creștine într-o lume care desfigurează și întunecă răsăritul soarelui, raza sa, lumina sa. Numai așa, prin lumina, sfințenia și bucuria Sfințelor Paști, trăim împăcarea și frățietatea: “Paștile Domnului, Paștile! Paștile cele preacinstite nouă ne-au răsărit Paștile cu bucurie unul altul să ne îmbrățișăm. O, Paștile, izbăvire de întristare!... Unul pe altul să ne îmbrățișăm. Să zicem fraților și celor ce ne urăsc pe noi; să iertăm toate pentru Înviere. Și așa să strigăm: Hristos a înviat din morți cu moartea pe moarte călcând...” (din *cântările Canonului*). Numai așa vom fi încredințați cu Sfântul Ioan Gură de Aur că: “S-a sculat Hristos și au căzut diavolii. Înviat-a Hristos și viața stăpânește. Înviat-a Hristos și nici un mort nu este în mormânt”.

De Sfintele Paști, iubiți părinți slujitori ai sfințelor altare și binecinstitori de Dumnezeu frați creștini, să ne apropiem de Hristos și Lui să-I cerem să ne primească pe cei din urmă ca și pe cei dintâi și să ne odihnească pe cei din ceasul al unsprezecelea ca și pe cei din primul ceas, cum El Însuși ne făgăduiește și ne miluiește: “Și faptele le primește, și gândul îl ține în seamă, și lucrul prețuiește, și voința o laudă. Pentru aceea, intrați toți întru bucuria Domnului nostru” (din *Cuvântul pascal al Sf. Ioan Gură de Aur*).

Cu aceste gânduri și îndemnuri ale Bisericii noastre, purtătoarea darului și luminii Învierii Domnului, îl rog pe Hristos Mântuitorul să picure uleiul dragostei Sale în candelile sufletelor sfințiților slujitori și ale fraților credincioși din eparhia noastră și împreună să rămânem în lumina cea neînserată a vieții veșnice.

Să petreceți cu pace și sănătate Sfintele Paști!

Pomeniți-ne în sfintele voastre rugăciuni!

Împreună să-i purtăm în rugăciunea și dragostea noastră pe toți cei mai îndurerăți, mai triști și mai suferinzi decât noi! Și cu ei să mărturisim Paștile izbăvirii noastre de întristare și așa să ne binevestim.

“Hristos a Înviat!”

“Adevărat a Înviat!”

A1 vostru către Hristos Mântuitorul Înviat rugător și de tot binele doritor,

†CASIAN
EPISCOPUL DUNARII DE JOS

† N I F O N

PRIN HARUL LUI DUMNEZEU, EPISCOP AL EPARHIEI SLOBOZIEI ȘI CĂLĂRAȘILOR

Iubitului cler și tuturor credincioșilor din eparhia noastră de Dumnezeu păzită și binecuvântată, har și pace, sănătate și mântuire în Domnul nostru Iisus Hristos Cel înviat, iar de la noi, arhipăstorul vostru, părintească și arhierască binecuvântare.

“HRISTOS A ÎNVIAT!”

Iubiți fii duhovnicești,

Ne aflăm sub razele de lumină ale sărbătorii Învierii Domnului din acest an al îndurării lui Dumnezeu. Este *”ziua pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim întru ea”* (Ps. 117, 24). Învierea este crezul biruitor al vieții pentru că ea reprezintă reînnoirea și restaurarea omului.

Restaurarea firii omenești, în chipul sfințeniei dintru început a avut loc prin Moartea pe Cruce și Învierea Mântuitorului, care a refăcut comuniunea cerului cu pământul. Prin această pace restabilită de Fiul lui Dumnezeu, noi putem numi iarăși pe Dumnezeu *”Tatăl nostru carele ești în ceruri ”* și preamărim Dumnezeirea Sa zicând: *”sfințească-se numele Tău, vie împărăția Ta, facă-se voia Ta, precum în cer așa și pe pământ”*. Aceasta pentru că în viața de har, noi nu suntem numai fiii oamenilor, ci prin Mântuitorul nostru Iisus Hristos noi suntem fiii lui Dumnezeu, căci *”tuturor aceloră care L-au primit pe Dânsul și cred în numele Lui, le-a dat puterea ca să se facă fii ai lui Dumnezeu”* (Ioan 1,12).

Ziua Învierii este așteptată de toți credincioșii cu mult entuziasm duhovnicesc.

Bucuria pascală nu este doar un simțământ ocazional, o dispoziție sufletească excepțională și festivă de o zi. Ea este un fapt religios și moral capital și permanent, o realitate istorică și absolută; este sensul vieții lui Iisus Hristos și al creștinismului și este rațiunea și tăria Bisericii. Creștinismul este, în adevăr, urmarea Învierii lui Hristos. Fără Învierea Lui, nu era azi Biserica. Învierea este izvorul de viață, de dreptate și de adevăr al Bisericii. Toate faptele și cuvintele Mântuitorului au fost adevărate, puternice și minunate, dar minunea Învierii le-a covârșit și le-a confirmat pe toate. Învierea a pus nimbul dumnezeirii peste coroana de spini a oamenilor. Batjocurii și răutății omenești le-a urmat apoteoza. Viața a fost mai tare decât moartea, Dumnezeu decât omul, binele decât răul. Înviind, Hristos a dat vieții cununa veșnică. Biserica s-a născut din cuvântul dumnezeiesc al lui Iisus Hristos, transfigurată și glorificată prin Înviere. Învierea Mântuitorului a proiectat lumină dumnezeiască asupra sufletului nostru și a destinului nostru spiritual-moral, ne-a trecut pe planul superior al existenței noastre, viața noastră dobândește putere și avânt, credință și optimism. Învierea lui Hristos este eliberare, biruință, triumf asupra morții, suferinței și a tot răul moral și fizic.

Bucuria Învierii Domnului înseninează gândurile, luminează chipurile și umple de bucurie inimile tuturor celor ce cred în Mântuitorul Hristos. Acum toate s-au umplut de lumină *”și cerul și pământul și cele de dedesubt”*. Marile bucurii nu pot fi tănuite în adâncurile inimilor noastre; ele se revarsă, se vor împărtășite cu alții. Cuprinse de o astfel de bucurie, mironosițele au alergat să o împărtășească ucenicilor strigând: *”A înviat Domnul”*. Apostolii Petru și Ioan, cuprinși de aceeași bucurie la vederea *”giulgiurilor singure zăcând”* în mormântul gol, au alergat să-și strige bucuria către ceilalți apostoli, zicând: *”A înviat Domnul”*. Apostolii toți, încredințați de Înviere, după ce L-au văzut pe Iisus, într-un

glas au strigat lui Toma care nu fusese cu ei: "Am văzut pe Domnul". Aceeași bucurie v-o împărtășim astăzi vouă tuturor, așa cum am făcut în trecut și vom face totdeauna în viitor, spunându-vă: "Hristos a înviat!"

Nu cruțăm nici o osteneală pentru întreținerea vieții noastre, pentru asigurarea și prelungirea ei. Munca sub înfățișările ei cele mai variate, descoperirile minții și ale științei, lupta cu primejdiile și greutățile pe care le întâmpinăm cu toții, economice și sociale, toate acestea reprezintă lupta pentru viață. Adeseori, omul îndură condițiile de trai cele mai grele, numai ca să-și poată păstra viața. E darul cel mai de preț pe care i l-a făcut Dumnezeu, "Izvorul vieții". De aceea, Biserica socotește uciderea ca unul din cele mai groaznice și urâte păcate.

Dreptmăritori creștini,

Învierea lui Hristos este temeiul bucuriei noastre. Ziua Învierii este numită "această zi sfântă, Praznicul praznicelor și Sărbătoarea sărbătorilor". "Serbăm omorârea morții, surparea iadului, în pătura altei vieți, veșnice", cântă Biserica astăzi.

Dăruiată de Dumnezeu, viața creștinului are un sens superior, căci însuși Domnul Hristos cel Înviat a spus: "Eu sunt lumina lumii; cel ce-Mi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții" (Ioan 8,12).

Atunci când rostim cuvântul "înviere" ne gândim la viața cea veșnică, al cărui început se face cu Domnul nostru Iisus Hristos, care după cum spune Apostolul "începătură celor adormiți S-a făcut" (I Cor. 15, 20) și în care și noi nădăjduim să dobândim mântuirea.

Viața este darul cel dintâi și cel mai prețios pe care ni l-a dăruit Dumnezeu. Ea este o mare taină și totodată o mărturie a dragostei Lui. Căci prin viață, Dumnezeu ne-a chemat din neființă la ființă și la împărtășirea din bunurile care sunt pe lume, precum și la cele veșnice, pe care cu ajutorul Lui, le vom dobândi. Viața este o continuă frământare și o împărtășire și participare la măreția creației, de care omenirea se apropie din ce în ce mai mult prin setea de cunoaștere care i-a fost imprimată de Creator, dintru început.

Fiind dar al lui Dumnezeu, viața este un prilej de bucurie, chiar dacă întâlnim necazuri și greutăți. Căci, "dulce este lumina vieții și dezmiertătoare este pentru ochi privirea soarelui" (Ecl. 9,7), zice Sfânta Scriptură și "care este omul căruia să nu-i placă viața și să se bucure de fericire?" (Psalm 33, 13).

Mântuitorul Hristos este Cel dintâi care ne-a izbăvit de frica morții și ne-a dat încredere în forța nemuritoare a vieții, căci Paștile sunt "eliberarea de întristare".

De aceea, bucuria în această zi se revarsă cu dărnicie dumnezeiască și cuprinde întreaga fire, după cum se arată în cântarea pascală: "Cerurile după cuviință să se veselească și pământul să se bucure. Și să prăznuiască lumea cea văzută și cea nevăzută, că Hristos a înviat, veselie veșnică".

Astăzi, pe fiecare Mântuitorul ne cheamă la viață și la nemurire prin credință: "Veniți, Eu sunt Învierea și viața. Cel ce crede în Mine, chiar de va muri, va trăi. Și tot cel ce trăiește și crede în Mine, nu va muri în veac" (Ioan 11, 25-26).

Iubiții mei fii sufletești,

Învierea Domnului este temelia edificiului duhovnicesc al sfintei noastre Biserici. Înființarea Bisericii istorice la Pogorârea Sfântului Duh este momentul solemn când lumea îl întâlnește pe Dumnezeu sub chipul celui ce dă un impuls puternic în sensul de a se desprinde de ceea ce este vechi și perimat și de a se îndrepta în mod organizat spre un destin nou, spre un nou viitor. În orice clipă creștinul să se împărtășească de acest eveniment al restaurării sufletești prin reînnoire spirituală. Biserica generează aceste energii înnoitoare prin învățătura, credința și dragostea jertfelnică izvorâtă din harul sfinților și dătător de viață.

Misiunea centrală a Bisericii este aceea a slujirii oamenilor și vieții. Biserica este instituția care are privilegiul de a nu putea pretinde pentru sine nimic altceva decât dreptul de a sluji, de a-și valorifica întregul ei potențial moral și spiritual în folosul credincioșilor, al vieții.

Mântuitorul Hristos, întemeietorul Bisericii, și-a conceput activitatea în termenii slujirii omului, ca o jertfă a supremei iubiri dumnezeiești. El a venit în lume *"nu ca să I se slujească, ci ca să slujească El și să-și dea sufletul preț de răscumpărare pentru mulți"* (Marcu 10,45).

El a zis: *"Eu în mijlocul vostru sunt ca unul care slujesc"* (Luca 22, 27). Biserica ne învață să vedem în fața fiecărui om fața lui Hristos, care se desăvârșește neîntrerupt și de aceea noi avem obligația de a participa efectiv în vederea înfrumusețării și îmbunătățirii ei.

Mersul nostru în istorie împreună cu Mântuitorul Hristos Cel înviat reprezintă un continuu transfer de energie dinspre El înspre noi, din umanitatea lui transfigurată în ființa noastră netransfigurată. Împreună cu Hristos să punem temelii noi vieții noastre pentru a realiza efectiv o viață nouă. Biserica, prin Sfânta Liturghie și celelalte Sfinte Taine și slujbe bisericești, slujește pe credincioși în înțelesul că-i sfințește, adică îi eliberează de tirania instinctelor, de egoism, de orgolii și răutăți, conferindu-le totodată puterea de a împlini în mod consecvent virtuțile creștine care nu sunt altceva decât mijloace de a trăi viața în toată plenitudinea ei, ridicând-o pe o treaptă superioară de frumusețe și noblețe.

Iubiții mei fii sufletești,

În ziua aceasta de biruință a vieții și a luminii mântuitoare prin Învierea Domnului, îndemnul nostru de părinte duhovnicesc către toți slujitorii altarelor și binecredincioșii creștini din Eparhie este de a trăi această viață în limitele rânduite de Dumnezeu, această forță creatoare care pornește de la Dumnezeu și care ne este încredințată pentru a o îmbogăți și a o înfrumuseța aici pe pământ cu florile virtuților creștine. Libertatea de care ne-a învrednicit Dumnezeu prin jertfele eroilor noștri creează atmosfera trăirii vieții în plinătatea ei. Datoria noastră însă este să dăm dovadă în egală măsură de responsabilitate. Libertatea fără responsabilitate poate să degenereze în păcate și deprinderi dăunătoare trupului și sufletului. În ciuda greutăților prin care trece societatea noastră de natură economică, socială și morală, creștinul trebuie să păstreze statura sa de creștin transfigurat de dragostea și demnitatea sa, care izvorăște din libertatea dăruită lui prin Învierea lui Hristos.

Să ne rugăm la Dumnezeu să ne ajute să îndeplinim cu vrednicie așezămintele bisericesti și monahale ce ne-am propus în cadrul sfintei noastre Episcopii, spre lauda Sfintei Treimi.

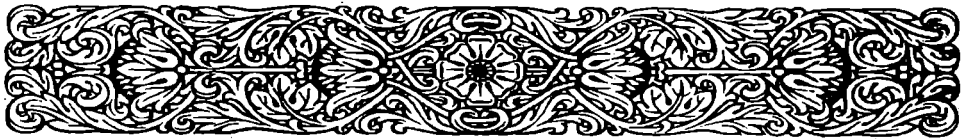
Dumnezeu ne-a dăruit talanții înțelepciunii și ne-a arătat calea pe care trebuie să mergem, pentru a lucra cu ei faptele cele bune. Ne-a arătat drumul vieții, care duce la Sine și ne-a arătat și drumul morții care duce la pieire și ne-a spus: *"Viața și moartea ți-am pus înaintea, binecuvântarea și blestemul. Alege viața ca să trăiești tu și seminția ta, iubind pe Domnul Dumnezeul tău... căci de aceasta depinde viața ta și lungimea zilelor tale"* (Deut. 30,19-20).

Rugăm pe Bunul Dumnezeu să sălășluiască în inimile noastre pacea, bucuria și buna înțelegere, bazate pe porunca iubirii, așa ca să ne iubim unii pe alții, precum și Mântuitorul ne-a iubit pe noi (Ioan 15,12,17), căci *"întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea iubire unii către alții"* (Ioan 13, 35). În atmosfera înălțătoare a Praznicului de astăzi, să ne iubim unii pe alții, într-un gând să mărturisim pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh, Treimea cea de o ființă și nedespărțită. Să ne iertăm unii altora orice am avea unii asupra altora, așa cum ne-a iertat și nouă Domnul, că Paștele este praznicul iubirii și al iertării, cum spune una din cântările pascale: *"De bucuria Învierii, să iertăm tuturor toate, și să zicem fraților și celor ce ne urăsc pe noi"*. În felul acesta vom fi aproape de Hristos și de Biserica Lui.

Hristos a Înviat!

Al vostru arhipăstor suflesc, stăruitor în rugăciune către Tatăl.Ceresc, pentru prosperitatea, bucuria și pacea voastră, a tuturor.

†NIFON
EPISCOPUL SLOBOZIEI ȘI CĂLĂRAȘILOR

PAGINI DE SPIRITUALITATE ȘI DUHOVNICIE

CUVÂNT DE ANUL NOU

Iubiți credincioși,

S-a milostivit Dumnezeu și iată, am trecut pragul încă o dată într-un nou an de viață. Este drept, în Biserica noastră Ortodoxă, odată cu Anul Nou, astăzi sărbătorim și ziua Numelui Domnului Iisus și e și ziua de pomenire a Sfântului Vasile cel Mare.

Dar, cum azi e Anul Nou în primul rând, faptul acesta ne pune totuși parcă mai stăruitor o întrebare: Ce-o fi gândind Sfânta Scriptură, ce-o fi gândind Biserica despre Anul Nou? E lucru sigur, Sfânta Scriptură și Biserica au, într-adevăr un punct de vedere al lor despre acest eveniment. Fie și numai în linii mari, ce reprezintă așadar Anul Nou, în Sfânta Scriptură și în Biserică? Vom încerca să aducem câteva precizări în această chestiune.

Iubiți creștini,

E de la sine înțeles că în Sfânta Scriptură și în Biserică lumea și istoria nu sunt nici un joc al întâmplării, nici un produs al forțelor oarbe.

În Sfânta Scriptură și în Biserică, dimpotrivă, Izvorul și Părintele tainic al tuturor lucrurilor este Dumnezeu. Dumnezeu e Acela care, la începuturile lumii, a zis, și toate au venit din nimic la viață. Și El e Acela care de atunci și în toată vremea e Conducătorul nevăzut a tot ce a fost, a tot ce este și a tot ce va fi. Timpul însuși, cu anii, cu lunile și cu zilele lui, timpul însuși este și el o făptură a lui Dumnezeu, timpul fiind înțeles aici ca însăși măsura curgerii și mișcării tuturor lucrurilor din lumea pe care Dumnezeu a creat-o, așa cum, de exemplu, timpul anului nostru pământesc este măsura mișcării cât planeta noastră împlinește un ocol întreg la învârtirea ei în jurul soarelui...

Dar Sfânta Scriptură și Biserica ne mai spun încă un lucru de capitală importanță pentru întrebarea noastră de astăzi. După cum lucrurile din lume nu s-au produs la întâmplare, tot așa Dumnezeu nu lasă lucrurile făcute de El, la voia întâmplării. În Sfânta Scriptură și în Biserică există, dimpotrivă, un plan al lui Dumnezeu, în conducerea lumii - plan de o nepătrunsă înțelepciune și putere dumnezeiască - și la împlinirea acestui plan Dumnezeu se slujește de toate faptele Lui, ca de niște adevărați colaboratori cu El pentru binele și fericirea desăvârșită a tuturor făpturilor și a întregii lumi create de El.

Înțelegând această minunată orânduire dumnezeiască a lucrurilor, psalmistul, mișcat de Duhul Sfânt, exclamă nu numai o singură dată covârșit de admirație: *"Cât de minunate sunt lucrurile Tale Doamne, toate cu înțelepciune Le-ai făcut, toate sunt slujitoare Ție"* (Ps. CIII, Ps. CXVIII).

Și din moment ce și anii și timpul sunt făpturile lui Dumnezeu de ce să ne mirăm că și de ele se slujește Dumnezeu pentru împlinirea planului Său binecuvântat.

Înțelegem de ce la sărbătoarea anului nou creștinesc Biserica se roagă așa: "Tu Ziditorule, Cela ce timpurile și anii le-ai pus întru a Ta orânduire, cârmuiește, Doamne, după sfatul și după voia Ta și faptele mâinilor noastre în curgerea vremii anului acestuia". Iată așadar un prim răspuns la întrebarea noastră de astăzi:

În Sfânta Scriptură și în Biserică, Anul Nou este, așa cum știm și noi, prima zi dintr-o unitate de timp de 365 de zile, numită și anul nostru pământesc. Bucuria noastră este să aflăm acum *noutatea* că, la conducerea lumii, Dumnezeu se servește și de fiecare an nou pământesc al nostru, pentru a chema toate făpturile Lui, ca pe niște prețioși colaboratori cu El, la lucrarea și la împlinirea neconținută a planului Său cel mare, de bine și fericire pentru întreaga lume creată de El.

Așa stând lucrurile, o firească întrebare se naște: Drept vorbind, în ce constă oare planul acesta al lui Dumnezeu, dat fiind că Biserica cheamă la începutul fiecărui an să colaborăm cu El la împlinirea planului Său?

Iubiți credincioși,

Multă vreme, planul lui Dumnezeu n-a fost cunoscut de oameni. Abia în Noul Testament planul acesta ne-a fost descoperit pe față. Cel care l-a formulat cel mai limpede este Sfântul Apostol Pavel, supranumit pentru aceasta Teologul planului lui Dumnezeu.

Iată, concentrate în trei puncte, proclamațiile lui esențiale:

1. Primul fapt: *Dumnezeu*, spune Sfântul Pavel, *L-a făcut mai întâi pe Iisus Hristos forța dumnezeiască unică de mântuire pentru toate făpturile Lui din lume, pentru întreaga lume a Creației Lui.*

2. Al doilea fapt: ca urmare, Dumnezeu cheamă toate făpturile și, îndeosebi, pe toți oamenii să se *deschidă, să folosească și să colaboreze cu această forță de mântuire trimisă nouă din cer în Iisus Hristos*, cunoscând că în afară de Hristos nu există o altă forță dumnezeiască de mântuire pentru lume.

3. Și al treilea fapt: Dumnezeu a întocmit înadins planul Său așa, *pentru a deschide tuturor făpturilor Lui, prin Hristos, un drum sigur către deplinătatea tuturor împlinirilor vieții*, un drum sigur spre o viață în toată deplinătatea ei, atât aici pe pământ cât și dincolo, în veșnicie, după cuvântul lui Hristos: "Eu am venit în lume ca lumea să aibă viață și cât mai multă viață să aibă" (Ioan 10,10).

Iată, în esență, planul lui Dumnezeu, pentru care Și-a pus viața Lui de Dumnezeu și de Om, mai întâi Mântuitorul Hristos însuși, fapt pentru care a și fost făcut El de Dumnezeu, așa cum am arătat, singura forță dumnezeiască de mântuire pentru lumea întreagă, în veci și de-a pururi.

E planul lui Dumnezeu, în serviciul căruia de două mii de ani aproape, trudește generație după generație, Biserica Mântuitorului Hristos, comunitatea aceasta sfântă a celor ce cred în El, slujind, cu putere și după exemplul Mântuitorului Iisus în lume, dumnezeiasca slujire a împăcării oamenilor cu Dumnezeu, a împăcării oamenilor între ei, și a împăcării oamenilor cu propria lor conștiință, și luptând neconținut, cu smerenie dar și cu stăruință, ca această întreită pace, cu voia noastră și cu îndurarea lui Dumnezeu, să ia ființă și pe pământ între oameni, așa cum ea își are ființa între sfinți și îngeri, în cerul lui Dumnezeu, după cuvântul ce zice: "facă-se voia Ta, precum în cer așa și pe pământ".

Pe scurt, acesta-i planul cel sfânt al Domnului pe care Biserica ne cheamă și pe noi, de fiecare dată, la Anul Nou, să-l slujim, colaborând cu Dumnezeu la împlinirea lui.

Dar iată acum și un exemplu de răspuns al nostru la această chemare: "Ție, Mântuitorule, Hristoase, - zice astăzi cântarea sfântă - ca unui începător al mântuirii noastre, aducem ca o pârgă de jertfă această începere a anului, noi poporul Tău. Învrednicește-ne, ca un iubitor de oameni, pe noi cei ce am început anul, *slujire bine plăcută și să începem*, ca să-l putem săvârși după bună voia Ta".

Și acum o ultimă întrebare: Practic, cum înțelege oare Sfânta Scriptură și Biserica să slujim noi planul lui Dumnezeu, cu fiecare an nou din viața noastră?

Iubiți credincioși,

Planul lui Dumnezeu nu se înfăptuiește nici dintr-odată și nici fără contribuția noastră. Ne-a cinstit Dumnezeu cu demnitatea de a fi colaboratori cu El la înfăptuirea planului Său

în lume. În fiecare an avem ceva de făcut, în fiecare an creștem în slujirea planului lui Dumnezeu, pas cu pas și an de an. Pasul acesta anual de creștere, Biserica îl numește cu un nume frumos: *“cununa anului bunătaților Domnului”*. Fiecărui an Dumnezeu i-a hotărât o nouă cunună de astfel de bunătați.

E vremea deci să vedem acum și ceea ce avem noi de făcut, practic, față de această minunată cunună anuală a bunătaților lui Dumnezeu, ceea ce s-ar putea formula astfel:

1. Fiindcă bunătațile de care vorbim sunt în primul rând daruri de la Dumnezeu, *cea dintâi datorie a noastră este mai întâi să cerem lui Dumnezeu prin rugăciune toată cununa aceasta a bunătaților Domnului*. Să cerem mai întâi bunătațile Lui pământești: sănătate, putere de muncă, ploi la vreme, anotimpuri bine tocmit, roadă pământului, ajutor la nevoi, în încercări, în boli și în toate întâmplările vieții noastre.

Să cerem de asemenea bunătați pentru viața noastră socială: încetarea războaielor, pace în lume, cărmuirea vremilor după trebuința oamenilor, ocrotirea țării și bună sporire în viața poporului nostru.

Să cerem în sfârșit și bunătați pentru sufletul nostru: iertare păcatelor, întărire în ispite, pe cei răi să-i facă buni, pe cei buni să-i păzească în bine, să înceteze dezbinarea Bisericilor, să ajungem cu toții la unitatea credinței, să împlinească Dumnezeu cererile noastre de mântuire, să creștem neconținut în pacea și în slujirea dragostei Domnului pe pământ. Cu un cuvânt, în toate aceste chemări, cerem lui Dumnezeu să binecuvinteze cu dărnicie toată *“cununa cea nouă a anului bunătații Sale”*.

2. Dar rugăciunea singură nu-i de-ajuns. Planul lui Dumnezeu cere de la noi în fiecare an și *osteneala unor noi realizări cu fapte*. Este nevoie de un bilanț, al fiecăruia din noi și a comunității în care trăim, ca să vedem rodul strădaniei noastre. Cu înfăptuiri noi, în fiecare an se slujește *planul păcii lui Hristos în lume*, adică: pacea cu Dumnezeu, pacea oamenilor între ei, pacea cu propria noastră conștiință. Să începem deci slujba păcii și cu fapte și o începem cu cei mai de aproape ai noștri.

3. Dar pe lângă rugăciune și faptă, acum, de Anul Nou, Biserica ne mai cere și *o neconținută grijă de propria noastră creștere interioară, o grijă de neconținută înnoire a inimii și a conștiinței noastre de oameni și de creștini ai veacului XX*.

Mereu e nevoie să ne dezbrăcăm de omul vechi și să ne îmbrăcăm în omul cel nou. Mereu e nevoie să ne înnoim, transformându-ne după chipul și asemănarea cu Domnul Iisus Hristos.

Iată, ați observat fără îndoială și faptul că la Anul Nou Biserica noastră rânduiește, de fiecare dată, să fie citite în auzul tuturor *Rugăciunile Sfântului Vasile cel Mare*. E de prisos să spun că și de astă dată nu-i vorba de o rânduială fără tâlc. În realitate, Biserica știe din experiență și o știm și noi, că nimic nu se împotrivesc mai mult unei înnoiri adevărate a inimii și a conștiinței, ca patimile noastre și ca demonii. Tot din experiență, Biserica știe totul că nimic nu ajută mai mult la înnoirea omului, ca o întoarcere cu credință către puterea lui Hristos și către energia transformatoare a harului Său.

Ei bine, de un ajutor de acest fel e vorba în rândurile citirii acestor rugăciuni acum, în ziua de Anul Nou. E dorința Bisericii *ca slujba păcii lui Dumnezeu în lume*, din anul acesta, noi creștinii să o împlinim, în acest secol al XX-lea, cu o inimă nouă și cu o conștiință nouă, o inimă și o conștiință cât mai aproape cu putință de chipul și de asemănarea cu Domnul nostru Iisus Hristos, veșnicul și neîntrecutul nostru Mântuitor (Rom. 8, 28-29).

Vino-ți în fire omule, îndeamnă într-adevăr Sfânta Biserică, fă-te nou în loc de vechi și prăznuiește înnoirile sufletului tău. Până când este vremea vieții, *să se înnoiască și calea toată*. Cele de demult au trecut, iată anul s-a înnoit, iată toate s-au făcut nouă. *Cu acest fel de rod se prăznuiește și curgerea cea nouă a anului, cu bună schimbare, tu schimbându-te*. Așa se înnoiește omul, așa se cinstește ziua înnoirilor.

Arhim. Benedict Ghiuș

SĂPTĂMÂNA SFINTELOR PATIMI ÎN VIAȚA CREȘTINĂ ORTODOXĂ

Anul bisericesc sau liturgic, cu rânduielile sale bine stabilite, cu sărbătorile, posturile, pomenirile morților și alte momente importante din cursul său, urmărește să mențină prezentă și vie în trăirea credincioșilor amintirea vieții Mântuitorului Hristos, a sfinților și a evenimentelor importante din istoria mântuirii noastre¹.

Înfățișând, în cele trei mari perioade ale lui: a Pentecostarului, Octoihului și Triodului, cele trei slujiri ale Mântuitorului, Biserica îi face părtași pe credincioșii săi la trăiri duhovnicești de mare adâncime, împărțându-i din bogăția de har și de daruri care se revarsă din învățătura, jertfa și mai ales Învierea lui Hristos. Lăsând la o parte sărbătorile închinat Mântuitorului, popasuri duhovnicești, prin care retrăim aievea prezența Fiului lui Dumnezeu în lume, Biserica ne strânge în jurul câtorva din săptămânile anului liturgic, legate indisolubil de unele din aceste sărbători, pentru a ne face să trăim din plin și să prelungim bucuria duhovnicească a acestor mari popasuri. Între aceste sărbători liturgice, un loc cu totul aparte îl joacă în viața credincioșilor, în pietatea și trăirea duhovnicească a creștinilor ortodocși, Săptămâna Patimilor care încheie, de altfel, șirul săptămânilor din cursul unui an bisericesc, început cu Săptămâna luminată².

Această săptămână se deosebește de toate celelalte perioade ale anului bisericesc prin câteva caracteristici liturgice, care îi conferă o notă de sobrietate și măreție în același timp, de tristețe dar și de bucurie, de pocăință și de nădejde în învierea Mântuitorului. În această perioadă se retrăia amintirea plină de dramatism a patimilor Mântuitorului Iisus Hristos care lasa să se întrevadă în orice moment bucuria și lumina Învierii².

Săptămâna Patimilor face parte din perioada foarte însemnată a anului bisericesc, aceea a Triodului, care este vreme de pocăință și de îndreptare duhovnicească, marcată din plin de Postul Paștelui sau al Păreseimilor, Postul cel Mare sau Postul prin excelență. Ea încheie această vreme de pregătire sufletească pentru întâmpinarea cu cuviință a celei mai mari sărbători creștine, Învierea Mântuitorului. În cadrul acestui post, Săptămâna Patimilor, a avut întotdeauna o caracteristică și o poziție specială. Așa de pildă, de pe la sfârșitul veacului al treilea postul cel mare a fost împărțit în două perioade distincte. Prima parte, care se întindea până la Duminica Floriilor, era considerată Postul Patruzecimii sau a Păreseimilor, iar *săptămâna patimilor*, adică de la Duminica Floriilor până la cea a Învierii, se numea Postul Paștilor sau postul pascal și care era foarte aspru ca fel de postire³. Prin aceasta se evidenția și se trăia de către credincioși acele momente culminante din viața Mântuitorului care îi duceau pe creștini cu gândul la crucea și suferințele Lui pentru răscumpărarea neamului omenesc din păcat.

De aceea s-a vorbit în literatura teologică de Paștele Crucii, iar această săptămână s-a numit chiar Săptămâna Paștilor. De altfel, chiar Paștele la început era sărbătoarea prin care se comemora Cina cea de Taină, Patimile și Învierea Domnului, între ele fiind o legătură indestructibilă⁴. Nu putem să separăm Paștele de Patimi, iar Patimile nu se înțeleg fără perspectiva Învierii.

Cu vremea însă, săptămâna Patimilor a fost inclusă în cele șapte săptămâni de post care preced Învierea, rămânând însă cea mai însemnată perioadă a acestui post. De aici și denumirea cu care ea este cunoscută în viața credincioșilor și anume de *Săptămâna cea Mare*.

Ceea ce marchează în primul rând această săptămână este modul în care se postește. Conform rânduielilor canonice tradiționale, în această săptămână în primele trei zile: luni, marți și miercuri ca și ultimele zile, vineri și sâmbătă, se ajungează până spre seară, când se poate mânca puțină pâine și se bea apă. Ziua de joi este o zi obișnuită de post, se mănâncă o dată pe zi, seara, hrană uscată⁵. Cu gândul la Patimile Mântuitorului, creștinul înțelege că este momentul ca și el să facă această jertfă a postului pentru ca bucuria Învierii să fie pe măsura sacrificiului făcut.

În al doilea rând, Săptămâna Patimilor este vreme de adâncă și rodnică pocăință și de pregătire pentru a-L primi pe Iisus Hristos în Sfânta Împărăție. Este perioada în care se împărtășesc cei mai mulți credincioși. În fiecare zi Biserica ne înfățișează evenimente și momente din istoria sfântă a mântuirii, din Vechiul și Noul Testament care ne aduc aminte de faptele vrednice de pocăință și de datoria de a veghea permanent pentru ca să putem lua parte cu Mântuitorul la Împărăția Sa. Așa de pildă, luni în Săptămâna Patimilor se face pomenire despre Iosif cel prea frumos, pierdut de frații săi ca prototip al lui Iisus Hristos, vândut și răstignit de conaționali săi, dar și de smochinul neroditor ca simbol al sinagogii, care nu a adus rodul mântuirii pe care l-a odrăslit din plin Biserica creștină. Marți se face pomenirea celor zece fecioare. Dacă istoria vieții lui Iosif ne îndeamnă să trăim în "curăție", iar pilda smochinului neroditor ne sugerează acumularea rodului duhovnicesc, pilda celor zece fecioare ne ține trează datoria vegherii neconținute pentru a întâmpina pe Mielul Hristos prin fapte bune. Miercurea este dedicată amintirii femeii celei păcătoase care a spălat cu lacrimi și a uns cu mir picioarele Mântuitorului, înaintea de Patima Sa, ca simbol al pocăinței și îndreptării omului păcătos. Joi Patimilor este închinată amintirii a patru evenimente deosebite din viața Mântuitorului: spălarea picioarelor ucenicilor, ca pildă de smerenie, Cîna cea de Taină la care Mântuitorul a instituit Taina Tainelor, Sfânta Euharistie, rugăciunea arhierescă, înaintea de Patimi, în care accentul cade pe iubire - ca fundament al noii învățături și pe unitatea celor care cred în numele lui Hristos și începutul patimilor prin vinderea Domnului. În Vinerea Mare se face pomenirea de sfințele, înfricoșătoarele și mântuitoarele Patimi ale Mântuitorului Hristos și de mărturisirea tâlharului celui recunoscător care a dobândit raiul. În ultima zi a Săptămânii Patimilor luăm parte și ne aducem aminte de îngroparea Mântuitorului Iisus Hristos cu trupul și pogorârea la iad cu dumnezeirea pentru a ridica din stricăciune la viață veșnică pe cei din veac adormiți⁶.

Toate aceste evenimente pe care Biserica le prăznuiește și retrăiește aievea în această săptămână sunt trepte în urcușul duhovnicesc spre întâmpinarea lui Hristos cel înviat. Ele se înălțuiesc într-o desfășurare dramatică ce ne cuprinde pe fiecare și ne face să fim părtași la suferințele Mântuitorului.

Ceea ce constituie însă caracteristica esențială a acestei săptămâni, sunt slujbele divine deosebite ce se săvârșesc în acest interval de timp și care îi dau caracterul de unicitate. Este vorba, în primul rând, de minunatele slujbe ale deniilor, adică acelor servicii divine cu caracter de priveghere, care se săvârșesc seara și care de fapt sunt urtenii de a doua zi. Ele ne duc cu gândul la primele veacuri creștine, când cultul divin se săvârșea seara, spre ziua următoare, creând acea atmosferă de mai apropiată comuniune cu Dumnezeu și de meditare la viața de apoi. Slujbele de seară au fost întotdeauna mult mai impresionante în viața religioasă. Ele au avut și au o putere de înrăuire deosebit de mare asupra sufletelor credincioșilor. Seara și la începutul nopții, sufletul nostru, eliberat de grijile și răspunsurile unei zile, este mai dispus spre reculegere, meditație și rugăciune. În atmosfera de taină, creată de lumina puțină și sfioasă a candelelor și lumânărilor din sfeșnice, în dangătul de clopot și de toacă, în sunetul cântărilor liturgice, în compania sfinților care ne privesc cu bunătațe și blândețe de pe pereții și din icoanele bisericii, ne înălțăm mai ușor cu gândul la Dumnezeu, la rostul nostru în lume, la sfârșitul vieții și mai ales la datoriile care ne revin ca următori și mărturisitori ai patimilor și învierii Mântuitorului Hristos.⁷ Este ceea ce reușesc să creeze slujbele deniilor începând din Duminica Floriilor, seara, și până în sâmbăta Patimilor. Sunt slujbe pline de frumusețe poetică și imnografică, de adâncă pătrundere a stărilor sufletești, de un real și zguduitor dramatism. Atât slujbele deniilor cât și toate celelalte servicii divine ale Săptămânii celei Mari, sunt o expresie a caracterului dramatic al cultului ortodox care, în acest interval, atinge punctul culminant. Aceste slujbe alcătuiesc inima tuturor riturilor ortodoxe.⁸

În această săptămână, urmăm pas cu pas și devenim solidari cu patimile Mântuitorului Hristos. Îmbrăcate în veșmântul plin de poezie al inmografiei creștine și învăluite în misterul creat de frumoasa psalmodie ortodoxă, patimile Mântuitorului devin ale noastre, ca participanți activi la cultul divin, gustând din plin atmosfera de mister care se răspândește în locașul de cult.

Compoziții inmografice de mare frumusețe poetică, de sensibilitate artistică, de profundă și argumentată concepție teologică, ne desfată urechea și sufletul în unduirile și ritmurile de neegalat ale cântării bisericești. De la tângușul "Aliluia" urmat de unul din cunoscutele tropare "Iată mirele vine în miezul nopții" sau "Când slăviții ucenici", cu care începem deniile și până la "Mergi la cer și te așează" din seara Prohodului, slujbele divine abundă în compoziții inmografice de mare valoare poetică și teologică. Cine va putea vreodată să egaleze strigătul de pocăință al celui dezbrăcat de haina nunții din neîntrecuta cântare "Cămara Ta, Mântuitorule"⁹ sau cine va putea întrece accentele patetice ale tânguirii femeii celei păcătoase din denia de miercuri: "Doamne, femeia ceea ce căzuse în păcate?"¹⁰ Cine va mai putea adăuga la bogăția de antize poetice din neîntrecutele cântări: "Astăzi s-a spânzurat pe lemn"¹¹ din denia de joi, sau "Pre Tine acela care îmbraci cu lumina ca și cu o haină"¹² de la vecernia din sâmbăta patimilor? Sau ce să mai spunem despre bogăția de comparații și de epitete pe care le oferă din plin Prohodul?¹³ Toate acestea, fac din slujbele Săptămânii Patimilor, momente de adevărată trăire duhovnicească și de reală participare la viața bisericească, la gustarea din frumusețile cultului divin, de comuniune cu semenii, ca membre vii ale trupului lui Hristos. La acestea contribuie în mare măsură ceremoniile și procesiunile cu totul specifice ale acestei săptămâni între care citirea solemnă a evangheliilor Patimilor, scoaterea Sfintei Cruci în mijlocul bisericii, la denia de vineri, scoaterea Sfântului Epitaf la vecernia din sâmbăta mare și mai ales cântarea Prohodului și înconjurarea Bisericii cu Sfântul Epitaf, la denia de sâmbătă. Sunt momente pe care nimeni nu le poate uita și dacă au fost gustate din copilărie ele rămân neșterse din sufletele noastre toată viața. Cine poate să uite vreodată, bucuria, nerăbdarea și sfiițiunea cu care ne îndreptăm în sâmbăta mare să primim Sfânta Împărtașanie, îmbrăcați în straie noi, și sfințenia cu care păstrăm toată ziua odorul primit? Sau ce altă seară era mai frumoasă decât cea a deniei de joi seara și a Prohodului?

Nu-i uităm nici pe cei dragi care au răposat și, prin pomenirea specială pe care o facem în Joia mare, încercăm să-i aducem la împărtașirea de darurile Jertfei Mântuitorului.

Dar dintre toate zilele săptămânii Patimilor rămâne neegalată și neîntrecută în frumusețe, ziua de vineri. Slujbele și ceremoniile liturgice din Sfânta și Marea Vineri reproduc patimile, moartea și îngroparea Mântuitorului, într-un chip impresionant și cu o puternică înrăurire asupra sufletelor credincioșilor¹⁴. În această Vineri au loc două din slujbele cele mai impresionante care dau zilei respective greutatea ei. Este vorba de slujbele vecerniei Sâmbetei celei Mari. După rânduielile liturgice stabilite foarte de timpuriu, ziua de vineri este una din puținele zile aliturgice din timpul unui an bisericesc. În această zi, în biserică nu se săvârșește nici un fel de liturghie pentru că atunci are loc și se retrăiește de către credincioși jertfa Mântuitorului pe cruce. Ca și întreaga săptămână, este o zi de adâncă tristețe pentru moartea Domnului. La ora îndătinată de regulile de cult, se oficiază ceasurile liturgice împărătești, urmată de vecernia numită a Sâmbetei celei mari, în care, la cântarea slavei de la Sihuavnă: "Pre Tine Cel ce te îmbraci cu lumina ca și cu o haină", se scoate Sfântul Epitaf în mijlocul bisericii și se așează pe o masă în fața Sfintei Cruci¹⁵, adusă aici solemn. Primele flori ale primăverii împodobesc Sfântul Epitaf, iar genunchii nu se sfîșie să se plece înaintea celui ce este simbolic prezent cu trupul mort printre noi. Aici, în jurul Sfântului Epitaf se desfășoară cea mai impresionantă dintre slujbele cultului divin: public ortodox, utrenia sâmbetei celei mari, considerată de unul din marii teologi ortodocși "punctul culminant al creației liturgice ortodoxe"¹⁶.

În centrul acestei slujbe stă Prohodul, adică acea serie lungă de cântări bisericești sau imne, scurte ca întindere, compuse în limba originală în formă de versuri împărțite în trei stări sau grupe, inegale ca număr de strofe¹⁷. Așa de pildă, grupa sau starea întâi cuprinde 73 de strofe, a doua 60, iar a treia 43, prima strofă repetându-se la sfârșitul fiecărei stări. Fiecare strofă este precedată de un stih din psalmi, dar care în practică nu se mai citește. Prohodul se cântă pe o melodie jalnică, primele două stări pe glasul V, iar a treia pe glasul III, dar cântarea are în sine și o notă de optimism și bucurie.

“Cântarea Prohodului”, așa de cunoscută tuturor credincioșilor, reprezintă încheierea unei adevărate drame care începe cu prinderea Mântuitorului și se sfârșește cu punerea lui în mormânt¹⁸. La această dramă și îndeosebi, la încheierea ei, credincioșii nu sunt spectatori, ci iau parte cu trup și suflet. Tânăr și bătrân, într-un fel oarecare este părtaș la desfășurarea acestei drame. Legătura creștinului este așa de intimă cu Mântuitorul, încât îl petrece cu cântări și laude, ca pe ființa cea mai scumpă¹⁹. Aceste cântări și laude alcătuiesc “Prohodul”, care înseamnă slujba de înmormântare și care cuprinde în sine bogăție și duioșie în cântare. Dintre toate cântările liturgice ale Bisericii noastre, Prohodul este cea mai cunoscută, mai populară și mai iubită de către credincioși, care iau parte la ea cu toată angajarea lăuntrică, formând un singur trup și suflet cu toți cei care sunt în biserică. Adunați în toate bisericile, pentru a cânta slujba de înmormântare a lui Hristos, “creștinii alcătuiesc un singur cortegiu mistic de îngropare și sentimentele lor de durere pentru Patimile Stăpânului, de dragoste și venerare se revarsă prin laudele prohodului, precum stropii nenumărați ai apelor se împreună într-o singură albie, formând un fluviu²⁰.” Această desăvârșită popularizare a Prohodului se datorește, pe lângă alte motive, mai ales faptului că aceasta este singura cântare ritmată dintre toate cântările noastre bisericești. Exprimând sentimente de durere pentru răstignirea și moartea Dumnezeuiescului Răscumpărător, dar și de nădejdea apropiată în învierea Sa, Prohodul este o exprimare practică și cântată a teologiei răscumpărării. Alcătuirea Prohodului este atribuită marelui îmnoGRAF bizantin Iosif Studitul (1826)²¹. Deși face parte din slujba utreniei Sâmbetei celei mari, cântarea Prohodului a făcut ca acest serviciu divin să fie cunoscut în popor cu denumirea de *slujba Prohodului Domnului nostru Iisus Hristos*, și, deoarece o parte însemnată a acestei slujbe o alcătuiește înconjurarea bisericii cu Sfântul Epitaf, care simbolizează cortegiul de îngropare a trupului Mântuitorului, această utrenie mai este cunoscută în unele părți din țară și cu denumirea de *Înconjurarea bisericii*²². Slujba este impresionantă atât prin cântarea Prohodului, cât și prin înconjurarea bisericii, în dangăt de clopot și toacă, în liniștea serii și în parfumul primelor flori de primăvară. Niciodată parcă sufletul creștinului nu se simte mai apropiat și mai solidă cu patimile Mântuitorului. De aceea rămâne slujba cea mai frecventată și mai gustată de către credincioșii ortodocși care iau parte la ea încă de atunci de când limba română a fost introdusă în întrebuințarea serviciului divin.²³

Ca și celelalte cântări bisericești și cele ale Prohodului au fost traduse în limba română. Ele însă au rămas mult mai apropiate de forma originalului grecesc, păstrându-se cu o cântare ritmată.

La început au avut forma frazei libere, așa cum au fost toate imnele din cărțile noastre de cult, dar cu timpul s-a încercat revenirea la forma originală a cântărilor Prohodului. Ceea ce a determinat preocuparea aceasta a fost faptul că Prohodul era o cântare destinată mulțimii credincioșilor, care execută cu mult mai mare ușurință o cântare ritmată, având ca model melodia primei cântări, așa cum se poate observa la Prohod. Așa au apărut preocupări pentru o redare cât mai corespunzătoare în românește a poeziei Prohodului, în vederea cântării lui corecte și nevoia tipăririi lui ca o carte aparte de cult.

Așa apare primul *Prohod*, la 6 februarie 1836, la Buzău prin osârđia și purtarea de grijă a episcopului cărturar Chesarie, fiind opera ieromonahului Macarie, care a reușit să facă o traducere ritmată a cântărilor Prohodului, rânduind strofele din fiecare stare, cu un număr egal de silabe și de accente ritmatice. A fost prima și cea mai bună traducere de acest fel,

după cea nereușită a lui Ioan Prale, din 1820.

După epuizarea ediției lui Macarie din 1836, cel care s-a ocupat de redarea cât mai exactă sub aspect ritmic a Prohodului, a fost marele Anton Pann, bun cunoscător al muzicii bisericești, care a tipărit Prohodul în două ediții, 1846 și 1853, cu titlul “Epitaful sau slujba înmormântării Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos”, care cu numire de Prohod s-au tipărit mai întâi cu binecuvântarea Prea Sfințitului Episcop Chesarie, iar acum prelucrată în felul ce se vede de Anton Pann, profesorul de muzică bisericească a Seminarului Sfintei Mitropolii²⁴. Edițiile lui Anton Pann încercau să fie prelucrări ale celei a lui Macarie pe care însă nu au reușit să o întreaacă. Dimpotrivă, traducerea lui Anton Pann era inferioară și nu s-a impus, rămânând în uz cea a lui Macarie, retipărită și îndreptată de protopsalți ai Bisericii noastre, cu aprobarea Sfântului Sinod, în diverse centre episcopale din țară: Dimitrie Suceveanu la Iași, 1847, Mănăstirea Neamț 1856, București, 1873, 1891 și 1896, Dionisie episcopul Buzăului, Buzău, 1860 și 1868, Ștefan Popescu București, 1862, 1868 Oprea Dumitrescu, Râmnicu Vâlcea, 1872. arhiereul Ghenadie Argeșiu în “Albina muzicală”, 1875; Ioan Popescu-Pasărea, București, 1902²⁵.

Traducerea lui Macarie cu îndreptările aduse de urmașii săi menționați, a rămas normativă în Biserica Ortodoxă Română. Între timp Prohodul a mai fost tipărit de o editură laică, între 1936-1938, apoi de editura “Academica”, Craiova. De asemenea trebuie menționate și edițiile lui Gh. D. Mugur și V. Voiculescu, București, 1927, ca și cea a lui Gh. Cucu, București, 1928²⁶. În 1941, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât instituirea unei comisii care să revizuiască textul Prohodului. Luând textul Triodului grecesc, traducerea lui Macarie și celelalte traduceri românești, și mai ales cea a lui I. Mihălcescu și Gh. Popescu-Zimnicea, editată în tipografia cărților bisericești, București, 1936, comisia a reușit să dea ediția oficială a Prohodului, București, 1942. După venirea în frunte a Bisericii Ortodoxe Române a vrednicului de pomenire Patriarhul Iustinian, atenția a fost îndreptată și asupra acestei cărți socotită de acum ca și o carte de cult, fiind tipărită de mai multe ori, începând cu anul 1956, cu textul ediției oficiale din 1942²⁷. Ultima dată textul Prohodului a fost tipărit în “Calendarul creștin ortodox”, agendă, pe anul 1994, editat de Institutul Biblic, cu înalta binecuvântare a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române.²⁸

Tipărirea într-o ediție separată, cu îndreptările și uniformizările care se impun, este o necesitate stringentă pentru viața religioasă a credincioșilor Bisericii noastre.

Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula

NOTE

1. Despre anul liturgic, vezi Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, *Liturgica generală*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1985, p. 157-168.
2. Pr. Petra Iacobescu, Triodul și Învierea, în “Mitropolia Banatului”, VI (1956), nr. 4-6, p. 32- 38. Vezi și Pr. Gheorghe Geția, *Triodul*, în “Mitropolia Banatului”, VI (1956), nr. 4-6, p. 29.
3. Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, op. cit., p. 317.
4. *Ibidem*, p. 318 și 214.
5. *Ibidem*, p. 319-320.
6. Vezi *Triodul*. Ediția V-a, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1946, p. 604, 617, 629, 645, 676, 736.
7. Vezi Pr. Prof. Ene Braniște, *Liturgia specială*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, p. 114; Idem, *Câteva lămuriri în legătură cu vremea săvârșirii Utreniei Sâmbetei celei Mari: sâmbătă dimineața ori vineri seara*, în “Mitropolia Banatului”, VI (1956), nr. 4-6, p. 56; Idem, *Vinerea Patimilor la Ierusalim în veacul al patrulea*, în “Păstorul Ortodox” an XXVII (1947), nr. 1-12, p. 47-53.
8. Idem, *Câteva lămuriri...*, p. 47.
9. Vezi *Triodul...*, p. 606.
10. *Ibidem*, p. 636.
11. *Ibidem*, p. 673.

12. *Ibidem*, p. 710.
13. *Ibidem*, p. 717-732.
14. Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, op. cit., p. 47.
15. Despre scoaterea Sfântului Epitaf, vezi *Liturghier*. Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995, p. 368-370.
16. Sergiu Bulgakoff, *l'Orthodoxie*. Paris, 1932, p. 183-184. Autorul este citat și la Pr. Prof. Ene Braniște, *Liturghica specială*, p. 117 și *Câteva lămuriri...*, p. 57.
17. Pr. Prof. Ene Braniște, *Câteva lămuriri...*, p. 47.
18. Vezi N.C., "*Prohodul Domnului în traduceri românești*", în "Mitropolia Banatului", VI (1956), nr. 4-6, p. 60.
19. I.D. Petrescu, *Laudele îngropării Domnului*. București, 1940, p. 3. Vezi și N.C., op. cit., p. 60.
20. Vezi Pr. L. Magheții-Văling. "*Neamurile toate laudă-n-gropării și-aduc, Hristoase al meu*" în "Mitropolia Banatului", VI (1956), nr. 6, p. 45; Pr. Prof. Ene Braniște, *Câteva lămuriri...*, p. 48; N.C., op. cit., p. 60.
21. Vezi Nicolae M. Popescu, *Ediția Prohodului ieromonahului Macarie și edițiile altora, în B.O.R., XXXV (1908), nr. 4, p. 417; N.C., op. cit., p. 60; Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, op. cit., p. 57.*
22. Pr. Prof. Ene Braniște, op. cit., p. 48.
23. Vezi Pr. F.I. Geomolean, *Manual de Tipic bisericesc ortodox*, Cluj, 1940, p. 153; Pr. Prof. Ene Braniște, op. cit., p. 48.
24. Nicolae M. Popescu, op. cit., p. 1; cf. Pr. Prof. Ene Braniște, op. cit., p. 48.
25. Despre activitatea lui Anton Pann ca autor și editor sau tipograf de cărți bisericești, Gh. Moiescu, *O sută de ani de la moartea lui Anton Pann*, în B.O.R., LXXXIV 919550, nr. 1-2, p. 197; Pr. I. Irimia, *O sută de ani de la moartea lui Anton Pann*, în "Glasul Bisericii", XIII (1994), nr. 11-12, p. 652, 653, 656, cf. N.C., op. cit., p. 62.
26. Vezi N.C., op. cit., p. 63.
27. *Ibidem*, p. 63.
28. În legătură cu edițiile Prohodului, vezi N.C., op. cit., p. 60-64. Pr. Prof. Ene Braniște, *Tiparul și cartea bisericească în cei cincizeci de ani de patriarhat (1925-1975)*, în "B.O.R.", XCIII (1975), nr. 11-12, p. 1442.

ÎNVIEREA MÂNTUITORULUI IISUS HRISTOS

Fiul lui Dumnezeu, Logosul divin, sau cea de-a doua Persoană a Sfintei Treimi a mântuit neamul omenesc din robia păcatului și a morții prin Întrupare, moarte pe cruce, Înviere, coborâre la iad, Înălțarea la ceruri și șederea de-a dreapta Tatălui.

Acestea sunt "actele" prin care Fiul lui Dumnezeu întrupat, Mântuitorul Hristos, Dumnezeu Omul și-a îndumnezeit firea Sa umană și prin aceasta a devenit temei sau fundament al mântuirii noastre.

Dintre toate, Învierea lui Hristos are o importanță și o semnificație aparte.

Prin Înviere trupul lui Hristos s-a transfigurat și s-a pnevmatizat încât pentru EI nu mai există bariere fizice, rămânând însă tot trup omenesc. Așa se explică că în prima zi a săptămânii, în ziua învierii, fiind seară, Hristos a intrat la ucenicii Săi prin ușile încuiate zicându-le: "*Pace vouă... Precum M-a trinis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi!*" (Ioan 20, 19-21).

Înainte de Învierea lui Hristos, lumea se afla în întunericul păcatului și al morții. Moartea stăpânea asupra lumii, iar izvorul ei era păcatul. Astfel, cu toate că Apostolii au fost martori oculari ai minunilor săvârșite de Hristos, deși primiseră învățatură că El este Fiul lui Dumnezeu, totuși în momentul prinderii Lui de către soldați în grădina Ghetsimani, s-au lepădat de El. Însă după Înviere, dobândind putere din Înviere, Sfinții Apostoli au devenit netemători în fața morții și și-au dat viața pentru Evanghelia lui Iisus Hristos.

Prin trupul înviat al lui Hristos se revarsă lumina dumnezeirii peste toată lumea. Fiind copleșit de harul divin, trupul lui Hristos devine izvor de lumină. Prin Înviere moartea ca

stricăciune a trupului, a fost definitiv învinsă.

Învierea lui Hristos este temelie a învierii noastre. Învierea lui Hristos ne arată că am fost mântuiți obiectiv din robia păcatului și a morții, mântuire pe care trebuie să ne-o însușim prin credință și fapte bune, în conlucrare cu harul divin, harul lui Hristos cel Înviat din morți. Fără Învierea lui Hristos n-ar mai fi posibilă viața pe pământ, lumea s-ar fi prăbușit, întrucât păcatul atinsese apogeul său: Fără Învierea lui Hristos n-ar fi existat însuși creștinismul, și astăzi n-am avea Biserica ca loc sfânt al comuniunii omului cu Hristos cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, și al împărtășirii de harul lui Hristos prin Sfintele Taine.

Împotriva celor care au negat învierea morților, arătând absurditatea acestei concepții, Sfântul Apostol Pavel, Apostolul neamurilor spune: "Dacă nu este înviere a morților, nici Hristos n-a înviat. Și dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică este și credința voastră... Iar dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este credința voastră, sunteți încă în păcatele voastre... Iar dacă nădăjduim în Hristos, numai în viața aceasta, suntem mai de plâns decât toți oamenii. Dar acum Hristos a înviat din morți fiind începătură (a învierii) celor adormiți... Căci precum în Adam toți mor, așa și în Hristos toți vor învia" (I Corinteni 15-14,17,19, 20).

Hristos "cel înviat este începutul creației celei noi, pentru că ne cuprinde în starea jertfită și în viața trupului Său în mod actual pe toți care credem nu numai prin comunitatea de natură ce o are cu noi ci și prin cuprinderea noastră personală în El și prin petrecerea Lui în noi"¹.

Prin trupul înviat al lui Hristos, Cel înălțat la cer și așezat de-a dreapta Tatălui, iradiază harul divin, harul lui Hristos izvorât din ființa divină și împărtășit în Biserică și în lume de Duhul Sfânt. Prin împărtășirea de harul lui Hristos Cel înviat din morți, întreaga creațiune se îndreaptă spre înviere, spre transfigurare, incoruptibilitate și nemurire.

Prin înviere omul va dobândi adevărata sa libertate, ca eliberare totală de necesitatea materiei și a trupului, care îl trage înapoi spre a-l scufunda în masa anonimă a unei naturi impersonale, stăpânită de legi monotone, care se repetă. Starca aceea "va însemna o biruință a persoanelor și a libertății lor asupra naturii care robește, o biruință a comuniunii lor, cu Persoana divină sau supremă" cu Hristos².

Salvarea noastră din robia tuturor patimilor care ne înrobesc este credința în înviere. Doar credința în înviere dă un sens vieții noastre. Dacă nu există înviere, existența noastră devine un nonsens, o absurditate, căci ce contează o viață de zeci de ani înaintea unei infinității goale sau a nimicului. Numai învierea ne deschide perspectiva scăpării de fatalitatea naturii care duce la moarte... numai învierea ne va scăpa de lupta greșită pentru a ne asigura o existență efemeră, cu prețul profitării de alții, cu prețul unor imaginare experiențe de împlinire prin plăceri, prin orgolioase și găunoase realizări³.

Numai prin credința în înviere putem să purtăm lupta împotriva plăcerilor deșarte, împotriva egoismului din noi și putem realiza pacea cu noi înșine și comuniunea cu Dumnezeu și cu semenii.

Sărbătoarea Învierii Domnului nostru Iisus Hristos, care se apropie, cea mai mare sărbătoare creștină, să ne dea puterea credinței, hotărârea de a ne păstra curății pentru toată viața, dragostea față de Dumnezeu și față de oameni, în Iisus Hristos, Domnul nostru.

Pr. Lector Univ. Ion Popescu

NOTE

1. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. 2, p.179-180.

2. *Ibidem*, p. 181.

3. *Ibidem*, p. 182.

CREDINȚĂ ȘI MĂRTURISIRE

OPERA TEOLOGICĂ A SFÂNTULUI GRIGORIE DE NAZIANZ ȘI ECOUL EI ASUPRA CONTEMPORANILOR ȘI POSTERITĂȚII

Sf. Grigorie Teologul (329-390) unul din cei "Trei mari dascăli ai lumii și ierarhi", alături de Sf. Vasile cel Mare și Sf. Ioan Gură de Aur, a trăit și și-a desfășurat activitatea bisericească (pastorală și cărturărească - teologică) în veacul IV, într-o vreme când Biserica creștină - după ce obținuse libertatea de manifestare religioasă prin edictul de la Mediolanum din 313 - era confruntată cu marile erezii: arianismul postniceean, macedonianismul sau pnevmatomahismul și apolinarismul, cărora li se adăugau alte mișcări eretico-sectare, de mai puțin răsunet, dar tot atât de primejdioase. Într-un climat de puternică efervescentă ideologică-religioasă și de pasionată risipă de energie cerebrală și sentimentală, care frământa lumea creștină de atunci, Sf. Grigorie Teologul s-a situat de la început în tabăra apărătorilor dreptei credințe. A făcut lucrul acesta de veritabil apologet al Ortodoxiei cu pasiune și perseverență și prin toate mijloacele de care dispunea: cu autoritatea sa bisericească, cu fapta, prin cuvânt și prin scrisul său.

Ca scriitor-teolog, Sf. Grigorie s-a manifestat multiplu și variat. Scrierile sale sunt fie rodul și rezultatul confruntărilor ideologice și al atitudinii concrete, practice de condamnare și respingere a învățăturilor eretice și de apărare a doctrinei ortodoxe a Bisericii, fie rodul și rezultatul unor reflecții și trăiri spirituale de înaltă tensiune, ca urmare firească a neîntreruptului dialog-rugăciune dintre el și Dumnezeu. De aici, dublul caracter al celor mai multe din scrierile sale: polemic-apologetic și meditativ-contemplativ.

Variată ca preocupare și tematică, opera teologică-literară a Sf. Grigorie de Nazianz a fost scrisă atât în proză, cât și în *versuri*.

În proză a scris: *cuvântări* cu conținut apologetic-dogmatic și pastoral, panegirice, necrologuri, *epistole* și un *testament* personal, iar în *versuri* a scris: *poeme*, *epigrame*, *epitafe*, ale căror titluri au fost date - cu unele excepții - de specialiștii care i-au cercetat și studiat opera.

Cuvântările, în număr de 45, sunt considerate de către specialiști drept "capodopere de elocință și de doctrină". După importanța ideilor din cuprins, pe primul plan se situează cele *Cinci cuvântări teologice*, numite astfel chiar de autorul lor. Au fost pronunțate în anul 380, la Constantinopol, unde au fost scrise, și sunt îndreptate împotriva ereticilor de esență ariană. Prima din aceste cuvântări are caracter preliminar și expune calitățile pe care trebuie să le aibă cel chemat să vorbească despre Dumnezeu, precum și condițiile în care poate face lucrul acesta. A doua cuvântare vorbește despre existența, natura și atribuțiile lui Dumnezeu și insistă asupra neputinței oamenilor de a cuprinde dumnezeirea (incompreensibilitatea). Tot în această cuvântare explică originea idolatriei. În a treia cuvântare, Sf. Grigorie afirmă "egalitatea celor trei persoane ale Sf. Treimi, insistând îndeosebi asupra divinității și consubstanțialității Fiului cu Tatăl". A patra cuvântare "elucidează textele scripturistice obiectate de către arieni". În ultima cuvântare, răspunde la obiecțiile ereticilor pnevmatomahi, a căror învățătură este, în fond, o prelungire, o transferare a ereziei ariene

la a treia persoană a Sf. Treimi, și arată că “Sfântul Duh este persoană dumnezeiască cu adevărat, dar precizează că acesta nu este născut ca Fiul din Tatăl, ci este *purces* din Tatăl”. Aici, în aceste cuvântări, găsim celebra formulă dogmatică gregoriană “o singură substanță dumnezeiască în trei ipostasuri”, precum și termenii pentru însușirile proprii fiecăreia din cele trei persoane treimice: “nenăscut” - pentru Tatăl, “născut” - pentru Fiul, și “purces” - pentru Sfântul Duh. Pentru valoarea excepțională a conținutului, pentru înălțimea cugetării și pentru argumentația folosită în scopul propus, aceste *Cinci cuvântări* i-au adus Sf. Grigorie supranumele de “Teologul Sf. Treimi”, devenind astfel autoritate normativă pentru dogma Sfintei Treimi.

Într-o cuvântare cu titlul *Despre moderație în discuții și despre faptul că despre Dumnezeu nu poate discuta oricine și în orice moment*, Sf. Grigorie respinge și condamnă mania unora - avizați sau neavizați - de a “teologhisi” despre Dumnezeu. Într-o altă cuvântare, asemănătoare oarecum cu aceasta, marele Capadocian cere acelor care se angajează în discuții de teologie o profundă și corectă cunoaștere a Sfintei Scripturi și o viață de sfințenie.

O suită întreagă de cuvântări, în care se întâlnesc “idei teologice de o rară înălțime religioasă”, sunt închinată *marilor sărbători creștine*: Crăciun, Bobotează, Paști, Rusalii. Multe cuvântări festive îmbracă haina *panegiricului*. Așa sunt panegiricele dedicate Macabeilor, Sf. Ciprian, Sf. Atanasie. La adresa acestuia din urmă Sf. Grigorie Teologul spune că: “lăudând pe Atanasie, lăudăm însăși virtutea”. Dincolo de elementele laudative, în aceste panegirice se găsec nenumărate idei de mare valoare dogmatică și morală. Ca tehnică și realizare artistică, panegiricele Sf. Grigorie Teologul sunt - după opinia specialiștilor - “cuvântările în care marele Ierarh a dat toată măsura artei sale oratorice”; ele sunt “câmpul cel mai larg de desfășurare” a meșteșugului și procedeele sale retorice”.

Prin cuvântările sale funebre: la moartea fratelui său Cezar, la moartea surorii sale Gorgonia, la moartea tatălui său Grigorie, zis “cel bătrân”, la moartea bunului și marelui său coleg și prieten de studii și de viețuire pustnicească, Sf. Vasile cel Mare, “Teologul Sf. Treimi” a inaugurat *necrologul*, ca specie de predică în Biserica creștină. În necrologul închinat Sf. Vasile, “oratorul vorbește cu inima, nu cu gura sa; vorbește cu siguranța unui istoric și cu calda emoție a unui prieten adevărat”, spun exegeții gregorienii.

În ciuda firii sale reflexive, în două cuvântări - avându-l în obiectiv pe viitorul împărat Iulian Apostatul - Sf. Grigorie face dovada unui temut pamfletar; invectivele împotriva lui Iulian au ceva din indignarea profesilor.

Dintre *cuvântările ocazionale*, cuvântări în care se reflectă aspecte și momente diferite din viața și activitatea Sf. Grigorie, două rețin în chip deosebit atenția. Mai întâi este vorba de cuvântarea cunoscută sub numele de *Apologie despre fugă*, compusă în anul 362, în care - căutând să se justifice de ce n-a consimțit la hirotonirea forțată din partea tatălui său - Sf. Grigorie face elogiul preoției creștine și conturează, apăsând puternic pe condeiul exigenței, profilul adevăratului preot în postura acestuia de liturghisitor și de păstor de suflete. Cu acest prilej, Sfântul Grigorie de Nazianz dă preoției creștine, privită sub aspectul ei liturgic și pastoral, celebra definiție de “artă a artelor și știință a științelor”. Prin ideile exprimate cu privire la preoție, ca taină și misiune, și la preot, ca liturghisitor și păstor de suflete, prin permanența și actualitatea lor, *Apologia despre fugă* este un adevărat tratat despre preoția creștină.

A doua lucrare, tot așa de valoroasă - deși are alt obiect - este *Cuvântarea de rămas bun*, ținută de Sf. Grigorie în fața credincioșilor și clerului din Constantinopol, capitala Imperiului, cu prilejul plecării sale definitive de aici, în anul 381, ca urmare a neînțelegerilor și greutăților întâmpinate de acesta la alegerea și înscăunarea sa ca arhiepiscop și ca președinte al sinodului II ecumenic. Apreciată de specialiști drept “capodoperă a genului”, în această cuvântare - după ce marele Ierarh trece în revistă purtarea și activitatea sa timp de doi ani la Constantinopol, pe ai cărui locuitori i-a reconvertit la dreapta-credință,

scoțându-i din plasa arianismului - le adresează emoționante cuvinte de rămas bun, într-o despărțire de-a dreptul patetică, asemenea Apostolului Pavel când se despărțise de preoții din Efes, chemați de el la Milet.

Creația literară în versuri este rodul activității din ultimii ani ai vieții Sf. Grigorie. Ea însumează vreo trei sute de poezii, diverse ca specie literară și întindere, și constituie aproape jumătate din întreaga sa operă scrisă.

Pe primul plan se situează *poemele*. Acestea sunt de două categorii: poeme teologice și poeme zise istorice. După conținut, poemele teologice sunt dogmatice și morale, iar poemele istorice se referă: unele la viața și activitatea Sf. Grigorie, având deci, caracter autobiografic, iar altele privesc anumite persoane cu care acesta a venit în contact în diferite împrejurări și situații. Mobilul scrierii de poeme teologice îl constituie "dorul nepotolit de contemplare, de privire a lui Dumnezeu cu ochii minții și ai sufletului, de aducere a Acestuia în conștiința sa, de desăvârșire personală prin meditație și solitudine". Dar nu numai din această nevoie sufletească personală scrie Sf. Grigorie versuri, ci și din rațiuni altruiste: "ca să ofere tinerilor poeme morale și religioase, și pentru ca creștinii să nu mai tânjească la cele ale păgânilor", cum spune el în poema intitulată *Despre propriile sale versuri*. În poemele dogmatice, Sf. Grigorie "cântă, cel mai adesea, puterea, slava și bunătatea dumnezeiască, dar mai cu seamă Sfânta Treime"; în poemele morale, tema de predilecție este fecioria. Dintre poemele zise istorice se detașează în primul rând vasta poemă, de aproape două mii de versuri, cu titlul *Despre propria-i viață*, în care găsim bogate informații autobiografice. Această poemă rămâne un document de referință pentru viața, temperamentul și personalitatea Sf. Grigorie. Ca tehnică a compoziției, ca mijloace și procedee poetice de exprimare, marele teolog-poet a folosit în versurile sale aproape întreaga metrică a prozodiei clasice, precum și o bogată paletă de figuri de stil: antiteze, metafore, epitete, etc. Prin înălțimea de cugetare, prin sinceritatea și clocotul sufletesc, precum și prin modul artistic în care a știut să exprime ce a gândit și a simțit, Sf. Grigorie Teologul este și rămâne - după aprecierea specialiștilor - *cel mai mare poet-teolog al Bisericii Ortodoxe*.

Tot din ultimii ani ai vieții datează și 224 de *epistole*, precum și *Testamentul* său. Epistolele au conținut diferit. Dintre acestea amintim cele două scrisori adresate, în anul 382, unui preot Cleodoni, precum și o altă scrisoare, din anul 387. În aceste scrisori, autorul combate erezia apolinaristă, care nega integritatea firii umane a Domnului Hristos, socotind că "îi lipsea rațiunea umană ce fusese înlocuită de Logosul divin".

Prin *Testamentul* scris în 381, într-un frumos limbaj creștin, Sf. Grigorie Teologul lasă Bisericii din Nazianz ca moștenire toate bunurile sale materiale.

*

O operă atât de variată ca preocupare și tematică, cu un conținut ideatic așa de înalt și, de bogat, scrisă cu mare talent literar și venind din partea unui mare părinte bisericesc, autentic gânditor și cuvântător despre Dumnezeu - era firesc să aibă un puternic ecou și să exercite o mare și binefăcătoare influență, atât asupra contemporanilor, cât și a posterității teologice imediat următoare și chiar de mai târziu, până în vremea noastră. Vom sprijini această afirmație cu mai multe exemple.

Regulile monahale ale Sf. Vasile, bunăoară, reflectă gândirea din scrierile gregoriene. Pasaje întregi din *Viața lui Moise*, cunoscuta scriere a Sf. Grigorie de Nyssa, ne trimit la cuvântările Nazianzeanului, iar *Apologia despre fuga sa* servește ca model cărții *Despre preoție* a Sf. Ioan Gură de Aur. Pentru Evagrie din Pont (sec. IV), Sf. Grigorie Teologul este "înțeleptul său învățător". Dorotei de Gaza (sec. VI) apelează și el la scrierile teologice ale marelui său înaintaș când vorbește despre întruparea Logosului și despre păcat. Sf. Maxim Mărturisitorul (sec. VII) ia din scrierile Capadocianului multe idei despre dumnezeirea Logosului, despre purificare, despre viața spirituală. Unele din "treptele" *Scării* Sf. Ioan Scărarul (sec. VI) au iz de teologie gregoriană, *Dogmatica* Sf. Ioan Damaschin

(+749) - mai cu seamă în capitolul despre Sf. Treime - reflectă nu de puține ori doctrina trinitară a Sf. Grigorie Teologul; la fel unele din stihurile cântărilor din *Octoih*.

*

Teologii ortodocși post-patristici apelează și ei la gândirea și doctrina din scrierile gregoriene. În polemica sa cu iconoclaștii, Sf. Teodor Studitul (+826), de pildă, folosește, în argumentările sale apologetice, citate întregi din opera Sf. Grigorie; la fel, în predicile sale.

Pentru a garanta ortodoxia învățurii sale, Sf. Simeon-Noul Teolog (+1022) "se refugiază adesea în spatele autorității Sf. Grigorie". Îndumnezeirea și hristocentrismul din doctrina Noului Teolog trimit la idei și vocabular gregorian. Multe noțiuni din antropologia lui Nichita Stytatos - cunoscutul polemist grec din istoria chismeii de la 1054 - sunt luate din scrierile înaintașului capadocian. Sf. Grigorie Palama (+ 1359), când vorbește despre "teologia luminii", invocă destul de des autoritatea spirituală a scrierilor omonimului înaintaș, capadocianul Grigorie de Nazianz.

*

Foarte de timpuriu, idei și termeni din scrisul teologic al Sf. Grigorie de Nazianz au pătruns - pe calea traducerilor mai ales - și în lumea creștină din afara spațiului de limbă greacă din Răsăritul ortodox și chiar eterodox (monofizit, melchit). Astfel, în secolul VII, se fac traduceri din opera Sf. Grigorie în limba siriacă, iar pe la sfârșitul secolului X, o colecție arabă de "trezeci de cuvântări" ale Sf. Grigorie circula printre credincioșii melchiți și coșți. Tot cam prin această vreme se fac traduceri din scrierile Teologului în limba armeană.

*

În lumea ortodoxă răsăriteană nebizantină din Europa medievală, scrisul teologic al Sfântului Grigorie de Nazianz exercită o puternică influență spirituală. Așa, bunăoară, în Rusia pravoslavnică a evului mediu, operele gregoriene erau citite în traducere slavo-rusă încă înainte de marea invazie tătară din secolul XIII, iar începând cu Serghie de Radonej (sec. XIV) și până în epoca modernă, la Serafim de Sarov (+1833), monahismul ortodox rus se alimentează copios din ideile și reflecțiile teologice cuprinse în scrierile Ierarhului capadocian.

*

Tot foarte de timpuriu, ideile teologice, morale și ascetice ale Sf. Grigorie de Nazianz găsesc un larg ecou și în lumea creștină apuseană. Personalități bisericești de primă mână zăbovesc asupra scrierilor acestuia, de unde iau idei și termeni și folosesc argumente antieretice.

Sf. Ambrozie de Milan (+397), de exemplu, în lupta pentru apărarea Ortodoxiei împotriva ereziei ariene post-niceene, se sprijinea puternic pe argumente teologice și filosofice luate de la Capadocian. Rufin de Aquileea (+420) traduce din opera acestuia "vreo zece cuvântări". Prin intermediul Sf. Ambrozie, ia contact cu teologia Capadocianului chiar Fericitul Augustin (+430): unele idei din doctrina trinitară a marelui episcop african trebuie căutate în teologia Sf. Grigorie de Nazianz. Papa Grigorie cel Mare (+604), în a sa *Liber regulae pastoralis*, folosește din plin Apologia despre fugă a marelui Ierarh răsăritean, definind și el, după modelul acestuia, cârmuirea sufletelor tot o "artă a artelor" (ars artium). Tot de la ierarhul răsăritean ia papa Grigorie expresia metaforică "Lumina fără margini", substituit poetic pentru Dumnezeu, "Căreia nici o inteligență creată nu-i poate cunoaște pe deplin Ființa".

În plin ev mediu, Cuvântările Sf. Grigorie Teologul erau cunoscute și exercitau o puternică influență spirituală în marile centre monahale catolice, ca, de pildă, în mănăstirea

Cluny, ai cărei reprezentanți, precum Odon de Cluny (+942), “recurgeau cu plăcere la autoritatea lui Grigorie”. Ioachim de Floris (+1202) împrumută “viziuni” din doctrina treimică a Teologului capadocian. Toma d'Aquino (+ 1274), prin intermediul altui răsăritean, Sf. Ioan Damaschin, ia de la Sf. Grigorie Teologul, între altele, definiția metaforică pe care o dă lui Dumnezeu: “pelagus entis indeterminatum”. Bonaventura (+ 1274) îi este tributuar cu idei moral-ascetice când vorbește de “sărăcia apostolică”, ca datorie fundamentală a monahilor. În epoca modernă, François de Sales (+ 1622), scriind o lucrare *Despre dragostea lui Dumnezeu*, citează “de cincizeci și două de ori” din opera Sf. Grigorie, iar Fșnșlon (+ 1715) considera pe Capadocian drept unul din “cei mai de seamă” magistri ai săi. Și marele predicator Bossuet (+ 1704) se folosește de necrologurile gregoriene în ale sale *Cuvântări funebre*. Și exemplele ar putea continua...

Iată, deci, cât de mult a influențat marele Ierarh răsăritean gândirea teologico-filosofică și spiritualitatea religioasă catolică!

*

La noi, în Biserica și spiritualitatea ortodoxă românească, nu știm precis când a pătruns pentru prima dată și pe ce căi teologia Sf. Grigorie de Nazianz.

Este de presupus că de timpuriu, știut fiind că poporul nostru este cel mai vechi popor creștin ortodox în această parte a lumii, că în veacurile IV-VI exista pe pământ românesc, în Dobrogea, o înfloritoare viață creștină, cu o episcopie la Tomis, cu ierarhi care participă la sinoade ecumenice, ca, de pildă, Gheronte, la sinodul II ecumenic, unde se afla și Sf. Grigorie Teologul, sau Timotei, la sinodul III ecumenic, iar mai târziu, în plin ev mediu, tot aici, în Dobrogea, exista o episcopie (apoi mitropolie) la Vicina, păstorită de patru vlădici greci, ultimul din ei, Iachint, ajungând primul mitropolit al nou-înființatei Mitropolii a Țării Românești, cu reședința la Argeș, capitala țării. Este de presupus apoi că marele predicator Grigorie Țamblac de la curtea lui Alexandru cel Bun va fi avut cunoștința de cuvântările Sf. Grigorie.

Cine a studiat vechea noastră literatură religioasă și a citit și cele câteva traduceri românești făcute integral sau fragmentar din opera Sf. Grigorie Teologul, de-a lungul timpului, își poate da ușor seamă de înrăurirea marelui Părinte răsăritean asupra vechilor noștri cărturari bisericești și chiar laici. În *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, în cărțile de predici *Sicriul de aur* și *Carte de propovedanie la morți* ale “popii” Ioan Zoba din Vinț, în *Didahiile* lui Antim Ivireanul, în poemul filosofic-religios *Viața lumii*, al marelui cronicar Miron Costin, ca să ne referim numai la aceștia, întâlnim uneori idei, reflecții și imagini foarte asemănătoare în conținut și chiar în formă cu cele din cuvântările ei poemele religioase dogmatice și morale ale sfântului nostru Părinte capadocian.

Preocupări deosebite pentru opera Sf. Grigorie Teologul vădesc, la începutul secolului XIX, marii mitropoliți cărturari Veniamin Costache în Moldova și Grigorie Dascălul în Țara Românească, - acesta din urmă traducând pentru prima dată integral în românește *Apologia despre fugă*.

O dată cu organizarea învățământului teologic românesc, prin înființarea seminariilor, la începutul și în prima parte a secolului trecut, și apoi a celui universitar, prin înființarea, în a doua jumătate a aceluiași secol, a facultăților de teologie și, mai târziu, a academiilor teologice, - viața, activitatea și scrierile Sf. Grigorie de Nazianz devin și obiect de studiu didactic. O dată cu apariția primelor periodice (ziare, reviste) bisericești, sfântul Părinte capadocian își găsește loc în paginile acestora. Pe parcurs, se fac traduceri, i se analizează și comentează opera. Se scriu teze de licență și chiar de doctorat, se alcătuiesc și se rostesc predici și dizertații festive, iar în vremea noastră, în cadrul valoroasei colecții “Părinți și scriitori bisericești”, sunt în curs de apariție două mari volume, cuprinzând, în traducere integrală, pentru prima dată în românește, cele patruzeci și cinci de *Cuvântări*, ale Sfântului Grigorie Teologul, despre al căror conținut și importanță am pomenit câte ceva la

începutul acestor modeste rânduri. Din toate acestea, se vede foarte clar marea personalitate a Sfântului Grigorie Teologul și cât de vastă și de puternică a fost și este influența scrisului său asupra întregii teologii și spiritualității creștine de-a lungul timpului, până în contemporaneitate.

Prof. Adrian N. Popescu

Bibliografie selectivă:

1. F. Ca re A.A *Precis de Patrolo* ie..., t. I, Paris,1931.
2. J. Tixeront, *Precis de Patrologie*. Paris.1927. .
3. Preotul Grigorie Cristescu, *Sfântul Grigorie Teologul*, în "Studii teologice", an III,1932, n. 2.
4. Jacques Rousse, *Gregoire de Nazianze (Saint)*, art. în *Dictionnaire de spiritualite ascétique et*

COMENTARIU LA CANONUL CĒL MARE AL SFĀNTULUI ANDREI CRITEANUL

PARTEA A DOUA

Cântarea a treia

Irmos: Pe piatra cea neclintită / a poruncilor Tale Hristoase, /
întărește inima mea!

Prezentul irmos este inspirat din a treia odă biblică (I Reg. II), ce reprezintă cântarea de mulțumire a proorociței Ana pentru dezlegarea stărpiciunii ei de către Dumnezeu, dăruindu-i pe profetul Samuil. Oda începe cu cuvintele: "Ἐσπερωθῆ ἡ καρδία μου...", de unde autorul împrumută numai verbul (vezi nota), rugând însă pe Dumnezeu să "întărească Biserica Sa pe piatra poruncilor Sale", ceea ce ne amintește cuvântul Domnului, care zice: "... tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica Mea și porțile iadului nu vor birui" (Mat. XVI,18).

1. Foc de la Domnul² / plouând oarecând ,
a ars Domnul / de demult pământul sodomenilor.

Ca și troparul 37 al odei a doua, este evocată aici pedeapsa Sodomei (Fac. XIX, 24-25). Ca și acolo, am greși dacă am considera un simplu ebraism îndoita numire a lui Dumnezeu, iar nu o mărturie a "ipostateității" Lui, în primul vers fiind vorba de Tatăl, iar al doilea de Fiul.

2. În munte scapă, suflete, / ca Lot acela, /
și apucă și te izbăvește în Sigor.

Lot a fost fiul lui Haran, fratele lui Avraam (Fac. XI, 31). Acesta a găzduit în Sodoma, cetatea sa, pe "Îngerii lui Dumnezeu" (Fac. XIX, 1, ș.u.). Când însă locuitorii Sodomei s-au pornit cu dorință păcătoasă asupra "Străinilor", aceștia au poruncit lui Lot să-și ia pe toți ai săi, pentru că din cauza nelegiuirilor cetatea va fi distrusă. Porunca era fugă în munte, însă pentru că Lot s-a temut că nu va avea timp să ajungă la munte înainte de catastrofă, a cerut Îngerilor să cruce cetatea Sigor din apropiere, ca să se poată salva acolo. Rugămintea lui Lot a fost ascultată, și Sigorul n-a fost distrus, "de aceea s-a numit cetatea aceea Țoar" (Fac. XIX, 22). Din strofele următoare reiese că prin "munte" și "Sigor", trebuiesc înțelese pocăința și mărturisirea.

3. Fugi de aprindere, o suflete! Fugi de arderea Sodomei! /
Fugi de pieirea cea din dumnezeiasca văpaie!

Întreitul imperativ “fugi !”, având ca motiv fuga lui Lot, din troparul precedent, strămută “pieirea” din planul pedepsei vremelnice, la cea veșnică, a focului gheenei (vezi și comentariul trop. 37 din a doua cântare).

4. Mărturisesc-mă Ție, Mântuitorule: / păcătuit-am, păcătuit-am Ție fără măsură; /3 dar lasă-mi, iartă-mi, ca un Îndurat.

Înfrișătorul episod al Sodomei și Gomorei și groaznica pedeapsă cu care au fost loviți locuitorii lor, declanșează în inima păcătosului un nou “val” de umilință. Recunoașterea vinovăției se face cu adevărată zdrobire de inimă, iar cererea iertării cu sinceritate pe măsură.

5. Păcătuit-am Ție eu singur, / păcătuit-am mai mult decât toți, / Hristoase Mântuitorule, nu mă trece cu vederea.

Sentimentul vinovăției și cererea iertării din strofa precedentă, sunt însoțite acum și de o deplină smerenie (vezi trop. 3 și 22 ale odei a doua).

6. Tu ești Păstorul cel Bun; / caută-mă pe mine, mielul, / și rătăcit fiind, nu mă trece cu vederea.

Imagini din Evanghelie de astă dată: “Eu sunt Păstorul cel Bun, și cunosc oile Mele, și ele Mă cunosc pe Mine...” (Ioan X,15) și “dacă un om va avea o sută de oi și una din ele s-ar rătăci, nu va lăsa, oare, în munți pe cele nouăzeci și nouă și ducându-se, va căuta pe cea rătăcită?” (Mat. XVIII 12), umplu de speranță inima și sufletul umilit al păcătosului.

7. Tu ești dulcele Iisus, / Tu ești Ziditorul meu; /
întu Tine, Mântuitorule, mă voi îndrepta.

Nu numai “Păstorul cel Bun” dar și “dulcele Iisus” și “Ziditorul” însuși este Mântuitorul Iisus Hristos, și aceasta dă noi resurse și vigoare pocăinței autorului nostru.

A Treimii

8. O, Treime, Unime Dumnezeu, /

mântuiește-ne pe noi de înșelăciune / și de ispite și de primejdii!

Pentru că vor urma și alte strofe în cadrul aceleiași cântări introduse de un alt irmos, troparul de față nu beneficiază de “Slavă...” ci de stihul: “Preasfântă Treime Dumnezeul nostru, miluiește-ne pre noi”. Se cere mântuire și ajutor din ispite și din primejdii de la Însăși Sfânta Treime, Unimea cea nedespărțită.

A Născătoarei

9. Bucură-te pânțece de Dumnezeu! / Bucură-te scaunul Domnului! /

Bucură-te Maica vieții noastre.

Introdus prin stihul “Preasfântă Născătoare de Dumnezeu, miluiește-ne pe noi”, pentru același motiv arătat mai sus, troparul numește pe Maica Domnului “pânțece primitor de Dumnezeu”, după cuvântul lui Isaia prorocul: “Iată, Fecioara va lua în pânțece și va naște Fiu, și vor chema numele lui Emanuel” (VII,14) și “scaunul Domnului” pentru mărturia aceluiași profet: “...am văzut pe Domnul stând pe scaun înalt și măreț, și poalele hainelor Lui împleau Templul” (VI,1). Ea este “Maica Domnului” (Luc. I, 43), iar Domnul este “viața” noastră (Col. III, 4; Ioan IX, 25).

Irmos: Întărește. Doamne, / pe piatra poruncilor Tale /

inima mea cea clintită, /

că Însuși ești / sfânt și Domn.

Având originea comună cu irmosul-pereche în oda biblică de la I Reg. II, irmosul de față constituie implorarea autorului de a dobândi statornicie inimii sale celei “șovăielnice”, ca oarecând psalmistul: “îndreptează picioarele mele în cărările Tale, ca să nu șovăie pașii mei” (Ps. XVI, 5).

10. Izvor de viață Te-am câștigat / pe Tine, surpătorul morții, /

și strig Ție din inima mea / mai înainte de sfârșit: /

cerșit-am! Milostivește-Te și mă mântuiește.

“Că la Tine este izvorul vieții...” (Ps. XXXV, 9) și “...ca să surpe prin moartea Sa pe cel

ce are stăpânirea morții...” (Evr. II, 14). Două expresii biblice care arată atotputernicia și măreția lui Dumnezeu. Către Acesta își îndreptă autorul “strigătul” său de iertare.

11. Păcătoșilor din vremea lui Noe / am urmat, Mântuitorule, /
moștenind / osândirea acelora, /
întru cufundarea potopului.

Autorul revine la scena potopului, reamintită în troparele 32 și 33 din oda a doua. O face și în cazul altor scene și personaje biblice, fie pentru a sprijini alegoric alte fapte și persoane introduse în canon, fie pentru a spori pocăința și umilința păcătosului.

12. Greșit-am Doamne, / greșit-am Ție! milostivește-Te spre mine. /
Că nu este cineva între oameni, / din cei ce au greșit/
pe care să nu-I fi întrecut eu cu greșelile.

Pentru desăvârșita smerenie de care dă dovadă autorul aici, vezi trop. 3, 22 și 24 ale odei a doua nu încape gând în inima celui ce se pocăiește cu adevărat, că ar putea exista cineva mai păcătos decât el.

13. Lui Ham aceleuia, / batjocoritorul de tată, urmând, suflete, /
n-ai acoperit rușinea / aproapelui, /
cu fața înapoi întorcându-te.

Începând cu acest tropar, până către sfârșitul odei, asistăm la un lung monolog al păcătosului, prin care din nou se situează vis-a-vis de o serie de alte personaje ori întâmplări biblice.

Ham, fiul lui Noe (fac. V, 32), își atrage blestem părintesc pentru necuviința sa (Fac. IX, 20-25). Aceeași nenorocire paște și pe acela care “rușinează” pe aproapele, descoperindu-i ori difuzându-i păcatele, judecându-l și defăimându-l astfel înaintea oamenilor.

14. Bindecuvântarea lui Sem / nu ai moștenit, ticălosule suflete, /4
și moștenire desfătăată n-ai luat, / ca Iafet, /
în pământul iertării.

Dimpotrivă, ceilalți doi fii ai lui Noe: Sem și Iafet, sunt bindecuvântați de tatăl lor cu moștenire bogată (Fac. IX, 26-27), după cum și cei ce se vor asemăna lor, se vor bindecuvința cu iertarea păcatelor în “pământul făgăduinței”, care este Împărăția Cerurilor.

15. Din pământul Haran, / adică din păcat, ieși, suflete al meu, /
și vino la pământul / care izvorăște de-a pururea nesticăciune vie, /
pe care Avraam a moștenit-o.

“După aceea a zis Domnul către Avram: ”Ieși din pământul tău, din neamul tău și din casa tatălui tău și vino în pământul pe care ți-l voi arăta Eu” (Fac. XII,1). Avraam, fiul lui Terah, strămutat împreună cu ai săi din Caldeea în Haran (Fac. XI, 31-32), este chemat apoi de Dumnezeu să vină și să locuiască în Canaan. Prin, analogie, este chemat și păcătosul de păcat, să vină și să stăpânească “nesticăciunea cea vie”, care este viața veșnică.

16. De Avraam ai auzit, / suflete al meu,
care și-a lăsat / oarecând pământul părinților / și s-a făcut străin./
Urmează și tu alegerii aceluia.

Avraam este exemplul de credincioșie și supunere voii celei divine: “Prin credință, Avraam, când a fost chemat, a ascultat de a ieșit la locul pe care era să-l ia spre moștenire, și a ieșit neștiind încotro merge” (Evr. XI, 8). La această virtute este chemat și sufletul, de voiește să aibă parte cu acela.

17. La stejarul din Mamvri / ospătând patriarhul / pe îngeri,
a luat / la bătrânețe / vânatul făgăduinței.5

Avraam însă rămâne și exemplul de adevărată iubire de străini (φιλοξενία), învrednicindu-se să găzduiască pe Însăși Sf. Treime (fac. XVIII), virtute care îi este răsplătită cu dezlegarea stărpiciunii Sarrei (Fac. XVI,1).

18. Înțelegând pe Isac, / ticălosule suflete al meu, /

că a fost jefuit tainic jertfă nouă, / cu ardere de tot Domnului, /6
urmează voinței lui.

Aducerea lui Isaac spre jertfă (Fac. XXII, 1-13), este tipul jertfei lui Hristos. O mulțime de elemente comune constituie suportul paralelei dintre cele două evenimente și personaje. Prezentarea “voluntară” a lui Isaac la jertfă, este demnă de urmat de cel ce voiește să asculte cuvântul lui Dumnezeu.

19. Izuzita-i, suflete al meu, de Izmael, / că a fost gonit ca un fecior din slujnică; /
trezește-te, vezi, / ca nu cumva păcătuind, /
să suferi ceva asemenea.

Izmael a fost fiul lui Avraam, din roaba Agar (Fac. XVI, 3-4). Aceasta, “văzând că a zămislit, a început a disprețui pe stăpâna sa”. De aceea, când s-a născut Isaac, Sarra a zis către Avraam: “Izgonește pe roaba ta aceasta și fiul ei, căci fiul roabei acesteia nu va fi moștenitor cu fiul meu Isaac!” (Fac. XXI, 10 ș.u.)

20. Agarei egiptencei celei de demult / te-ai asemănat, suflete, /
făcându-te rob de bunăvoia ta, /
și născând semeția, / ca pe un nou Izmael.

Și a văzut Sarra “că fiul egiptencei Agar, pe care aceasta îl născuse lui Avraam, râde de Isaac, fiul ei” (Fac. XXI, 9). Robia păcatului aduce semeție, iar semeția izgonirea și lepădarea de la fața lui Dumnezeu, ca oarecând a lui Izmael.

21. Scara lui Iacob o ști, / suflete al meu,
care s-a arătat / de la pământ spre cele cerești; /
pentru ce n-ai avut / treaptă tare, credința cea dreaptă?

Poetul se referă la vedenia lui Iacob, fiul lui Isaac (Fac. XXVIII, 10-22): “Și a visat că era o scară sprijinită pe pământ, iar cu vârful atingea cerul; și îngerii lui Dumnezeu se suiau și se pogorau pe ea” (versetul 12). Se cere sufletului așadar “credință dreaptă”, ca să poată urca și el pe această scară a virtuților, care duce la cer.

22. Preotului lui Dumnezeu /
și împăratului celui înstrăinat / între oameni de viața lumii, / urmează /7
adică asemănării lui Hristos.

Cine altul poate fi “preotul” și “împăratul” străin oamenilor și lumii, dacă nu Melchisedec (Fac. XIV, 18-20). Acesta, fiind “fără tată, fără mamă, fără spiță de neam, neavând nici început al zilelor, nici sfârșit al vieții, ci, asemănat fiind Fiului lui Dumnezeu, el rămâne preot pururea” (Evr. VII, 3). Apariția sa misterioasă în cartea Facerii, binecuvântarea sa, precum și profeția psalmistului: “Tu ești preot în veac, după rânduiala lui Melchisedec” (Ps. CIX, 4), fac din el un tip al lui Hristos și al preoției Sale.

23. Să nu te faci stâlp de sare, / suflete, întorcându-te înapoi; /
să te înfricoșeze / pilda Sodomei; /
sus în Sigor mântuiește-te.

Autorul revine la episodul Sodoma și Gomora, unde “Femeia lui Lot s-a uitat înapoi și s-a prefăcut în stâlp de sare” (fac. XIX, 26), prevenindu-și sufletul să nu slăbească lacrimile și pocăința. Și, mai ales, să uite cu totul păcatul, dacă vrea să se salveze în Sigorul mântuirii (vezi și trop. 37 al odei a doua și primele trei din oda a treia).

24. De arderea păcatului fugi, / suflete al meu, ca și Lot. /
Fugi de Sodoma și de Gomora; /

fugi de flacăra / a toată pofta cea nebunească.

Sodoma și Gomora sunt numite alegoric poftele și păcatele cele trupești care aduc foc și “ardere”, ca odinioară cetăților celor dispărute: “dacă însă nu pot să se înfrâneze, să se căsătorească. Fiindcă mai bine este să se căsătorească decât să ardă” (I, Cor. VII, 9) și “Nu vă amăgiți: nici desfrânații, nici închinătorii la idoli, nici adulterii, nici malahienii, nici sodomiții,... nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu” (I Cor. VI, 9-10).

25. Miluiește-mă, Doamne, / miluiește-mă strig Ție, /

când vei veni cu îngerii Tăi, /
să răsplătești tuturor / după vrednicia faptelor.

Aici imnograful împletește armonios strigătul de pocăință al psalmistului David: “Miluește-mă, Dumnezeule, după mare mila Ta...” (Ps. L,1), cu tabloul celei de a doua venire a Domnului din Evanghelia după Matei: “Când va veni Fiul Omului întru slava Sa, și toți sfinții îngeri cu El...” (XXV, 31).

26. Rugăciunea celor ce Te laudă pe Tine, / Stăpâne, nu o lepăda; /
ci Te milostivește, Iubitorule de oameni, /
și dăruiește iertare / celor ce se roagă Ție cu credință.

Alte fragmente din psalmi: “Doamne, auzi rugăciunea mea, ascultă cererea mea...” (Ps. CXLII,1) și “Nu mă lepăda pe mine de la fața Ta...” (Ps. L,12), umplu de cucernicie și de evlavie pocăința și umilința autorului. Slavă...

27. Treime neamestecată⁸, nezidită, / Fire fără de început, /
care ești lăudată în Treimea fețelor, /
mântuiește-ne pe noi, / care ne închinăm stăpânirii Tale cu credință.

De conținut dogmatic și troparul de față, laudă veșnicia și treimea Dumnezeirii celei Una, pentru că I Se adresează ca Uneia. Acesteia cere mântuire “nouă”, de astă dată rugăciunea căpătând caracter comunitar. Și acum...

28. Pe Fiul cel fără de ani din Tatăl, /
sub ani 1-ai născut, / neștiind de bărbat, Născătoare de Dumnezeu. /
Minune străină! / Că alăptând, ai rămas fecioară.

Din Tatăl fără de mamă și din mamă fără de tată; fără de ani din Tatăl și sub ani din mamă și “fecioară alăptând”, sunt tot atâtea “minuni străine” lumii raționale, nu însă și credinței suprarăționale.

Cântarea a patra

Irmos: Auzit-a proorocul / de venirea Ta, Doamne, și s-a temut: /
că aveai să Te naști din Fecioară, / și oamenilor să Te arăți,
și a grăit: /

“Auzit-am auzul Tău și m-am temut; /
slavă puterii Tale, Doamne.”

Proorocul care-și înalță glasul său “în cântare de harpe”, văzând cu duhul mai înainte nașterea cea din Fecioară și mântuirea lui Israel, este profetul Avacum. Rugăciunea sa (Avac. III), constituie a patra odă biblică și, totodată, sursa celei de-a patra cântări a canonului. Irmosul de față, inspirat mai ales din versetele doi și trei ale capitolului, exprimă măreția lui Mesia, Cel ce vine să mântuiască toată făptura, și mulțumirea profetului pentru mărinimia Sa.

1. Lucrurile Tale nu le trece cu vederea, /
zidirea Ta nu o părăsi, Drepte Judecătorule; /
că de am și păcătuit eu însumi ca un om, /
și mai mult decât tot omul, Iubitorule de oameni, /
dar ai putere ca un Domn al tuturor / a ierta păcatele.

Faptul că este “lucrul mâinilor Sale” (Fac. I, 7) și credința că “putere are Fiul Omului pe pământ a iertat păcatele...” (Mat. IX, 6), umplu de noi speranțe convingerea păcătosului că va putea ieși în final la limanul iertării lui Dumnezeu. Este interesantă legătura acestui tropar cu ultimele două ale odei precedente (25 și 26).

2. Se apropie, suflute, sfârșitul, /
se apropie și nu te îngrijești, nu te pregătești; /
vremea se scurtează, scoală-te; / aproape lângă uși este Judecătorul; /
ca un vis, ca o floare trece vremea vieții. /

Pentru ce în deșert ne tulburăm?

Adevărată trâmbiță de deșteptare, strofa de față previne pe orcine de iminența “sfârșitu-lui”. Inspirat mai ales din fragmentul eshatologic de la Mat. XXV, 31-46, dar și din alte mărturii biblice cu același conținut, autorul se vede deja în pragul Parusiei, așteptându-și judecata și sentința cea pentru păcat. “...căci este chiar să vă treziți din somn; căci acum mântuirea este mai aproape de noi, decât atunci când am crezut. Noaptea e pe sfârșite; ziua este aproape...” (Rom. XIII, 11-12); “...când veți vedea toate acestea, să știți că este aproape, lângă ușă...” (Mat. XXIV, 23), și “Omul ca iarba, zilele lui ca floarea câmpului, așa va înflori. Că vânt a trecut peste el și nu va mai fi, și nu se va mai cunoaște încă locul său” (Ps. CII, 15-16).

3. Deșteaptă-te, o, suflete al meu! /

Ia seama faptelor tale pe care le-ai făcut / și adu-le la vedere; /
spune cu îndrăzneală faptele tale și cugetele tale lui Hristos /
și te îndepărtează.

Inspirat probabil din Is. XLIII, 26: “Adu-Mi înainte ca să judecăm împreună, fă tu însuși ca să te dezvinovățești”, Sf. Andrei dă dovadă de profunde cunoștințe psihologice, prin felul în care succede faptele pocăinței: trezirea conștiinței, “evaluarea” păcătoșeniei, spălarea fărădelegilor cu lacrimi, descătușarea prin mărturisire și îndreptarea. Toate acestea într-un singur tropar. Și, poate că n-am exagerat cu nimic, dacă am considera strofa aceasta “sâmburele” sau “aluatul care dospește toată frământătura” canonului.

4. N-a fost în viață păcat, / nici faptă, nici răutate, /
pe care să nu le fi săvârșit eu, Mântuitorule, /
cu mintea, cu cuvântul și cu voința, /
cu gândul, cu știința și cu fapta păcătuind, /
cu altul nimeni nici odinioară⁹

Ca o continuare a prezentării procesului psihologic al pocăinței din troparul precedent, strofa de față situează pe păcătos pe una din treptele acestei “scări”, și anume pe aceea a mărturisirii păcatelor după felul și gravitatea lor, mărturisire însoțită de cunoscuta smerenie a celui care nu poate vedea nimic altceva afară de propria-i nevrednicie.

5. Din aceasta m-am judecat, / din aceasta m-am osândit, eu, ticălosul, /
adică din cugetul meu,¹⁰
decât care nimic nu este în lume mai puternic; /
Judecătorule, Mântuitorul meu și cunoscătorule,
cruță-mă, izbăvește-mă / și mântuiește-mă pe mine robul Tău.

Omul poartă cu sine - oriunde s-ar ascunde și ori pe cine ar reuși să mituiască - pe “judecătorul cel nemitarinic”, adică propria-i conștiință, care strigă și biciuiește păcatul atâta timp cât acela continuă să apese asupra ei. Și, cu nimic nu-i poate intra cineva în voie acesteia, fără numai cu pocăința.

6. Scara pe care a văzut-o de demult /
marele între patriarhi, suflete al meu, /
este arătarea suirii celei cu lucrarea / și a înălțării gândului; /
deci, de voiești să viețuiești cu lucrarea și cu cunoștința și cu înălțarea gândului; /
înnoiește-te.

Revenind la visul patriarhului Iacob (vezi trop. 21 al cântării a treia), autorul explică acum limpede care este simbolismul lui. Este “suirea” cea prin “lucrare” și “înălțarea gândului”, adică sporirea și virtute și în cunoașterea duhovnicească.

7. Arșița zilei / a răbdat patriarhul pentru lipsă, /
și frigul nopții a suferit, /
în toate zilele făcând câștig; / 11
păstorind, trudindu-se și slujind, /
ca să-și ia amândouă femeile.

“Ziua eram mistuit de căldură, iar noaptea de frig, și somnul nu se lepea de ochii mei” (Fac. XXXI, 40). În aceste condiții a lucrat Iacob la unchiul său Laban, ca să-și ia femei pe Lia și Rahila (Fac. XXIX, 1-30). Pagubele și furturile și le ia asupra-și, ca să aducă câștig stăpânului său: “Vite sfâșiate de fiare nu ți-am adus; acestea au fost paguba mea. Din mâna mea ai cerut ceea ce se furase în timpul zilei și în vremea nopții” (Fac. XXXI, 39).

8. Prin două femei înțelege: /

fapta și cunoștința întru înaltă gândire; /

prin Lia fapta, ca ceea ce a fost cu mulți copii, /

iar prin Rahela, gândirea cea mult-ostenitoare. /

Căci fără de osteneli nici fapta, nici gândirea / nu se va săvârși, suflète.

Sensul evocării episodului căsătoriei lui Iacob, este dezlegat acum: “fără de osteneli” nici Lia (lucrarea virtuții), nici Rahela (cunoștința cea duhovnicească), “nu se va săvârși”. Vezi pentru Lia “ce mult roditoare” Fac. XXIX, 31-35, iar pentru zbaterea (asemeni minți) și suferința Rahelei, Fac. XXX.g12

9. Priveghează, o, suflète al meu, / și te fă deosebit, ca cel mare între patriarhi, /

ca să dobândești fapta cu gândirea cea înaltă; /

ca să te faci minte văzătoare de Dumnezeu, /

să ajungi la norul cel neapus cu gândirea, /

și să te faci neguțător de lucruri mari.

Rămânând în cadrele aceleiași teme, imnograful își îndeamnă sufletul său la priveghere și “osebire”, de voiește să se încununeze cu “fapta și gândirea cea înaltă”. “Minte văzătoare de Dumnezeu” precum Iacob (Fac. XXVIII, 12 ș.u.; XXXII, 1) și “neguțătorie de lucruri mari” (Mat. XIII, 45-46), își agonisește cel ce lucrează cu osârdia și conștiinciozitatea lui Iacob (Fac. XXXI, 38- 39).

10. Pe cei doisprezece patriarhi / născându-i cel mare între patriarhi, /

ți-a făcut ție tainic, suflète al meu, scară /

spre suirea cea de faptă, /¹³

pe fiii săi ca pe niște temeieri și trepte, /

ca niște sușuri preaînțelepțește așezându-i.

Poetul compară scara virtuților (vezi și trop. al șaselea), cu nașterea celor doisprezece patriarhi (Fac. XXIX, 31 - XXX, 24). Zelul dobândirii de fii de acolo, se vrea tip al dorinței de virtute aici (vezi și trop. al optulea).

11. Lui Esau cel urât / asemenându-te suflète,

ai dat amăgitorului tău / întâia naștere, a frumuseții celei dintâi; /

și de la binecuvântarea părintească ai căzut, /

și îndoit te-ai amăgit, ticălosule, cu fapta și cu gândirea; /

pentru aceasta acum pocăiește-te.

Esau (Isav), este întâiul fiu al lui Isaac (Fac. XXV, 24-26). Acesta însă, pentru un blid de linte și-a vândut dreptul de întâi născut fratelui său Iacob (versetele 29-34), pentru ca mai târziu să fie lipsit și de binecuvântarea părintească (Fac. XXVII). Că este numit “Esau cel urât”, vezi Rom. IX, 13: “Pe Iacov l-am iubit, iar pe Isav l-am urât”. Alegoric, “urât” va fi și sufletul acela care, nesocotindu-și zestrea și darurile sale de la Dumnezeu, le va vindе vrăjmașului său, diavolul, lucru ce ar provoca numaidecât și pierderea binecuvântării părintești.

12. Edom s-a chemat Esau, / pentru marea înverșunare a amestecării cu femei. /

căci cu neînfrânarea pururea aprinzându-se /

și cu plăcerile întinându-se, /

Edom s-a numit, care înseamnă: /

înfierbântarea sufletului celui iubitor de păcate.

“Și a zis Isav către Iacov: Dă-mi să mănânc din această fiertură roșie, că sunt flămând! De aceea Isav s-a mai numit și Edom” (Fac. XXV, 30). “Edom”, însă, înseamnă în grecește

“roșu”, “arzător”, “înflăcărat”, ceea ce dă prilej autorului să lege pofta cea pentru “fiertura roșie” a lui Isav, cu “înverșunarea amestecării cu femei” (Fac. XXVI, 34-35; XXXVI, 2-3). “Ardere” este numită pofta cea trupescă și de Apostolul Pavel la I Cor. VII, 9.

13. De Iov cel de gunoi / auzind, o, suflete al meu, că s-a îndreptățit, /
n-ai râvnit bărbăției aceluia; /
n-ai avut tăria gândului lui /
întru toate care ai cunoscut, în cele ce ai știut și în cele ce te-ai ispit; /14
ci te-ai arătat nerăbdător.

“Atunci Satan a plecat dinaintea Domnului și a lovit pe Iov cu lepră, din tălpile picioarelor până în creștetul capului. Și a luat Iov un ciob ca să se scarpine, și ședea pe gunoi, afară din oraș” (Iov II, 7- 8). Și troparul de față și următoarele trei sunt inspirate din istoria mult răbdătorului Iov. Sunt lăudate aici credința neștrămutată, nădejdea neclintită, și răbdarea cea nețărnută a protagonistului.

14. Cel ce era mai înainte pe scaun, /
acum se vede gol în gunoi, cu răni; /
cel cu mulți fii și mărit, /
de năprasană, fără de fii și de casă, lipsit; /
că socotea gunoiul palat, / și rănila mărgăritar.

Vezi Iov I,1-4;13-19; II, 6-8. Una din bijuteriile Canonului celui Mare este lanțul antitezelor din troparul de față, încununat cu una din cele mai reușite imagini artistice: “că socotea gunoiul palat, / și rănila mărgăritar”.

15. După vrednicia împărătească / fiind îmbrăcat cu diademă și cu profiră, /
omul cel cu multă avere
și dreptul / cel îndestulat de bogăție și de animale, / 15
degrab sărăcind, /
de avere și de stare și de împărăție s-a lipsit.

Printr-o licență poetică autorul îl face pe Iov împărat, lucru ce nu corespunde realității (Iov. I,1-4). Trebuie să ne ducem însă cu gândul la faptul că omul a fost pus de Dumnezeu împărat peste toată făptura, iar acesta, prin păcat, și-a prefăcut bogăția cea spirituală în sărăcie sau chiar robie.

16. De a fost acela drept / și fără prihană mai mult decât toți,
și n-a scăpat / de cursele și vicleșugurile înșelătorului, /16
dar tu, fiind iubitor de păcate, ticăloase suflete, /
ce vei face de se va întâmpla /
să vină asupra ta ceva din cele negândite?

Constituind “aplicarea” acestei grupe de patru tropare, strofa de față opune sufletului nostru pe Iov cel “fără prihană” prin obișnuita întrebare lipsită mereu de răspuns, și aceasta sporește continuu dramatismul canonului.

17. Trupul mi-am spurcat, / duhul mi-am întinat,
peste tot m-am rănit; /
dar ca un doctor, Hristoase, amândouă / prin pocăință mi le tămăduiește. /
spală-le, curățește-le, Mântuitorul meu, /
arată-le mai curate decât zăpada.

Foarte frumoasă și imaginea desprinsă din troparul acesta: omul rănit de păcate, Mântuitorul ca “doctor al sufletelor și al trupurilor” (Mat. IX, 12, Luc. IV, 23), iar pocăința ca medicamente și soluție a terapiei noastre: “stropi-mă-vei cu isop și mă voi curăți; spăla-mă-vei și mai vârtos decât zăpada mă voi albi” (Ps L, 8).

18. Trupul Tău și sângele / pentru toți Ți-ai pus, Cuvinte, răstignindu-Te; /
trupul, adică ca să mă înnoiești, /¹⁷
iar sângele ca să mă speli. /
Duhul Ți-ai dat ca să mă aduci, / Hristoase,
Părintelui Tău.

Referindu-se la jertfa Mântuitorului pe cruce, autorul face trei observații interesante: "Trupul" Său jertfit aduce înnoirea făpturii, "Sângele" Său, spălarea de întinăciunea păcatului, iar "duhul" Său Care Și-L Încredințează Tatălui fiind pe cruce (Luc. XXIII, 46), face posibilă răpirea noastră cu totul și-n "cele de aici": "Iar Eu, când Mă voi înălța de pe pământ, îi voi atrage pe toți la Mine" (Ioan. XII, 32).

19. Săvârșit-ai mântuirea / în mijlocul pământului, Făcătorule, ca să ne mântuim; / de bună voie pe cruce ai fost răstignit, / și Edenul cel ce se încuiase s-a deschis; / cele de sus și cele de jos, făptura și toate neamurile / mântuindu-se, se închină Ție.

La fel este sugerată amploarea și importanța universală a jertfei Mântuitorului Iisus Hristos și de psalmist: "Dar Dumnezeu, Împăratul nostru, înainte de veac, a făcut mântuire în mijlocul pământului" (Ps. LXXIII,13), căci cerul și pământul și întreaga făptură se împărtășesc din biruința Mântuitorului pe cruce.

20. Fie-mi mie scâldătoare / sângele cel din coasta Ta, / totodată și băutura și apa iertării ce a izvorât, / ca să mă curățesc cu amândouă, / ungându-mă și bând, ca o ungere și băutura, Cuvinte, / cuvintele Tale cele de viață.¹⁸

Referindu-se în continuare la jertfa lui Hristos pe cruce, poetul situează pe aceasta la temelie mântuirii noastre, prin faptul că o face izvor "scâldătorii" Botezului în "apa iertării", al "Ungerii" cu Sf. Mir și al "Băuturii" euharistice, "Băutura" nemuritoare constituie și "cuvintele vieții celei veșnice" (Ioan VI, 68).

21. Gol sunt spre a intra în camera mirelui, / gol sunt și spre a merge la nuntă și la cină; / candelile mi s-au stins, fiind fără de untdelemn, / camera mi s-a închis, dormind eu; / cina s-a mâncat.

Ier eu fiind legat de mâini și de picioare, / am fost lepădat afară.

Troparul îmbină în chip armonios două pilde rostite de Mântuitorul Iisus Hristos: a celor zece fecioare (Mat. XXV,1-13) și a nunții fiului de împărat (Mat. XXII, 2-14).

22. Biserica a câștigat pahar / coasta Ta cea purtătoare de viață, / din care a izvorât nouă îndoit / izvorul iertării și al cunoștinței; / spre închipuirea celei vechi și a celei noi, / a amândurora legilor, Mântuitorul nostru.

Coasta cea străpunsă a Mântuitorului s-a făcut nouă potir de viață veșnică. Băutura cea neseacă a jertfei Sale, aduce nu numai iertarea a "tot ceea ce este vechi", închipuind astfel Legea cea Veche, dar și luminarea cunoștinței cea din Legea Harului.

23. Timpul vieții mele / este scurt și plin de dureri și de viclesug, / dar întru pocăință mă primește¹⁹ / și întru cunoștință mă cheamă, / ca să nu mă fac câștig și mâncare celui străin / Mântuitorule, Tu însuși mă miluiește.

Pentru zădărnicia vieții de aici, vezi Ps. CII,15-16; CXLIII, 4. de aceea imnograful se silește ca prin pocăință să poată scăpa de "potrivnicul diavol care umblă, răcnind ca un leu, căutând pe cine să înghită" (I. Petr. V, 8).

24. Falnic sunt acum / și măreț cu inima în deșert și în zadar. / să nu mă osândești împreună cu fariseul; / ci mai ales dă-mi smerenia vameșului, / Unule Îndurate, drepte Judecătorule, / și cu acesta împreună mă numără.

Acuzând semeția și încrederea în sine a fariseului, autorul dorește să se alăture smere-

niei vameșului, pentru a se întoarce, ca și acesta, "îndreptat la casa sa" (Iuc. XVIII, 9-14).

25. Știu, Îndurate, că am greșit /
de am ocărat vasul trupului meu; /²⁰
ci întru pocăință mă primește, / și întru cunoștință mă cheamă, /
ca să nu mă fac câștig, nici mâncare celui străin. /
Ci Tu însuși, Mântuitorule, mă miluiește.

Vinovăția pe care și-o impută inograful (păcătosul), de a-și fi necinstit "vasul trupului său", este îndreptățită. Trupul nostru este expresia cinstei deosebite pe care a dat-o Dumnezeu omului la creație (Fac. I, 26-27 și II, 7), și la "recreație", adică prin întruparea Sa și "îndumnezeirea" firii umane, prilej cu care omul este sfințit din nou "templu al Duhului Sfânt" (I Cor. VI, 19). Iată tot atâtea motive pentru "a-și păstra fiecare vasul său în sfințenie și cinste" (I Tes. IV, 4) și "a-l înfățișa lui Dumnezeu ca pe o jertfă vie, sfântă, și ca pe o jertfă bineplăcută (Rom. XII, 1), "purând totdeauna în trup omorârea lui Iisus, pentru ca și viața lui Iisus să se arate cu trupul nostru" (II Cor. IV, 10).

26. Însuși idol m-am făcut, /
vătămându-mi cu poftele sufletul meu. /²¹
ci întru pocăință mă primește, / și întru cunoștință mă cheamă, /
ca să nu mă fac câștig, nici mâncare celui străin. /
ci Tu însuși, Mântuitorule, mă miluiește.

Continuând ideea troparului precedent, autorul arată că cel ce slujește poftelor trupului său, "făcându-se sieși idol", săvârșește idolatrie, căci "cei ce sunt după trup, cugetă cele ale trupului... iar dorința cărnii este moarte" (Rom. VIII, 5-6).

27. N-am auzit glasul Tău, /
n-am ascultat Scriptura Ta, Dătătorule de lege, /
ci întru pocăință mă primește, / și întru cunoștință mă cheamă, /
ca să nu mă fac câștig, nici mâncare celui străin. /
Ci Tu însuși, Mântuitorule, mă miluiește.

Vinovat se simte sufletul păcătos și față de "glasul" propriei sale conștiințe, care veghează la împlinirea legii celei nescrise, dar și față de Cel ce Și-a vărsat propriul sânge pentru pecetluirea "Legii celei scrise".

28. Nedespărțită în ființă, / neamestecată în Fețe,
Dumnezeu Te cunosc pe Tine, / Dumnezeire una în Treime, /²²
ca pe Ceea ce ești întocmai cu împărăția și întocmai cu tronul; /²³
și strig Ție cântarea cea mare, /
ce se cântă întreit întru cele de sus.

Deși întreită în fețe, împărăția este una; la fel și tronul dumnezeirii, pentru că una este Ființa. Misterului acestuia nu se pricep să-i cânte îngerii, fără numai "cântarea cea mare", care este: "Sfânt, sfânt, sfânt, Domnul Savaot, plin este tot pământul de slava Lui" (Is. VI, 3).

Și acum...

29. Și ai născut și ești fecioară, /
și ai rămas întru amândouă cu firea Fecioară. /
Cel ce S-a născut înnoiește legile firii, /
și pânțele a născut nesimțind dureri. /

Unde Dumnezeu voiește, se biruiește rânduiala firii, / că face câte voiește.

Fecioria înainte, în timpul și după naștere, a Maicii Domnului, este un alt mister al învățaturii noastre, pe care numai "Cel născut" a avut putere să îl săvârșească, pentru că "poate câte voiește". Taina pururea fecioriei Maicii lui Dumnezeu este marcată în iconografie prin întreita stelută pictată pe veșmântul acesteia.

Ierod. Sebastian Pașcanu

NOTE

1. În originalul este "την Εκκλησιαν σου στερεωσον" (întărește Biserica Ta și nu "την καρδιαν μου στερεωσον"). Numai în cel de-al doilea irmos al cântării se va face referință asupra "inimii".

2. În grecește versul este "Πυρ παρα κυρτου, ψυχη" (Foc de la Domnul, suflete).

3. Versul a fost mărit prin introducerea de către traducător a cuvintelor "fără măsură", care nu există în original.

4. Cuvativul "ticăloase suflete" mi se pare mult mai frumos decât "ticăloșule suflete".

5. În grecește "εκληρωσατο / μετα γηραζ / τηζ επαγγελιαζ το θηρωμα". Comentatorii greci arată că este vorba aici de nașterea lui Isaac, ceea ce problematizează atât redactarea românească, cât și pe cea grecească. Substantivul "θηρωμα" înseamnă întra-devăz "pradă", "vânat", însă, într-un Triod din sec. al X-lea, apărea aici cuvântul "κυημα", care înseamnă "embrion, făt". Verbul κληρε (-ενε), însemnând "a trage la soți", "a căștiga", "a dobândi", cred că ar fi binevenită schimbarea versului în: "a dobândit / la bătrânețe / rodul făgăduinței".

6. Din traducerea românească poate reieși că jertfa lui Isaac a avut loc cu adevărat. Participiul ολοκαρπουμενον, tradus "a fost jertfit... cu ardere de tot", este însă un participiu prezent pasiv, de la verbul ολοκαρπουμαι (sunt adus ardere de tot, sunt jertfit ardere de tot). Isaac a fost doar adus spre jertfă, de aceea mi se pare mai potrivită formularea: "Înțelegând pe Isaac, / ticăloșule suflete al meu, / că este adus tainic jertfă nouă, / cu ardere de tot Domnului, / urmează voinței lui. / Același triod din sec. al X-lea (vezi nota de mai sus), în locul adverbului μυστικωζ (tainic), conține un alt adverb, τυπικεζ, ceea ce sugerează și mai mult raportul tip-prototip dintre Isaac și Iisus.

7. Ton ιερα θεου / φαι βασιλεα μεμωνωμενον, / του Χριστου το αφομοιωμα / του εν κοσμου, / βιου εν ανθρωποιζ, μιμηθντι. Riscând câteva deviații gramaticale, ar putea fi reformulate versurile acestea astfel: "Preotului lui Dumnezeu / și împăratului celui străin / de oameni și viața lumii, / urmează". Traducătorul însuși a mai procedat în situații similare la astfel de soluții pentru limpezimea expresiilor.

8. "Τριαζ απλη" (Treime neamestecată) în textul din P.G. XCVII, apare însă "Μοναζ απλη" în Triodul grecesc, ceea ce s-ar fi tradus: "Unime neîmpărțită".

9. "ωζ αλλοζ ουδειζ ποποτε". Ποποτε înseamnă "niciodată până acum", ceea ce ar putea justifica traducerea: "ca nimeni altul până acum".

10. Două observații la aceste trei versuri. Femininul "acesta" s-ar fi potrivit grecescului "συνειδησεωζ" (conștiință), iar nu neutriului "cuget". Apoi, versul al treilea este în grecește "υπο τηω οικειαζ συνειδσεωζ /". Adjectivul "οικειοζ -εια, -ον" înseamnă "casnic", "intim", dar și "propriu", "însuși", fapt pentru care mi se pare mai potrivită formula: "Din acesta m-am judecat, / din acesta m-am osândit, eu, ticăloșul, / adică din însăși cugetul meu" /

11. "κλεμματα ποιουμενοζ" tradus "făcând câștig", înseamnă de fapt "recuperând pagubele (furturile)".

12. "αριστευσον", tradus "și te fă deosebit", ar fi mult mai plastic "și te osebește" (II Cor. VI., 17) - "ieșiți din mijlocul lor și vă osebiți, zice Domnul".

13. "spre suirea cea cu fapta", nu "spre suirea cea de faptă".

14. o formulă mai restrânsă a versului acestuia ar ajuta mult mai mult metrul traducerii: "întru toate care i-a cunoscut, ai știut și te-ai ispitit;"

15. "βοσκημασιν" ar fi putut fi tradus tot atât de bine și "de turme" în loc de "animale", pentru frumusețe poetică.

16. Verbul "ην" tradus "a fost", formă și la imperfect. În felul acesta am da o altă limpezime celor două versuri dacă am spune: "dacă acela care era drept / și fără prihană mai mult decât toți, n-a scăpat / de cursele și viclesugurile înșelătorului"

17. pentru înlăturarea cacofoniei s-ar putea traduce "trupul, pentru ca să mă înnoiești".

18. pentru strofa aceasta propunem următoarea formulă: "Fie-mi mie scaldătoare / sângele cel din coasta Ta, / ce apă de iertare și totodată băutura izvorât, / ca să mă curățesc cu amândouă, / cu ungere ungându-mă și bătută bând, Cuvinte, / cuvintele Tale cele de viață".

19. Versurile: "dar întru pocăință..." până la sfârșit, întâlnite și în trop. 25, 26, și 27, constituie al doilea refren în textul canonului.

20. Potrivită mi s-ar părea și înlocuirea termenului "ocărat", cu cel de "întinat" sau "necinstii".

21. În original "τοιζ παθει την ψυχην μου βλαπτων, Οικτιρμων". Cuvântul "Οικτιρμων" (Îndurate) a dispărut din traducerea românească.

22. Originalul este: "Αμρριστον τη ουσια, / ασυζητον τοιζ προσωποιζ θεολογω σε / την Τριαδικην μιαν θεοτητα, /" ceea ce se trebuia tradus: "Nedespărțită în ființă, / neamestecată în fețe Te cunosc pe Tine, / Dumnezeire, una în Treime, /

23. "ωζ ομοβασιλειον και συνθρονον" trebuia tradus: "ca ceea ce ești de o împărăție și de un scaun".

DOCUMENTARE

CREDINȚA CREȘTINĂ ȘI TRADIȚIA BISERICESCĂ SURSĂ DE INSPIRAȚIE LITERARĂ

Credința creștină - ca manifestare spirituală a omului, ființă creată, față de Dumnezeu, creatorul său, și ca exteriorizare a acestui raport de dependență față de El prin forme văzute: acte de cult și de morală, tradiții și obiceiuri festive sau mai puțin festive - a fost și este un puternic factor de cultură, o bogată sursă de inspirație și referință pentru creatorii de literatură, pentru făuritorii de artă.

În rândurile de mai jos ne propunem a schița un sumar "ghid" bibliografic pe această temă, care să cuprindă titlurile operelor literare ale scriitorilor asupra cărora ne vom opri, opere din care, când vom socoti necesar, vom da și exemple sub formă de fragmente de proză, idei, sintagme, termeni - și de poezii, indicând, de asemenea, și titlurile acestora.

Strădania noastră, pe care o socotim un modest act de pionierat, e motivată de necesitate, ea plecând de la faptul că sub regimul comunist-ateist din patria noastră, de aproape cincizeci de ani, deși s-a "valorificat" moștenirea literară prin tipărirea unor "ediții definitive" sau "de popularizare" a multora dintre scriitorii români înaintași, s-a lăsat la o parte - pusă la index - creația de inspirație religioasă din scrierile care inițial o cuprindeau. Sau, atunci când totuși s-a permis a se tipări și câte ceva din acest fel de literatură, în obișnuitele "prefețe" sau "introduceri" cu care se deschideau aceste scrieri, fenomenului, faptului religios i se dădea o "interpretare nouă", ca să nu zic eronată, care trebuia să fie în ton cu "concepția științifică despre lume și viață", cu instruirea și educarea ateistă a tineretului, a oamenilor, a societății.

În întreprinderea noastră, ne-am izbit de la început de lipsa unei bibliografii adecvate acestei teme. Așa că informarea noastră s-a făcut cu destulă greutate și - ne dăm seama - incomplet, trebuind să căutăm vechile ediții, și acestea, de altfel, destul de greu de găsit. De aceea am fost nevoiți să apelăm și la surse indirecte, căutând să extragem din ele, atunci când l-am găsit, materialul ce ne-a interesat.

În expunerea noastră vom aborda prezentarea scriitorilor la care ne vom opri adoptând criteriul cronologic. Pe unii îi vom prezenta mai schematic, în scurte notițe, pe alții mai pe larg, sub forma unor microsinteze - aceasta în funcție de importanța lor, dar și de posibilitățile de informare. Vom pleca în periplul nostru de investigație de la scriitorii din prima parte a literaturii române moderne.

*

I - Cel dintâi scriitor român cu care începem periplul nostru este *ION HELIADE RĂDULESCU* (1802-1872), personalitate de frunte a vieții și culturii românești din secolul trecut. Spirit enciclopedic, obsedat de proiecte grandioase cu o bogată tematică, dar care îi depășeau posibilitățile reale (căci era mai mult "autodidact", cu o minte sclipind însă de inteligență și cu o uriașă putere de muncă), polyvalentul scriitor și-a ancorat de nenumărate ori gândirea și simțirea sa în domeniul religios, în Biblie și în literatura patristică, și, cu

ajutorul lor, precum și al altor izvoare de inspirație și informație, a căutat să-și creeze o concepție filosofică-religioasă proprie, pe care a încercat s-o valorifice și pe plan literar, poetic și filosofic și să-și facă din ea o conduită cetățenească și politică. Gândirea filosofică-religioasă a lui Ion Heliade Rădulescu este un amestec de idei din Voltaire, Saint-Simon, Ch. Fourier, P. Leroux, A. Comte, Hegel ș.a. cu idei din Biblie, din marii părinți și scriitori bisericești, din doctrina ereziilor iudeo-gnostice, maniheice, subordinatiene, din panteismul modern; deci, o împletire de eclectism filosofic cu sincretism religios. Din acest amestec filosofic-religios desprindem, de pildă, idei și sintagme ca: "Unicul în Treime", Treime în care "Dumnezeu-Tatăl e autoritatea supremă, Fiul e materia, Duhul Sfânt e mintea universală". "Omul are un trup și un spirit..." Biblia e "produsul unei minți ce vede pe Dumnezeu în sânul naturii". În Decalog vorbește "Rațio humana", care este "una în toate timpurile". Heliade lucrează cu "trinități" și "delte", numerele având semnificații simbolice. O "deltă" este, bunăoară "Elohim-Spiritul-Materiă", alta este "Spiritul-Materia-Universal". Aceste două trinități sau delte formează numărul șase (zilele creației); numărul șapte, reprezentând încetarea, repaosul, simbolizează "gama armoniei universale".

Attras în chip deosebit de Biblie încă din tinerețe, Ion Heliade Rădulescu tradusese *Cântarea Cântărilor*, iar mai târziu va încerca să traducă în românește întreaga Sfântă Scriptură. Deși nu avea o pregătire teologică specială, va scrie și un fel de comentarii sui-generis asupra ei, pe care le va publica sub titlul *Biblicele sau notațiile istorice, filosofice, religioase și politice asupra Bibliei*. A fost și un rodnic traducător de lucrări literare cu conținut religios: cinci cânturi din Divina Comedie de Dante, Martirii de Chateaubriand, poemele: *Providența*, *Rugăciunea de seară*, *Deznădăjduirea* ș.a. de Lamartine ș.a., cântul VII din *Ierusalimul eliberat* de Torquato Tasso etc.

Cât privește opera poetică originală, Heliade o gândise ca "un tot", ca un unic și uriaș poem, pe care la intitulat Umanitatea și pe care-l programase în mai multe volume. Primele două volume poartă titluri semnificative: Biblice și, respectiv, Evanghelice, și cuprind poeme, imne, cânturi, meditații. Vestitul poem Anatolida, bunăoară, este închinat istoriei omului "de la creație până la victoria asupra Forței", și este un "amestec de soteriologie și program social". Creației universului de către Dumnezeu îi închinăm *Imnul Creației*. *Serafimul și heruvimul* și *Căderea dracilor* sunt două și poeme cu subiecte din lumea spirituală a îngerilor. În primul din aceste poeme, construite antitetic, heruvimul aduce mustrarea, reexaminarea conștiinței; serafimul aduce consolarea. Cel de-al doilea poem arată efectele neascultării unei părți din îngeri, care, căzând din har, au devenit "draci". Un cânt este închinat "arborelui științei", adică pomului cunoașterii binelui și răului din paradis; acest cânt este, de fapt, o transpunere în versuri a propriului său comentariu scripturistic la versetele respective din cartea Genezei. Într-un alt cânt, intitulat *Moartea sau frații*, inspirat din episodul vechi-testamentar al uciderii lui Abel de către fratele său Cain, scopul poetului este "de a zugrăvi efectele sociale ale păcatului originar: ura între oameni".

În încercarea de epopee *Mihaida* apare Logosul divin, atât în ipostaza dumnezeiască, spirituală și eternă, cât și ipostaza de Dumnezeu întrupat, "coborând în istorie prin solie cerească, prin vis și prin conștiință, adică în limite de timp și spațiu". Epopeea cuprinde o serie de încarnări descendente ale Logosului, "de la nivelul Cuvântului-Lumină până la acela al limbajului terestru".

Într-un eseu, *Creștinismul și Catholicismul*, Ion Heliade Rădulescu face o paralelă, cu aprecieri critice, între creștinism în general și catholicismul confesional.

Cât era autorul nostru de convins de rolul preceptelor Evangheliei lui Hristos în viața de toate zilele reiese și din faptul că, uneori, frizând parcă ridicolul, nu se sfia a se considera un adevărat Mesia al românilor, autoapreciere pe care, la un moment dat, o concretiza chiar într-o formulă de salut, folosită în anturajul amicilor săi, politici mai ales.

II - În faza de început a liricii lui GRIGORE ALEXANDRESCU (1812-1885) se găvesc

câteva poezii care conțin idei și sentimente religioase, scrise sub influența lecturii cunoscutelor *Harmonies poetiques et religieuses* ale lui Lamartine. Așa sunt *Cimitirul*, *Candela*, *Rugăciune* ș.a. În *Rugăciune*, de pildă, după ce conferă lui Dumnezeu atributele de "al totului Părinte", de "stăpân creator", în conformitate cu dogma creștină a dumnezeirii, poetul cere Părintelui ceresc să-i dea putere ca "totdeauna pe-a vieții cale să meargă nestrămutat". Cu credința în "viața cea veșnică", poetul se roagă lui Dumnezeu: "(...) fă ca întotdeauna al meu suflet să vadă / Lumina așteptată, a nemuririi rază / Dincolo de mormânt", iar iubirea dumnezeiască să-i fie "Comoară de nădejde, de dulce bucurie, / Izvor de fericire". În altruismul său, poetul mai cere lui Dumnezeu să-i dea puterea de a se abține a se răzbuna pe "cel ce rău îi face, pe cel ce îl înșală". Poezia *Cimitirul* îi dă prilej de meditație în sens religios-creștin asupra vieții: "Aici cu toate acestea, religia vorbește / Celor ce vor s-asculte cuvântul lui Hristos. / Groaza cu-nctul pierde, și omul întâlnește / Povețe de folos". Drept urmare, "Și omul care crede și omul ce așteaptă / De-o sfântă mângâiere, în veci e însoțit; Pacea va fi cu dânsul; el va lua răsplată, / Căci a nădăjduit". În poezia *Candela*, lumina "religioasă", "mângâietoare rază", ce "parcă primește și parcă-nfățișează / Rugăciunile noastre Stăpânului ceresc. "Candela sfântă" va fi pentru poet "totdeauna rază de mângâiere", la care va alerga "în dureri și necazuri / De oameni și de soartă când va fi apăsat".

Episodul întâmpinării Pruncului Iisus în templu și cuvintele rostite cu acest prilej de bătrânul și dreptul Simeon fac obiectul unei întregi strofe din poezia *Anul 1840*; tot aici este exprimat dezideratul biblic "o turmă și-un păstor". Imaginea biblică a stălpului de foc ce călăuzea pe israeliți prin pustie o găsim folosită în finalul poeziei *Trecutul. La Mânăstirea Dealul*, iar imaginea crucii ca "simbol al biruinței", cusută pe steagurile armatei "creștinului Constantin" - e vorba de Constantin cel Mare, primul împărat creștin - o găsim într-o strofă din *Mormintele. La Drăgășani*.

În prima parte a *Epistolei către Voltaire*, poetul, ca un creștin adevărat, își exprimă dezacordul față de lipsa de credință a marelui gânditor enciclopedist francez.

III - Deși a scris multă și variată poezie, *VASILE ALECSANDRI* (1821-1890) are puține versuri de inspirație religioasă sau de tradiție bisericească. *Floriile* și *Paștele* sunt două pasteluri în care sunt exprimate sentimente de bucurie, pe decor primăvăratic, ocazionate de cele două mari sărbători creștine specifice acestui anotimp: intrarea triumfală în Ierusalim a Domnului Hristos sau *Floriile* și, o săptămână mai târziu, învierea Sa din morți sau *Paștele*. Într-o altă poezie, scrisă probabil cu prilejul acestei sărbători și intitulată *Cristos a înviat*, urarea creștinească cu care a întâmpinat învierea Domnului capătă valoare și semnificație simbolică cu încărcătură politică-patriotică: poetul român, însuflețit de ideea eliberării popoarelor asuprite, salută, plin de entuziasm, mișcarea revoluționară de independență națională a poporului polonez, declanșată în ianuarie 1863. Poezia *Altarul Monastirei Putna* n-are conținut religios propriu-zis, ci reproduce în versuri legenda consemnată în cronică lui Grigore Ureche despre întemeierea ctitoriei bucovinene a lui Ștefan cel Mare și sfânt, care avea să devină locașul de veșnică odihnă și pomenire al său și al familiei sale. O altă poezie, *Biserica năruită*, este legenda unui locaș de închinare din munții Ceahlău, distrus de puterea și răutatea lui Satan, înfrânt, în final, de puterile îngeresci.

IV - Luceafărul poeziei românești, genialul *MIHAI EMINESCU* (1850-1889), personalitate complexă, de variată și superioară formație intelectuală, expresia cea mai înaltă a cugetării poetice românești, ultimul mare romantic pe plan universal, a folosit și el un bogat material de proveniență religioasă-creștină, în opera sa literară, în publicistica sa politică. Materialul religios creștin și l-a scos din Biblie, din cărți de doctrină și filosofie creștină, din cărți de morală și de cult, din folclor și înțelepciunea populară, din cărți de istorie și literatură bisericească națională și universală. Dar, cu toate că a avut la dispoziție un atât de bogat și variat material creștin, Mihai Eminescu a scris puțină poezie religioasă în accepția proprie a cuvântului. A folosit însă din plin valențele expresive și frumusețile stilistice ale acestui material în creația lui literară laică

Poezia religioasă a lui Eminescu, păstrată în manuscrise până târziu, în vremea noastră, când a văzut lumina tiparului, se caracterizează în general prin cugetare uneori cu accente critice, prin sensibilitate puternică, prin stări și trăiri afective pendulând între nădejde și disperare, între pesimism și încredere, între tăgadă și credincioșie autentică; stări sufletești de contrast, fie ca expresie a nonconformismului nativ al structurii sale sufletești, fie ca rezultat al inadaptabilității sale - om de geniu - la condițiile vieții și societății în mijlocul căreia trăia

În manuscrisele cu conținut religios se găsește, de pildă, un întins poem intitulat *Dumnezeu și Om*, în care o imagine imprimată stângaci pe ultima filă a unei vechi tipărituri bisericești - Eminescu avea pasiune pentru cartea veche! - este înfățișată nașterea Pruncului Iisus pe paie, eveniment care îi trezește marelui poet dureroase reflecții cu privire la puținătatea credinței și evlaviei din vremea sa. Un alt manuscris conține o poezie cu titlul *Evangelhia copilăriei*, în care, furat de vraja colindelor din vremea copilăriei, poetul evocă evenimentul sfânt al nașterii Mântuitorului Hristos, cu cântarea păstorilor și închinarea magilor. Scipopele evanghelice ale patimilor Domnului Hristos îi furnizează un bogat material pentru poemul *Christ* (probabil o variantă a poemului *Dumnezeu și Om*), unde poetul meditează, în accente de profundă indignare și condamnare, asupra nelegiuirii act al oamenilor de a trimite la moarte prin răstignire pe cruce pe Acela căruia, cu câteva zile mai înainte, îi cântaseră osanale, ca unui împărat. În poezia *Înviere* este preamărit triumful vieții asupra morții, triumf reputat de Fiul lui Dumnezeu prin învierea Sa din morți, după ce fusese răstignit pe crucea Golgotei. Poetul surprinde atmosfera de tristă evlavie, dar și de nădejde și bucurie a slujbei învierii de la miezul nopții într-o biserică ortodoxă românească: credincioșii participanți la slujbă, într-un singur glas, "îngână cuvintele de miere închise în tartajul străvechii Evanghelii"; preotul, un moșneag cu barbă de zăpadă, ținând în mână un "muc" de lumânare aprinsă, citește norodului despre dramatica luptă dintre viață și moarte în care se chinuie Iisus răstignit. Această cumplită suferință capătă și mai mari proporții prin cântările celor de față, care, parcă și ei, cuprinși de durere și întristare, tânguiesc sfâșietor pieiei "izvorului de vieți". Dar atmosfera de copleșitoare durere se risipește în momentul următor al slujbei, când se vestește învierea: "Un clopot lung de glasuri viu de bucurie.../ Colo-n altar se uită și preot și popor / Cum din mormânt răsare Christos învingător". Învierea Domnului din morți este subliniată, în finalul poeziei, prin cântările de laudă specifice sărbătorii: "Christos a înviat din morți cu cetele sfinte, / Cu moartea pe moarte călcând-o, / Lumina ducând-o celor din morminte".

Învierea Domnului, ca evenimentul care a generat și statornicit cea mai măreață sărbătoare creștină, a făcut și obiectul mai multor foiletoane, din ziarul "Timpul", al cărui redactor era poetul. Într-un foileton din 16 aprilie 1878, intitulat *Paștele*, scria: "Învierea Domnului trebuie să aducă renașterea vieții spre a nu rămâne în întunericul haotic în care rămăsese Faust al filosofului Goethe, care auzea solia, dar căruia îi lipsea credința într-însa... datina creștinească a sfintei Învieri are chemarea de a se bucura cei buni în "Ziua învierii", când ne luminăm prin sărbătoare și ne primim unul pre altul (...), strigând cu toții: "Christos a înviat! "

Pornind de la un text din *Evangelhia* după Ioan (I, 9), Eminescu scrie o scurtă meditație, *Lumină din Lumină*.

Sfinte! Fecioare Maria, Maica Domnului, îi sunt închinată două poezii de profundă sensibilitate: *Rugăciune și Răsai asupra mea*. În prima, poetul roagă pe "Maica Prea Curată și Pururea Fecioară Maria", pe care o numește și "Lucaiafărul mărilor" - dându-i astfel valoarea de simbol călăuzitor pe marea vieții -, precum și "regină peste îngeri", dar și, "lumină dulce clară" - să-și "pogoare privirea-i adorată" asupra suferințelor oamenilor, al cărui ecou s-a făcut poetul, și să-i ridice, "din valul ce îi bănuie". În cea de-a doua poezie, Sfânta Maică și pururea Fecioară este invocată de poet - care trecea printr-o mare cumpănă sufletească și criză de credință - să-și coboare privirea-i "plină de milă caldă" peste

"noaptea gândurilor sale", să-i trezească și să-i sporească "speranța" ce "sta să moară", să-i redea credința din tinerețe: "Dă-mi tinerețea mea, redă-mi credința / Și reaparî în cercul tău de stele, / Ca să te-ador de-acum pe veci, Marie!" Este în versurile celor două poezii, trăită la cea mai înaltă tensiune emoțională și frământare sufletească, expresia, poate, a celor mai curate și mai pline de devoțiune și recunoștință sentimente omenești față de "Născătoarea de Dumnezeu și Maica Luminii", din întreaga literică românească de inspirație creștină!

Marele poem *Memento mori* este străbătut de filosofia Eclesiastului: "deșertăciunea deșertăciunilor, toate sunt deșertăciuni" (I, 2). Un poem, *Genaita*, are motive din Biblie, cartea Genezei. Tot la Geneză ne trimite și începutul *Scrisorii I*. Samson și Dalila din *Scrisbarea V* sunt personaje din Vechiul Testament. Multe alte idei, nume, sintagme, antiteze, simboluri, comparații, alegorii, metafore, epitete din Biblie, din doctrina, morala, cultul și tradiția creștină se întâlnesc în poemul filosofic *Luceafărul*, în lirica erotică: *Înger de pază, Înger și demon, Venere și Madonă* ș.a., sau în proză, în: *Sărmanul Dionis, Cesara, Făt Frumos din lacrimă*. Aceasta, ca să ne referim numai la câteva din cele mai cunoscute creații laice ale beletristicii eminesciene.

Sunt demne de menționat, de asemenea, opiniile și aserțiunile lui Eminescu asupra cărților sfinte creștine, asupra vechilor manuscrise bisericești, asupra marilor cărturari ai Bisericii noastre, asupra importanței și frumuseții vechii limbi române bisericești.

Iată, bunăoară, părerea poetului nostru despre importanța Evangheliei în viața omenirii: "Sunt două mii de ani aproape de când ea (Evanghelia, n.n.) a ridicat popoare din întuneric, le-a construit pe principiul iubirii aproapelui; de două mii de ani biografia Fiului lui Dumnezeu (Evanghelia, n.n.) e cartea după care se crește omenirea". Iată acum câteva cuvinte de apreciere la adresa marelui cărturar bisericesc din veacul XVII, Mitropolitul Varlaam al Moldovei: "În persoana lui Varlaam mitropolitul, Biserica a făcut ca, prin Sfântul Duh, să vorbească (...) Sfânta Scriptură și percepțele Blândului Nazarinean". Aprecierea, credem, se referă deopotrivă și la calitatea de președinte al sinodului de la Iași din 1642, și la candidatura la suprema demnitate și funcție de patriarh ecumenic a lui Varlaam. Despre Biserica străbună, Eminescu spunea cu admirație că ea este "Maica spirituală a neamului românesc, care a născut unitatea limbii și unitatea etnică a poporului, ea care domnește dincolo de granițele noastre și e azil de mântuire națională a țării și (acolo) unde românul nu are stat".

V - În lirica aristocratului poet și marelui romancier *DUIIU ZAMFIREȘCU* (1858-1922) se găsesc două poezii de referință religioasă: poemul *Ghetsimani*, inspirat din episodul biblic al rugăciunii lui Iisus în grădina Ghetsimani, înainte de patimile Sale, și poezia *Către Domnul*, un fel de elegie funebră închinată tatălui poetului, îngropat "la țintirumul din deal".

Dureroasa rugăciune către Tatăl ceresc a Celui ce avea să suporte chinurile morții este exprimată prin astfel de cuvinte: "Părinte, Tu, ce toate cele / Le duci pe dreapta lor cărare; / Ce cârmuiești prin haos stele, / Talazuri pe pustiu de mare; / Tu, Cel ce legi de lumi create / Pe cele ce vor fi să fie, / Prin arcuri de singurătate / Și temelii de armonie; / Părinte, Tu, ce-ai pus în mine / Senin din sfânta Ta ființă, / Mărește-mi sufletul spre bine, / Puterile spre suferință..."

Sub forma unor nostalgice aduceri-aminte din vremea copilăriei, în câteva rânduri în proză, scriitorul evocă în *Tipuri și portrete* participarea sa la slujba deniilor, - momente pe care le consideră "una din cele mai mari fericiri" ale sale.

VI - *ALEXANDRU VLAHUȚĂ* (1858-1919) are în repertoriul său liric și câteva poezii de inspirație sau referință religioasă. Pornind de la modelul eminescian, atitudinea lui față de divinitate este oscilantă, ajungând la concluzii când de apostat și iconoclast, când de entuziast apologet și panegirist.

În poezia *La icoană*, de pildă, Vlahuță înfățișează o mamă copleșită de durere, care-și vede pruncul stingându-se de boală. Cu o ultimă nădejde că odrasla-i va rămâne în viață, ea

se duce la icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului, căreia, într-o fierbinte rugăciune, îi mărturisește durerea care-i sfâșie inima și dorința supremă de a-i însănătoși copilul. Tocmai când ea se ruga mai stăruitor, copilul moare în brațe, în fața icoanei. Lovitura este atât de puternică, încât, înnebunită de durere, mama proferează cuvinte de blasfemie la adresa divinității și distruge icoana. În câteva strofe din ciclul *Profiluri*, "starețul Daniel" adresează lui Dumnezeu o rugăciune de pocăință, în ale cărei versuri sunt exprimate idei foarte înrudite cu cele din *Psalmul 50* (Miluiește-mă, Dumnezeu...)

Cea mai religioasă poezie, dacă putem spune așa, ni se pare a fi *Hristos a înviat!* Este o adevărată odă a bucuriei pascale, un imn adresat de poet Mântuitorului Hristos, Cel care a biruit puterea morții prin slăvita Sa înviere. Concepută pe stări și atitudini de contrast, poezia înfățișează, pe de o parte, atotputernicia și bunătatea fără margini a Fiului lui Dumnezeu făcut Om, locuind și activând printre oameni, alinând necazuri și suferințe; - pe de altă parte, ingratitudinea, răutatea și nerecunoștința multora dintre aceștia. Sunt semnificative în această privință versurile: "El orbilor le dă vedere / Și muților le dă cuvânt, / Pe cei infirmi îi întărește, / Pe morți îi scoală din mormânt. / Și tuturor, deopotrivă, / Împarte darul Său ceresc; / Și celor care cred întrânsul / Și celor ce-L batjocoresc"; - versuri care contrastează cu acestea. Cât bine, câtă fericire / Și câtă dragoste -ai adus, / Și oamenii, drept răsplătire, / Pe cruce-ntre tâlhari te-au pus". Poezia se încheie într-o notă de optimism biruitor; e un strigăt de bucurie și încredere un îndemn cu valoare de simbol. Voi toți ce-ați plâns în întuneric / Și nimeni nu v-a mângâiat / Din lunga voastră-negenunchiere; / Sculați... Hristos a înviat! "

VII - Scriind și poezie de inspirație sau referință religioasă, GEORGE COȘBUC (1866-1918) nu abordează dogma teologică înțeleasă ca adevăr fundamental de credință stabilit oficial, ci el exprimă mai mult latura văzută, manifestă a credinței religioase: acte de cult, atitudini de comportament religios moral, manifestări festive ale unor obiceiuri și datini legate de anumite sărbători religioase.

Poeziile în care factorul religios este folosit în acest fel sunt: *La Paști*, *Colindătorii*, *Pomul Crăciunului*, *Crăciunul în tabără*, *Biserica năruită*, *În biserică*, *Moartea lui Fulger* ș.a. În poezia *La Paști*, într-un decor primăvărat, cu soare mult, pomi înfloriți și păsărele cântând prin ramuri, poetul înfățișează participarea plină de bucurie, de însuflețire a credincioșilor de toate vârstele la slujba învierii, într-o biserică de la țară. Poeziile *Colindătorii* și *Pomul Crăciunului* exprimă stări și sentimente de plăcută tensiune emoțională, legate de datinile și obiceiurile de Crăciun, tradiționala sărbătoare a Nașterii Domnului Hristos. În *Crăciunul în tabără* sunt exprimate stări sufletești pline de nostalgie și dor, pe care - departe de casele lor și de cei dragi - le trăiau ostașii români pe câmpul de luptă de la Smârdan. "Biserica năruită" este groaznicul efect al unei furtuni marine, care, cu valurile ei dușmănoase, a distrus totul în cale; vederea bisericii în ruină, imprimă corăbierilor un sentiment de spaimă, pe care aceștia caută să și-l alunge închinându-se când trec prin fața ei. Oficierea cununiei a doi tineri, cu spovedania interioară a soțului care recunoaște meritele tinerei sale soții că l-a adus în fața altarului, face obiectul poeziei *În biserică*. Din lungul poem *Moartea lui Fulger* sunt de reținut, pentru ce ne interesează, versurile în care este înfățișat ritualul de înmormântare, cu obiceiurile și tradițiile populare, cu durerea și jalea ce cuprinde pe cei rămași după plecarea dintre ei a celui drag, cu păstrarea cumpătului și resemnarea în fața morții a unora, cu disperarea altora, disperare care, la un moment dat, ia forma unei blasfemii la adresa lui Dumnezeu.

VIII - La poetul ȘTEFAN OCTAVIAN IOSIF (1875-1913) poezia religioasă este foarte personală: este o confesiune a unor puternice stări sufletești, în care se reflectă drama vieții sale familiale. În poezia *O rază*, de pildă, simțindu-se ca un "străin pierdut", ce poartă în suflet "amarul deznădejzii multe", poetul este convins că-și va găsi liniștea după care plânge numai ancorându-și gândurile și simțirea în sferile înalte, acolo unde tronează "A-toate-Știutorul", care, "El singur numai poate să-l asculte". Într-o frumoasă *Rugăciune*,

fulgerat de suferință, căzut în genunchi, Iosif invocă Tatălui ceresc "cel din urmă semn de milă" și "îndurare". Cea mai reprezentativă poezie religioasă ni se pare a fi *Iisus*. Inspirată din icoana din perete a Maicii Domnului cu Pruncul la sân, această imagine îi dă poetului prilej să facă, sub formă de întrebare la nedumeririle sale, unele reflecții între bunătatea Fiului lui Dumnezeu și suferințele, chinurile și moartea pe cruce a Acestuia, ce efect al răutății și nerecunoștinței oamenilor: "Știai, de-atunci, Iisus, tu, c-odată, / Îubind prea mult pe oameni, drept răsplată, / Veii îndura batjocora și-amarul / Și-ncununat cu spini, urcând calvarul, / Pe umeri crucea singur și-o vei duce / Și vei muri, strigând la cer, pe cruce?"

În numeroase alte poezii găsim exprimate momente și stări, atitudini, sintagme și expresii de conținut sau limbaj religios. A se vedea în această privință poeziile: *Furtuna, La gura peșterii, Câmpul Libertății, De profundis, Sub schele, Zile mari, A fost odată, Elegie* ș.a.

IX - Din lirica lui *PANAIT CERNA* (1881-1913) reținem pentru ce ne interesează poeziile: *Iisus, Plânsul lui Adam, Lui Leo Tolstoi*. Oda *Iisus*, dată altădată ca model de specie literară a genului liric, în manualele de liceu, este una dintre cele mai reușite creații ale poetului. Abătându-se însă de la învățătura dogmatică a Bisericii, acesta îl înfățișează pe Iisus nu ca pe Dumnezeu coborât între oameni printr-o întrupare supranaturală, ci ca pe un om, care, prin meritele Sale, prin dragostea și suferințele Sale pentru oameni, S-a învrednicit, în final, de îndumnezeire: un om făcut Dumnezeu. Cu alte cuvinte, astfel conceput, poetul îl lipsește pe Iisus de originea și existența Sa dumnezeiască de dincolo de timp, din veșnicie, - însușire cu care, după dogma Bisericii, s-a întrupat, trăind și activând între oameni pe pământ; îi conferă, însă, această calitate drept răsplată pentru activitatea Sa desfășurată spre binele omenirii: îl face, adică, Om-Dumnezeu. Văzut astfel, pentru Cerna, Iisus este "cel mai îndrăzneț dintre visători", este prototipul omului venit să potolească suferințele celor mulți. La scară mai redusă, aceeași idee se desprinde și din poemul *Lui Leo Tolstoi*. Ca și Iisus, și acesta este un "apostol" și un părinte al oropsișilor. Folosindu-se de datele referatului biblic, pe care le interpretează sui-generis, în poezia *Plânsul lui Adam*, poetul absolvă pe Cain de păcatul uciderii fratelui său Abel. Așa cum își exprimă ideile, poetul alunecă, în final, pe panta acuzării divinității.

X - Din bogatul repertoriu al liricii lui *OCTAVIAN GOGA* (1881-1938), care însumează aproape trei sute de poezii originale publicate în volume, la care se adaugă numeroase traduceri, mai bine de o sută de poezii cuprind idei, sintagme, expresii și termeni din domeniul religiosbisericesc. Aceste idei, expresii și termeni nu au avut numai simplul rol decorativ-stilistic, ci ele sunt o dovadă că poetul opera cu ele mânat de un impuls, de o necesitate sufletească de credință, fiind conștient și convins de semnificația și valoarea lor teologică-bisericească proprie, de rolul lor pedagogic-educativ, pentru sine și pentru alții.

Poezia *Rugăciune* (cu care se deschide primul volum de versuri, publicat în 1905) este un fel de crez literar al poetului, în care dorindu-se rapsodul care să exprime "cântarea pămîntului nostru" cere lui Dumnezeu să-i dea ajutorul și îndrumarea Sa: "Eu în genunchi spre Tine caut: / Părinte, orânduie-mi cărarea"

În multe din versurile sale, Goga vorbește despre preoți. Uneori, preoții sunt nominalizați și sunt văzuți în dubla lor misiune: de liturghisitori la altar, de propovăduitori ai învățăturii evanghelice și ca duhoynici ai credincioșilor lor; dar și în ipostaza de luptători pe tărâm social-civic, de mesageri ai suferințelor și necazurilor lor, de aici de pe pământ, către Dumnezeu din ceruri. În această postură, preoții apar ca niște prevestitori ai "unei vremi ce va să vie" asemenea vechilor profeți biblici.

Este cazul poeziilor *Apostol, De demult, Dascălul*. Acestora li s-ar putea adăuga poeziile în care se vorbește despre "cantorii" de la strană: *Reîntors, Cantorul Cimpoi* ș.a. Cu sens propriu, concret sau ca metaforă, biserica-locaș de închinare este și ea destul de des întâlnită în versurile poetului. În poemul *Lăcaș străbun*, de pildă, ea este o oază sufletească, un liman de alinare a durerii, unde poetul, "ostenitul călător", de-atâtea poticniri în cale și ispitiri de-nvățături deșarte stă de vorbă cu sine însuși, meditând la rosturile vieții, la nestator-

nicia și nimicnicia ei. Și în poezia *Răsună toaca*, biserica apare tot ca un loc de reculegere și rugăciune, dar, de data aceasta, pentru mama poetului. În schimb, în poezia *Biseriçuța din Albac* este subliniat mai mult rolul patriotic al acestui sfânt locaș în istoria de altădată a românilor din Transilvania: aici s-a făcut începutul răscoalei lui Horia, în 1784; de aceea, ea capătă valoarea de simbol: "Tu ești al vremurilor semn". Cu sens figurat apare biserica în poezia *Carmen*, în care natura este o imensă catedrală, unde se oficiază: "Azi lunca-i mândră biserică largă, / Iar plopii, străjeri la irugă, / Par preoți cărunți în odăjdii de praznic / Cu brațe-nălțate spre rugă". O imagine asemănătoare întâlnim și în una din strofele poeziei *Cântăreților de la oraș*.

Moș Crăciun, îndrăgitul personaj al colindelor și datinilor noastre, face obiectul a trei poezii: două cu același titlu, *Moș Crăciun*, a treia cu titlul *Colindă*. Una din poeziile cu același titlu e adresată copiilor; alta poartă pe poet, acum întemnițat, cu inima și gândul în satul său din Ardeal, unde Moș Crăciun e așteptat cu "colinde și cu cântec", în timp ce în casa părintească "biata mamă-ngândurată azi e singură la masă". În *Colindă*, Moș Crăciun devine martor și confident al sărăciei și suferinței celor mulți și nevoiași. Tot de datini este vorba și în poeziile *Pace și Bobotează*.

Poeziile cu pronunțat caracter autobiografic cuprind numeroși termeni, expresii și idei din domeniul religios-bisericesc. În *Casa noastră*, bunăoară, mama își îndeamnă copilul ce pleacă la învățătură, "în oraș la școală", să-și facă rugăciunea seara: "Zii Tatăl nostru, seara, dragă", - idee întâlnită și în poezia *Prima lux*. În alte poezii, Mesia din Biblie capătă valoare simbolică, devine cu Mesia al românilor, un eliberator din dubla asupra socială și națională, idee și imagine întâlnită în *De la noi, Clăcașii, E sărbătoare, Profetul, Învier*.

Câteva poezii reflectă obiceiuri și practici populare de înmormântare: *De-o să mor, A murit...*, *Un om*, *La groapa lui Lae, În fîntirim..* În poezia *O țară știi*, inspirată din evenimentele sângeroase din primăvara anului 1907, Cerul este implorat, în spiritul iubirii creștine, să "coboare pentru totdeauna / Fiorul sfânt al dragostei de frate." Un tablou religios al celebrului pictor Tițian înfățișând crucificarea lui Iisus îi inspiră poetului frumoasele gânduri din poezia *Mama*. În *Ruga mamei*, Maica Domnului este implorată de mama poetului, convinsă de puterea rugăciunii, să-i tămăduiască feciorul bolnav. Pericopa biblică a umblării pe apă a lui Iisus și a potolirii furtunii devine în poemul *Iisus' pe valuri* un fundal cu valoare de simbol. Într-o poezie, *Citind pe Baudelaire*, apare imaginea lui Crist cu pieptul zdrențuit de sulți. Am putea găsi în versurile lui Goga încă alte multe aspecte, imagini sau ipostaze în care factorul religios, ca idee și termen, este valorificat artistic.

XI - Cel mai mare scriitor român de inspirație și atitudine creștină pe linia învățării și moralei ortodoxe este, după opinia noastră, *GALA GALACTION* (1879-1961). Teolog cu preocupări speciale pentru studiul și exegeza Sfintei Scripturi, profesor universitar, preot slujitor de înaltă ținută și vestit predicator, Gala Galaction - nume literar pentru Grigore Pișculescu - a îmbogățit patrimoniul literaturii și spiritualității românești cu numeroase scrieri: povești, schițe, nuvele, romane, eseuri, însemnări de călătorie, meditații și cuvântări bisericești și - împreună cu un alt vestit teolog și filolog biblic, preotul-profesor Vasile Radu - cu o traducere integrală în românește a Sfintei Scripturi, lucrare apreciată drept una dintre cele mai reușite ediții românești, ca limbă literară, ale Bibliiei.

Vasta și variata operă literară a lui Gala Galaction cuprinde atât scrieri care țin, în primul rând, de cadrul, orizontul și preocupările proprii ale Bisericii, cât și scrieri care, deși au tematică, optică și rezolvare creștină, au fost revendicate de literatura laică. Ne vom referi pe scurt și la unele, și la altele.

Cartea creștinului ortodox sau meditația la Rugăciunea domnească și Piatra din capul unghiului sunt două lucruri ce se înscriu în preocupările directe ale Bisericii pe linie apologetică și pastorală. Cea dintâi este o interpretare a rugăciunii *Tatăl nostru*, cu aplicații moralizatoare la comportarea creștinului în spiritul doctrinei ortodoxe. Cea de-a doua are caracter polemic-apologetic: combate o manifestare sectară a unui fost preot ortodox român.

Condamnând abaterile acestuia, Gala Galaction expune pe larg învățătura dogmatică și practicile cultice ale Bisericii Ortodoxe, pe care le și apără în același timp.

Scrierea *Caligraful Terțiu* dezbate probleme de ordin religios și au scop moralizator, fiind un bogat izvor de zidire sufletească. În carte sunt cuprinse mai multe narațiuni, exegeze biblice și efuziuni extatice. *Caligraful Terțiu* este o narațiune în care eroul este un personaj din preajma Apostolului Pavel, care îi caligrafiează acestuia Epistola către Romani. Povestirea *Grădina lui Iosif-din Arimateea* este o evocare meditativă a grădinii unde fusese îngropat Domnul Hristos după răstignire. Povestirile *Crăciunul sfântului copil Feodor* și *Mustafa Efendi ajunge Macarie monahul* au conținut miraculos creștin și au drept scop să demonstreze "puterea rugăciunii și superioritatea credinței în învățătura Evangheliei lui Hristos". Alte bucăți: *Oaspeții de sub fereastra mea*, *Moșneagul cu ochi albaștri*, *Madona din port* trezesc fiori de elevată stare spirituală.

O altă scriere, *Scrisori către Simforoza*. În pământul făgăduinței, este rezultatul unei călătorii făcute de scriitor la Locurile Sfinte. Cuprinde, impresii și reflecții asupra oamenilor și locurilor văzute, pe care scriitorul le raportează și apreciază prin prisma cunoștințelor sale cărturărești de specialitate.

În volumul *Ziua Domnului* sunt incluse predici duminicale, articole pe teme teologice și morale, meditații, publicate mai întâi în presa vremii.

În grupa a doua a scrierilor lui Gala Galaction intră marile sale nuvele și romane. Și în nuvele și în romane, scriitorul pleacă de obicei de la o premisă a eticii creștine, în jurul căreia grefează o "fabulație veridică de vibrația intensă a vieții reale". Atât în nuvele cât și în romane, numitorul comun (...) se rezumă, de cele mai multe ori, la versetul «Și nu ne duce pe noi în ispită» din rugăciunea Tatăl nostru, adică la ferirea de păcat, ca rezultat al ispitei, al tentației». Altfel spus, preocuparea dominată a scriitorului de a ilustra lupta dintre virtute și păcat dintre dogma credinței și instinct. De remarcat faptul că în reflectarea ciocnirii dintre puritatea morală și ispită, Galaction n-a tras concluzii rigide dinainte confecționate, "n-a oferit soluții dogmatice teoretice, artificiale, ci a lăsat să vorbească viața însăși, gândurile, sentimentele, pasiunile și faptele omenești".

Un convingător exemplu în contextul considerațiilor de mai sus ni-l oferă nuvela *De la noi la Cladova*, socotită drept "expresia cea mai vie, cea mai impresionantă a luptei dintre spiritualitate și senzualitate, dintre rațiune și sentiment. Conflictul nuvelei reproduce un proces de conștiință proiectat de o dramă sufletească zguduitoare, provocată de ispita dragostei pentru Borivoje, o tânără sârboiacă, a unui preot român, "popa Tonea", care are de dus luptă între virtute și păcat. Scriind această nuvelă, Gala Galaction a vrut să argumenteze ideea că înfrângerea ispitei se poate realiza prin credința în învățătura evangheliei lui Hristos, prin respectarea poruncilor Bisericii". Asemenea sfinților și marilor pustnici, împletind rugăciunea cu autoflagelarea pornirilor instinctuale printr-un puternic și repetat efort de voință rațională, "popa Tonea" învinge ispită: nu cade în păcat. Respingând pasiunile avansuri amoroase ale Borivojei, în finalul nuvelei, popa Tonea se duce "să plângă pe cununa biruinței sale".

Înrudită ca subiect și ca deznodământ conflictul cu *De la noi la Cladova* este nuvela *În drum spre păcat*. Și aici, eroul nuvelei, de data asta un magistrat necăsătorit, îndrăgostit de soția șefului său ierarhic, reușește până la urmă să-și înfrâneze pornirile concupiscentiale și să se întoarcă din "drumul spre păcat". Nu același lucru sunt în stare să facă Grație și Palamon din povestirea cu același nume, îndrăgostiți amândoi de aceeași femeie. Aici ispită învinge: păcatul e săvârșit. Nuvela *Moara lui Călifar* are ca temă pocăința. Andrei Hoțul, personajul principal, un temut tâlhar de codru, care are la activul său "aproape o sută de crime", se pocăiește în cele din urmă și ajunge călugăr viețuitor într-o mănăstire, unde se nevoiește bătând atâtea mătâanii la icoane, încât fiecare sfânt - spune autorul are câte o groapă în dreptu-i, iar Domnul și Preacurata-i Maiică, câte un mormânt săpate cu palmele și cu fruntea lui Andrei". Alte nuvele și povestiri pe teme asemănătoare mai sunt: *Maica*

Rahila, și sora Veronica, Adamova, Calipso greaca fecioara.

Ca și în nuvele și povestirile de mai sus, și în principalele sale romane, Gala Galaction a căutat, potrivit convingerilor sale de creștin, teolog și preot ortodox, dar și de onest cetățean, să armonizeze viziunea laică realistă cu cea apologetic-creștină, imprimând simultan romanelor sale și o finalitate socială și o tendință moralizatoare creștină. Creștinismul pe care îl invocă în romanele sale este un creștinism pământesc cu izvoare în transcendent; "e ceva din creștinismul primar, din care romancierul extrage sensurile cu aspect social și uman închinat durerilor populare", după propria-i expresie. E un creștinism umanitar care "preconizează iubirea de oameni, de cei aflați în nevoi și suferință, echitatea socială, dreapta judecată a celui căzut în greșală, toleranța și conviețuirea pașnică dintre oameni, mila și iertarea".

Cel dintâi mare roman, *Roxana*, având ca erou principal un tânăr preot, Abel Pavel, la începutul activității sale de păstor sufletesc într-un cartier mărginaș al Bucureștilor, e construit pe un dublu conflict: unul de natură socială, altul de natură sufletească, ce se împletesc și se condiționează reciproc. Primul conflict constă în bunele intenții pastorale ale preotului Abel Pavel, între idealismul său pastoral exprimat în sintagma "să slujim aproapei!" și alimentat din exemplele Sfinților Ambrozie, Vasile cel Mare și Sinesie, și realitatea crudă de care se izbește când încearcă să pună în practică planurile sale pastorale. Al doilea conflict este de natură morală și are, din nou, ca mobil ispita spre păcatul desfrânării, căreia, însă, asemenea preotului Tonia din nuvela *De la noi la Cladova*, și preotul Abel Pavel îi rezistă, după ce și în ființa acestuia avusese loc un puternic proces de conștiință.

În romanul *Papucii lui Mahmud* este vorba tot de un proces de conștiință, soluționat în manieră și cu mijloace creștine. Savu pantofarul ucide, la beție, pe un prizonier turc, Mahmud. După ce se trezește din starea de ebrietate, ucigașul e cuprins de o dureroasă remușcare, e chinuit de gândul că a făcut moarte de om nevinovat. Remușcarea îl sfâșie, îl dezechilibrează, imaginea lui Mahmud îl urmărește ca un spectru. Nemaiputând suporta chinurile remușcării, ucigașul își mărturisește nelegiuirea-i faptă unui schivnic, de la care primește drept canon de ispășire să lucreze cu mâinile lui o mie de perechi de încălțăminte și să le dea de pomană celor sărați, în amintirea papucilor spărți din care ieșeau degetele înghețate de frig ale turcului ucis. Numai îndeplinind acest canon, ucigașului Savu avea să-i vină liniștea și izbăvirea de păcat. Scopul romanului este profund moral: "iertarea păcatului uciderii și reabilitarea morală prin împlinirea epimieii date". *Romanul Papucii lui Mahmud* este ilustrativ pentru modul specific în care scriitorul-preot a îmbinat concepția creștinismului activ cu convingerile sale umanitare. Din acțiunea romanului se mai desprinde "calda pledoarie pentru săvârșirea binelui, pentru iubirea față de cei săraci și în suferință, pentru buna conviețuire și înțelegerea reciprocă" dintre oameni de religii și etnii diferite.

În romanul *Doctorul Taifum*, substratul religios-creștin moralizator constă în iertarea păcatului adulterului, iertare făcută în numele învățaturii evanghelice desprinse de pericopa cu femeia desfrânată (Ioan VII, 7): "care din voi e fără păcat să arunce cel dintâi cu piatra în ea".

Multe pagini din *Jurnalul* scriitorului sunt, de asemenea, pline de idei, gânduri, sentimente și acțiuni creștine.

XII - Ardeleanul *ION AGÂRBICEANU* (1882-1963) este și el un mare scriitor - preot. Ca și la Gala Galaction, numeroase pagini din vasta sa operă literară conțin material creștin și au un pronunțat caracter didactic-moralizator și pastoral. "Discutarea problemelor morale - observa G. Călinescu - formează ținta nuvelei și romanului la Agârbiceanu", și "dacă ceva merită aprobarea neșovăitoare este tactul desăvârșit cu care acest prelat știe să facă operă educativă"... Din aproape nici o povestire în care acțiunea se petrece în mediul rural nu lipsește preotul. Preoții lui Agârbiceanu sunt de regulă, "oameni simpli, drepți". Asa este

"popa Tudor" din povestirea cu același titlu, sau părintele Bartolomeu Bogdan din povestirea *În luptă*. Ei sunt intelectualii, luminătorii și conducătorii firești ai sătênilor. În concordanță cu învățătura și morala Bisericii trăiește și acționează teologul Andrei Pascu din romanul *Legea minții*, care, renunțând la "plăcerile trecătoare și vinovate", urmează "chemările spiritului" și obține "liniștea lăuntrică, temelie a fericirii". La fel se comportă tânărul cleric și viitor paroh Vasile Mureșan din romanul *Arhanghelii*, în opoziție cu scopul său, directorul unei mine de aur, care se complăce într-o viață de desfrâu. Căsătorit cu fiica acestuia, tânărul cleric și soția sa se mulțumesc să ducă un trai onest, închinat îndeplinirii creștinești. Opus clericului Vasile Mureșan se comportă studentul teolog Ion Florea din romanul *Legea trupului*. Deși logodit cu o fată cinstită, acesta, dând frâu liber impulsurilor trupului, păcătuiește cu viitoarea sa soacră. Din aceeași categorie cu studentul teolog face parte "popa Man", eroul principal al nuvelei cu același titlu. Acesta este o fire zvăpăiată, nestatornică, un "purtător al unui destin tragic", un om de contraste izbitoare. Înșurșirilor sale pozitive: bun liturghisitor, bun cântăreț și bun predicator în biserică, li se opun o serie întreagă de vicii: e bețiv, e desfrănat, e stăpânit de patima averii, - vicii pe care le practică fără nici un scrupul dincolo de zidurile bisericii. În povestirile *Popa Vasile* și *O zi însemnată* găsim frumoase pagini de pastorație preotească, iar în *Luminița*, o interesantă povestire a cărei eroină este o sărmană femeie bătrână pe patul de moarte, sunt înfățișate frământările sufletești din clipa morții și găsim o impresionantă viziune populară a iadului și chinurile de acolo.

XIII - *NICHIFOR CRAINIC* (1889-1972), strălucitul profesor universitar de teologie, polivalentul om de cultură (filosof, eseist, gazetar, literat), ideologul și conducătorul "Gândirii", poate cea mai de seamă și cea mai activă revistă românească din perioada interbelică, este după opinia noastră, cel mai mare poet român de inspirație religioasă creștină pe linia doctrinei și tradiției bisericești ortodoxe. Poezia lui a fost apreciată ca "pledoaria cea mai înfocată pentru o poezie hrănită de un puternic sentiment religios care să se acorde cu dogma credinței răsăritene". Crainic scrie poezie de inspirație religioasă încă de la începuturile activității sale literare. Într-un prim ciclu de poezii intitulate *Cântecele patriei*, inspirat din evenimente și fapte românești de luptă din primul război mondial, întâlnim numeroase versuri străbătute de "fiorul religios creștin", care îmbracă haina unui "mesianic național". Pe drumuri, *Agapă eroică*, *Magii*, *Vecernie*, sunt câteva din poeziile reprezentative pentru acest gen. Dacă în *Agapă eroică*, bunăoară, ocupația vremelnică a țării de către invadatorii germani face din aceasta o "Tebaidă biblică", în *Vecernie*, sfârșitul victorios pentru români al războiului este sărbătorit printr-un gest unanim de reculegere duiosă: "Pășiți încet! E ceasul când mistica nevoie / De-a ne pleca genunchii ne cheamă-n dangăt calm... / Văzduhu-i o mireasmă de smirnă și aloe, / Iar vuietul pădurii se suie ca un psalm". Și atitudine, și atmosferă, și limbaj bisericesc! Alte cicluri de poezii, *Șesuri natale*, *Arhaice și Ploaie*, datând cam din aceeași vreme, cuprind versuri de dens conținut religios. *Dimineața*, *Cules de vii*, *Patriarhală*, *Misere Domine*, *Lumânările* sunt edificatorii. În *Misere Domine*, de pildă, poetul invocă imaginea mântuitoare a lui Iisus Hristos, iar cuvintele "Cred Doamne, ajută necredinței mele!" (Marcu IX, 24) stau la baza alegoriei *Lumânările*, subliniind importanța credinței.

Volumul de referință pentru poezia de conținut religios creștin în cadrul liricii lui Crainic este *Țara de peste veac*. Aici poetul "stilizează iconografia peisajului autohton"; "o lumină blândă suprafirească se revarsă asupra unei naturi familiare", făcând-o teatrul unui nou "pământ al făgăduinței", călcat de picioarele sfinte ale Mântuitorului. Câteva poezii din acest volum rețin în chip deosebit atenția. În *Iisus prin grâu*, imagine de origine evanghelică, poetul îl vede pe Mântuitorul străbătând lanurile pline de grâu ale holdelor românești. O "imagistică esențialmente sofianică" întâlnim în poezia *Duminică*. Într-o altă poezie, *Terline patriarhale*, sălcii se prosternează în gesturi pioase, seara îmbracă, "rasă de călugăriță", fumul casei părintești se urcă drept, "tămâind" stelele, "Sân-Petru" și "Moș

Dumnezeu", călători trudiți, deprinși să se oprească la poarta unei case țărănești, sunt ospătați "cu miere și azimă bălană". Poezia *Glas de câmp* este, în schimb, plină de reprezentări apocaliptice, iar în poeziile *Progres*, *Îngerul slavei* și *Călătorul*, este pusă în evidență indiferența religioasă, lipsa de credință a veacului. În *Călătorul*, "zăvozii" minții, adică ateii, indiferenții religioși, liber-cugetătorii, "mârâie la ușile inimii", nedându-i voie lui Dumnezeu să intre. În fața unei astfel de atitudini ostile față de Dumnezeu, poetul trăiește un sentiment de regret și durere; el tânjește după o lume "mântuită", "o lume revenită la perfecția și candoarea ei inițială dinaintea păcatului și are neconținut impresia că-i zărește icoana, păstrată vag, dar obsedant, în memorie". Un "argat" la "marginea moșiilor divine" se simte poetul în poezia *Cuvântul Tău*. O metaforă-simbol este poezia *Pasărea albă*: aici, poetul e cuprins de o puternică "nostalgie a paradisului", urmărind cu gândul această "pasăre albă", simbolul purității sufletești, care zboară spre "fericitele grădini" de dincolo. Similare stări sufletești încearcă el și în *Porumbelii* și *Dezmărginire*.

"Nostalgia paradisului" pe care o trăiește adesea poetul - teolog nu este nimic altceva decât profundul "sentiment religios ce (înde să apropie natura și lucrurile de prototipul lor original, nepământesc, ceresc", adică de Dumnezeu, iar "împlinirea acestor nostalgii ale paradisului se face în liniște, într-o așteptare fără îndoieli și dileme morale". Volumul *Țara de peste veac* transpune în versuri idei, opinii, și atitudini exprimate de Nichifor Crainic în eseurile sale *Nostalgia paradisului*, *Ortodoxie și etnocrație*, *Puncte cardinale în haos*, *Teologie și estetică*, *Sensul teologic al frumosului*.

Am adăuga la lirica lui Nichifor Crainic câteva "versuri inedite", create în temnițele Aiudului, adică în perioada lungii sale detenții comuniste, poezii cuprinse în volumul *Șoim peste prăpastie* (1990). Ne gândim în primul rând la: *Rugăciune din amurg*, *Rugăciune pentru pace*, *Vecernie*, *Cântecul potirului*, *Rugăciune*, *Noaptea Învierii*, toate pline de autentică substanță creștină. Dintre acestea, poemul *Cântecul potirului* este, după aprecierea părintelui prof. Dumitru Stăniloae, marele teolog și filosof ortodox. "poezia cu cele mai profunde și mai bogate sensuri. Aici totul se explică prin Dumnezeu și totul capătă o valoare eternă în Dumnezeu. Este poezia care ar merita (...) cel mai mult să fie învățată de fiecare român".

XIV - În *Confesiunea unui scriitor și medic* și într-o *Rugăciune* în versuri, medicul poet și prozator VASILE VOICULESCU (1884-1963) afirma convingerea neștrămutată în existența lui Dumnezeu, convingere ce nu l-a părăsit niciodată, din fragedă vârstă până la bătrânețe. De aici, profundul caracter religios al multora din paginile sale de versuri și proză. Ca și la Nichifor Crainic, și la Vasile Voiculescu găsim versuri de inspirație, atitudine și motivație creștină încă în volumele sale de început: *Poezii*, *Din Țara Zimbrului* și *Pârgă*. Versurile din *Magii* și *Pe cruce*, spre exemplu, din primul volum, interpretează motive evanghelice; *Popa din Dealul Sării*, din cel de-al doilea volum, evocă comportamentul eroic al unui preot român care cade vitejește pe câmpul de onoare unde luptase cot la cot cu ostașii al căror confesor era. "Valoare metaforică, alegorică și de simbol" au poeziile *Din cele trei daruri*, *În grădina Ghetsimani*, din volumul al treilea; în aceste poezii sunt interpretate liber două momente dramatice din viața pământescă a Mântuitorului.

Cu volumul *Poeme cu îngeri* (1927), tematica religioasă trece pe primul plan. Îngerii din acest volum sunt prezenți și participă la diferite acțiuni și strădanii zilnice ale omului. Antropomorfizați de poet, îngerii însoțesc pe truditarii pământului la muncile agricole, mână boii la pășune, culeg spicele căzute din snopi. Alteori, îngerii sunt reprezentări alegorice ale unor sentimente care duc spre credință sau au calitatea de a o întări, iar alteori devin simboluri morale, ca în poeziile: *Grâu comun*, *De la pășune*, *În pădurile de gânduri*, *L-au lăsat de a trecut*, *Mărgăritarul bolnav*. Alte poezii din acest volum "cu îngeri" au ca subiect episoade și momente din activitatea pământescă a Domnului Iisus Hristos, precum: umblarea pe suprafața apei și potolirea furtunii, cina euharistică, *Iisus pe ape*, *Pregătiri de cină*, *Cina cea de taină*. De un impresionant accent emoțional ni se par

ultimele două strofe din poezia *Pregătiri de cină*, în care mielul merit jertfirii este dat de apostoli Mântuitorului: "Era un miel molatec cu lațele plăvițe, / Mirositor de lapte - și-l toropise somnul, / Cu fruntea cucuiată de două mici cornițe, / Și presimțind scăparea / A behăit spre Domnul. / Atunci, duios și pașnic, / Ca un păstor de munte, / Iisus îl luă în brațe cu-atâta sfâșiere / Îi sărută cu sete pe bot, pe ochi, pe frunte, / Apoi întoarse capul și-l dete spre junghiere". Poezia *Iisus din copilărie* (din vol. *Destin*) este o plăcută retrăire a unor vremuri de altădată, din vârsta fericirii fără minte a copilăriei: slujba deniilor cu tradițiile și obiceiurile populare românești din săptămâna Patimilor.

Volumul postum *Clepsidra* cuprinde și el numeroase poezii cu conținut religios creștin: *Așa zice Domnul, De profundis, Doamne, Nebunul, Prizonierul, Vas de albastru, Spovedania, Ultima rugăciune* ș.a.. În *Nebunul*, de exemplu, poetul, printre altele, menționează unele atribute ale lui Dumnezeu: "Neatinsul", "Necuprinsul", "Negrăitul", "Lumina". În *De profundis*, poetul cere lui Dumnezeu "să-i dea înapoi dumnezeiasca sa stare" și să-și redobândească locul "în eternitate". În *Vas de albastru* sunt mărturisite puternica iubire și credință a poetului în Dumnezeu: "Te iubesc, Doamne, mai presus de toate! Pentru-așa iubire-i prea puțin o viață: / Tu o știi, de-aceea-n mila Ta măreață: / Celui ce Te-adoră, dă-i eternitate!" ... În *Ultima rugăciune* poetul cere lui Dumnezeu ca în clipa morții să-i fie de față "La marea sărbătoare, curând, a morții mele, / Pe lângă albul înger cu aripa de gheață, / Te leg adânc, o Doamne, în clipele acele, / Chezaș al meu la ceruri pentru eterna viață / Cu sfântul Trup și Sânge să fii și tu de față!. Nu putem încheia bogatul repertoriu religios creștin al lui V. Voiculescu fără a aminti piesa *La pragul minunii*, al cărui erou principal este un tânăr evreu, care, după ce dusese ca ateu militant o înverșunată luptă antireligioasă, se convertește la credința creștină și, în spiritul ei, propovăduiește contopirea tuturor Bisericilor prin mutarea lui Hristos din ele ca instituții, în suflețele oamenilor. Nu putem face abstracție nici de ideile și termenii religioși din *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare*.

XV - Momente și episoade biblice nou-testamentare și de tradiție creștină-ortodoxă transpune în versuri și *ION PILLAT* (1891-1945). Ele se referă la persoana Maicii Domnului, la viața și activitatea pământească a Mântuitorului Hristos. Unul din ciclurile de poezii din volumul *Biserica de altădată*, purtând titlul *Povestea Maicii Domnului*, cuprinde versuri referitoare la viața Maicii Domnului, de la nașterea și copilăria ei până la sfânta sa adormire, precum și câteva poezii cu momente din viața Domnului Hristos: închinarea magilor, fuga în Egipt, intrarea triumfală în Ierusalim. Adoptând procedeele localizării, Ion Pillat transpune aceste evocări în climat, peisaj, gândire și simțire românească; le autohtonizează. Astfel, Sfânta Fecioară Maria naște pe pământ românesc, într-un grigorescian car tras de boi. Nazaretul biblic este localizat undeva lângă Râul Doamnei, pe plaiuri muscelene; Betleemul se află sub frumosul munte carpatin Piatra Craiului; "Jos, sub poarta râului, / Pe sub Piatra Craiului, / Vezi albind ca un chilim / Târg pre munte, Vitleim" (Nașterea). Ca să nu-i deoache Pruncul când o vizitează magii, Sfânta Maică se grăbește să acopere obrazul Odraslei sale cu "năframa" țărănească (*Închinarea magilor*). Irod, ucigătorul de prunci, este substituit prin turci, iar Egiptul, locul de refugiu al Sfintei Familii de urgență lui Irod, este localizat prin Transilvania. Jalea Maicii Sfinte la moartea Fiului său pe cruce ia forma unui bocet românesc (*Bocetul*).

Într-un alt ciclu de versuri, intitulat *Chipuri* pentru o Evanghelie, sunt localizate pe pământ românesc o serie de parabole și alte pericope nou-testamentare: parabola năvodului, a smochinului neroditor, a fiului risipitor, cu oaia cea pierdută, a semănătorului, a samarineanului milostiv, pescuirea minunată ș.a. Jefuirea și maltratarea celui căzut între tâlhari din cunoscuta parabolă consemnată în Evanghelia după Luca este înfățișată în poezia *Bunul samarinean*, dar nelegiuitul act al tâlharilor nu se mai petrece pe drumurile pietroase din Iudeea, ci în vestitul codru al Vlăsiei din Muntenia. Oaia cea pierdută din

parabola evanghelică este căutată și găsită într-o văgăună din Dobrogea. Smochinul neroditor nu mai este palestinian: el crește într-o vie a Balcicului dobrogean, care astfel capătă semnificație și valoare biblică (*Balcicul biblic*). Poeziile: *Mănăstire*, *Arhondaricul*, *Toaca*, *Spre schit*, *Cozia* sunt mai mult imagini plastice, picturale ale frumosului peisaj românesc dar și popasuri de reculegere ortodoxă.

XVI - O situație oarecum aparte în cadrul tematicii noastre are scriitorul *TUDOR ARGHEZI* (1880-1967). Lirica sa de inspirație filosofică-religioasă precum și scrierile similare în proză ni-l înfățișează pe Arghezi când ca un "iconoclast" față de formele instituționalizate ale religiei ortodoxe - Biserica și slujitorii ei -, când ca un creștin cuminț, evlavios și temător de Dumnezeu. Uneori, Arghezi cenzurează în manieră sarcastic-negativă dogma oficială a Bisericii, exprimându-se fie ca un eretic, fie chiar ca un apostat. Problema fundamentală care l-a preocupat întreaga viață este existența și cunoașterea lui Dumnezeu, investigație pe care el o efectuează însă numai cu mijloacele sale omenești-raționale, făcând abstracție de cele ale Bisericii - caracterul dumnezeiesc al acesteia, credința în doctrina ei oficială, în adevărurile ei revelate, - aceasta, cu atât mai de neexplicat, dar și de condamnat, cu cât în tineretea lui Arghezi făcuse parte, ca monah, din tagma slujitorilor ei la altar. Atitudinea sa vis-a-vis de existența și cunoașterea lui Dumnezeu pendulează mai totdeauna între îndoială și certitudine de moment sau de scurtă durată, între acceptare și tăgadă, între existență și neexistență. În funcție de una sau alta din aceste atitudini, stă și raportul său cu divinitatea. Frământarea aceasta aproape permanentă, și lupta cu sine însuși, care capătă uneori accente dramatice, pentru cunoașterea lui Dumnezeu și, în funcție de aceasta, pentru precizarea raporturilor poetului cu divinitatea, este reflectată în primul rând într-un ciclu de Psalmi, dar și în numeroase alte poezii argheziene: *Duhovnicească. Între două nopți*, *Heruvic*, *Inscripție pe Biblie* ș.a.; din volumul *Cuvinte potrivite*; *Colind*, *Denie*, din volumul *Hore*; *Har*, *Transfigurare*, *Ora rece*, *Ora târzie*, *Sfântul*, din volumul *Cărticica de seară*; *Ziua albă*, *Ogor pustiu*, *Clopote*, *Rugăciune* ș.a., din volumul *Una sută de poeme*.

Dacă într-o poezie ca *Belșug*, Dumnezeu însoțește ca un ocrotitor pe plugarul ce-și muncește cu trudă ogorul, și, antropomorfizat, pășește pe lângă boi; dacă într-un *Psalm* răsună cuvinte de slavă ca acestea: "Doamne, izvorul meu și cântecele mele! / Nădejdea mea și truda mea! / Din ale cărui miezuri vii de stele / Cerc să-mi înghet o boabă de mărgea"; dacă dintr-un alt *Psalm* străbat accente de dor mistuitor pentru Dumnezeu: "Ard către tine-n cet ca un tăciune, / Te caut mut, te-nchipui, te gândesc" - în alți *Psalmi*, poetul se manifestă impios, ca un răzvrătit, și-i reproșează lui Dumnezeu că-și neglijează îndatoririle față de creatura Sa: "De când s-a întocmit Sfânta Scriptură, / Tu n-ai mai pus picioru-n bătătură. / Și anii mor și veacurile pier / Aici, sub tine, dedesubt, sub cer. Sau, și mai rău!, se manifestă ca un apostat, cum aflăm dintr-un *Psalm*, scris cu câțiva ani înaintea de moarte, unde - evocând mai întâi îndelungatul drum al căutării lui Dumnezeu "o viață-ntreagă", poetul ia "eroica" hotărâre de a-l îndepărta definitiv din mintea și sufletul său: "Încerc de-o viață-ntreagă să stăm un ceas la sfat, / Și te-ai ascuns de mine de cum m-am arătat, / Oricum, de-ți pipăi pragul, cu șoapta tristei rugi, / Dau numai de belciuge, cu lacăte și drugii / ...înverșunat de piedici, să le sfărâm îmi vine, / Dar trebuie-mi dau seama, să-ncep întâi cu tine". Apostatul dintr-o astfel de poezie tratează în schimb, un caz de convertire mistică la viața monahală, în romanul *Ochii Maicii Domnului*, și înfățișează sosirea vremii de apoi, cu învierea morților și cu o serie de alte acte și situații dramatice legate de înfricoșatul eveniment eshatologic, în romanul *Cimitirul Buna-Vestire*. Tot viziune eshatologică apocaliptică găsim și în poeziile *Duhovnicească. Între două nopți* și *Apocalips*.

XVII - Asemănător într-o oarecare măsură cu Tudor Arghezi în modul cum înțelege și folosește factorul religios creștin ca sursă de inspirație sau ca simplă referință în opera sa este *LUCIAN BLAGA* (1895-1961), filosof, poet, dramaturg, om de cultură. Deși în poezia,

piesele de teatru și scrierile sale filosofice găsim multă materie religioasă, aceasta este de multe ori înțeleasă și folosită ca mit, adică goliță de conținutul ei fideist, de încărcătura și semnificația ei teologic-dogmatică. Înțeleasă prin prisma acestei "mitificări", din poezia lui Blaga - opinează Nichifor Crainic - "se desface o spiritualitate de o calitate foarte subțire, dar în afară de categoria creștină, întrucât e vorba numai de o aderență la misterul transcendent și fără nume al existenței. E o spiritualitate filosofică, îmbrăcată în formă lirică, pe care am putea s-o numim cel mult precreștină". Autodefinindu-se din punct de vedere religios, Blaga însuși - care avea în formația și educația lui intelectuală și pregătire teologică mărturisește fără înconjur: "Nu sunt nici catolic, nici ortodox, ci, pur și simplu, filosof. Din doctrina creștină admit numai anumite elemente ca simple mituri (...) ale unei realități sufletești (...). Cât privește substratul dogmelor creștine, eu nu admit revelația" (...) "Punem problema numai din punctul de vedere al intelectului și al teoriei metafizice și vom face abstracție de toate complicațiile religioase ale ei". Dacă metafizica, spune Blaga, răspunde anumitor năzuințe umane majore, religia - chiar dacă el nu crede în adevărurile revelate - reprezintă o "expresie a tendinței mereu vie către «totalizare și autodepășire», - exigente "permanente", "care țin de ființa omului". Dumnezeu este pentru el *Marele Anonim* care reprezintă "centrul vital absolut".

Dând adevărului și faptului religios creștin înțeles de mit, adică golindu-le de substanța și însușirile lor transcendental-relevante, deci, de supranaturalul lor, Lucian Blaga invocă în poezia lui religioasă mai multe "*mituri biblice*": "mitul" genezei, "mitul" paradisului, "mitul" lui Hristos, "mitul" Sfântului Gheorghe ș.a. Dintre toate, "mitul" paradisului pare a fi mitul central al poeziei religioase a lui Blaga, pentru că acest mit "rezumă principalele resorturi ale lirismului său".

Paradisul, în viziunea poetului, este "spațiul simbolic în care om, animale, plante, toate formele vieții cosmice trăiesc în nemijlocita apropiere a fondului absolut și generator al lumii, spațiul în care divinul este prezență continuă". Izgonirea din rai a primilor oameni înseamnă pentru Blaga anularea armoniei, desfacerea unității ontologice primordiale; de aici "melancolia" și "tristețea metafizică" a sa. Poetul deplânge izgonirea lui Adam, înțeleasă ca simbol al singurătății cosmice a omului, ca început al dramei lui existențiale. "Mitul" hristic, cu cele două momente fundamentale ale sale - nașterea și moartea lui Iisus Hristos, este pentru filosoful-poet o "variantă" a "mitului" paradisului. El este "un mit al refacerii stării edenice". Izgonirea din paradis își are corolamentul în episodul crucificării, al morții, învierii și înălțării lui Hristos. "Învierea lui Hristos înseamnă reapropierea cerului de pământ și o invazie de lumină amintind de geneză".

"Mitul" genezei face obiectul poeziilor: *Lumina, Ziua a șaptea, Întâia Duminică, Începuturi*; cel al paradisului este întâlnit în poeziile: *Eva, Lacrimile, Paradis în destrămare, Umbra Evei, Fiu al faptei sunt*; cel hristic e propriu poeziilor: *Pustnicul, Noi, cântăreții leproși, Biblică, Peisaj transcendent, Bunăvestire, Tristețe metafizică, Iisus și Magdalena, Ciocărlia* ș.a. Alte "mituri": cel al învierii morților, de pildă, este prelucrat în poeziile: *Înviere de toate zilele, Taina inițiatului*; cel al Sfântului Gheorghe *În Drumul sfântului, Sfântul Gheorghe cel Bătrân* ș.a.

Idei și termenii religioși creștini, episoade din istoria Bisericii creștine, figuri de stil: metafore, alegorii, epitete etc. găsim și în dramele sale: *Tulburarea apelor, Cruciada copiilor* ș.a. În *Tulburarea apelor*, bunăoară, Iisus Hristos, în viziunea lui Blaga, nu s-a suit la cer, ci s-a întrupat doar pe pământ ca să ne fie mereu aproape. În *Cruciada copiilor*, "voievodul" care moare arată drumul spre adevăratul Ierusalim ceresc. Toată materia acestor piese este, de fapt, un sincretism alcătuit din "creдинțe ancestrale, practici magice populare, panteism creștin popular".

XVIII - Pentru *DAMIAN STĂNOIU* (1893-1962), el însuși călugăr și slujitor al altarului mănăstiresc, lumea și viața monahală au constituit sursa de inspirație, materia pentru cea

mai valoroasă parte a operei sale literare, care cuprinde povestiri, schițe, nuvele și romane. *Pocăința starețului, Necazurile părintelui Ghedeon, Alegere de stareț, Ucenicii sfântului Antonie* ș.a. sunt câteva din titlurile care alcătuiesc "monografia" literară a vieții monahale văzută și trăită de Damian Stănoiu. Pornind de la exigențele severe ale viețuirii monahale după pravila rânduită de mării pustnici ai monahismului ortodox din vremea de demult, Damian Stănoiu înfățișează, îmbrăcate în haina umorului și cenzurate critic cu îngăduință, unele abateri fără gravitate excesivă, ca simple slăbiciuni ale firii omenești. Față de Tudor Arghezi, care tună și fulgeră uneori împotriva călugărilor și preoților, împroșcându-i cu venin și necruțând nici chiar ierarhii, Damian Stănoiu este mult mai omenos, mai cu inimă de creștin: critică aceste slăbiciuni, fără a ținti distrugerea suflutească a făptuitorilor lor. Dacă Arghezi are uneori atitudine și manifestări de iconoclast și apostat față de Biserică și de învățătura ei, mergând până la negarea lui Dumnezeu, așa ceva nu vom găsi la Damian Stănoiu. Nu există nici un rând în scrierile sale inspirate din viața monahală în care să fie atacate învățătura oficială sau cultul Bisericii. Și aceasta ni se pare că este esențial!

XVIII - Dacă în lirica sa de început (volumul *Linia de schituri*, 1924, de pildă), poetul RADU GYR (1905-1975) - ce va împărtăși, din 1926, ideologia literară de dreapta a revistei "Gândirea" condusă de Nichifor Crainic, folosește factorul religios cu funcție mai mult "decorativă", - în lirica de mai târziu, din perioada lungii sale detenții politice în care fusese aruncat de regimul comunisto-ateist, întâlnim multă substanță religioasă; aceasta, ca necesitate și suport pentru supraviețuire psihică și fizică. Din lirica de început a lui Radu Gyr amintim poeziile: *Cozia, Tismana, Seară de taină, Cortegiul funerar*. În poezia *Cozia*, bunăoară, "funcția decorativă este pusă în evidență de versurile: "Sfinții și-au pus stiharul și călăunii / Și calcă lin cu pași de chiparoasă / În jeț stă Maica Domnului, sfioasă, și numără mătăniile lumii ". În *Printre cimbri și susai*, seara capătă culoare de "albastre patriarhale" cu "miros de tămâie"; este "ca seara când Fecioara, în pridvor de la Arhanghel a primit bunăvestire".

Din lirica de temniță (volumele: I *Sângele temniței, Balade*, II *Stigmat*, III *Poezie orală*) menționăm poeziile: *Rugăciune din celulă, As'noapte, Iisus..., Sărac sunt, Doamne, Rugăciune, Sunt, Doamne, copt pentru cules, Colind*. Reproducem, pentru frumusețea și densa lor încercătură religioasă, versurile din *Rugăciune* cu care se deschide volumul III: "Stăpâne-nsăngerat, Domn al luminii / Și veșnicie limpede, Iisuse! Tu. care ai primit pe frunte spinii / Și cuie-adânci în mâinile-ți supuse, / Tu, Domn al Răstignirii și al Învierii, / Care din cruce ne-ai făcut lumină / Și Răsărit din rănil tăcerii / Și cântec din osânda-ți fără vină / Dă-ne-ncleștarea Ta, dă-ne puterea / Din ceasul pironirii-nsăngerate, / Să ne primim și cuiele și fierea / Ca Tine-n marea Ta singurătate. / Pe fruntea Țării zâmbetul ți-l pune / Și neamul care-acum osânda-și duce / Învață-l Tu amara rugăciune / Din clipele suirilor pe cruce".

XIX-XX - În continuarea șirului scriitorilor preocupați de religia creștină ca sursă de inspirație literară, pe care i-am trecut în revistă până acum, scriitorii pe care istoria noastră literară i-a încorporat în patrimoniul ei, - în finalul acestei lucrări, ținem să mai menționăm doi scriitori mai puțin cunoscuți sau familiari, dar deosebit de talentați, foarte atașați și ei religiei creștine și tradiției bisericești, ca sursă și tematică literară.

Este vorba mai întâi de *PETRE DULFU* (1856-1953), autorul printre altele, a două volume de versuri: *Dumnezeu și oamenii*, în care sunt versificate părți din Vechiul Testament și *Iisus Hristos Mântuitorul*, în care sunt versificate episoade și pericope cuprinzând viața și activitatea pământească a Domnului nostru Iisus Hristos.

Cel de-al doilea scriitor este *VASILE MILITARU* (1886-1959), care, în afară de versuri cu conținut religios, cuprinse în volumul său de referință *Stropi de rouă*, sau în *Vorbe cu tâlc*, a versificat cu deosebit talent poetic întreaga Psaltire, lucrare premiată de Academia Română, în 1933, precum și pericope și episoade din Vechiul și Noul Testament, sub titlul

Divina Zidire - Sinteză biblică, publicată în 1993. Această recentă apariție este rodul unei îndelungate elaborări, desfășurată de autor între anii 1926-1955. Străduindu-se a se ține cât mai aproape de textul scripturistic, autorul, în ciuda dificultăților, a reușit să dea în ambele scrieri, versificări de mare măiestrie poetică.

*

La capătul periplului nostru, aruncând o privire retrospectivă de ansamblu, am putea face câteva sublinieri:

Factorul religios-bisericesc creștin a constituit, firește, sursă de inspirație și referință literară și pentru mulți alți scriitori români, în afară de cei asupra cărora ne-am oprit în această lucrare.

Dintre scriitorii pe care i-am trecut în revistă în lucrarea noastră (care poate fi și o sursă de plecare pentru îmbunătățirea programei analitice la Limba română, ca materie fundamentală de învățământ în seminariile teologice), doi sunt clerici cu bogată activitate sacerdot-al-pastorală și literar-publicistică (*Gala Galaction, Ion Agârbiceanu*); unul (*Nichifor Crainic*) este mare teolog și filosof creștin; ceilalți sunt laici fără studii superioare teologice (cu excepția lui *Lucian Blaga*, absolvent de institut teologic).

Cum era firesc, scriitorii clerici și teologi au respectat mai cu grijă linia doctrinei oficiale ortodoxe a Bisericii, în ceea ce privește modul cum au receptat, interpretat și valorificat factorul și fenomenul religios creștin, ca sursă de inspirație literară.

Dintre scriitorii laici care au abordat probleme ce țin de dogma Bisericii Ortodoxe, *Vasile Voiculescu* ni se pare a fi cel mai aproape, cel mai fidel față de doctrina dogmatică a Bisericii. Ceilalți și-au permis abateri și abdicări, mai evidente sau mai puțin evidente, de la dogma oficială.

Așa, de pildă, *Ion Heliade Rădulescu* manifestă predilecție pentru sincretism religios, amestecând idei și termeni din doctrina ortodoxă cu idei și termeni din ereziile gnostice, antitrinitare din primele veacuri creștine și cu idei și termeni din panteismul modern. Tot el se erijează în exeget și comentator biblic, de o manieră sui-generis.

Mihai Eminescu, uneori, și *Lucian Blaga*, din principiu, lucrând cu noțiuni și idei proprii doctrinei Bisericii, golesc aceste noțiuni și idei de substanța lor revelată, de supranatural și le tratează ca pe niște "mituri"; *Tudor Arghezi*, căutând să rezolve întrebările religioase ce-l frământă, numai pe cale rațională, omenească, adică cu puterile sale proprii, făcând abstracție de credința religioasă ca mijloc și instrument de cunoaștere a adevărilor și realităților transcendente, supranaturale, se chinuie în hamletiana dilemă "a fi sau a nu fi", manifestându-se când ca om credincios, când ca apostat sau iconoclast.

Cu privire la sursa de inspirație ca predilecție, cei mai mulți dintre scriitorii de care ne-am ocupat apelează în primul rând la Sfânta Scriptură, apoi la alte scrieri bisericești: patristice, cărți de cult și de evlavie creștină, la tradiția bisericească și chiar la folclor.

Referitor la tematica religioasă, unii dintre scriitori, fie că au sau nu pregătirea teologică necesară, au preferințe pentru probleme de dogmatică și filosofie religioasă, ca: originea, existența și cunoașterea lui Dumnezeu (*I.H. Rădulescu, M. Eminescu, Panait Cerna, Lucian Blaga*); Iisus Hristos, mântuirea și harul divin (*V. Voiculescu, Nichifor Crainic, M. Eminescu*); timpurile eshatologice (*Tudor Arghezi, V. Voiculescu, Nichifor Crainic*); Fecioara Maria și îngerii (*I.H. Rădulescu, M. Eminescu, V. Voiculescu, Nichifor Crainic, Gala Galaction*).

Câțiva dintre scriitori abordează teme de natură morală și pastorală (*Gala Galaction, Ion Agârbiceanu*). Firește, nu-i vorba de o departajare strictă a sectoarelor preferențiale, căci de foarte multe ori aceste sectoare se interferează.

Pentru *Damian Stănoiu*, viața monahală devine sursa principală de inspirație.

Sub titlul *Psaltirea în versuri*, *Vasile Militaru* dă, versificând stih cu stih, o nouă ediție a acestei scrieri vechi-testamentare, ediție premiată de Academia Română în 1933. Sub

titlul *Divina Zidire*, el pune în versuri întinse părți din Vechiul și Noul Testament. Cam același lucru face și *Petre Dulfu în Dumnezeu și oamenii și Iisus Hristos Mântuitorul*.

În fine, mai trebuie să facem mențiunea că unii dintre scriitorii de care ne-am ocupat autohtonizează materialul biblic folosit, transferându-l pe pământ românesc (*Ion Pillat, Nichifor Crainic, Tudor Arghezi*).

Prof. Adrian N. Popescu

Bibliografie selectivă

1. George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ed. II-a, revăzută și adăugită, București, Edit. Minerva, 1982.
2. Ș. Cioculescu, VI. Streinu, T. Vianu, *Istoria literaturii române moderne*, "Casa Școalelor", București, 1944.
3. George Ivașcu, *Istoria literaturii române*. Edit. Științifică, București, 1969.
4. C. Loghin, *Istoria literaturii române*. Tip. Mitropolit Silvestru, Cernăuți, 1943.
5. *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, Edit. Academiei R.S. România, București, 1979.
6. *Scriitorii români*. Edit. științifică și enciclopedică, București, 1978.
7. Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. II, Edit. Minerva, București, 1974, cap. "Lirica sensibilității religioase".
8. Petru Rezuș, Mihai Eminescu, Edit. Cartea românească, București, 1983.
9. Pr. M. Bulacu, *Educatori creștini ai neamului nostru*. "Casa Școalelor", București, 1943.
10. Diliu Zamfirescu, *Poezii*, ed. III-a, coment. M. Zamfirescu - Rarincescu, Edit. Scrisul românesc, Craiova.
11. Teodor Vârgolici, *Gala Galaction*, Edit. pentru literatură, București, 1967.
12. Adriana Niculiu, *Gala Galaction, omul și scriitorul prin el însuși*, Edit. Cartea românească, București, 1972.
13. Pr. Gr. Cunescu, *Gala Galaction*, Edit. Arhiep. Tomisului și Dunării de Jos, Galați, 1889.
14. Augustin Z.N. Pop, *Eminescu și Biserica străbună*, rev. "B.O.R.", nr. 5-6, mai-iunie 1979.
15. Pr. Prof. Mihail Bulacu, *Lumina Evangheliei în opera lui Eminescu*, ibidem.
16. Octavian Goga, *Opere, - Poezii*, vol. I și II, ed. a II-a îngr. de Ion Dodu Bălan, Edit. Minerva, București, 1978.
17. St. O. Iosif, *Poezii*, Edit. Minerva, București, 1975, (postfață de I.D. Bălan).
18. Nichifor Crainic, *Sesuri natale*, București 1916.
19. Idem, *Poezii alese 1914-1944*, Edit. Roza Vânturilor, București, 1990.
20. Idem, *Șoim peste prăpastie*, Edit. Roza Vânturilor, 1990.
21. Radu Gyr, *Poezii*, vol. I, II, III, Edit. Marineasa, Timișoara, 1992, 1993, 1994.
22. Vasile Alecsandri, *Opere - Poezii*, Edit. Academiei, 1965.
23. Vasile Militaru, *Psaltirea în versuri*, Tip. Cărților bisericești, București 1933.
24. Idem, *Divina Zidire. Sinteză biblică în versuri*, Edit. Lumină din Lumină, București 1993.
25. Petre Dulfu, *Dumnezeu și oamenii*. București 1924.
26. Idem, *Iisus Hristos Mântuitorul*. București 1991.
27. V. Voiculescu, *Poezii*, vol. I și II ("Biblioteca pentru toți"), Edit. Minerva, București, 1983.
28. George Gană, *Opera literară a lui Lucian Blaga*, Edit. Minerva, 1976.

PRIMELE CONTACTE ECUMENICE DINTRE ORTODOCȘI ȘI LUTERANI.

RĂSPUNSURILE PATRIARHULUI IEREMIA AL II-LEA CĂTRE TEOLOGII LUTERANI DIN TÜBINGEN (1573-1581)

PARTEA I

Primele contacte ecumenice și tratative teologice ortodoxo-luterane, care au premers Răspunsurilor Patriarhului Ieremia al II-lea către teologii luterani din Tübingen (1573-1581), sunt de mare însemnătate dogmatică, simbolică și ecumenică.

Răspunsurile Patriarhului Ieremia al II-lea către teologii luterani din Tübingen sunt cele mai vechi monumente ale dogmaticii și simbolicii Bisericii Ortodoxe, care se referă la Biserica Evanghelică Luterană și la Confessio Augustana, principala Mărturisire de credință a acestei Biserici. Răspunsurile dogmatice ale Patriarhului Ieremia și corespondența ecumenică dintre Patriarhul de Constantinopol și un grup de teologi de la Tübingen dintre anii 1573-1581 sunt documente ecumenice de mare însemnătate dogmatică și simbolică. Aceste documente reprezintă primul schimb sistematic de păreri teologice între ortodocși și luterani, care a fost personal și informativ, dar cu toate acestea a fost foarte important din punct de vedere dogmatic, simbolic și ecumenic.

Corespondența ecumenică dintre anii 1573-1581 a fost purtată între reprezentanți de seamă ai teologiei ortodoxe și luterane. Patriarhul Ieremia a scris teologilor luterani "individual nu sinodal", dar el a avut colaborarea celor mai renumiți teologi ortodocși ca Teodosie Zygomalas și Ioan Zygomalas și probabil mitropolitul Gavriil Severus (1541-1616), mitropolitul titular al Filadelfiei. De partea luterană au fost iluștrii profesori universitari de la Tübingen și Wittenberg ca Iacob Andreae, Luca Osiander, Johan Brenz, Iacob Heerbrand și alții, dar mai ales Martin Crusius.

I. Mesoloras, exprimându-și punctul de vedere a afirmat că "între Cărțile simbolice ale Bisericii noastre putem număra împreună, pe drept și Răspunsurile teologice ale lui Ieremia al II-lea, care sunt prima scriere de nuanță pur simbolică, în sensul pe care teologii mai noi îl dau științei despre Mărturisiri... întrucât ele cuprind învățătura ambelor Biserici, afirmativ și negativ, irenic și combativ".

Răspunsurile lui Ieremia sunt importante prin faptul că ele reprezintă primul contact al Ortodoxiei cu Biserica Luterană și ele, sunt în același timp o prezentare foarte bine pregătită a învățăturilor ortodoxe. Ele sunt în special importante astăzi când are loc o Mișcare ecumenică pentru o mai bună înțelegere între Bisericile creștine.

Cele trei răspunsuri ale lui Ieremia al II-lea (1573-1579; 1580-1584; 1586-1595), Patriarhul Constantinopolului (1572-1579; 1580-1584; 1586-1595), trimise teologilor din Tübingen între anii 1573-1581 ocupă un loc important în Simbolica Bisericii Ortodoxe. Deși aceste Răspunsuri nu sunt în aceeași categorie cu Simbolurile ecumenice, în special cu Simbolul niceo-constantinopolitan și hătărărilor dogmatice date sau aprobate de cele șapte Sinoade ecumenice ale Bisericii Ortodoxe, ele ocupă totuși un loc secundar între Mărturisirile de credință ale Bisericii Ortodoxe. Mărturisirile de credință date de Sinoade locale ori de ierarhi individuali ori luate din procesele verbale și enciclice sinoadelor, conțin credința ortodoxă conform interpretării lor propii.

Ele au definit adesea adevărurile Ortodoxiei față de Bisericile eterodoxe. Răspunsurile scrise în formă de dialog ale lui Ieremia II sunt considerate de unii teologi ortodocși în același timp și texte simbolice ortodoxe.

Răspunsurile Patriarhului Ieremia II, care sunt incluse în Cărțile simbolice ale Bisericii Ortodoxe, vor fi studiate aici cu referiri la principala Mărturisire de credință a Bisericii

Luterane și la replicile teologilor de la Tübingen și Wittenberg la Răspunsurile lui Ieremia în partea a doua a acestui studiu. Într-un astfel de context, adevărurile Bisericii Ortodoxe și poziția teologilor luterani pot fi înțelese. Biserica Luterană din acel timp a luptat în mod deosebit să consolideze Mărturisirile ei de credință în timp ce a continuat totodată să se opună abuzurilor pe care le-a observat în Biserica Romano-Catolică.

Cele trei Răspunsuri ale lui Ieremia II nu pot fi înțelese fără raportarea lor la Confesiunea Augustana a Bisericii Luterane și în parte la cele trei Replicii ale teologilor luterani.

Răspunsurile Patriarhului Ieremia II au o importanță deosebită, prin aceea că sunt prima critică ortodoxă făcută oficial protestantismului. Dacă pentru unele probleme controversate, patriarhul găsea răspuns în literatura teologică anterioară, pentru altele, cu totul noi, el a trebuit să caute, împreună cu teologii săi, răspuns nou. Ieremia a dat acest răspuns pe baza Sfinților Părinți, pe care-i citează ca mărturii ale dreptei credințe creștine vechi, invitând pe protestanți să-i urmeze, cu atât mai mult cu cât și ei afirmau că țin învățătura Sfinților Părinți, ceea ce însă nu făceau. Problemele mai importante discutate prin această corespondență erau: Filioque, păcatul strămoșesc, credința și faptele bune, liberul arbitru, Biserica, Sfintele Taine, judecata viitoare. Asupra lor, luteranii se silesc să se arate de acord cu Biserica Ortodoxă, Ieremia II însă dovedește contrariul.

Corespondența ecumenică dintre Patriarhul Ieremia II și teologii luterani din Tübingen a arătat pe de o parte problemele în care cele două Biserici se găseau de acord, pe de alta pe cele în care se deosebeau.

Autoritatea dogmatică și simbolică a Răspunsurilor Patriarhului Ieremia II a fost expusă în mod deosebit de teologii ortodocși și luterani. De aceea, se consideră oportună prezentarea unor aprecieri judicioase ale teologilor ortodocși și ale unor teologi protestanți în partea a treia a acestui studiu.

Dintre teologii ortodocși, Prof. George Florovsky reliefează faptul că această corespondență ecumenică între teologii luterani din Tübingen și Wittenberg și Patriarhul de Constantinopol, Ieremia II, nu a avut consecințe practice. Corespondența a fost o încercare de a descoperi o anumită bază comună și de a adopta o terminologie comună. El consideră că versiunea greacă a Confesiunii Augustane a lui Philipp Melanchthon merită atenția apropiată a teologilor ecumenici moderni. Efortul său de a interpreta mesajul Reformei în contextul mai larg al unei Tradiții, îmbrățișând Răsăritul și Apusul ar trebui repetat. Toate punctele de învățătură controversate, care despart Răsăritul de Apusul protestant, trebuie să fie analizate în perspectiva mai largă a Tradiției patristice.

I. PRIMELE CONTACTE ECUMENICE ÎNTRE ORTODOCȘI ȘI LUTERANI

Răspunsurile Patriarhului Ieremia II, ca documente ale Simboliei Bisericii Ortodoxe referitoare la luteranism, își au originea lor în primele contacte teologice și ecumenice între ortodocși și luterani. Primele contacte ecumenice și tratative teologice ortodoxo-luterane sunt de mare importanță dogmatică, simbolică și ecumenică, deoarece prezintă poziția doctrinară a marilor reformatori Luther și Melanchthon față de Biserica Ortodoxă.

Deci, scopul acestui studiu este de a prezenta: în prima parte contactele sau legăturile ecumenice dintre ortodocși și luterani; în partea a doua Răspunsurile Patriarhului Ieremia II și conținutul acestor răspunsuri; în partea a treia, o scurtă expunere a Răspunsurilor în contextul convorbirilor ecumenice, iar în partea a patra, însemnătatea ecumenică a convorbirilor și Răspunsurilor.

Poziția reprezentanților luteranismului și primele contacte între ortodocși și luterani au servit ca model teologilor de la Facultatea de Teologie din Tübingen și tind să fie luate ca

exemplu pentru convorbirile teologice dintre ortodocși și luterani în cadrul Mișcării ecumenice contemporane. Poziția teologică a lui Luther și Melanchthon față de Biserica Ortodoxă este astfel importantă pentru Mișcarea ecumenică¹. Având în vedere această însemnătate ecumenică a poziției teologice a reformatorilor germani față de Biserica Ortodoxă, prima parte a acestui studiu se va limita la expunerea unor declarații ale lui Luther despre Biserica Ortodoxă și apoi la afirmațiile lui Philipp Melanchthon, care a intrat cel dintâi în legături cu ortodocșii, adresându-se Patriarhului de Constantinopol Ioasaf II, fapt deosebit de important în relațiile dintre ortodocși și luterani, realizând primul contact ecumenic între ei. Poziția teologică a lui Luther și Melanchthon față de Biserica Ortodoxă a fost expusă în mod deosebit de teologii Ernst Benz² și Ioannis Karmiris³.

Primele legături ecumenice între ortodocși și luterani sunt foarte interesante, deși au fost parțiale și din partea ortodocșilor rezervate. I. Karmiris afirmă că Martin Luther (1483-1546) a trăit într-o epocă în care Biserica Ortodoxă a fost foarte puțin cunoscută⁴. Johann Michael Heineccius a arătat că: "grecii (ortodocși) au fost atât de necunoscuți europenilor, îndeosebi germanilor, încât aceștia se îndoiau, atât înainte cât și după Reformă, că ar mai exista cumva comunități creștine în acele părți"⁵. Concepția lui M. Luther despre Biserica Ortodoxă duce la constatarea că această Biserică nu a fost cunoscută bine și de multe ori învățătura Bisericii Ortodoxe a fost confundată cu învățătura Bisericii romano-catolice⁶. De la aceasta fac excepție numai inovațiile catolice, care au fost respinse de ortodocși. În disputa de la Leipzig cu Eck, de exemplu, în afară de primatul papal, Luther s-a reținut de asemenea de la alte înnoiri ca acelea din învățătura despre pocăință, despre faptele bune, despre purgatoriu și altele, pe care le-a combătut și condamnat și care au fost deja respinse înainte de ortodocși, aducând argumente din scrierile Părinților Bisericii primare.

În timpul lui Luther, Biserica Ortodoxă s-a aflat în imposibilitatea întreținerii de relații teologice profunde cu Bisericile Apusene, fapt care a agravat confuziile și lipsa de cunoaștere despre Ortodoxie. Totodată, Luther și adepții săi nu s-au ocupat în mod profund de învățătura Bisericii Ortodoxe ca o Biserică independentă de cea catolică, ca Biserica adevărată sobornicească și apostolică⁸.

Luther a menționat adesea Biserica Ortodoxă la începutul Reformei în disputele teologice cu Biserica romano-catolică și s-a ocupat de deosebirile doctrinare ale Bisericii Ortodoxe față de Biserica romano-catolică. Prin referirea la Biserica Ortodoxă, Luther a revenit adesea la Biserica primară, a cărei învățătură a afirmat-o în acest context. De aceea, ambele părți în dispută, catolicii și luteranii, au pretins, că au păstrat învățătura și Tradiția Bisericii primare, și în convorbirile teologice care s-au desfășurat, atât catolicii cât și luteranii s-au referit teoretic la Biserica Ortodoxă și au considerat-o mărturie doctrinară autoritativă, pe de o parte pentru a justifica învățăturile lor proprii, iar pe de altă parte, pentru a condamna ereziile. Este de o deosebită importanță faptul că Luther a fost primul teolog din partea Bisericii sale, care a căutat un suport teologic în Biserica Ortodoxă ca reprezentanta adevărată și autoritară a Bisericii primare și a considerat Biserica Ortodoxă ca deținătoarea adevărului. Luther a remarcat în scrisorile sale că Biserica romano-catolică a introdus inovații dogmatice și bisericești, care au îndepărtat-o de Biserica primară. De aceea, eforturile teologice ale marelui reformator și mai ales ale teologilor luterani de mai târziu, au fost de a descoperi învățăturile care deosebesc pe ortodocși de catolici, precum și învățăturile în care ortodocșii sunt de acord cu luteranii, pentru ca ei să susțină declarațiile lor proprii sau să combată pe acelea ale catolicilor⁹.

George Florovsky precizează că ambele *grupe religioase din Apus* au fost interesate de mărturia Bisericii Ortodoxe, care a fost privită de toți ca reprezentantă credincioasă a Bisericii primare. Unul din subiectele dezbatărilor dintre Roma și Reformatori a fost întrebarea dacă romano-catolicii au păstrat Tradiția primară sau au făcut adaosuri și inovații

nejustificate. Totodată s-a pus întrebarea dacă Reforma a fost o reîntoarcere la învățătura și practica Bisericii primare sau a fost o deviere de la aceasta. Luther ar fi avut ocazia să invoce mărturia ortodoxă în cadrul devierilor romano-catolice de la Tradiția creștină. În sec. XVI și XVII, găsim mărturia Bisericii Ortodoxe adăugată constată de ambele părți în controversa romano-catolică-protestantă. Romano-catolicii au insistat pe acordul complet dintre catolici și ortodocși, precum și pe unitatea învățaturii celor două Biserici. Teologii și în special luteranii germani, au încercat să dovedească faptul că ortodocșii au fost fundamental ireconciliabili cu romano-catolicii¹⁰.

Prof. I. Karmiris a precizat că Luther a prezentat, mai mult sau mai puțin fericit, mărturia autoritativă a Bisericii Ortodoxe, în care a căutat paralele între Ortodoxie și Protestantism pentru a confirma și a demonstra exactitatea învățaturii sale teologice și a Reformei bisericești¹¹.

G. Florovsky a analizat în mod deosebit sensul apropierii luteranilor de ortodocși prin intermediul primelor contacte teologice și a arătat că "primii reformatori nu au avut intenția de *reînnoire a învățaturii*". Reformatorii au căutat să purifice Biserica de toate acele înnoiri, care în concepția lor, au fost acumulate în decursul timpului în Apus. Marii reformatori au apelat astfel la Tradiție, adică la mărturia Bisericii primare. Argumentul Tradiției primare a fost în mod constant întrebuițat în controversa cu romano-catolicii de la început, de la disputele celebre ale lui Luther la Leipzig în 1519. A fost un fapt evocator, adevărul că creștinismul a fost mai extins decât Apusul romanizat. Luther a fost în mod ocazional ireverent și critic față de Sfinții Părinți, dar el nu a dezaprobat mărturiile lor, și argumentul Tradiției a avut un loc considerabil în scrierile sale. A fost natural ca într-un stadiu viitor să fie sugerat un "consensus quinquesaecularis" ca un criteriu și bază a stabilității doctrinei de Scriptură. Referințele la Tradiție sunt numeroase și evidente în Formula Concordiae în acest sens. Biserica Ortodoxă a fost în mod recunoscut Biserica Tradiției¹².

Prof. Ernst Benz consideră, de asemenea, că Luther a văzut în Biserica Ortodoxă reprezentanta Bisericii primare, care de asemenea pentru el ca Biserica Părinților păstrează o însemnătate autoritativă, după cum el s-a referit în scrierile sale teologice și înainte de toate în Mărturisirile de credință cu predilecție la Părinții Bisericii Ortodoxe ca Sfântul Vasile cel Mare și Sfântul Ioan Hrisostom¹³.

Prof. I. Karmiris a arătat că la începutul Reformei, Luther s-a întemeiat pe autoritatea doctrinară a Bisericii Ortodoxe pentru susținerea și apărarea poziției sale teologice în disputele cu teologul romano-catolic, Johannes Eck de la Leipzig din 4-14 iulie 1519¹⁴.

Concepția lui Luther despre Biserica Ortodoxă și evaluarea învățaturii ortodoxe la începutul Reformei dobândește o deosebită valoare prin argumentul pe care Luther îl deduce din prestigiul Bisericii Ortodoxe.

Primele contacte ecumenice ale teologiei luterane cu Biserica Ortodoxă își au originea lor în începutul Reformei. În disputele de la Leipzig (1519), Luther a căutat să combată primatul papal referindu-se la autoritatea Bisericii Ortodoxe. Luther accentuează deci, în opoziție cu pretenția Bisericii Catolice, autonomia Bisericii Ortodoxe. În acest fel s-a introdus de la început un al treilea partener de dialog în convorbirile ortodoxo-luterane¹⁵.

Disputa de la Leipzig privește numai într-o măsură Biserica Ortodoxă și punctul ei de vedere precum și poziția lui Luther față de această Biserică. Poziția lui Luther față de Biserica Ortodoxă adoptată în disputa sa de la Leipzig a influențat pe teologii protestanți de mai târziu și a găsit un ecou universal în protestantism¹⁶. Când în disputa de la Leipzig, Luther s-a referit la Biserica Ortodoxă pentru a demonstra existența și dreptul unui creștinism în afară de catolicism, această Biserică a fost un subiect important pentru punctul de vedere protestant. În unele puncte de învățătură ca, respingerea primatului papal, purgatoriul, primirea Euharistiei, teologii luterani au găsit atestarea părerilor lor proprii la ortodocși¹⁷.

Contactele dintre Luther și Biserica Ortodoxă nu au fost totuși contacte directe, întrucât asemenea relații erau imposibile în acel timp. După moartea lui Luther (1546), Melanchthon și teologii din Tübingen au fost primii care au stabilit raporturi directe între luterani și ortodocși, realizând aceste contacte directe cu Biserica Ortodoxă și încercând să intereseze această Biserică de teologia reformatorilor germani¹⁸.

Philipp Melanchthon (1497-1560), a fost unul dintre teologii luterani care a intrat în contact direct cu Biserica Ortodoxă. Interesul lui Melanchthon pentru Părinții greci ca Ieremia, Sf. Irineu, Sf. Vasile cel Mare, Sf. Ioan Hrisostom, era deosebit de mare, deoarece îi considera pe aceștia mărturisitori ai adevărului și îi cita pentru a fixa pozițiile sale dogmatice¹⁹.

Melanchthon nu a putut dobândi o cunoaștere mai aprofundată a Bisericii Ortodoxe din epoca sa decât după moartea lui Luther. În 1559 un diacon ortodox, Dimitrie Mysos a venit la Wittenberg și a rămas la Melanchthon mai multe luni. Se pare că Mysos a fost un delegat semioficial al patriarhului Ioasaf II al Constantinopolului. Dimitrie Mysos a primit de la Patriarhul Ioasaf II, misiunea de a se informa la Wittenberg despre noua mișcare bisericească apuseană despre care Patriarhul de Constantinopol avea informații contradictorii. Dimitrie Mysos a fost foarte bine primit la Wittenberg de Melanchthon, în casa căruia a locuit și a avut ocazia să cunoască învățăturile, tradițiile și organizarea Reformei. Mysos a expus totodată învățătura și viața Bisericii Ortodoxe. Relația cu Mysos l-a determinat pe Melanchthon să scrie Patriarhului Ioasaf II și să-i vorbească despre Reformă²⁰.

Melanchthon scrie așadar în 1559 o scrisoare Patriarhului Ioasaf II al Constantinopolului, în care se expune o idee nouă despre Biserică și se afirmă un "consensus quinquesaecularis"²¹.

În contextul descris de această scrisoare a fost prima încercare de a lua contact cu Patriarhul de Constantinopol făcută de Melanchthon în 1559. Melanchthon a fost profund impresionat de suferința creștinilor sub dominația turcă. Pentru el a fost un semn eshatologic. Melanchthon ar fi sperat că Hristos însuși în zilele din urmă va reuni întreaga Biserică. El a scris în acest sens Patriarhului Ioasaf II și a stăruit ca Patriarhul să creadă că luteranii au fost loiali învățăturii Scripturii și Tradiției²².

E. Benz arată, în legătură cu scrisoarea lui Melanchthon către Patriarhul Ioasaf II, că Melanchthon dezvoltă aici ideea unui "Consensus quinquesaecularis", Biserica Ortodoxă și Biserica Reformei au ca bază învățătura Sfintei Scripturi a Vechiului și Noului Testament, canoanele Sinoadelor Bisericii primare, tradițiile comune ale Părinților Bisericii primare și dușmanii comuni anatematizați de Biserica primară. Aceste idei stau, de asemenea, la baza Mărturisirilor de credință. O privire asupra listei Părinților Bisericii primare din "Catalogus testimoniorum" din adaosul la Formula Concordiae arată toate numele Părinților care sunt enumerați în scrisoarea către patriarh și sunt prezentați ca autorități: Atanasie, Vasile cel Mare, Ioan Hrisostom, Chiril al Alexandriei, Ioan Damaschin, Areopagitul, Epifanie, Eusebiu de Cezareea, Grigorie cel Mare, Grigorie de Nazianz, Grigorie de Nyssa, Irineu, Justin Martirul, Teodoret, Teofilact, precum și canoanele Sinoadelor de la Calcedon, Efes și Niceea²³.

Concepția eshatologică expusă de Melanchthon în scrisoarea către Patriarh, a fost dezvoltată anterior de marele reformator în discuția cu ortodoxul Antonios Eparchos, care s-a adresat lui într-o scrisoare din 1543²⁴. În scrisoarea către Patriarhul Ioasaf II, Melanchthon a expus perspectiva eshatologică a Bisericii prezentată în scrisorile mai vechi. Această perspectivă va apărea la Melanchthon ca baza unei comuniuni mai strânse în viitor între Răsărit și Apus²⁵.

G. Florovsky precizează că scrisoarea lui Melanchthon către Patriarhul Ioasaf II nu a fost confirmată niciodată sau s-a răspuns la ea. Probabil a fost predată cu mare întârziere, deja după moartea lui Melanchthon. Este interesant în mod special faptul că împreună cu

mesajul personal Melanchthon trimite Patriarhului un exemplar al Confesiunii Augustane în grevă, evident ca o dovadă a ortodoxiei doctrinare a Bisericii luterane²⁶. Plecând de la vizita lui Mysos la Wittenberg și de la contactul, pe care l-a realizat această vizită, între Reforma luterană și Patriarhatul ecumenic, s-a manifestat prima tentativă a convorbirilor teologice între reformă și Biserica Ortodoxă. Convorbirile dintre Mysos și Melanchthon s-au concretizat în traducerea greacă a CA, traducere destinată să servească dovezi acordului între Reformă și moștenirea dogmatică a Bisericii Ortodoxe. Mysos însuși trebuia să transmită această traducere Patriarhului de Constantinopol²⁷.

Cu ocazia convorbirilor dintre teologii luterani din Tübingen și Patriarhul Ieremia II, care a vut loc cu 30 de ani mai târziu, traducerea greacă a Confesiunii Augustane va avea un rol decisiv și va fi transmisă efectiv Patriarhului de către teologul luteran Ștefan Gerlach, predicator al Ambasadei germane la Constantinopol²⁸.

Confesiunea Augustană în traducerea greacă a constituit obiectul unei cercetări teologice aprofundate²⁹. I. Karmiris arată că Melanchthon în vara anului 1559 împreună cu Mysos a tradus Confesiunea Augustană în greacă și apoi a trimis-o la Constantinopol. Acesta a fost primul și cel mai mare rezultat al eforturilor lui Melanchthon³⁰. E. Benz menționează că prima ediție a Confesiunii Augustane în greacă tipărită la Basel în 1559, conține numai textul grec cu o prefață în limba latină³¹. Un exemplar al ediției din 1559 a fost dat de Melanchthon lui Mysos, la sfârșitul lui septembrie 1559, spre înmânare Patriarhului Ioasaf II. Mysos l-a vizitat pe Melanchthon în primăvara anului 1559. Câteva exemplare ale aceleiași ediții din 1559 au fost trimise la Constantinopol în 15 septembrie 1574 de teologii luterani din Tübingen Patriarhului Ieremia II prin teologul Ștefan Gerlach³². Traducerea greacă a Confesiunii Augustane este prin urmare prezentată de două ori, prima dată Patriarhului Ioasaf II, iar a doua oară, urmașului acestuia Ieremia II spre apreciere. Prima dată a fost trimisă de Melanchthon, iar a doua oară de teologii luterani din Tübingen³³.

Confesiunea Augustană în limba greacă s-a trimis nu numai Patriarhului Ieremia II, ci și altor teologi. În afară de Patriarh, au obținut câte un exemplar din Confesiunea Augustană, Mitropolitul Gabriel Severus al Philadelphiei, Mitropolitul Mitrofan al Berroei, Ierodiaconul Simeon Gabasila, Protonotarul Theodosie Zygomala și D. Mihail Cantacuzino³⁴.

Prima ediție a traducerii grecești a Confesiunii Augustane a avut aparent o circulație limitată sau au fost publicate numai câteva exemplare. Deja în 1574, M. Crusius avea dificultăți în obținerea unui exemplar al Confesiunii Augustane în greacă³⁵. Traducerea greacă a Confesiunii Augustane nu a fost citită în mare măsură în Europa Apuseană. Caracterul specific al ediției lui P. Dolscius a traducerii grecești a Confesiunii Augustane a scăpat atenției teologilor. E. Benz a fost primul teolog care a atras atenția asupra acestui document important³⁶. G. Florovsky a precizat că analiza aprofundată a lui E. Benz asupra traducerii grecești a Confesiunii Augustane nu a rezolvat totuși toate problemele asupra pe care le implică documentul traducerii, deși puțin poate fi adăugat la această competență analiză³⁷.

Traducerea greacă a Confesiunii Augustane pe care Melanchthon a voit să o facă bază a tratativelor sale cu Constantinopolul și care a servit 15 ani mai târziu convorbirilor ortodoxo-luterane este în multe privințe un document interesant. Explicația acestui document poate fi făcută numai datorită unei interpretări filologice și teologice precise și unei comparări a textului latin și cel grec.

În primul rând, traducerea greacă a CA nu a apărut sub numele lui Ph. Melanchthon, ci sub numele lui Paul Dolscius din Plauen, un medic saxon, deci un laic³⁸. G. Florovsky susține că există rațiuni puternice să credem că inițiativa traducerii grecești a CA a aparținut lui Ph. Melanchthon însuși³⁹. Martin Crusius a fost conștient de acest fapt când a afirmat că traducerea greacă a CA a fost editată de Paul Dolscius, dar a fost compusă de Ph.

Melanchthon. În anul primei publicări a versiunii grecești a CA, în 1559, Ph. Melanchthon a trimis exemplarul său Patriarhului de Constantinopol, Ioasaf al II-lea, cu o scrisoare protectoare în care a propus ca mișcarea luterană să se apropie de Ortodoxie. Scrisoarea în mod aparent nu a fost niciodată predată⁴¹. G. Florovsky arată că probabil scrisoarea a fost predată cu mare întârziere deja după moartea lui Melanchthon⁴². În lumina acestei deschideri a lui Melanchthon față de Biserica Ortodoxă, caracterul specific al versiunii grecești a Augustanei a devenit înțeles; Augustana greacă a fost destinată în primul rând grecilor și nu circulației interne⁴³. Ph. Melanchthon a fost chiar supărat de publicarea CA în limba greacă, cum el a susținut "sine meo consilio"⁴⁴. Interesul lui Melanchthon față de Biserica Ortodoxă este foarte cunoscut și el datează, după cum s-a arătat, din primii ani ai formării sale teologice. Melanchthon a avut contacte teologice directe cu vizitatorii greci din Germania, dintre care D. Myssos a stat la el în 1559 și probabil a participat la traducere, pe de o parte, căci rolul lui Paul Dolsciuc este foarte obscur, pe de altă parte⁴⁵.

În al doilea rând, textul Confesiunii Augustane folosit la traducerea greacă nu a fost textul oficial al Confesiunii Augustane din 1530, ci un text specific. Textul latin inclus în "Acta et Scripta" este asemănător cu varianta din 1531, dar diferă totuși de acesta. Ernst Benz descrie acest text ca Variatissima lui Ph. Melanchthon. Rămâne de situat în mod exact raportul acestui text cu celelalte schițe ale Augustanei lui Ph. Melanchthon. Este interesant faptul că editorii lucrării "Acta et Scripta" nu menționează că textul latin din ediția acestei monumentale lucrări a fost o versiune specifică a Confesiunii Augustane.

În al treilea rând, traducerea greacă din 1559 diferă în mare măsură de acest text latin. Textul latin a fost mai mult o adaptare decât o traducere. O analiză aprofundată a traducerii grecești a Confesiunii Augustane este dincolo de scopul acestei încercări întrucât ar impune o examinare completă a diferiților termeni teologici în latină și greacă⁴⁶.

Traducerea greacă a Confesiunii Augustane lasă o impresie deosebită, deoarece textul grec al acestei Mărturisiri nu este cum pretinde prefața o traducere simplă și fidelă, discretă și literară a textului german, ci o nouă redactare cu un număr foarte mare de schimbări și adăugiri. Traducerea se bazează pe o versiune latină considerabil amplificată și revizuită în funcție de o traducere destinată grecilor. Aceste amplificări depășesc mult în întindere toate amplificările pe care Melanchthon însuși le-a introdus în ultimele ediții latine. Aceasta dovedește că textul nu a fost destinat luteranilor germani cărora ar fi voit să le ofere conținutul ideologic al lucrării în cadrul unei traduceri grecești, ci credincioșilor Bisericii Ortodoxe pentru care punctele de vedere ale Confesiunii Augustane erau străine și puțin familiare. Textul grec relevă un teolog luteran traducând liber conținutul lucrării pentru a o face mai inteligibilă ortodocșilor⁴⁷.

E. Benz a arătat că este vorba despre o versiune în care preocuparea majoră a fost să se interpreteze Confesiunea Augustană pentru grecii ortodocși, motiv care a avut o influență nu numai asupra unei modificări a textului de bază, ci a făcut să-l abandoneze pe acesta când nevoia s-a făcut simțită⁴⁸.

Comentariile despre articolul despre justificare al traducerii grecești a Confesiunii Augustane sunt cele mai interesante în ceea ce privește terminologia latină și greacă întrebuințată în Mărturisirea de credință luterană și în transpunerea acesteia în limba greacă, traducere care diferă substanțial de textul original al Confesiunii Augustane⁴⁹.

În contextul traducerii grecești a Confesiunii Augustane se poate estima însemnătatea care a avut-o pentru Reformă și în mod deosebit pentru Ph. Melanchthon convorbirile și tratativele cu Biserica Ortodoxă⁵⁰.

În 1574 când CA a fost într-adevăr predată Patriarhului ecumenic de către Gerlach și convorbirile dintre Patriarhul Ieremia II și teologii luterani din Tübingen au putut să se desfășoare, elementul juridic al CA a primit mai ales în Formula Concordiae și tratativele dintre aceștia au eșuat și nu au dus la rezultatele teologice pe care le impune dialogul ortodoxo-luteran⁵¹.

Dacă ținem seama de toate acestea, E. Benz este îndreptățit să presupună că traducătorii în mod deliberat au atenuat sensul juridic al învățaturii Confesiunii Augustane despre justificare. Într-adevăr, în multe puncte de învățătură, traducătorii nu au găsit ușor în vocabularul teologic grec echivalenți exacti ai termenilor latini. Deci inexactitatea interpretării a fost aproape inevitabilă. În același timp, a fost o dorință evidentă de a adapta expunerea convingerilor tradiționale ale Bisericii Ortodoxe. După cum a propus E. Benz întreaga punere este transpusă de la dimensiunea învățaturii despre justificare la dimensiunea învățaturii despre răscumpărare. În loc de concepția despre justificare ideea dominantă a versiunii grecești a Confesiunii Augustane este aceea despre răscumpărare⁵².

G. Florovsky arată că problema pe care o pune traducerea greacă a Confesiunii Augustane este în ce măsură această interpretare greacă a CA a fost potrivită cu scopul original al Augustanei. Versiunea greacă din 1559 a fost numai textul CA care a fost pus la dispoziția teologilor ortodocși greci când grupul de teologi din Tübingen au abordat pe Patriarhul de Constantinopol în 1574 cu rugămintea de a studia și aprecia poziția lor doctrinară. Patriarhul nu a fost informat de situația reală a textului supus spre examinare⁵³.

"Este foarte posibil că M. Crusius și ceilalți teologi din Tübingen să fi trimis la Constantinopol versiunea din 1559 în mod simplu pentru că aceasta era singurul text grec care exista. A doua ediție a acestei versiuni a apărut în 1587 la Wittenberg și numai textul grec. Ea a fost publicată după autorizarea finală a textului principal din 1530 prin includerea acestuia în Cartea Concordiaei. Se pare că această nouă ediție nu a fost destinată cititorilor greci. Răspunsul nefavorabil al Patriarhului a descurajat noile tratative dintre luterani și ortodocși. Lucrul cel mai ciudat este, și aceasta nu a fost menționat explicit de E. Benz, că specificul versiunii grecești al CA a scăpat polemiciștilor romano-catolici din acel timp care ar fi exploatat acest fapt pentru scopurile lor proprii de a înștrăina pe ortodocși de luterani. Ediția originală din 1559 a devenit foarte rară dar același text repetărit în lucrarea "Acta et Scripta". Aceasta nu a exclus faptul că teologii din Tübingen au fost pregătiți să se angajeze la această interpretare particulară a CA care a fost încorporată în versiunea greacă⁵⁴. Versiunea greacă a CA a fost o acțiune teologică importantă. În contextul acesteia se pune întrebarea în ce măsură învățăturile principale ale CA pot fi exprimate în mod adecvat în categoriile Tradiției patristice grecești. În contemporaneitate această problemă nu are același sens ca în timpul lui Melanchthon și Crusius⁵⁵.

Versiunea greacă a CA a fost într-adevăr o realizare ecumenică în contextul contactelor ortodoxo-luterane. Traducerea greacă a CA a fost o încercare de a prezenta învățătura luterană în terminologia Părinților greci. Melanchthon ar fi crezut că CA ar putea să fie acceptată de Patriarh. Rămâne totuși problema dacă această versiune a fost o prezentare adecvată și autentică a învățaturii luterane oficiale. În orice caz teologii luterani nu au ezitat să trimită acest document doctrinar Patriarhului Ieremia II și M. Crusius a fost pregătit să-l reediteze. Versiunea greacă a CA nu a fost niciodată dezaprobată de partea luterană deși este posibil ca ea să fi fost uitată. Trebuie să observăm, pe de altă parte, că o doctrină "luterană" acceptată în general nu a existat la acea dată timpurie întrucât a fost o perioadă de trecere și controversă. Formula Concordiaei (1577) a apărut ca o formulă de reconciliere de opinii diferite și a aparținut aceluiași timp când tratativele dintre ortodocși și luterani au fost în progres. Tendința principală a versiunii grecești a CA a fost de a diminua accentul apusean pus pe aspectul juridic al învățaturii despre mântuire. Accentul a fost schimbat de la justificare și iertare la viața veșnică, regenerare și înviere. A fost o substituție a dialectului iohanic celui paulin. Dogma însăși a fost tratată mai mult din punctul de vedere al comuniunii decât un articol al doctrinei⁵⁶.

Rezumând se poate spune că M. Luther și Ph. Melanchthon au deschis drumul spre Biserica Ortodoxă. Luther a făcut începutul contactelor, în timp ce Melanchthon le-a continuat fără ca ei să ajungă la scopul propus. Deși marii reformatori nu și-au atins scopul

propus în contactele și convorbirile cu ortodocșii, totuși în timpul lor au avut loc primele contacte teologice între Ortodoxie și Protestantism. Primele contacte și convorbiri între ortodocși și luterani nu au dus la un rezultat concret datorită mai multor cauze, dintre care s-au enumerat câteva în această introducere rezumativă. Reformatorii nu au cunoscut bine Biserica Ortodoxă și teologia acesteia sau au cunoscut-o foarte puțin ca în cazul lui Luther. Reformatorii nu au găsit teologi indicați pentru tratativele teologice privind apropierea celor două Biserici, ca în cazul lui Melanchthon, dar ambii reformatori au fost însuflețiți de marea idee ecumenică, că toate Bisericile sunt surori și fracțiuni ale Bisericii una, respectiv diviziuni ale unei "creștinătăți" după cum arată Luther. De aceea punctele comune de învățătură căutate și puse în discuție de reformatori au constituit legături de unire între Biserica Ortodoxă și Biserica Protestantă⁵⁷.

Conform scrierii lui Melanchthon către Patriarhul Ioasaf II baza de apropiere între Ortodoxie și protestantism ar fi fost Sf. Scriptură și Tradiția primară, acceptată ca un "consensus quinquasecularis"⁵⁸. Melanchthon s-a referit la Sf. Scriptură, la canoanele dogmatice ale sinoadelor și la învățăturile Părinților Atanasie, Vasile, Grigore, Epifanie, Teodoret, Irineu⁵⁹. Reformatorii au văzut în Biserica Ortodoxă această Tradiție primară vie. Poziția teologică a ambilor reformatori germani față de Biserica Ortodoxă arată o cunoaștere a acesteia din partea protestantă, precum și contactele dintre Biserica mai veche și mai nouă. Contactele teologice realizate de marii reformatori cu Biserica Ortodoxă servesc protestanților de mai târziu și până în contemporaneitate ca exemplu de urmat⁶⁰.

Poziția teologică a lui Luther și Melanchthon față de Biserica ortodoxă a fost într-adevăr de mare însemnătate ecumenică. În mod deosebit, Melanchthon a constituit, prin poziția lui teologică, un exemplu de urmat pentru teologii luterani de mai târziu ca David Chytraeus, Martin Crusius, dar mai ales pentru teologii luterani din Tübingen și pentru cei care au avut convorbiri cu M. Kritopulos și Chiril Lukaris, până la teologi ca J. M. Heinecius, W. Gass, F. Kattenbusch și mulți teologi contemporani ca E. Benz, F. Heiler care studiază teologia ortodoxă și Biserica Ortodoxă, le respectă și colaborează în mișcarea ecumenică cu ortodocșii în mod armonios. Melanchthon însuși a remarcat în scrisoarea sa către Patriarhul Ioasaf II că D. Mysos a explicat protestanților învățătura Bisericii Ortodoxe⁶¹. Crusius scrie în prima scrisoare către Patriarhul Ieremia II că el nu a știut la început de existența unei Biserici creștine sub turci⁶². Crusius afirmă de asemenea în "notele" sale că el a aflat din scrisoarea lui Melanchthon către Patriarhul Ioasaf II că există o Biserică Răsăriteană⁶³.

După 14 ani de la contactele și convorbirile teologice dintre Melanchthon și Patriarhul Ioasaf II și Diaconul D. Mysos, teologii luterani din Wittenberg și Tübingen urmând poziția lui Melanchthon față de Biserica Ortodoxă s-au străduit prin corespondența lor teologică cu Patriarhul Ieremia II să ajungă la o înțelegere cu teologii ortodocși, ceea ce nu a putut să facă marele reformator. Prin traducerea greacă a CA ortodocșii au învățat să cunoască învățătura reformatoare din izvoare autentice. Poziția lui Ieremia II în dialogul teologic cu luteranii din Tübingen a rămas de atunci aceeași în mișcarea ecumenică actuală ca poziție a ortodocșilor față de luterani. Raporturile dintre ortodocși și luterani au fost deja discutate în timpul Reformei prin Luther și Melanchthon pe un plan mai mare și într-un mod ales științific⁶⁴.

II. RĂSPUNSURILE PATRIARHULUI IEREMIA II CĂTRE TEOLOGII LUTERANI DIN TÜBINGEN. CORESPONDENȚA ECUMENICĂ DINTRE IEREMIA II ȘI TEOLOGII LUTERANI

Răspunsurile Patriarhului Ieremia II către teologii luterani din Tübingen (1573-1581), sunt cele mai vechi monumente ale Dogmaticii și Simbolicii Bisericii Ortodoxe⁶⁵, care se referă la Biserica Evanghelică-Luterană și la Mărturisirea de credință principală a acestei Biserici, Confessio Augustana. Răspunsurile Patriarhului și corespondența dintre Ieremia II și un grup de teologi de la Tübingen și Wittenberg dintre anii 1573 și 1581 sunt documente ecumenice de mare însemnătate dogmatică și, simbolică. Aceste documente reprezintă primul schimb sistematic de păreri teologice între ortodocși și luterani, care a fost personal și informativ, dar cu toate acestea a fost foarte important din punct de vedere dogmatic, simbolic și ecumenic.

Corespondența ecumenică dintre anii 1573-1581 a fost purtată între reprezentanți de seamă ai teologiei ortodoxe și luterane. Patriarhul Ieremia II a scris teologilor luterani "individual nu sinodal", dar el a avut colaborarea celor mai reputați teologi ortodocși ca Protonotarul Theodosie Zygomala și Ioan Zygomala și probabil Gabriel Severus, mitropolitul titular al Philadelphiei. Răspunsurile Patriarhului au fost pregătite în mod deosebit⁶⁶. I. Karmiris precizează în legătură cu această corespondență ecumenică. "Din partea ortodocșilor au luat parte, la aceasta, aproape toți teologii căți erau atunci în Constantinopol, dintre care sunt cunoscuți: Ioan și Theodosie Zygomala, medicul teologilor, Leonardos Mindonius din Chios, Damaschin Studitul de Naupactos și Arta, Arsenie din Tîrnova, Mitrofan de Bereea, Ieromonahul Matei, logotetul Ierax și probabil și Gavriil Severos, sub conducerea vestitului patriarh al Constantinopolului Ieremia II, care este autorul principal al Răspunsurilor... și asupra cărora teologii greci amintiți și-au exprimat numai părerea consultativă"⁶⁷.

Prof. Dr. N. Chițescu a precizat că: "autorii acestor Răspunsuri date unor teologi protestanți din Tübingen, care se interesau de învățătura Bisericii Ortodoxe, sunt: Patriarhul Ieremia II al Constantinopolului, căruia i se atribuie nu numai fiindcă și le-a însușit în calitatea lui oficială, ci și fiindcă a colaborat la ele cu secretarul său, protonotarul Patriarhiei, Theodosie Zygomala. Unii dintre teologii protestanți contemporani cu ei le atribuie, însă exclusiv lui Theodosie Zygomala, secretarul său, pe motivul că pe când acesta avea reputația de a fi "bărbat prea înțelept" cum îl numește marele filoelin M. Crusius, dimpotrivă Patriarhul Ieremia II nu ar fi avut pregătirea necesară unei asemenea lucrări. Dar Theodosie Zygomala el însuși mărturisește o oarecare colaborare numai în ceea ce privește Răspunsul la Confesiunea Augustană, iar Gerlach spune categoric că Zygomala a fost însărcinat în fața lui să-l elaboreze"⁶⁸. Ph. Meyer⁶⁹ afirmă că autorii celor trei Răspunsuri sunt teologii patriarhali, Ioan și Theodosie Zygomala, iar Patriarhul Ieremia II și-a exprimat numai părerea asupra Răspunsurilor, pe care apoi le-a aprobat și semnat.

I. Karmiris a arătat că: "e adevărat, cum s-a zis, că compunerea Răspunsurilor a constat din colaborarea teologilor din jurul patriarhului și înainte de toate a celor doi Zygomala, dar aceasta trebuie să fie socotită ca având mai mult un caracter consultativ, în care autorul principal este Ieremia al II-lea, al cărui nume îl poartă ele și pe care ni l-a transmis tradiția bisericească, în mod unanim. Lucrul acesta se poate vedea destul de clar din extrasul adus, de obicei din epistola din 15 noiembrie 1575 a lui Theodosie Zygomala către Crusius: "Ca să cunoști în mod exact, referitor la aceea ce ne-a rugat, că Prea Sfințitul Patriarh studia și medita de atunci, când avea răgaz (căci avea multe lucruri) cartea trimisă de voi ce

cuprinde capitolele despre credință, pe care ziceți că le țineți. Și când a voit m-a chemat pe mine, pe tatăl meu și pe un oarecare înțelept din Chios, ce locuia la noi și pe unii membri ai sinodului, totodată, și consultându-ne asupra celor hotărâte de el s-a compus apoi de către mine un răspuns la fiecare capitol, despre cele ce sunt de acord și cele ce nu sunt de acord, arătându-se în mod clar, cum trebuie" (Crusius, *Turcograecia*, p. 432). Dimpotrivă, acreditarea ideii cu privire la compunerea Răspunsurilor de către cei doi Zygomala, noi o socotim că a fost înlesnită de ei înșiși, pentru reușita scopurilor personale (vezi mai ales W. Goz und E. Conrad, *Diarium Martini Crusii*, 1598-1599, Tübingen, 1932, p. 221), de aceea și C. Diovniontis în cele din urmă declară pe drept că "cei doi Zygomala nu pot fi considerați ca autorii Răspunsurilor către teologii din Tübingen (Teodosios Zygomalas, în "Teologia", 1923, p.152). De altfel însuși Teodosie Zygomala, privitor la Răspunsul al III-lea, scrie către Ștefan Gerlach că: "Prea Sfințitul patriarh Ieremia a compus "Răspunsul" (*Turcograecia*, p.105)"⁷⁰.

Pr. Prof. Dr. I. Ică a precizat în legătură cu cele trei Răspunsuri ale Patriarhului Ieremia II că "de la început trebuie să spunem că cele trei Răspunsuri care s-au trimis teologilor din Tübingen de la Constantinopol nu sunt numai opera patriarhului, dar nici numai a celor doi Zygomala, cum socotesc îndeosebi unii cercetători protestanți, ca unii ce erau mâna dreaptă a patriarhului, Ioan ca dascăl și predicator al mării Bisericii și Theodosie ca protonotar, ci rodul unei largi colaborări, iar patriarhul care le-a semnat având rolul hotărâtor, chiar dacă redactarea propriu zisă s-a făcut de către protonotarul său"⁷¹.

În corespondența ecumenică purtată cu Patriarhul de Constantinopol, teologii luterani din Tübingen au fost reprezentați de un grup ilustru de profesori universitari ca Iakob Andreas, Luca Osiander, Johann Brenz, Iakob Heerbrand și alți teologi, dar mai ales de Martin Crusius, care se pare că a fost inițiatorul corespondenței. Avem dreptul să presupunem că un cerc mai mare de teologi a luat parte la tratative⁷². E. Benz a arătat că la al doilea Răspuns al Patriarhului, răspunsul teologilor de la Tübingen a fost semnat de Eberhard Bidembach, Abt von Bebenhausen, Iakob Andreas, Johan Magir, Iakob Heerbrand, Theodoricus Schnepff, Luca Osiander, Ștefan Gerlach și Martin Crusius. La al treilea Răspuns al Patriarhului, teologii luterani din Tübingen au dat răspuns prin Iakob Heerbrand, Eberhard Bidembach, Johan Magis, Iakob Andreas, Theodoricus Schnepff, Luca Osiander, Johan Brenz, Ștefan Gerlach, Gulielm Holderer, Johan Schoppf și Martin Crusius⁷³.

E. Brenz după ce redă cuprinsul lucrării "Acta et Scripta"⁷⁴ conchide că toate răspunsurile dogmatice ale Patriarhului Ieremia II cât și scrisorile teologilor luterani din Tübingen au ca subiect traducerea greacă a Confesiunii Augustane și punctele de învățătură, precum și formularea teologică a acestei Mărturisiri de credință. Convorbirile teologice dintre ortodocși și luterani se reflectă în forma argumentării și respectiv a contestării tezei că învățătura de credință formulată în Confesiunea Augustană este învățătura adevărată, curată, autentică a Bisericii primare și are pretenția catolicității⁷⁵.

Inițiativa corespondenței a fost luată de protestanți. Ștefan Gerlach, un tânăr teolog luteran de la Tübingen a mers la Constantinopol pentru o ședere prelungită în calitate de capelan al noului ambasador în Turcia, David Undnad von Sonnegk. El a adus două scrisori particulare pentru Patriarh de la Martin Crusius și Iacob Andreas, decan al Universității din Tübingen. Se pare că Crusius la început nu a avut interese bisericești, ci el a fost interesat mai degrabă să obțină știri despre starea Bisericii grecești⁷⁶. Scopul scrisorii lui Crusius adresată Patriarhului a fost de a adresa urări ortodocșilor pentru credința și învățătura lor și de a arăta zelul său față de ortodocși. Crusius impune ca pregătire pentru convorbiri rugăciunea reciprocă spre preamărirea comună a lui Dumnezeu Treime. La sfârșitul scrisorii el recomandă pe Gerlach bunăvoinței Patriarhului. Iacob Andreas scrie Patriarhului la 8 aprilie 1573 și recomandă de asemenea pe Gerlach Patriarhului Ieremia II. În scrisoarea sa el indică botezul comun în Mîntuitorul Hristos și mărturisește credința

evangelică întrun singur Răscumpărător al neamului omenesc și mântuirea numai prin crucea Sa. Andreas scrie că "și noi și voi ne-am botezat într-un singur Răscumpărător al neamului omenesc. Numai prin crucea Lui noi suntem mântuiți"⁷⁷.

Teologii luterani au menționat chiar în primele scrisori către Patriarh unitatea și comuniunea de credință cu ortodocșii⁷⁸.

Patriarhul Ieremia II reținut de datoria serviciului său în 1573, răspunde teologilor Andreas și Crusius în 1574 și mulțumește pentru ambele scrisori de la Tübingen din 1573 și pentru cele două predici ale lui Andreas traduse în greacă și adăugate la scrisori, predica despre Păstorul cel bun (Ioan 10,12) și despre împărăția cerurilor (Luca 10,9). Într-o interpretare proprie a predicilor de la Tübingen, Ieremia pune alături de Păstorul cel bun Iisus, pe "ucenicii și urmașii adevărați ai lui Hristos" ca "păstori buni după har și comuniune". Ieremia se numește mai ales "Patriarhul dreptcredincios (ortodox) și ierarhul care îl urmează pe Hristos". Termenul teologic "după har și comuniune" este o sinteză a platonismului și teologiei ortodoxe și derivă din tradiția lui Grigori Palama. Patriarhul se referă și la teologia lui Ghenadie Scholarul. Denumirea preoților ca "păstori după har" corespunde în cele ce urmează desemnării omului ca "Dumnezeu după har". Urmașilor Păstorului cel Bun aparține păstrarea credincioasă a "cuvântului lui Hristos, Apostolilor, ucenicilor, celor șapte sinoade ecumenice de la 325 la 787 și cele rămase de la Sf. Părinți despre Dumnezeu, toate acelea pe care comunitatea lui Hristos le primește scrise și nescrise. Aici apare tema principală care domină întreaga corespondență între ortodocși și luterani, discuția "numai Sf. Scriptură" sau "Sf. Scriptură și Tradiția scrisă și orală". La a doua predică a lui Andreas, Ieremia II prezintă o diferențiere a conceptului de împărăție a lui Dumnezeu într-un sens cosmic și antropologic în legătură cu învățătura despre har a lui Grigorie Palama și Ghenadie Scholarul. Patriarhul încheie ideile scrisorii cu rugăciunea către "Hristos păstorul însuși" ca teologii luterani să rămână „în Păstorul, Domnul nostru și în comunitatea Sa sfântă"⁷⁹.

La numai câteva luni, la 16 septembrie 1574 I. Andreas și M. Crusius au trimis Patriarhului Ieremia II o nouă scrisoare semnată de amândoi, la care au adăugat un exemplar al Confesiunii Augustane în limba greacă⁸⁰. Această scrisoare este scrisă Patriarhului înainte de primirea scrisorii patriarhale din același an, dar pe temeiul unei comunicări de la Constantinopol despre primirea binevoitoare a primelor scrisori ale lui Andreas și Crusius din 1573, și servește ca scrisoare însoțitoare la traducerea greacă a CA. Mărturisirea de credință luterană CA arată Patriarhului "religia" teologilor pentru ca din apropierea sau deosebirea eventuală să se poată deduce învățătura comună. Aici este totodată o expunere detaliată a corespondenței viitoare constatări: a) apropierea, b) deosebirea învățăturii evanghelice de cea ortodoxă. Corespondența următoare dintre ortodocși și luterani a fost o expunere proprie a ambelor confesii și a pus în discuție rezultatul dorit "că noi credem în Hristos la fel". Cu toată accentuarea reciprocă a unui acord general ortodoxo-luteran⁸¹, teologii luterani I. Andreas și M. Crusius trimit o altă scrisoare Patriarhului la 20 martie 1575 semnată de amândoi, care confirmă primirea scrisorii lui Ieremia II din 1574 și mulțumesc pentru îndemnul deosebite date cu prilejul corespondenței. Reproșul "reformei" (inovăției, transformării) asupra căreia Patriarhul a avertizat pe luterani s-ar fi făcut mai întâi de papă cu referire la critica lui Luther adresată dogmelor papale și tradiției, care sunt în contradicție cu Sf. Scriptură. Teologii luterani Andreas și Crusius arată că țin mult la CA ca mărturisire de credință luterană și speră că aceasta păstrează în părțile principale credința Apostolilor și Profeților, precum și învățătura Sf. Părinți și a celor șapte sinoade ecumenice cu toate că ea conține câteva tradiții deosebite. Ei solicită din nou Patriarhului părerea sa despre CA în speranța unei apropieri între ortodocși și luterani prin legătura credinței și a vieții creștine⁸².

În mai 1576 Patriarhul Ieremia II trimite o scrisoare teologilor luterani I. Andreas și M. Crusius ca scrisoare însoțitoare la primul răspuns al Patriarhului la trinitatea CA în greacă.

Scrisoarea ar fi fost solicitată de profesorii din Tübingen. Ieremia se referă din nou la autoritatea învățaturii Bisericii Ortodoxe și cere teologilor luterani "comuniunea lui Hristos" prin care unirea ambelor Biserici se va realiza spre mărirea lui Hristos⁸³.

Primul Răspuns dogmatic al Patriarhului către teologii luterani a fost semnat la 15 mai 1576 și trimis imediat la Tübingen. Răspunsul a fost în mod sigur o lucrare comună și Theodosie Zygomala a fost unul dintre colaboratorii principali. Partea finală a Răspunsului a fost revizuită complet de Patriarhul însuși⁸⁴. Patriarhul adoptă de la început poziția oferită în scrisoarea de la Tübingen din 16 septembrie 1574. El comentează apropierea și deosebirea ortodoxă în comparație cu articolele de credință luterane. Ieremia numește apoi autoritatea pe care se întemeiază toate expunerile sale menționând cele șapte sinoade ecumenice, care prin hotărârea tuturor Bisericilor au fost recunoscute ca învățatură și interpretare a Scripturii. Patriarhul arată în acest sens una din noțiunile de bază ale Ortodoxiei, anume primirea adevărului universal pe care Biserica Ortodoxă l-a confruntat cu autoritatea doctrinară a Bisericii Catolice. De aceea este valabilă pentru Patriarh apartenența la Biserică și adevăr. Pe aceasta se sprijină convingerea că Biserica Ortodoxă merge în adevăr. În timp ce teologii din Tübingen mărturisesc pe Hristos ca piatră de temelie și adevărul însuși, Răspunsurile Patriarhului numesc pe deasupra în mod expres Biserica stâlp și temelie a adevărului. Atât Răspunsurile Patriarhului cât și scrisorile teologilor din Tübingen au fost exprimate hristologic. Patriarhul recomandă rugăciunea ca harul dumnezeiesc al înțelegerii să ducă la calea păcii⁸⁵. Răspunsul Patriarhului Ieremia II către teologii luterani din Tübingen tratează în partea întâia expunerea proprie a protestanților din Articolul I până la Articolul XXI ale CA cu afirmații ale acordului sau devierii de la învățătura ortodoxă și în partea a doua expunerea abuzurilor Bisericii romano-catolice așa cum au fost schimbate în Art. XXII-XXVIII ale CA. Prima parte a Răspunsului cuprinde 21 de capitole și tratează din punct de vedere ortodox următoarele probleme: 1) Despre Dumnezeu Unul întreit. 2) Despre articolele de credință. 3) Despre păcatul strămoșesc. 4) Despre credința justificatoare. 5) Despre slujba cuvântului. 6) Despre faptele bune. 7) Despre Biserică. 8) Că în Biserică sunt admiși și buni și răi. 9) Despre Botez. 10) Despre Cina Domnului. 11) Despre mărturisire. 12) Despre pocăință. 13) Despre uzul Sfințelor Taine. 14) Despre hirotonie și rânduiala bisericească. 15) Despre legile și instituțiile bi-sericești. 16) Despre lucrurile civile. 17) Despre judecata ultimă. 18) Despre liberul arbitru. 19) Despre cauza păcatului. 20) Despre faptele bune. 21) Despre cultul sfinților⁸⁶.

Primul Răspuns dogmatic al Patriarhului Ieremia II adresat teologilor din Tübingen nu a fost o compunere originală și nu pretinde vreo originalitate. Dimpotrivă orice nouate a fost evitată. Acest Răspuns a fost o compilare elaborată din izvoare tradiționale. Deși Răspunsul a urmat împărțirea tematică a Confesiunii Augustane acesta nu a fost o analiză a Augustanei însăși și nici o expunere paralelă a învățaturii ortodoxe. Teologii au sugerat părerea că valoarea principală a documentului patriarhal constă în neoriginalitatea sa. Răspunsul Patriarhului a fost o expunere doctrinară ortodoxă în care nici o influență a tradiției apusene nu poate fi descoperită nici chiar în terminologie. În acest sens Răspunsul a fost un epilog al teologiei bizantine⁸⁷.

Izvoarele primului Răspuns al Patriarhului au fost verificate de teologii moderni dar mai ales de Ph. Meyer ale cărui observații au fost acceptate⁸⁸.

Autoritățile doctrinare pe care Patriarhul Ieremia II s-a întemeiat la elaborarea Răspunsului au fost: Nicolae Cabasila, Simeon al Tesalonicului, iar dintre Părinții Bisericii, în mod special, Sf. Vasile cel Mare și Sf. Ioan Gură de Aur. Aceleași autorități de credință au constituit izvoare pentru Răspunsurile următoare date de Patriarh teologilor luterani. Patriarhul a accentuat în mod deosebit păstrarea Sfintei Tradiții. Aceasta a constituit probabil dificultatea cea mai mare pentru teologii luterani, care accentuau "sola Scriptura". Dacă se ține seama de toate acestea, Patriarhul a fost foarte conciliator și

măsurat în comentariile sau criticile sale. În Răspunsul dat, Ieremia și-a exprimat speranța că "ambele Biserici" se vor uni. Această unitate va fi stabilită numai pe baza unei înțelegeri doctrinare complete, adică a unei acceptări integrale a Sfintei Tradiții⁸⁹.

Punctele principale de învățătură ale Primului Răspuns dogmatic al Patriarhului Ieremia II, precum și punctele doctrinare pe care Patriarhul nu le-a accentuat în învățătura luterană, pot fi expuse în felul următor, oprindu-se numai la acelea care au legătură directă cu lucrarea noastră.

Patriarhul s-a arătat de acord cu învățătura despre Dumnezeu expusă de luterani, dar a accentuat purcederea Sfântului Duh numai de la Tatăl și implicit a respins Filioque cu referire la cele șapte sinoade ecumenice. Simbolul niceo-constantinopolitan este indicat și recunoscut ca text al adevăratei credințe. Capitolul "*Despre Fiul lui Dumnezeu*" conține o expunere dublă a întregii Mărturisiri de credință în 12 părți. Acest capitol constituie o evaluare importantă a Mărturisirii de credință din punct de vedere antropologic, etic și soteriologic și se încheie cu învățătura ortodoxă despre îndumnezeire⁹⁰. În Cap. 4, "*Despre justificare*" se arată că "iertarea păcatelor se dă numai prin credință" după luterani. Patriarhul învață că "Biserica creștină universală cere însă credința vie, care se arată prin faptele bune. Credința fără fapte este moartă, după cum spune Apostolul Pavel. De asemenea, Sfântul Vasile cel Mare spune: "harul nu se dă de sus celui care nu lucrează, ci amândouă trebuie să se susțină reciproc; efortul omului și harul de sus prin credință spre împlinirea virtuții"⁹¹. În Capitolul 7, "*Despre Biserică*", învățătura Mărturisirii de credință luterane despre Biserică, văzută ca o comuniune a celor care cred în proclamarea adevărată a Cuvântului și administrarea corectă a sacramentelor este pusă în paralel cu definiția ortodoxă a Bisericii una, sfântă, sobornicească și apostolică. Patriarhul precizează: "Articolul 7 spune că, de asemenea, și voi aveți o Biserică sfântă universală; și că voi îndepliniți Tainele Bisericii și lucrările sfinte. La aceasta noi spunem: una este Sfânta Biserică Sobornicească și Apostolică a creștinilor, care săvârșește în chip drept și așa cum au transmis dumnezeieștii Părinți, toate cele legiferate, definite și întărite de ei, prin Sfântul Duh, în canoane"⁹².

În Capitolul despre Taine, Patriarhul prezintă învățătura ortodoxă arătând că sunt șapte Taine și insistă asupra fiecăreia. Fără a intra într-o critică detaliată, el face o expunere clară a învățăturii ortodoxe. O "prefacere" a elementelor în Trupul și Sângele adevărat al lui Hristos este efectuată prin sfințire. El nu folosește termenul "transubstanției" care a fost adoptat de anumiți teologi ortodocși mai târziu. Euharistia nu este numai taină ci și jertfă. El accentuează importanța Tainei Pocăinței atât din punct de vedere sacramental cât și din punct de vedere moral. El dezaprobă orice abuz care s-a introdus în practica penitențială dar insistă asupra practicilor penitențiale ca un remediu pentru păcătoși. Patriarhul ar fi fost mulțumit cu declarația Augustanei despre Preoție, adică nimeni nu ar putea să administreze Tainele și să predice cuvântul lui Dumnezeu în mod public, dacă nu este chemat și hirotonit pentru această funcție în mod adevărat. A fost o declarație vagă și ambiguă și ar fi interpretată diferit. Evident, interpretarea ortodoxă nu a fost aceeași cu cea luterană. Foarte puțin este spus despre Biserică. Dar Patriarhul insistă îndelung asupra unor puncte practice controversate ca invocarea sfinților și voturile monahale⁹³.

În Capitolul 14, "*Despre hirotonie și rânduiala bisericăescă*", accentuarea că predicarea Evangheliei și administrarea sacramentelor aparține numai preotului hirotonit spre această slujbă, este confirmată și completată de Patriarh printr-o expunere a succesiunii "sobornicești" și "bisericești" a hirotoniei episcopilor și preoților, întemeindu-se pe hotărârile sinoadelor și pe Sfintei Tradiție⁹⁴.

Primul Răspuns dogmatic al Patriarhului Ieremia II a fost în mod evident un document irenic. De fapt se consideră că punctele deosebitoare cele mai importante au fost tratate puțin: învățătura despre Biserică, mântuire și chiar învățătura despre îndreptare. Totuși, Patriarhul a fost de altă părere. Scopul lui a fost de a nu critica și de a expune o învățătură

solidă. El închide mesajul său către luterani cu o propunere concretă: dacă ei pot în mod sincer să adere la învățătura tradițională a Bisericii, el vrea să-i primească bucuros în comuniune și așa cele "două Biserici vor fi una". El nu a făcut în realitate nici o concesie⁹⁵. G. Florovsky precizează în acest context că nu ne putem aștepta la vreo evaluare comprehensivă a doctrinei luterane din partea lui Ieremia II. Patriarhul Ieremia II a fost interesat numai de problema dacă protestanții erau pregătiți să îmbrățișeze învățătura adevărată, pe care Biserica Ortodoxă a păstrat-o în decursul timpurilor. Pe de altă parte, luteranii au fost interesați să afle părerea Răsăritului ortodox privind doctrina stabilită în Confessio Augustana⁹⁶.

Teologul Walther Engels arată că dacă se compară acest prim Răspuns al Patriarhului în 88 de pagini în lucrarea "Acta et Scripta" (p. 54-143), care este un răspuns oficial, cu prima scrisoare a Patriarhului către teologii luterani din Tübingen, se poate constata că tonul adoptat de Patriarh nu mai este rezervat ca în prima scrisoare ci este un ton părintesc și mai deschis⁹⁷.

Această poziție conciliantă a Patriarhului, care reprezintă o întoarcere de la punctul de vedere inițial, poate fi explicată diferit. În primul rând, Patriarhul depășește încrederea sa inițială. În al doilea rând, el înțelege că nu trebuie să pună pe același plan pe teologii din Tübingen cu Biserica romano-catolică din Apus. În al treilea rând, Patriarhul a exprimat în acest Răspuns la Confesiunea Augustană, Mărturisirea de credință a Bisericii sale proprii pentru ca protestanții germani, la citirea mărturiilor din Sfinții Părinți, pe care el i-a citat pentru că sunt în credința Bisericii Ortodoxe, să regăsească în sfârșit cuvântul lui Dumnezeu și să se supună capului acestei Biserici⁹⁸.

Problema principală a acestui Răspuns al lui Ieremia II este deci dublă. Patriarhul a reproșat teologilor de la Tübingen "înnoirea" și a trebuit să dovedească pentru ce a făcut aceasta⁹⁹. Din această convingere interioară s-a produs a doua problemă principală. Patriarhul a ținut oficial la o expunere a teologilor din Tübingen sub ascultarea sa sau a pretins aceasta cel puțin¹⁰⁰.

Primul Răspuns dogmatic al Patriarhului Ieremia II ca un comentariu la Confessio Augustana a constituit o dezamăgire pentru teologii luterani, care s-au străduit să ofere anumite explicații, printr-un nou mesaj către Patriarh semnat de teologii Martin Crusius și Luca Osiander. Teologii luterani Luca Osiander în locul lui Iacob Andreas și Martin Crusius răspund Patriarhului Ieremia II la 18 iunie 1577 la primul Răspuns al Patriarhului din 15 mai 1576. Profesorul de teologie și predicatorul Luca Osiander în locul lui Iacob Andreas plecat în Saxonia și Martin Crusius, au confirmat primirea scrisorii și a primului Răspuns al Patriarhului din 15 mai 1576 exact la un an după trimiterea lor. Această scrisoare de răspuns a lui Osiander și Crusius se fundamentează pe siguranța de la care Biserica adevărată nu s-a abătut și în care ea prin Scriptura canonică a Vechiului și Noului Testament a văzut voința revelată a lui Dumnezeu. În încheiere, teologii luterani se roagă pentru primirea binevoitoare a scrisorii lor. Pentru învățătura despre Sfânta Scriptură, teologii din Tübingen se sprijină pe Sf. Vasile cel Mare¹⁰¹.

Răspunsul teologilor din Tübingen semnat de L. Osiander, I. Andreas și M. Crusius este adresat Patriarhului Ieremia II la 18 iunie 1577 ca răspuns la primul Răspuns al Patriarhului din 15 mai 1576¹⁰².

Teologii luterani arată, în paralelă cu indicația Patriarhului referitoare la autoritatea învățării ortodoxe, că Sfânta Scriptură este numită izvor al expunerii evanghelice. De aici reiese că răspunsul teologilor din Tübingen nu este "nou" ci credința lor a fost formulată din învățătura Scripturii dată de Dumnezeu prin lucrarea Sfântului Duh¹⁰³.

Răspunsul celor trei teologi luterani din Tübingen, expune câteva puncte de învățătură asemănătoare sau convergente cu Răspunsul Patriarhului și descrie punctele de învățătură deosebitoare¹⁰⁴.

Teologii luterani au conceput acest răspuns către Patriarh mai mult ca o apologie fiind

ofensați de sugestiile Patriarhului că ei au urmat inovațiile umane. Ei au fost siguri că se află pe un fundament adevărat de învățătură și anume Cuvântul lui Dumnezeu. Aici se poate constata de fapt un dezacord între cele două principii doctrinare; principiul Tradiției de partea ortodoxă și principiul Scripturii de partea protestantă. Luteranii au fost deplin conștienți de această ultimă deosebire de principii. Totuși ei au avut impresia că măsura înțelegerii cu ortodocșii a fost chiar părăsită. Punctele de vedere deosebitoare au fost următoarele: autoritatea în materie de doctrină și Filioque mai întâi; apoi, întreaga învățătură despre liberul arbitru și justificarea prin credință; numai două sacramente; Euharistia nu a fost considerată jertfă. În final, invocarea sfinților și monahismul au fost inacceptabile¹⁰⁵.

W. Engels precizează că Augustana nu s-a confirmat ca bază a convorbirilor cu ortodocșii, de aceea Stefan Gerlach a găsit un alt mijloc de a apropia pe ortodocși de credința luterană. Un cunoscut al lui Gerlach, teologul Polykarp Leiser a trimis lui Gerlach la Constantinopol compendiul teologic al lui Iacob Heerbrand din Tübingen. Gerlach a citit la Constantinopol această carte și a considerat-o folositoare pentru o apărare și justificare a credinței luterane față de teologii ortodocși¹⁰⁶.

La 26 octombrie 1577 M. Crusius a terminat traducerea greacă a Compendiului teologic al lui I. Heerbrand. În scrisoarea care a însoțit manuscrisul trimis Patriarhului Ieremia II, Crusius explică scopul traducerii acestei lucrări dogmatice și roagă pe Patriarh să primească Compendiul teologic în mod binevoitor¹⁰⁷.

La 31 decembrie 1577 și în ziua următoare 1 ianuarie 1578 Joachim von Sintzendorff, urmașul lui David Ungnad von Sonnegk la Constantinopol a luat cu el pe teologul luteran Salomon Schweigger, care a înlocuit câteva luni pe Gerlach. Activitatea lui Schweigger în cadrul Bisericii Ortodoxe este de o însemnătate extraordinară deoarece după terminarea misiunii sale a scris o lucrare despre legăturile ortodoxo-protestante din sec. XVI¹⁰⁸.

Prima luare de poziție oficială a Patriarhului față de CA a constituit-o în mod clar imposibilitatea unei uniri practice pentru teologii de la Tübingen. Cu toate acestea tratativele dintre ortodocși și luterani au continuat câțiva ani pe baze teologice dar nu bisericești. Problema care s-a pus în cadrul acestor tratative a fost aceea a moștenirii învățăturii adevărate¹⁰⁹.

Al doilea Răspuns dogmatic al Patriarhului către teologii luterani din Tübingen la scrisoarea acestora de apărare și ca urmare a trimiterii Compendiului teologic al lui Iacob Heerbrand datează din 7 mai 1579¹¹⁰. Când Ieremia s-a reîntors la reședința sa în 26 mai 1578 el a dispus ca o comisie de experți să lucreze la redactarea răspunsului. Din această comisie au făcut parte, mitropolitul Mitrofan al Beroei, mitropolitul Methodius al Melonikei, ieromonahul Mattheus, care a fost profesorul Patriarhului și în sfârșit protonotarul Theodosie Zygomala. Au trecut doi ani până ce la 7 mai 1579 Răspunsul Patriarhului a fost trimis la Tübingen, timp în care Gerlach se afla demult în Germania¹¹¹.

W. Engels analizează scopul Răspunsului al doilea al Patriarhului și a arată că dacă el în primul Răspuns a avut speranța unei apropieri a celor două Biserici și a nădăjduit într-o eventuală supunere a protestanților față de autoritatea Bisericii Ortodoxe, el nu mai prezintă interesul unei posibile uniri. Cuprinsul Răspunsului este puțin mai mare decât jumătatea primului Răspuns deoarece lipsa de material doveditor este mai puțin însemnată. Răspunsul Patriarhului respinge astfel apărarea lui "Filioque" și cuprinde apoi punctele de învățătură deosebitoare dintre Răsărit și Apusul protestant¹¹². Al doilea Răspuns dogmatic al Patriarhului cuprinde 6 capitole și tratează următoarele puncte de învățătură: Cap. I *Despre purcederea Sf. Duh*; Cap. II *Despre liberul arbitru*; Cap. III *Despre credința justificatoare*; Cap. IV *Despre Taine*; Cap. V *Despre invocarea sfinților*; Cap. VI *Despre viața monahală*¹¹³.

Ph. Meyer a analizat izvoarele doctrinare ale Răspunsurilor Patriarhului Ieremia II și a indicat pe Sfinții Părinți citați de Patriarh la compunerea răspunsurilor dogmatice. Meyer arată că la Răspunsul al doilea al Patriarhului "expunerea a fost mai independentă.

Ortodocșii au fost constrânși să se apere față de replicile luteranilor. Se găsesc totuși de asemenea o serie de dezbateri, care constau din citate aranjate împreună cu părți mai *noi străine*"

Ph. Meyer menționează izvoarele pe care Patriarhul Ieremia II le-a folosit la elaborarea Răspunsului al doilea către teologii luterani din Tübingen¹¹⁴. Alături de cei mai mulți Părinți citați deja în primul Răspuns teologic sunt indicați în al doilea Răspuns, Sf. Vasile cel Mare, Simeon Metrafrastul și Sf. Simeon al Tesalonicului¹¹⁵.

Poziția Patriarhului Ieremia exprimată în al doilea Răspuns nu lasă nici o îndoială la Tübingen în ceea ce privește Biserica Ortodoxă. Înainte ca Patriarhul să adopte o poziție față de teologii de la Tübingen și totodată înainte de trimiterea unui document de justificare față de Patriarh, M. Crusius primește o scrisoare de la Theodosie Zygomala în care s-ar fi comunicat teologilor luterani că "Ieremia a fost depus deoarece a pierdut încrederea și protecția lui Mihail Cantacuzino.... și în locul său a fost pus Mitrofan". Această depunere a lui Ieremia II nu a împiedicat pe teologii din Tübingen să trimită Patriarhului răspunsul lor¹¹⁶.

Al doilea răspuns al teologilor din Tübingen către Ieremia II a fost trimis la Constantinopol la 24 iunie 1580 și a fost semnat de Biedenbach, Andreas, Mager, Heerbrand, Schnepf, Osiander, Gerlach și Crusius, ca o mărturie a însemnătății oficiale a legăturilor ortodoxo-luterane cu toată eșuarea acestora¹¹⁷. J. Schall a sesizat tendința răspunsului al doilea al teologilor din Tübingen când a spus: "Expunerea sa prezintă o justificare și apărare a credinței proprii"¹¹⁸. Acest răspuns tratează în aceeași ordine ca și până acum numai articolele asupra cărora nu există vreo convergență pentru ca să se încheie cu dobândirea ajutorului lui Dumnezeu¹¹⁹. Patriarhul Ieremia răspunde apoi la o scrisoare a teologilor din Tübingen din iunie 1580 în mai 1581. El explică dificultatea sa personală. Teologii din Tübingen au arătat, prin trimiterea scrisorilor teologilor Bisericii luterane germane, prietenia lor în modul cel mai frumos¹²⁰. Patriarhul comunică "apologia" sa, adică al treilea Răspuns către teologii luterani¹²¹.

Al treilea Răspuns teologic al Patriarhului Ieremia către teologii luterani din Tübingen datează din 6 iunie 1581 conform izvoarelor¹²². Răspunsul are 4 capitole și tratează următoarele puncte de învățătură: Cap. I *Despre purcederea Sfântului Duh*; Cap. II *Despre liberul arbitru*; Cap. III *Despre Taine*; Cap. IV *Despre cinstirea sfinților*¹²³. Patriarhul Ieremia reproșează teologilor luterani ezitarea lor în atitudinea față de învățăturilor Bisericii și le arată că ei nu trebuie "să-i scrie mai mult despre dogme; dar dacă ei vor să-i scrie, atunci să-i scrie din prietenie"¹²⁴. Izvoarele doctrinare folosite de Patriarh la elaborarea celui de-al treilea Răspuns au fost examinate în mod deosebit de Ph. Meyer.

Pr. Conf. Dr. Ștefan Sandu

NOTE

1. I. Karmiris, *Luther und Melancthon über die Orthodoxe Kirche*, în "Kyrios", VI, Berlin, 1966, p. 77.
2. Ernst Benz, *Die Ostkirche im Lichte der protestantischen Geschichtsschreibung von der Reformation bis zur Gegenwart*, München, 1952, p. 9-20; Idem, *Luther et l'Eglise Orthodoxe*, în "Irenikon", 1955, p. 406-416; Idem, *Melancthon et l'Eglise Orthodoxe*, în "Irenikon", 1956, p. 165-176.
3. I. Karmiris, op. cit., p. 77-104 și 150-173. Pentru primele contacte ecumenice între teologii ortodocși și luterani a se vedea de asemenea: Wilhelm Gass, *Symbolik der griechischen Kirche*, Berlin, 1872, p. 41-50; Curt R. A. Georgi, *Das erste Gespräch zwischen Protestantismus und Orthodoxie*, în "Eine Heilige Kirche", 21(1939); W. Engels, *Die Wiederentdeckung und erste Beschreibung der ostlich-orthodoxen Kirche in Deutschland durch David Chytraeus*, în "Kyrios", 4(1939-1940), Berlin, 1940; Walter Engels, *Tübingen und Byzanz. Die erste offizielle Auseinandersetzung zwischen Protestantismus und Ostkirche im 16. Jahrhundert*, în "Kyrios", (1940-1941), p. 240-287; G. E. Zachariades, *Tübingen und Konstantinopel. Martin Crusius und seine Verhandlungen mit der Griechisch-Orthodoxen Kirche*, Gottingen, 1941; Ernst Benz, *Wittenberg und Byzanz. Zur Begegnung und Auseinandersetzung der Reformation und der ostlichen Ortodoxen Kirche*, Marburg, 1949; George Florovsky, *An Early Ecumenical Correspondence. Patriarch Jeremiah II and the Lutheran Divines*, în "World

Lutheranism of Today. A Tribute to Anders Nygren", Lund, 1950, p. 89-111; Ernst Benz, *Die Ostkirche im Dichte der protestantischen Geschichtsschreibung von der Reformation bis zur Gegenwart*, München, 1952, p. 9-38; Idem, *La Confession d'Augsbourg et Byzance au XVI-e siècle*, în "Irenikon", 29(1956), p. 390-405; Berthold F. Korte, *Early Lutheran Relations with and Eastern Orthodox*, în "Lutheran Quarterly", 9(1959), p. 53-59; Frank Gavin, *Some Aspects of Contemporary Greek Orthodox Thought*, New York, 1962, p. 209-217; E. Smits, *The Lutheran Theologians of the 17th Century and the Fathers of the Ancient Church*, The Symposium on Seventeenth Century Lutheranism, I(1962); George Florovsky, *Die orthodoxen Kirchen und die ökumenischen Bewegung bis zum Jahre 1910*, în R. Rouse und Stephen Ch. Neill, *Geschichte der ökumenischen Bewegung, 1517-1948*, Erster Teil, Göttingen, 1963, p. 96 231-298; Johannes Karmiris, *Luther und Melancthon über die Orthodoxe Kirche*, în "Kyrios", VI(1966), Heft 1, Berlin, 1966, p. 77-104 și 150-173; Charles de Clercq, *La Turcograecia de Martin Crusius et les patriarches de Constantinople de 1453 à 1583*, în "Orientalia Christiana Periodica", 33(1967), p. 210-220; Phillip Meyer, *Die Theologische Literatur der griechischen Kirche im 16. Jahrhundert*. Mit einer allgemeinen Einleitung. Neudruck der Ausgabe 1899, Aalen, 1972; George Florovsky, *The Greek Version of the Augsburg Confession*, în "Christianity and Culture", Belmont, 1974, p. 157-160; Dorothea Wendebourg, *Reformation und Orthodoxie. Der ökumenische Briefwechsel zwischen der Leitung der Württembergischen Kirche und Patriarch Jeremias II von Konstantinopel in den Jahren 1573-1581*, Göttingen, 1986.

4. I. Karmiris, op. cit., p. 78.

5. J. M. Heineccius, op. cit., I, p. 186.

6. I. Karmiris, op. cit., p. 78.

7. *Ibidem*, p. 78-79.

8. *Ibidem*, p. 79.

9. *Ibidem*, p. 80.

10. G. Florovsky, *The Orthodox Church and the Ecumenical Movement Prior to 1910*, Belmont, 1974, p. 170.

11. I. Karmiris, op. cit., p. 81.

12. George Florovsky, *An Early Ecumenical Correspondence. Patriarch Jeremiah II and the Lutheran Divines*, în "World Lutheranism of Today", Lund, 1950, p. 101.

13. Ernst Benz, *Die Ostkirche im Lichte der protestantischen Geschichtsschreibung von der Reformation bis zur Gegenwart*, München, 1952, p. 16.

14. I. Karmiris, op. cit., p. 82; Ernst Benz, op. cit., p. 10. Pentru disputa de la Leipzig (1519) dintre Luther și teologul romano-catolic Johannes Eck, care afirma primatul absolut al episcopului de Roma asupra Bisericii universale ca fiind de drept divin și la care Luther argumentează că Biserica Ortodoxă respinge primatul papal și deci doctrina despre primat nu este o doctrină comună întregii Biserici, a se vedea: E. Benz, *Luther et l'Eglise Orthodoxe*, în "Irenikon", 1955, p. 409-414; Idem, *Die Ostriche*, München, 1952, p. 10; Otto Seitz, *Der authentische Text der Leipzig Disputation*, Berlin, 1903, p. 60-83; I. Karmiris, op. cit., 82-92.

15. *Wort und Mystrium. Der Briefwechsel über Glauben und Kirche 1573 bis 1581 zwischen den Tübinger Theologen und dem Patriarchen von Konstantinopel*, Witten, 1958, p. 11.

16. I. Karmiris, op. cit., p. 89.

17. Wilhelm Gass, op. cit., p. 41.

18. Ernst Benz, op. cit., p. 418.

19. Idem, *Melancthon et l'Eglise Orthodoxe*, în "Irenikon", 1956, p. 165.

20. *Ibidem*, p. 168; Vezi și: B. F. Korte, *Early Lutheran Relations with the Eastern Orthodox*, în "Lutheran Quarterly", 9(1957), p. 55-56.

21. *Wort und Mystrium*, p. 238-239; E. Benz, op. cit., p. 168-169; Idem, *Die Ostkirche*, p. 18- 19; I. Karmiris, op. cit., p. 162-166.

22. G. Florovsky, op. cit., p. 103.

23. E. Benz, *Die Ostkirche*, p. 20; Idem, *Melancthon*, p. 169-170.

24. *Ibidem*, p. 170.

25. *Ibidem*, p. 175.

26. G. Florovsky, op. cit., p. 103.

27. E. Benz, *Melancthon et l'Eglise Orthodoxe*, p. 175.

28. E. Benz, op. cit., p. 175-176.

29. A se vedea studiile: E. Benz, *Die griechische Uebersetzung der Confessio Augustana aus dem Jahre 1559*, în "Kyrios" 1940/41, p. 25-65; Idem, *La Confession d'Augsbourg et Byzance au XVI-e siècle*, în "Irenikon", XXIX (1956), p. 390-405; G. Florovsky, *The Greek Version of the Augsburg Confession* în "Christianity and Culture", Belmont, 1974, p. 157-160.

30. I. Karmiris, op. cit., p. 169. Traducerea greacă poartă titlul: "Confessio fidei a exhibitissima imperatori Carolo V. Caesari Augusto in Comitibus Augustae anno MDXXX, graece reddita a Paulo Dolscio Plavensi, Basiliae, 1559". În traducerea greacă, Confesiunea Augustană a fost tipărită în 1559 la Basel de Johannes Oporinus și retipărită în "Acta et Scripta Theologorum Wirtembergensium et Patriarchae Constantinopolitani D. Hieremiae quae utriusque ab anno MDLXXVI usque ad annum MDLXXXI de Augustana Confessione inter se miserunt, Wittenbergae, 1584" (I. Karmiris, op. cit., p. 169; E. Benz, *Die griechische Übersetzung der Confessio Augustana aus dem Jahre 1559*, în "Kyrios" 1940/41, p. 26; G. Florovsky, op. cit., p. 157.

31. E. Benz, op. cit., p. 26; Idem, *La Confession d'Augsbourg*, p. 390.

32. E. Benz, *Die griechische Übersetzung der Confessio Augustana aus dem Jahre 1559*, în "Kyrios" 1940/41, p. 26.

33. I. Karmiris, op. cit., p. 169.

34. I. Karmiris, op. cit., p. 169.

35. M. Crusius, op. cit., p. 488. E. Benz a localizat exemplarele ediției din 1559 în Tübingen, Stuttgart și Wittenberg (G. Florovsky, op. cit., p. 241). Florovsky a avut la dispoziție pentru studiul său exemplarul librăriei Universității din Leipzig, care diferă totuși de exemplarele cunoscute de E. Benz (G. Florovsky, op. cit., p. 241).

36. G. Florovsky, op. cit., p. 157; E. Benz, *Wittenberg und Byzanz. Zur Auseinandersetzung der Reformation mit dem Griechentum und der ostlich-orthodoxen Kirche. 4. Die griechische Übersetzung der Confessio Augustana aus dem Jahre 1559*, în "Kyrios" 1940-1941, p. 25-65. Această lucrare a fost retipărită în "Wittenberg und Byzanz", Marburg, 1949, p. 94-128.

37. G. Florovsky, op. cit., p. 157.

38. E. Benz, *La Confession d'Augsbourg et Byzance au XVI-e siècle*, în "Irenikon", XXIX (1956), p. 391. G. Florovsky menționează că autorul traducerii grecești a CA este incert. Paul Dolscius a fost un element competent și un umanist convins în prefața sa la traducere, Dolscius a accentuat însemnătatea limbilor biblice pentru o înțelegere a credinței creștine. Prefața a fost dedicată unui laic, Dr. Melchior Kling, jurist saxon. Dolscius a insistat asupra exactității stricte a traducerii grecești a CA. Totuși traducerea greacă deviază în mare măsură de la originalul CA. (G. Florovsky, op. cit., p. 157-158).

39. G. Florovsky, op. cit., p. 158.

40. M. Crusius, *Turcograecia*, Tübingen, 1584, p. 264. În acest loc, Crusius numește numai pe Dolscius ca editor (Cnzsius, op. cit., p. 488).

41. G. Florovsky, op. cit., p. 158.

42. G. Florovsky, *An Early Ecumenical Correspondence*, p. 103.

43. Idem, *The Greek version of AC*, p. 138.

44. Idem, *An Early Ecumenical Correspondence*, p. 104.

45. Idem, *The Greek version of AC*, p. 158.

46. G. Florovsky, *The Greek Version*, p. 158-159; Idem, *An Early Ecumenical Correspondence*, p. 104.

47. E. Benz, op. cit., p. 392.

48. *Ibidem*, p. 393.

49. *Ibidem*, p. 402.

50. *Ibidem*, p. 404.

51. *Ibidem*, p. 404-405.

52. G. Florovsky, *The Greek Version of the Augsburg Confession*, p. 159.

53. *Ibidem*.

54. *Ibidem*, p. 159-160.

55. *Ibidem*, p. 160.

56. G. Florovsky, *An Early Ecumenical Correspondence*, p. 105.

57. I. Karmiris, op. cit., p. 171-172.

58. I. Karmiris, op. cit., p. 172.

59. *Wort und Mysterium*, p. 238.

60. I. Karmiris, op. cit., p. 172.

61. *Ibidem*.

62. *Wort und Mysterium*, p. 29; M. Crusius, *Turcograecia*, Tübingen, 1584, p. 410, 484.

63. I. Karmiris, op. cit., p. 172; M. Crusius, op. cit., p. 410.

64. I. Karmiris, op. cit., p. 172-173.

65. Pentru răspunsurile Patriarhului Ieremia II către teologii luterani, se pot vedea următoarele izvoare: *Acta et Scripta Theologorum Wirtembergensium et Patriarchae Constantinopolitani D. Hieremiae: quae utriusque ab Anno MDLXXVI usque ad Annum MDLXXXI de Augustana Confessione inter se miserunt: Graece & Latine ab ijs-*

dem *Theologis edita*, Wittenberg, 1584; *Dokumente der orthodoxen Kirche zur ökumenischen Frage*. Bd. 2. *Wort und Mysterium. Der Briefwechsel über Glauben und Kirche 1573 bis 1581 zwischen den Tübinger Theologen und dem Patriarchen von Konstantinopel*, Witten, 1958; I. Karmiris, *Dogmatica et Symbolica Monumenta Orthodoxae Catholicae Ecclesiae*, I. Atena, 1960, p. 437-503; Graz, 1968, p. 515-569; George Mastrantonis, *Augsburg und Constantinopole. The Correspondence between the Tübingen Theologians and Patriarch Jeremiah II of Constantinople on the Augsburg Confession*, Brookline, Massachusetts, 1982. Corespondența dintre Patriarhul Ieremia II și teologii luterani, precum și Răspunsurile acestuia și Replicile teologilor din Tübingen, au constituit obiectul unor lucrări de specialitate, dintre care se enumeră aici următoarele: I. Mesoloras, *Răspunsurile lui Ieremia II către teologii protestanți* (în greacă), Atena, 1881; Constantin Dyovuniotis, *Theodosios Zygomalas*, în "Teologia", I (1923); Walter Engels, *Tübingen und Byzanz. Die erste offizielle Auseinandersetzung zwischen Protestantismus und Ostkirche im 16 Jahrhundert*, în "Kyrios" (1940-1941), Berlin, 1941, p. 240-287; I. Karmiris, *Răspunsurile Patriarhului Ieremia al II-lea al Constantinopolului către teologii luterani din Wittenberg*, (în greacă), Atena, 1953; Prof. N. Chițescu, *Teologia Dogmatică și Simbolică*, Vol. I, București, 1958, p. 226-231; Prof. Ioan Ică, *Importanța dogmatică a Răspunsurilor Patriarhului Ieremia al II-lea, în "Ortodoxia"*, XII (1961), nr. 3, p. 368-392; Idem, *Mărturisirea de credință a lui Mitrofan Kritopulos. Însemnătatea ei istorică, dogmatică și ecumenică*, în "Mitropolia Ardealului" XVIII (1973), nr. 3-4;

66. G. Florovsky, *An Early Ecumenical Correspondence*, p. 98.

67. I. Karmiris, *Orthodoxie și Protestantism* (în greacă), I, Atena, 1937, p. 80-81 la Pr. Prof. I. Ică, op. cit., p. 369.

68. Prof. Dr. N. Chițescu, op. cit., p. 226-227; I. Mesoloras, op. cit., p. 83.

69. Ph. Meyer, op. cit., p. 88.

70. I. Karmiris, op. cit., p. 82-83 la Pr. Prof. I. Ică, op. cit., p. 370.

71. Pr. Prof. I. Ică, *Mărturisirea de credință a lui M. Kritopulos*, p. 303.

72. G. Florovsky, op. cit., p. 98. Florovsky arată aici că rezultatul imediat al acestui contact epistolar a fost totuși definitiv negativ. Înțelegerea nu a fost atinsă. A fost o deziluzie evidentă și o dezamăgire de ambele părți. Romano-catolicii au urmărit cu deosebit interes și neliniște aceste tratative nefolositoare ale reprezentanților ecumenici cu luteranii. Un exemplar al Primului Răspuns patriarhal din neatenție sau indiscreție a ajuns la un preot polonez Stanislaus Socolovius și el l-a publicat cu comentariul său sub titlul ofensiv: "Censura Orientalis Ecclesiae, de praecipuis nostri saeculi haereticorum dogmatibus etc", Dillingae, 1582. Cartea a avut o circulație mare încă ediția a fost retipărită la Köln și Paris (1584) și s-a făcut o traducere germană (Ingolstadt, 1583). Papa însuși (Grigorie XIII) printr-un mesaj special a felicitat pe Patriarh pentru replica sa nobilă față de schismatici. Patriarhul ar fi liniștit pe sfântul părinte că el nu a fost pregătit să facă vreo concesie în materie de credință. Această publicitate neașteptată și nebinevenită a constrâns pe luterani să apere cauza lor și să publice toate documentele, răspunsurile grecilor în întregime și propriile lor scrisori (Idem, p. 99). Cartea a apărut la Wittenberg în 1584 în două limbi: greacă și latină, cu o prefață explicativă și de apărare de Crusius; "Acta et Scripta theologorum Wirtembergensium et Patnarchae Constantinopolitani D. Hieremiae, quae utrique ab anno NDLXXVI usque ad annum MDLXXXI de Augustana Confesione inter se miserunt". Ea a fost imediat comentată de catolici (de același Socolovius și de alții). În ciuda tuturor acestor dificultăți neprevăzute a fost un câștig evident, s-a făcut un pas important, liniștea a fost întreruptă (Idem, p. 99). E. Benz explică în felul următor publicarea în întregime a actelor convorbirilor dintre ortodocși și luterani, "manifestările catolice la Constantinopol care vedeau tentativele lor unioniste amenințate de această intervenție a Reformei la Constantinopol au stimulat pe teologii din Tübingen să publice în întregime Actele convorbirilor lor. Astfel a apărut în 1584 Acta et Scripta Theologorum Wirtembergensium" (E. Benz, *La Confession d'Augsbourg*, p. 390).

73. E. Benz, *Wittenberg und Byzanz. Zur Begegnung und Auseinandersetzung der Reformation und der ostlich-orthodoxen Kirche*, Marburg, 1949, p. 95-96.

74. Idem, p. 94-96.

75. Idem, p. 96.

76. G. Florovsky, op. cit., p. 100.

77. *Wort und Mysterium*, p. 30, 31. Crusius scrie: "În această țară s-a învățat clar și corect învățătura Mântuitorului nostru Iisus Hristos după Scriptura Apostolilor și a profeților prin harul Sfântului Duh" (*Wort und Mysterium*, p. 30).

78. G. Florovsky, op. cit., p. 100.

79. *Wort und Mysterium*, p. 33; M. Crusius, *Turcograecia*, p. 420-422.

80. G. Florovsky, op. cit., p. 100.

81. *Dokumente der Orthodoxen Kirchen zur ökumenischen Frage*, Bd. II, *Wort und Mysterium*, p. 37; *Acta et Scripta*, p. 1.

82. *Wort und Mysterium*, p. 38; *Acta et Scripta*, p. 2-4.

83. *Wort und Mysterium*, p. 44.

84. G. Florovsky, op. cit., p. 103.

85. *Wort und Mysterium*, p. 46.

86. *Acta et Scripta*, p. 56-143; *Wort und Mysterium*, p. 53-125.

87. G. Florovsky, op. cit., p.106.

88. Ph. Meyer, op. cit., p. 97-99.

89. G. Florovsky, op. cit., p.106.

90. *Wort und Mysterium*, p. 47; G. Florovsky, op. cit., p.106.

91. *Wort und Mysterium*, p. 59. Florovsky arată că după Ieremia, credința și faptele au pot fi separate nici nu pot fi opuse sau contraste. O iertare actuală depinde de pocăință (G. Florovsky, p. 107). Cap. 5 "Despre slujba cuvântului" este o continuare a capitolului 4 cu multe dovezi scripturistice. Unirea cu Dumnezeu se produce prin sinergie, prin colaborarea harului cu voința umană. Se tratează despre harul lui Dumnezeu și lucrarea Duhului (*Wort und Mysterium*, p. 47).

92. *Wort und Mysterium*, p. 47, 69. Capitolul 8 "În Biserică sunt admiși și buni și răi" arată că nevrednicia preotului nu anulează lucrarea sfințitoare a harului sacramentelor. Această învățătură constituie un punct comun între ortodocși și luterani (*Wort und Mysterium*, p. 47). În Capitolul 9 "Despre Botez" (*Acta et Scripta*, p. 85; *Wort und Mysterium*, p. 77), Patriarhul se arată de acord cu concepția despre botezul copiilor, dar precizează că Biserica Ortodoxă cere celor botezați participarea imediată la Euharistie (*Wort und Mysterium*, p. 48). Capitolul 10 "Despre Sf. Euharistie" (*Acta et Scripta*, p. 86; *Wort und Mysterium*, p. 77-78) constituie o expunere a învățăturii ortodoxe privind prefacerea elementelor. Patriarhul nu a acceptat învățătura despre Sf. Euharistie expusă în Confesiunea Augustană. Capitolul 11 "Despre mărturisire" (*Acta et Scripta*, p. 86-89; *Wort und Mysterium*, p. 78-80). Absolutio privată din Confesiunea Augustană, accentuată în această Mărturisire trebuie să fie însă în modul cel mai posibil completă. Ea trebuie să fie însoțită de căință și de practica pocăinței corespunzătoare (*Wort und Mysterium*, p. 48). În Capitolul 12 "Despre pocăință" (*Acta et Scripta*, p. 89-95; *Wort und Mysterium*, p. 80-85) se constată un anumit acord. Devierea de la toate îndemnulile canonice devine limitată în Confesiunea Augustană la abuzurile preoților. Administrarea corectă a pocăinței are acțiune mântuitoare asupra sufletului (*Wort und Mysterium*, p. 48).

93. G. Florovsky, op. cit., p.107-108. Patriarhul face o expunere a celor șapte Taine sau lucrări sfinte în care se vede puterea dumnezeiască și lucrarea harului. Învățătura despre Taine poartă amprenta realismului ortodox (*Wort und Mysterium*, p. 47). În Cap. 13 "Despre uzul Sf. Taine" (*Acta et Scripta*, p. 95-104; *Wort und Mysterium*, p. 85-93) se arată "În capitolul 13 ziceți: Tainele nu sunt instituite numai ca simboluri sau semne de recunoaștere ale credincioșilor ci mult mai mult ca semne și mărturie ale bunăvoinței și harului dumnezeiesc pentru noi, ceea ce noi confirmăm și avem aceeași părere" (*Acta et Scripta*, p. 95; *Wort und Mysterium*, p. 85).

94. *Wort und Mysterium*, p. 49; Cap. 14 se află în *Acta et Scripta*, p. 104-109; *Wort und Mysterium*, p. 94-97. Cap.15 "Despre legile și instituțiile bisericesti" (*Acta et Scripta*, p. 109-111; *Wort und Mysterium*, p. 97-99) arată că sfinților se cuvine cinstire (*Wort und Mysterium*, p. 49). Cap. 16 "Despre lucrurile civile" (*Acta et Scripta*, p. 112-113; *Wort und Mysterium*, p. 99-100) tratează despre autoritatea lumească și civilă adăugându-se datorită creștinului de a da ascultare autorității civile ca și lui Dumnezeu. Se cuvine de asemenea ascultare Apostolilor, Părinților și Evangheliștilor (*Wort und Mysterium*, p. 49). Urmează Cap.17 "Despre judecata din urmă" (*Acta et Scripta*, p.113; *Wort und Mysterium*, p.100), Cap.18 "Despre liberul arbitru" (*Acta et Scripta*, p. 113-117; *Wort und Mysterium*, p.100-104). Patriarhul accentuează aici că "nimic nu poate fi dat fără inițiativă divină. Totuși, harul lui Dumnezeu este primit în mod liber și nu este nici o constrângere în lucrarea lui" (G. Florovsky, op. cit., p.107). Cap.19 "Despre cauza păcatului" (*Acta et Scripta*, p. 117-119; *Wort und Mysterium*, p. 104-105). În acest capitol se arată un acord în afirmația că Dumnezeu nu este autor al răului (*Wort und Mysterium*, p. 49). Cap. 20 "Despre faptele bune" (*Acta et Scripta*, p.119-127; *Wort und Mysterium*, p.105-112), arată că denumirea postului și a altora ca "fapte nefolositoare" sunt respinse întrucât contrazic pe Sfinții Părinți. Interpretarea vieții monahale ca viață în Dumnezeu "spre mântuirea sufletului; este conformă Sf. Vasile cel Mare (*Wort und Mysterium*, p. 49). Cap. 21 "Despre constituirea sfinților" (*Acta et Scripta*, p. 127-143; *Wort und Mysterium*, p. 112-113), cuprinde învățătura despre sfinți ca fiind foarte folositoare (*Wort und Mysterium*, p. 49).

95. G. Florovsky, op. cit., p.108. Florovsky adaugă aici că Patriarhul a avut în minte faptul că, la Constantinopol, Reforma a fost cunoscută foarte puțin. Așa cum noi putem judeca din "Diores" a lui Stefan Gerlach și a succesurului său, Solomon Schweigger, ortodocșii au fost informați puțin și multe din aceste informații au venit din surse ocazionale și adesea tendențioase, adică de la romano-catolici. Cunoașterea doctrinei Reformei a fost foarte inadecvată la acea dată timpurie. Ieremia II avea o anumită idee despre mișcarea Reformei, așa după cum putem judeca din problemele pe care le-a pus lui Gerlach, în convorbirile lor personale, dar nu

cunoaștem exact cât era de informat. Posibil, Patriarhul a fost interesat de un singur lucru: în ce măsură era posibil să se aștepte protestanții din Apus la o unire cu Biserica Ortodoxă (G. Florovsky, op. cit., p.108).

96. *Ibidem*, p. 109.

97. W. Engels, op. cit., p. 263; *Acta et Scripta*, p. 54.

98. *Ibidem*, p. 263-264.

99. *Ibidem*, p. 264; *Acta et Scripta*, p.142, 56.

100. *Ibidem*, p. 264; *Acta et Scripta*, p.143, 56.

101. *Wort und Mysterium*, p.126.

102. *Acta et Scripta*, p.144-146,147-199; *Wort und Mysterium*, p.126-175.

103. *Wort und Mysterium*, p.129.

104. *Acta et Scripta*, p. 147-199; *Wort und Mysterium*, p. 129-175; W. Engels, op. cit., p. 265- 267.

105. G. Florovsky, op. cit., p. 109.

106. W. Engels, op. cit., p. 267; M. Crusius, *Turcograecia*, p. 502.

107. W. Engels, op. cit., p. 269-270.

108. St. Gerlach, *Tagebuch*, p. 426; W. Engels, p. 269-270; S. Schweigger, *Ein neue Reissbeschreibung aus Deutschland nach Constantinopel und Jerusalem*, Nürnberg, 1608, p. 93.

109. W. Engels, op. cit., p. 270.

110. *Acta et Scripta*, p. 200-264; *Wort und Mysterium*, p.176-190.

111. W. Engels, op. cit., p. 270; M. Crusius, op. cit., p. 509; G. Florovsky, op. cit., p. 110.

112. W. Engels, op. cit., p. 271.

113. *Acta et Scripta*, p. 200-264.

114. Ph. Meyer, op. cit., p. 99-100. După Ph. Meyer, expunerea (*Acta et Scripta*, p. 205-212) din Cap. I, Despre purcederea Sfântului Duh (*Acta et Scripta*, p. 200-224) este prelucrată în mod categoric după Părinții Apostolici.

115. *Wort und Mysterium*, p. 176-177.

116. Walther Engels, op. cit., p. 271.

117. Cf. *Acta et Scripta*, p. 268-346; *Wort und Mysterium*, p.191-208.

118. J. Schall, *Tübingen und Kostantinopel*, p. 67.

119. *Wort und Mysterium*, p.191.

120. *Acta et Scripta*, p. 267.

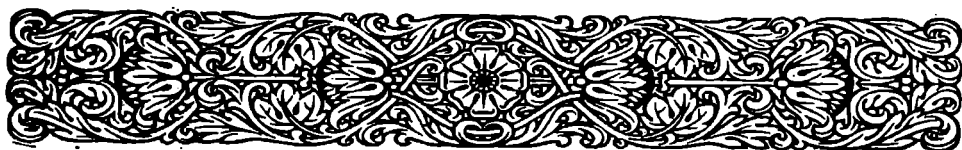
121. *Wort und Mysterium*, p. 209.

122. *Acta et Scripta*, p. 349-370.

123. *Acta et Scripta*, p. 370; G. Mastrantonis, op. cit., p. 306.

124. Ph. Meyer, op. cit., p. 100.

VIAȚA BISERICESCĂ

DIN AGENDA DE LUCRU A ÎNTÂISTĂTORULUI MITROPOLIEI MUNTENIEI ȘI DOBROGEI, PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST, ÎN PERIOADA 1 IANUARIE-30 APRILIE 1996

Luni, 1 ianuarie a.c.

- a săvârșit dumnezeiasca Liturghie a Sfântului Vasile cel Mare la Catedrala Patriarhală, rostind cuvânt la început de An Nou și hirotonind în diacon pe tânărul teolog Ioana Vasile, pe seama catedralei;
- Prezentarea preoților pentru tradiționalele urări; a răspuns la salutul preoțimei rostit de Pr. Vasile Runceanu de la biserica "Dintr-o Zi".

Miercuri, 3 ianuarie a.c.

- S-a întâlnit cu salariații Centrului Eparhial pentru a analiza problemele ivite în anul 1995 și perspectivele îmbunătățirii muncii în anul 1996;
- a primit pe dl. arhitect Voicu Florea.

Joi, 4 ianuarie a.c.

- a primit pe dl. Iohn Bütösi, Președintele Federației Mondiale Maghiare Reformate, însoțit de Episcopul Kalman Osiho. A participat Prea Sfințitul Episcop Teofan Sinaitul;
- a primit pe P.C. Pr. Andrei Cassinasso din Italia însoțit de P. Cuv. Pr. Ambrozie Meleacă de la Schitul Crasna;
- a înregistrat pentru posturile naționale de Radio și Televiziune "Apelul pentru ajutorarea sinistraților afectați de inundații;
- a asistat la un "Te-Deum" din Paraclisul Reședinței Patriarhale cu prilejul zilei onomastice.

Vineri, 5 ianuarie a.c.

- a primit pe dl. Ciucu Lucian de la Redacția "Viața spirituală" a Televiziunii Române.

Sâmbătă 6 ianuarie a.c.

- a săvârșit slujba Bobotezei.

Duminică, 7 ianuarie a.c.

- a săvârșit Sfânta Liturghie la Catedrala Patriarhală, în Duminică "Soborului Sf. Prooroc Ioan Botezătorul și Înaintemergătorul Domnului", rostind cuvânt de învățătură și adresând un nou apel pentru ajutorarea sinistraților de la inundații.

Luni, 8 ianuarie a.c.

- a primit pe dl. Olivier Ivanovachi, absolvent al Facultății de

Teologie din București, cetățean din Macedonia;
- a primit pe dl. dr. Nicolau Anton, deputat de Ploiești.

Marti, 9 ianuarie a.c.

- a primit pe dl. prof. Virgil Petrescu și pe dl. prof. Badea Alexandru de la Muzeul Orașului București însoțiți de P.C.Pr. Consilier Nicu Octavian;
- a primit pe drd. Croitoru Marian pentru binecuvântare înainte de plecare la studii în Grecia ca bursier al Patriarhiei Române;
- a primit pe P.S. Episcop Gherasim al Râmnicului;
- a primit pe dl. Director General Grigore Popescu de la Institutul de Calculatoare din București.

Joi, 11 ianuarie a.c.

- a primit pe dl. Emil Constantinescu Rectorul, Universității în legătură cu simpozionul de la Sinaia;
- a primit pe P. Cuv. Arhim. Melchisedec, Starețul Mănăstirii Putna;
- a primit pe P.C. Pr. Gavriil Popa, protopop de Beiuș;
- a primit pe P. Cuv. Maică Benedicta Tătulici Stareța Mănăstirii Sucevița.

Vineri, 12 ianuarie a.c.

- a primit pe P.C. Pr. Dinu Provian parohul bisericii "Sf. Anton" din București;
- a primit pe P.C. Pr. Prof. dr. Dumitru Popescu, Decanul Facultății de Teologie din București însoțit de P.C. Arhid. dr. Constantin Voicu, Decanul Facultății de Teologie din Alba Iulia pentru pregătirea Congresului Facultăților de Teologie;
- a primit pe domnii: col. Ioan Rus, col. Anghel Nicolăe, col. Uscoi Nicolae de la Colegiul Național de Apărare al Țării, și P.C. Pr. Cons. Mihai Hau de la Arhiepiscopia Bucureștilor.

Luni, 15 ianuarie a.c.

- a primit pe dl. Academician Virgil Cândea în legătură cu participarea sa ca reprezentant al Bisericii noastre în Abisinia;
- a primit pe P.C.Pr. Pop Emil de la Miercurea Ciuc cu care a avut o convorbire duhovnicească privind unele aspecte pastorale.

Marti, 16 ianuarie a.c.

- a prezidat lucrările Adunării Eparhiale a Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

Miercuri, 17 ianuarie a.c.

- a primit familia Mircea Rotaru, în legătură cu lucrările de construcție și restaurare de la Mănăstirea Antim.

Joi, 18 ianuarie a.c.

- a primit pe dl. consilier Mircea Moldovan de la Camera Deputaților în legătură cu un post de radio la Beiuș;
- a primit pe dl. prof. Preda Constantin din Ploiești cu care a avut o convorbire asupra învățământului religios în școală

Vineri, 19 ianuarie a.c.

- a primit pe P.C. Pr. Dumitrașcu Ion de la parohia "Sf. Constantin și Elena" din București;
- a primit pe dl. Popescu Gh. Nuță, președintele L.T.O.R., în legătură cu unele probleme de tineret.

Luni, 22 ianuarie a.c.

- a primit pe P.C. Pr. Vasile Gavrilă de la biserica, "Sf. Nicolae" din București, în legătură cu prezentarea pentru binecuvântarea a noului comitet A.S.C.O.R.
- a primit pe Prea Sfințitul Teodosie Snagoveanul, însoțit de dl. Petre Tănăsescu de la Secretariatul de Stat pentru Culte, cu care a analizat situația învățământului religios în cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor;
- a primit pe dl. președinte Ion Antonescu de la "Marshall Turism Ltd".

Marti, 23 ianuarie a.c.

- a primit pe P. Cuv. Maică Semfora Gafton, stareța Schitului "Sf. Maria-Techirghiol";
- a primit noul Comitet de conducere al A.S.C.O.R.: Popescu Tudor, președinte; Călin Muț, vicepreședinte; Ștefan Zaharescu, vicepreședinte;
- a primit pe P. Cuv. Maică Pelaghia Tudor, stareța Mănăstirii Ghighiu, pentru întregirea incintei mănăstirești.

Miercuri, 24 ianuarie a.c.

- a primit pe P.C. Pr. Gherghel Alexandru de la parohia Hătegel, jud. Hunedoara - pentru transfer;
- a primit pe dl. prof. Nițu Victor, președintele Universității Nicolae Iorga" din Botoșani pentru un ajutor în cărți
- a avut o întrevedere cu prințul Paul, președintele fundației "Prințul Paul pentru România".

Joi, 25 ianuarie a.c.

- de ziua Sfântului Grigore Teologul a participat la serbarea hramului Seminarului Teologic din București, rostind cuvânt către tinerii seminariști;
- a primit pe dl. arhitect Boitan Tiberiu, în legătură cu unele proiecte bisericești de arhitectură și construcții.

Vineri, 26 ianuarie a.c.

- a primit pe P. Cuv. Maică Filoftea Potcoavă, stareța Mănăstirii Bunești-Brașov, pentru obținerea unui ajutor;
- a primit pe P.C. consilier Dumitru Păunescu de la Craiova, membru al Consiliului Național Bisericesc;
- a primit pe dl. Gelu-Voican Voiculescu, ambasadorul României în Tunisia;
- a condus lucrările permanenței Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor privind distribuirea ajutoarelor colectate pentru eparhiile afectate de inundații.

Sâmbătă, 27 ianuarie a.c.

- a participat la ședința de deschidere a sesiunii anuale a Prezidiului Conferinței Bisericilor Europene organizat la Mănăstirea Antim. A rostit cuvânt ocazional;
- a participat la slujba ecumenică de încheiere a "Săptămânii de rugăciune pentru unitatea creștină" de la Catedrala Patriarhală. A rostit cuvânt adresat participanților din țară și străinătate.

Duminică, 28 ianuarie a.c.

- a săvârșit Sfânta Liturghie la Catedrala Patriarhală împreună cu IPS Ieremia, Mitropolit de Franța și Exar al Iberiei, IPS

Chrysostom, Mitropolit de Peristerion (Biserica Greciei), PS Episcop Feofan de Berlin și Germania (Patriarhia Moscovei), PS. Teofan Sinaitul, vicar patriarhal, preoți și diaconi. A rostit cuvânt de învățătură.

Luni, 29 ianuarie a.c.

- a primit pe P. Cuv. Maică Maria Bălan de la Seminarul Teologic Mănăstirea Agapia

Marti 30 ianuarie a.c.

- a participat de Sfinții Trei Ierarhi la serbarea hramului Facultății de Teologie din București. A rostit cuvânt către studenți la biserica și în aula Facultății de Teologie.

Miercuri, 31 ianuarie a.c.

- a primit pe dl. director Cristian Popișteanu de la revista "Magazin istoric";
- a primit pe dl. Aninoiu Dumitru, fost ambasador;
- a primit pe P.C. Pr. Gavril Popa, protopop de Beiuș și P.C. Pr. Bura Nicolae de la Parohia Băișa" protoieria Beiuș, în legătură cu înființarea unui post de radio în această protoierie.

Joi, 1 februarie a.c.

- a primit pe dl. Pastor Jean Fischer, Secretar General al Conferinței Bisericilor Europene însoțit de P.C. Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță de la același organism european, cu care a avut o convorbire pe probleme ecumenice.

Sâmbătă, 3 februarie a.c.

- a primit pe dl. Comandor Ilie Manole, dl. Comandor Aurel Pentelescu și dl. Colonel Dumitru Stavarache de la "Revista de Istorie Militară", în legătură cu asistența religioasă în armată.

Duminică, 4 februarie a.c.

- a săvârșit Sfânta Liturghie la Catedrala Patriarhală și a rostit cuvânt la Duminica "Vameșului și Fariseului".

Luni, 5 februarie a.c.

- a primit pe P.C. Pr. Dragomir Mihai de la parohia Urlați, Jud. Prahova;
- a primit pe P.C. Pr. Sicoe Vasile, de la parohia Mihăceni, protopopiatul Aiud, Episcopia Alba Iulia.

Marti, 6 februarie a.c.

- a primit pe dl. Bobroteanu Iulian, de la Ministerul Finanțelor, membru în Consiliul Eparhial al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.
- a primit pe dl. Michael Ahorner din Germania, însoțit de P.C. Pr. Constantin Galeriu, în legătură cu organizarea primirii de ajutoare pentru credincioșii nevoiași ;

Miercuri, 7 februarie a.c.

- a asistat la Te-Deum-ul săvârșit în Catedrala Patriarhală și a rostit cuvânt de mulțumire Bunului Dumnezeu și tuturor celor prezenți care l-au felicitat la aniversarea zilei de naștere a Prea Fericirii Sale.
- a primit pe dl. Adrian Năstase, Președintele Camerei Deputaților;
- a primit pe dl. Gen. Mugurel Florescu, însoțit de dl. cons. Șebeșan Virgil și dl. Staicu Adrian;

Joi, 8 februarie a.c.

- a primit pe dl. Remus Tunaru, Primarul Oraşului Giurgiu şi pe dl. Stan Stan, Director în cadrul Consiliului Local Giurgiu;
- a primit pe Prea Sfinţitul Episcop Gherasim al Râmnicului.

Vineri, 9 februarie a.c.

- a primit pe doamna prof. Ana Ionescu, directoarea Liceului "A.D. Xenopol", împreună cu dl. prof. Baldovin Mircea şi dl. prof. Constantin Gheorghe;
- a primit pe ostenitorii din cadrul departamentelor religioase naţionale de Televiziune şi Radio cărora le-a mulţumit pentru lucrarea pe care o desfăşoară. Prea Fericirea Sa le-a oferit lucrarea "Autocefalie Patriarhie slujire sfântă" şi medalia jubiliară emisă cu ocazia aniversării a 110 ani de Autocefalie şi 70 de ani de Patriarhie a Bisericii Ortodoxe Române.

Luni, 12 februarie a.c.

- a prezidat lucrările Consiliului Naţional Bisericesc.

Miercuri 14 februarie a.c.

- a prezidat lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, desfăşurate în Sala Sinodală a Reşedinşei Patriarhale.

Joi, 15 februarie a.c.

- a prezidat lucrările Adunării Naţionale Bisericeşti, în care s-au analizat şi s-au luat decizii importante pentru viaţa noastră bisericească.
- După amiază a prezidat şedinţa Sf. Sinod.

Vineri, 16 februarie a.c.

- a primit pe Prea Sfinţitul Episcop Gherasim al Râmnicului, Prea Sfinţitul Episcop Epifanie al Buzăului şi P.S. Episcop Casian al Dunării de Jos;
- a primit pe dl. prof. univ. dr. Victor Niţu, Rectorul Universităţii "Nicolae Iorga" din Botoşani.

Duminică, 18 februarie a.c.

- a săvârşit Sfânta Liturghie în catedrala Patriarhală împreună cu Înalt Prea Sfinţitul Dr. Serafim Joantă, Arhiepiscop de Berlin şi Mitropolit al Germaniei şi al Europei Centrale.

Martî, 20 februarie a.c.

- a primit pe pastorul John Brown din cadrul Consiliului Mondial al Bisericii. La întâlnire a fost de faţă Prea Sfinţitul Teofan Sinaitul, Episcop-Vicar Patriarhal şi P.C.Pr. Mihai Tiţa, Consilier Patriarhal.

Miercuri, 21 februarie a.c.

- a primit pe dl. Dinu Grigorescu, Secretarul Consiliului Local al Municipiului Bucureşti, Dl. Sorin Gabrea, Arhitect şef al Capitalei şi pe dl. Ştefan Firescu, în legătură cu amplasamentul Catedralei Mântuirii Neamului.

Duminică, 25 februarie a.c.

- a săvârşit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală în "Duminica lăsatului sec de brânză, a Izgonirii lui Adam din rai" rostind cuvânt de învăţătură la începutul Postului Mare.

Luni, 26 februarie a.c.

- a prezidat o întâlnire cu Prea Cucernicii Părinţi Profesori de la Facultatea de Teologie în care s-a discutat despre situaţia actuală a

învățământului teologic universitar și despre modalități de îmbunătățire a acestuia.

Marti, 27 februarie a.c.

- a primit pe dl. Dionisios Skiadopoulos din Grecia, Patronul general al fabricilor de obiecte bisericești de pe lângă Biserica Greciei. La discuții au fost prezenți Prea Sfințitul Teodosie Snagoveanu, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor și P. Cuv. Protos. Refael Ghiță, Ecclesiarh al Catedralei Patriarhale.

Miercuri, 28 februarie a.c.

- a primit pe D-na Teodora Păunescu-Tucă, cadru didactic și artist liric, care a oferit Prea Fericirii Sale un disc cuprinzând Psalmi și pricnese;
- a primit pe membri comisiei de examinare a preoților ce vor deservi nevoile spirituale ale ostașilor Armatei Române.

Vineri, 1 martie a.c.

- a primit pe DI. THOMAS FROUNDJIAN, Director general și pe Dl. Pascal Ilie Virgil, Redactor Șef, de la postul de televiziune "AMEROM CANAL 38".

Duminică, 3 martie a.c.- "Duminica Ortodoxiei"

- a săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală prezentând credincioșilor, la timpul convenit, Pastorală Sfântului Sinod, care a fost citită de Diac. Nicolae Vladu. A hirotonit preot pe P.C. Diac. Nicolae Constantin și diacon pe dl. drd. Costel Stoica.

Luni, 4 martie a.c.

- însoțit de I.P.S. Daniil, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei și de Prea Sfințitul Teofan Sinaitul a deschis la Academia de Înalte Studii Militare cursurile primei serii de preoți ce vor asigura asistența religioasă în Armata României. Cu acest prilej festiv s-a adresat preoților și profesorilor binecuvântându-i;
- a primit pe Dl. Radu Ciuceanu, Directorul Institutului Român pentru Studiul Totalitarismului;

Miercuri, 6 martie a.c.

- s-a întâlnit cu redactorii emisiunilor de spiritualitate creștină și cultură de la studiourile de radio teritoriale ale Societății Naționale de Radiodifuziune, grup condus de dl. prof. Valerian Dăescu, Directorul Departamentului "Informații, Publicistică și Sport". Cu acest prilej Prea Fericirea Sa a acordat un interviu pentru "Radio România Actualități".

Vineri, 8 martie a.c.

- a primit pe dl. Ioan Ovidiu Munteanu, noul Ministru al Telecomunicațiilor;
- a primit pe Excelența Sa, Dr. Anton Rosbach, Ambasadorul Republicii Federale Germania la București, într-o vizită de rămas bun la încheierea misiunii diplomatice în țara noastră.

Duminică, 10 martie a.c.

- a săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală rostind cuvânt de învățătură la Duminica a II-a din Postul Mare;

Luni, 11 martie a.c.

- a primit pe P.C.Pr. Marc Antonie Costa de Beauregard din Franța;

Marti, 12 martie a.c.

- a primit pe reprezentanții Ligii Studenților din cadrul Universității

București în legătură cu dorința acestora de a ridica o biserică în cadrul complexului universitar de la Facultatea de Drept.

Miercuri, 13 martie a.c.

- a primit pe Dl. Sorin Dumitrescu.

Vineri, 15 martie a.c.

- a avut o întrevedere cu Înalț Prea Sfințitul Ioan, Mitropolit de Pergam și cu Înalț Prea Sfințitul Pantelimon, Mitropolit de Tirol și Serention, de la Patriarhia Ecumenică de Constantinopol. La întâlnire au participat și Prea Sfinții Episcopi Vicari Patriarhali Teofan Sinaitul și Vincențiu Ploieșteanu;
- a asistat la slujba de prohodire a Prea Sfințitului Valerian Zaharia, fost Episcop al Oradei, săvârșită în biserica Podeanu din Capitală, rostind un cuvânt de cinstire.

Sâmbătă, 16 martie a.c.

- a participat în paraclisul Sf. Nicolae al Universității București la prezentarea cărții "Mărturisitori de după gratii. Slujitori ai Bisericii în temnițele comuniste", prilej cu care a rostit un cuvânt de cinstire a memoriei jertfelor acestora.

Duminică, 17 martie a.c.

- a săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală rostind cuvânt de învățătură la Duminica a III-a din Postul Mare.

Luni, 18 martie a.c.

- a primit pe Dl. Miguel Angel Padilla a Costa, însărcinatul cu afaceri al Statelor Unite Mexicane la București;
- a primit pe Dl. Constanțin Loulis, Guvernatorul Sfântului Munte Athos;

Marti, 19 martie a.c.

- a primit pe domnii Daniel Iancu și George Tireanu de la Asociația Română de luptă împotriva drogurilor (ARLID);

Miercuri, 20 martie a.c.

- a prezidat lucrările Permanenței Consiliului eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor;

Joi, 21 martie a.c.

- a primit pe Dl. Prof. Dumitru Prunariu;

Vineri, 22 martie a.c.

- a avut o întrevedere cu Dl Sorin Gabrea, Arhitectul Șef al Capitalei, în legătură cu studiile de amplasament al Catedralei "Mântuirii Neamului" în parcul Carol.
- S-a întreținut cu domnii academicieni Virgil Câdea și Răzvan Teodorescu.

Duminică, 24 martie a.c.

- a săvârșit Sfânta Liturghie în biserica Sfântul Elefterie din București rostind un bogat cuvânt de învățătură.

Luni, 25 martie a.c.

- a participat la biserica Schitul Maicilor la prăznuirea primului hram de după redeschidere binecuvântându-i pe credincioșii adunați în număr mare;
- a asistat la Sfânta Liturghie și târnosirea bisericii noi din comuna Pipera, săvârșite de Prea Sfințitul Episcop Teodosie Snagoveanu, prilej cu care a rostit și cuvântul de învățătură;
- a participat împreună cu Prea Sfințitul Nifon, Episcopul Sloboziei

și Călărașilor la recepția Ambasadei Republicii Elene din București, cu ocazia zilei naționale a acestei țări.

Miercuri, 27 martie a.c

- a primit pe D1. Mircea Baldovin, inspector metodist în cadrul Inspectoratului Școlar al Municipiului București.

Joi, 28 martie a.c.

- a primit o delegație religioasă din Republica Islamică Iran, condusă de hogaatoleslam-ul Hodra Hosseiny. La întâlnire au participat Excelența Sa, D1. Seyed Mahmud Sadri, Ambasadorul Iranului la București și Prea Sfințitul Episcop Vicar Patriarhal Teofan Sinaitul.

Vineri, 29 martie a.c.

- a primit pe DI. Ing. Mircea Mugescu, Președintele firmei "Y & M Impex SRL" din București;
- a primit pe D1. Acad. Dinu Moraru;
- a primit-o pe Alexandra Nechita, "copilul-minune" al picturii contemporane, însoțită de părinții săi;
- a vizitat noul corp de chilii al complexului mănăstiresc Antim și paraclisul Pompilian unde a început pregătirea Sfântului și Marelui Mir.

Duminică, 31 martie a.c.

- a săvârșit slujba de resfințire a bisericii Schitului Darvari și Sfânta Liturghie împreună cu Prea Sfințiii Episcopi Vicari Teofan Sinaitul și Teodosie Snagoveanul redeschiderii acestei mănăstiri. A rostit cuvânt de învățătură, instalând-ul pe P. Cuv. Ierom. Ambrozie Meleacă ca stareț.

Luni, 1 aprilie a.c.

- a primit pe excelența Sa, D1. Iuliu Pancratiu Gheorghiu, Ambasadorul României la Vatican;
- a primit un grup de elevi de la Școala nr.20 din Tiraspol - școala cu predare în limba română conduși de D1. Prof. Ion Ioncev, Directorul școlii și de D1. Alexandru Dumaniuc, președintele comitetului de părinți;

Marti, 2 aprilie a.c.

- a primit pe Excelența Sa, D1. Giuseppe de Michelis Di Slonghello, Ambasadorul Republicii Italiene la București;
- s-a întâlnit la Academia de Înalte Studii Militare cu preoții militari și cu comandanții unităților unde aceștia își vor desfășura activitatea misionară, cu care s-a întreținut părintește;
- a participat la ședința Consiliului profesoral al Facultății de teologie ortodoxă din cadrul Universității București instalând pe P.C. Pr. prof. univ. dr. Constantin Cornițescu, ca decan și pe P.C. Pr. prof. univ. dr. Nicolae Necula, ca prodecan ai Facultății;

Miercuri, 3 aprilie a.c.

- a prezidat lucrările Consiliului eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor;
- s-a întâlnit cu un grup de studenți teologi și elevi seminariști din Republica Moldova și Ucraina, care studiază în țara noastră, pe care i-a binecuvântat la plecarea lor în vacanță;
- s-a întâlnit cu preoții ce-și vor desfășura activitatea misionară în structurile Armatei Române, la încheierea cursurilor pregătitoare,

răspunzând la întrebările acestora;

Joi, 4 aprilie a.c.

- a primit pe Prea Sfințitul Stephanos Charalambidis, Episcop de Nazianz și Vicar al Mitropoliei ortodoxe din Franța, în legătură cu unele aspecte pastorale din Ortodoxia franceză.

Vineri, 5 aprilie a.c.

- s-a întâlnit cu Dl. Crișan Popescu, Secretar de stat la Ministerul Lucrărilor Publice și Amenajării Teritoriale și cu Dl. Sorin Gabrea, Arhitectul Șef al Capitalei, având cu aceștia discuții referitoare la amplasarea "Catedralei Mântuirii Neamului" în Parcul Carol.

Duminică, 7 aprilie a.c.

- a săvârșit Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală rostind cuvânt de învățătură;
- a acordat D-lui General (r) Victor Isăceanu - în vârstă de 98 de ani, veteran al celor două războaie mondiale - distincția "Crucea Patriarhală pentru mirenii", pentru slujirea adusă Bisericii noastre.

Luni, 8 aprilie a.c.

- a primit pe P.C. Pr. Costică Popa, Parohul comunități românești din Caracas, Venezuela;
- a primit pe eminența Sa Ioachim Vobe, Episcop al Bisericii Vechi - Catolice din Germania și pe Pr. Alto Schweiger, însoțit de Dl. Dr. Florian Voicu.

Martți, 9 aprilie a.c.

- a transmis un mesaj pascal prin intermediul Televiziunii Române credincioșilor ortodocși din țară;
- a acordat un interviu și a binecuvântat pe telespectatorii postului "TV SOTI Constanța" cu ocazia Învierii Domnului.

Miercuri, 10 aprilie a.c.

- a adresat un mesaj pascal credincioșilor ortodocși români din Republica Moldova prin intermediul "Radio România Actualități" - studioul Chișinău;
- a adresat prin intermediul aceluiași post de radio un cuvânt de binecuvântare ostașilor români aflați în Anglia;
- a transmis, de asemenea, mesaje pascale: tineretului României, prin intermediul postului "Radio România Tineret" și românilor din Diaspora prin "TV România Internațional";
- a acordat un interviu și a binecuvântat pe cititorii cotidianului "Jurnalul Național";
- a participat la Academia de Înalte Studii Militare la ceremonia absolvirii cursurilor pregătitoare pentru preoții recomandați de centrele eparhiale și la înmânarea diplomelor de "preot militar", rostind cuvânt de binecuvântare;
- a prezidat o consfătuire sinodală în care au avut loc discuții referitoare la definitivarea unor hotărâri sinodale privind predarea religiei în școli de stat și alte probleme actuale;

Joi, 11 aprilie a.c.

- împreună cu Înalț Prea Sfinții Mitropoliți și Arhiepiscopi, cu Prea Sfinții Episcopi, Episcopi-Vicari și Arhieriei-Vicari, membri ai Sfântului Sinod, a săvârșit Sfânta Liturghie și sfințirea Marelui Mir în paraclisul patriarhal Sfântul Spiridon rostind după otpust

cuvânt de mulțumire și binecuvântare credincioșilor prezenți

- a săvârșit în Catedrala Patriarhală, împreună cu IPS Bartolomeu, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului, IPS Pimen, Arhiepiscopul Sucevei și Rădăușilor, PS Eftimie, Episcopul Romanului și Hușilor și PS Gherasim Putneanu, Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăușilor, Denia celor 12 Evangheliilor, rostind cuvânt de învățătură.

Vineri, 12 aprilie a.c.

- a săvârșit în catedrala Patriarhală Denia Prohodului Domnului, rostind cuvânt de învățătură

Duminică, 14 aprilie a.c.

- a săvârșit la miezul nopții slujba Învierii și Sfânta Liturghie în fața miilor de credincioși adunați la Catedrala Patriarhală, rostind cuvântul de Paște;
- împreună cu Prea Sfințiii Episcopi Vicari Teofan Sinaitul, Vincențiu Ploieșteanul și Teodosie Snagoveanul a săvârșit în Catedrala Patriarhală Slujba celei de a doua Învieri, rostind cuvânt de învățătură.

Luni, 15 aprilie a.c.

- a asistat la Sfânta Liturghie săvârșită în Catedrala Patriarhală de PS Teodosie Snagoveanul, Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor;
- a primit la reședința Patriarhală pe Prea Cucernicii Părinți Consilieri, pe protoiereii și preoții din Capitală, adresându-le cuvânt pascal. Au fost de față PS Calinic, Episcopul Argeșului și Prea Sfințiii Episcopi Vicari Teofan Sinaitul, Vincențiu Ploieșteanul și Teodosie Snagoveanul.

Miercuri, 17 aprilie a.c.

- a primit un grup de tineri din Grecia și Bulgaria, membri ai Asociației Tinerilor Ortodocși din Balcani, însoțiți de membri ai ASCOR.

Joi, 18 aprilie a.c.

- a primit pe dl. ec. Marius Stoicescu, Directorul Bazei de Aprovizionare Florești a PETROM S.A., membru în Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Bucureștilor;
- a săvârșit Sfânta Liturghie și sfințirea bisericii parohiale din localitatea Roșu, com. Cheajna, protoieria S.A.I, împreună cu P.S. Episcop-Vicar Teodosie Snagoveanul, rostind cuvânt de învățătură. A acordat P.C. Pr. Ion Ciucă rangul de iconom stavrofor;
- a primit pe dl. Gheorghe Bârlogeanu de la Paris, membru al Adunării Eparhiale a Mitropoliei Ortodoxe Române pentru Germania și Europa Centrală.

Sâmbătă, 20 aprilie a.c.

- a primit pe dl. prof. univ. Mihail Diaconescu;
- a primit pe dl. Sorin Marin în legătură cu dorința acestuia de a construi o biserică în localitatea Cozieni, S.A.I.

Duminică, 21 aprilie a.c.

- a săvârșit Sfânta Liturghie în biserica Domnița Bălașa rostind cuvânt de învățătură.

Luni, 22 aprilie a.c.

- a primit un grup de pelerini, membri ai Bisericii Evanghelice din

Germania, condus de consilierul evanghelic Manfred Wagner și prezentat de dl. Radu Preda;

- a primit pe P.C. Pr. Adrian Diaconu, parohul Parohiei ortodoxe române "Sfântul Ioan Botezătorul" din Geneva, Elveția;
- a primit pe pastorul, Arhidiacon de Auckland, din Marea Britanie.

Marti, 23 aprilie a.c.

- a săvârșit - în prezența comandantului, ofițerilor, subofițerilor și soldaților Brigăzii I Mecanizată "Tudor Vladimirescu-Debrețin" - instalarea P.C. Pr. Stan Cârstea ca preot al Brigăzii, rostind cuvânt de binecuvântare;

Joi, 25 aprilie a.c.

- a primit pe dl. Ion Broșteanu din Elveția;
- a primit pe P.C. Pr. prof. univ. dr. Viorel Ioniță, secretar de studii în cadrul Conferinței Bisericilor Europene;
- a vizitat împreună cu P.S. Episcop-Vicar Teodosie Snagoveanul Mănăstirea Căldărușani și Seminarul teologic monahal de aici.

Vineri, 26 aprilie a.c.

- a primit pe dl. Petre Badea, Directorul general al "Aedificiei Carpați" însoțit de P.C.Pr. lector dr. Constantin Coman și de dl. Tudor Popescu, Președintele A.S.C.O.R., în legătură cu începerea construcției bisericii "Sfântul Grigore Palama" din incinta Universității Politehnice București;
- a primit pe dl. Irakli Menagarisvili, Ministrul Afacerilor Externe al Georgiei

Marti, 30 aprilie a.c.

- a primit pe I.P.S. Dr. Daniel Ciubotea, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei;
- a primit pe Excelența Sa, dl. Constantin Grigorie, Ambasadorul României în Italia.

Diac. Nicolae Vladu

ȘEDIȚA ANUALĂ A ADUNĂRII EPARHIALE A SFINTEI ARHIEPISCOPII A BUCUREȘTILOR

Marti, 16 ianuarie 1996, a avut loc ședința Adunării Eparhiale, având ca scop analiza activității care s-a desfășurat în cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor în anul 1995.

Potrivit tradiției noastre bisericești, lucrările ședinței au debutat cu un Te - Deum, oficiat în Paraclisul Palatului Patriarhal în prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST și ai membrilor aleși ai Adunării Eparhiale, de către un sobor de preoți și diaconi în frunte cu P.S. Teodosie Snagoveanul, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

După oficierea slujbei Te-Deum-ului, membrii Adunării Eparhiale au trecut în sala de ședințe din Palatul Patriarhal unde Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST în calitate de Președinte, procedează la formarea Biroului de Ședință, după care, la invitarea Prea Fericitului Părinte Patriarh, membrii din Secretariatul General ocupă locul la birou spre a face apelul nominal al membrilor Adunării Eparhiale. Numărul de constituire fiind întrunit și constatându-se o prezență de 98%, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST declară

Ședința Adunării Eparhiale deschisă.

Potrivit prevederilor Art. 106 din Statutul pentru Organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, pe lângă membrii de drept ai Adunării Eparhiale au fost prezenți și P.C. Preoți Consilieri ai Centrului Eparhial, precum și cei 11 Protoierei din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor.

La ședință a asistat și P.S. Teofan Sinaitul, Vicar Patriarhal, ca invitat. Înainte de a se intra în ordinea de zi, Prea Fericitul Părinte Patriarh a rostit cuvântarea inaugurală a lucrărilor, subliniind că în anul ce s-a scurs, cu ocrotirea lui Dumnezeu, activitatea bisericească din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor s-a derulat în condiții normale, ca urma e a unei conlucrări ai reprezentanților credincioșilor cu clerul și cu colaboratorii de la Centrul Eparhial, care sunt chemați să ostenească zi de zi pentru aducerea la îndeplinire a cerințelor religioase.

În continuare, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST a afirmat că Arhiepiscopia Bucureștilor aflându-se cu sediul administrativ în Capitala țării și aproape de Patriarhie cu care are conducere comună, se confruntă cu mai multe probleme decât celelalte eparhii. Referindu-se la rolul înalt pe care l-a avut Biserica din Transilvania pentru afirmarea națională, culturală și istorică în decursul secolelor, când singură s-a zbatut în împlinirea dezideratelor neamului românesc, chiar și în lipsa unei conduceri naționale, credincioșii, dar mai ales intelectualii Transilvaniei cu renume atât de însemnat în istoria și cultura noastră, împreună cu preoții și cu Ierarhii au asigurat prezența Bisericii la Alba-Iulia la înfăptuirea unității naționale, ea afirmându-se ca o Biserică viguroasă, care a făcut apoi să strălucească și Biserica Autocefală din Vechiul Regat, înălțarea ei acum 70 de ani la treapta de Patriarhie.

Personal și în numele Sfântului Sinod, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST salută prezența la lucrările Adunării Eparhiale a domnilor profesori, academicieni, a celorlalți credincioși slujitori ai Bisericii în diferite moduri, care și după revoluție și-au adus aportul atât de prețios la bunul mers al Bisericii noastre Strămoșești.

Cu convingerea că Bunul Dumnezeu Binecuvintează, și Mântuitorul Iisus Hristos este prezent totdeauna acolo unde sunt doi sau trei adunați în numele Lui, simțind că este cu noi și că ne ajută în rezolvarea lucrărilor Adunării Eparhiale, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST deschide ședința, cu ascultarea mai întâi a dărilor de seamă, după care au urmat luările de cuvânt a membrilor deputați asupra activității desfășurate.

Intrându-se în ordinea de zi, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST invită pe părinții Consilierii de la Centrul Eparhial să deponă la Biroul Adunării Eparhiale Rapoartele Generale de activitate pe sectoare. După ce Prea Fericitul Părinte Patriarh a ascultat componența Comisiilor de lucru, a indicat fiecăruia sala unde să se retragă spre examinarea rapoartelor alcătuite de sectoare.

După examinarea pe comisii de lucru, rapoartele speciale au fost prezentate apoi în plenum Adunării Eparhiale de către respectivii raportori ai Adunării Eparhiale. După audierea acestor rapoarte, constatând diversitatea problemelor ridicate în rapoartele audiate și marea lor importanță pe care o au în activitatea generală a Arhiepiscopiei Bucureștilor, Prea Fericitul Părinte Patriarh invită pe membrii deputați participanți să ia cuvântul pentru a formula eventuale observații sau propuneri constructive pentru anul viitor.

Au luat cuvântul, în ordine, următorii deputați: *D-nul Prof. Acad. Virgil Cândea*, care a arătat că dările de seamă au scos în evidență marile evenimente de anul trecut, și anume: aniversarea a 110 ani de la recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române și 70 de ani de la ridicarea ei la rangul de Patriarhie, când Biserica noastră a fost în centrul Ortodoxiei.

În continuare vorbitorul s-a referit la sărbătoarea tot de anul trecut a Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST cu prilejul împlinirii a 80 de ani de viață și 40 de ani de Arhierie, amintind și de cele două distincții bine-meritate: Doctor Honoris Causa a

Universităților din Oradea și București, subliniind că ele i-au fost acordate pentru merite personale în activitatea de învățământ și educație și pentru contribuțiile aduse în cultura religioasă; *D-nul Prof. Octavian Ghibu*, după ce a scos în evidență activitatea bogată desfășurată de Centrul Eparhial, s-a oprit asupra unor neîmpliniri cum ar fi: lipsa de preocupare a preoților și protoiereilor în opera de binefacere, subliniind că sumele adunate sunt mici; *D-nul Prof. Acad. Constantin Bălăceanu-Stolnici* a scos în evidență renașterea ortodoxiei noastre în planul învățământului, în cel al implicării sociale și în programul construcțiilor de biserici, referindu-se apoi la participarea tot mai intensă a tineretului la viața bisericească, continuând cu punctarea unor aspecte din vizita efectuată de Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST în Serbia.

A mulțumit apoi Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST pentru reorganizarea Așezământului "Domnița Bălașa". În final, a făcut unele propuneri cum ar fi: o mai mare implicare a Bisericii în viața socială, în special în problema spitalelor, necesitatea restrângerii în jurul fării a românilor din Diaspora, prin intermediul Bisericii. A ridicat problema îngrijitoare a proliferării sectelor care subminează spiritualitatea noastră românească, arătând pericolul confiscării de către catolici a bimileniului creștinismului, spunând că este bine să folosim și noi acest jubileu pentru a promova panortodoxismul; *D-l Dr. Paul Blidaru* a arătat că anul 1995 a fost un an deosebit pentru biserica noastră deoarece la jubileu a luat parte întreaga ortodoxie. A subliniat activitatea rodnică a tinerilor Episcopi Vicari de la Centrul Patriarhal și Arhiepiscopia Bucureștilui; *P.C. Prof. Dr. Dumitru Popescu* a făcut referire specială la contribuția pe care Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST a avut-o după Revoluția din decembrie 1989, la reluarea locului pe care Biserica noastră Ortodoxă l-a avut, scoțând în evidență activitatea Bisericii în școli, spitale, armată și penitenciare. P.C. Sa s-a referit și la primejdia sectelor de toate nuanțele și toate proveniențele și la pericolul culturii secularizate care prin diferite moduri, strecoară idei nocive, cum ar fi: violența, drogurile, erotismul, ura și aversiunea. Cu toate acestea, Biserica noastră rezistă ceea ce arată că ea își trage puterea direct din sânul Sfintei Treimi, din puterea Duhului Sfânt, care s-a pogorât la cincizecime peste Sfinții Apostoli; *P.C. Pr. Prof. Dr. Dumitru Rudu*, a cerut ca atât Centrul Eparhial cât și intelectualii devotați Bisericii, să întreprindă măsuri concrete pentru propagarea dreptei credințe ortodoxe astfel că este nevoie să se înființeze, pe lângă cursurile pastorale, cursuri de metodologie, adică, un seminar pedagogic pentru toți preoții care predau religia în școli. Biserica trebuie să vegheze ca recrutarea preoților să se facă dintre licențiații cei mai buni. Referindu-se la asistența religioasă, ea trebuie făcută cu mai multă grijă; *P.C. Pr. Nicolae Bordașiu*, a adus în atenție problema pastorației copiilor și a tinerilor, propunând pentru întărirea cunoștințelor ce se predau la ora de religie, să se facă la biserică de la ora 9 Sfânta Liturghie de către preoții profesori. În continuare s-a referit la Catedrala Neamului, arătând că ea trebuie să se facă cât mai curând, oprindu-se asupra problemei controversate a spitalului "Christiana" cerând ca Biserica să sprijine acest spital în forma în care a funcționat până acum; *P.C. Pr. Mihai Petrescu*, s-a referit la amenajarea în casele parohiale a magazinelor de obiecte bisericești care aduc venit parohiei precum și la lipsa lumânărilor ceea ce-i obligă pe preoți să cumpere de la particulari, propunând ca fabrica de lumânări să lucreze în două schimburi; *P.C. Pr. Constantin Galeriu* a precizat că Asociația "Christiana" are drept statut îngrijirea nevoiașilor de către medici asistați de preoți, dar, pentru că Asociația nu avea fonduri, a apărut spitalul, astfel că, printr-un acord încheiat cu Ministerul Sănătății personalul a fost plătit de stat.

Prea Sfințitul Teodosie Snagoveanul, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, în luarea Sa de cuvânt a arătat că intervențiile antevorbitorilor au pus în evidență atât realizările, cât mai ales lipsurile Centrului Eparhial, completând foarte bine dările de seamă. Ceea ce trebuie făcut în continuare având conștiința responsabilității noastre, este să contribuim fiecare în parte la îmbunătățirea activității pe tot cuprinsul Arhiepiscopiei

Bucureștilor.

În încheiere Prea Sfinția Sa a încredințat pe Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, că toți cei de față își vor asuma sarcina de a ajuta la îndeplinirea celor stabilite de Adunarea Eparhială.

Luând cuvântul, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST a confirmat că dezbaterile Adunării Eparhiale au fost bogate și interesante după cum au fost și problemele deosebit de importante pentru viața Bisericească din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Este firesc, a afirmat Prea Fericitul Părinte Patriarh, să avem multe păreri și este folositoare această colaborare mai ales cea de aici, căci la oricare altă eparhie, Adunarea se desfășoară în atmosfera locală, însă la București, problemele se ridică cumva la nivel de Patriarhie, nu numai prin prezența mea ci mai ales prin participarea deputaților membrii de drept care cunosc nevoile credincioșilor, cerințele culturale și cele speciale ale Bisericii noastre și acordă un cadru mult mai larg și interes cu o privire mai adâncă asupra lor.

Răspunzând, Prea Fericitul Părinte Patriarh tuturor întrebărilor ridicate în luările de cuvânt, dând explicații largi, lămuritoare aspectelor care interesează promovarea activității în toate domeniile cu care se confruntă Arhiepiscopia Bucureștilor, Prea Fericirea Sa și-a exprimat deosebita satisfacție pentru nota deosebit de binefăcătoare pe care o manifestă solidar membrii Adunării Eparhiale ca în Biserica noastră strămoșească să continue sprijinul de jertfă în slujirea lui Dumnezeu și apărarea dreptei credințe.

Gheorghe Pop

SFINȚIRI ȘI RESFINȚIRI DE BISERICI ÎN CUPRINSUL ARHIEPISCOPIEI BUCUREȘTILOR

1. Sfințirea capeliei la Spitalul Dr. Stâncă din București, pe data de 23 februarie 1995, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul;
2. Sfințirea bisericii parohiei Dâmbu, Protoieria Câmpina, pe data de 28 mai 1995, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST;
3. Sfințirea capeliei și troiței de la biserica parohiei Sf. Gheorghe-Capra, Protoieria II Capitală, pe data de 28 mai 1995, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul;
4. Sfințirea bisericii parohiei Dumitrana, Protoieria Sector Agricol Ilfov, pe data de 12 iunie 1995, de către P.S. Episcop Vincențiu Ploieșteanul;
5. Sfințirea bisericii parohiei Popești Manuc, Protoieria Giurgiu Nord, pe data de 18 iunie 1995, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul;
6. Sfințirea bisericii parohiei Sf. Nicolae-Balotești, Protoieria Sector Agricol Ilfov, pe data de 8 iunie 1995, de către P.S. Episcop Teofan Sinaitul;
7. Sfințirea bisericii parohiei Telega I, Protoieria Câmpina, pe data de 12 iunie 1995, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST;
8. Sfințirea bisericii parohiei Stăncești, Protoieria Ploiești, pe data de 2 iulie 1995, de către P.S. Episcop Vincențiu Ploieșteanul;
9. Sfințirea bisericii parohiei Prunaru, protoieria Videle, pe data de 18 iunie 1995, de către P.C. Pr. Protoieriu Dobrescu Petre;
10. Sfințirea locului și punerea pietrei fundamentale a noii biserici "Pogorârea Sf. Duh", Protoieria Câmpina, pe data de 29 iunie 1995, de către P.S. Episcop Vincențiu Ploieșteanul;
11. Resfințirea bisericii parohiei Bâra, Protoieria Ploiești, pe data de 20 iunie 1995, de către P.S. Episcop Vincențiu Ploieșteanul;
12. Sfințirea troiței parohiei Sf. Gheorghe - Capra Protoieria II Capitală, pe data de 27 iulie 1995, de către P.C.Pr. Protoieriu;
13. Sfințirea picturii bisericii Bărbătescu Nou-Cuțitul de Argint, Protoieria III Capitală

pe data de 6 august 1996 de către Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST;

14. Sfințirea clopotniței capelei căminului de bătrâni Mislea Protoieria Câmpina, pe data de 8 septembrie 1995, de către P.C. Pr. Protoieru Costică Dumitru,

15. Sfințirea locului și punerea pietrei de temelie pentru construirea noii biserici în parohia Stefești, Protoieria Vălenii de Munte, pe data de 7 septembrie 1995, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul;

16. Resfințirea bisericii filiei Dârvari - parohia Coslegi, Protoieria Ploiești, pe data de 15 octombrie 1995, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul ;

17. Resfințirea bisericii parohiei Tudor Vladimirescu I, Protoieria I Capitală, pe data de 5 noiembrie 1995, de către Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST ,

18 Sfințirea bisericii parohiei Bâra, Protoieria Ploiești, pe data de 12 noiembrie 1995, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul

19. Sfințirea capelei din cimitirul bisericii parohiei Comarnic, Protoieria Câmpina, pe data de 5 noiembrie 1995, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul;

20. Sfințirea bisericii parohiei Atârnați II, Protoieria Sector Agricol Ilfov, pe data de 6 decembrie 1995, de către P.S. Episcop Vincențiu Ploieșteanul;

21. Sfințirea bisericii parohiei Popa Rusu, Protoieria II Capitală, pe data de 10 decembrie 1995, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul

22. Sfințirea capelei din cimitirul bisericii parohiei Sf. Nicolae-Băneasa, Protoieria II Capitală, pe data de 2 decembrie 1995, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul;

23. Resfințirea bisericii parohiei Valea Urloi, Protoieria Urlați, pe data de 30 ianuarie 1996, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul;

24. Târnosirea bisericii parohiei Pipera, Protoieria Sector Agricol Ilfov, pe data de 25 martie 1996, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST însoțit de P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.

25. Sfințirea bisericii parohiei Schitul Darvari, Protoieria II Capitală, pe data de 31 martie 1996 de către Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST și P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.

26. Târnosirea bisericii parohiei Roșu, protoieria Sector Agricol Ilfov, pe data de 19 aprilie 1996, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh, TEOCTIST și P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul;

27. Târnosirea bisericii filiale Coșerele - parohia Gornet Cricov, Protoieria Vălenii de Munte, pe data de 26 mai 1996 de către P.S. Episcop Vincențiu Ploieșteanul.

Ref. Camelușa Ichim

HIROTONII ÎN CUPRINSUL ARHIEPISCOPIEI BUCUREȘTILOR

1. **ARION IOAN** - parohia Rotari, Protoieria Urlați.

- hirotonit diacon: 18 martie 1995

- hirotonit preot: 19 martie 1995, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.

2. **PREDA BOGDAN** - parohia Sirna, Protoieria Câmpina.

- hirotonit diacon: 14 mai 1995

- hirotonit preot: 21 mai 1995, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST.

3. **ȘERBAN MIHAI** - parohia Stoenești, Protoieria Giurgiu Nord.

- hirotonit diacon: 13 mai 1995

- hirotonit preot: 17 mai 1995, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.

4. Prof. **PESTROIU DANIEL** - parohia bisericii Capela Seminarului Teologic.

- hirotonit diacon: 25 ianuarie 1995

- hirotonit preot: 12 iunie 1995, de către P.S. Episcop Teofan Sinaitul.
- 5. *GUGU DAVID* - parohia Tintea, Protoieria Câmpina.
- hirotonit diacon: 19 martie 1995
- hirotonit preot: 25 martie 1995, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
- 6. *PARASCHIVESCU VIOREL* - parohia Conduratu, Protoieria Ploiești.
- hirotonit diacon: 14 mai 1995
- hirotonit preot: 19 mai 1995, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
- 7. *PESCAR LAURENȚIU-DORIN* - preot onorific la Seminarul Teologic.
- hirotonit diacon: 27 august 1995
- hirotonit preot: 3 septembrie 1995, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST.
- 8. *STĂNESCU VASILE* - parohia Greaca, Protoieria Giurgiu Sud.
- hirotonit diacon: 9 decembrie 1994
- hirotonit preot: 16 decembrie 1994, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
- 9. *RABUSAPCA DUMITRU-CĂTĂLIN* - parohia Ologeni, Protoieria Ploiești.
- hirotonit diacon: 13 august 1995
- hirotonit preot: 16 august 1995, de către P.S. Episcop Vinčențiu Ploieșteanul.
- 10. *GEORGESCU ALIN-MARIAN* - parohia Greaca, Protoieria Giurgiu Sud.
- hirotonit diacon: 20 august 1995
- hirotonit preot: 27 august 1995, de către I.P.S. Episcop Serafim al Meteorei.
- 11. *MOISE PETRE* - parohia Ciolănești Deal II, Protoieria Videle.
- hirotonit diacon: 15 august 1995
- hirotonit preot: 27 august 1995, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
- 12. *VICILA VASILE* - parohia Valea Plopilor, Prot. Giurgiu Nord.
- hirotonit diacon: 13 august 1995
- hirotonit preot: 15 august 1995, de către P. S. Episcop Vinčențiu Ploieșteanul.
- 13. *PREDA C. IOAN* - parohia Coadă Izvorului, Protoieria Câmpina.
- hirotonit diacon: 15 august 1995
- hirotonit preot: 20 august 1995, de către P.S. Episcop Vinčențiu Ploieșteanul.
- 14. *CERGAU PĂUN* - parohia Sălciile, Protoieria Urlați.
- hirotonit diacon: 15 august 1995
- hirotonit preot: 28 august 1995, de către I.P.S. Daniel.
- 15. Arhid. *VELEA MARIN* - parohia Manea Brutaru, Protoieria III Capitală.
- hirotonit preot: 1 octombrie 1995, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
- 16. *MIHAI NICOLAE* - parohia Bila, Protoieria Giurgiu Sud.
- hirotonit diacon: 24 septembrie 1995
- hirotonit preot: 1 octombrie 1995, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST.
- 17. *DINCA MIHAIL-EMANUEL* - parohia Singureni, Prot. Giurgiu Sud.
- hirotonit diacon: 14 septembrie 1995
- hirotonit preot: 19 septembrie 1995, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
- 18. *TODERAȘCU NELUȚU-DAN* - parohia Malamuc, Prot. Ploiești.
- hirotonit diacon: 1 octombrie 1995
- hirotonit preot: 3 octombrie 1995, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
- 19. *JUGĂNARU LAURENȚIU* - parohia Puțu Greci, Prot. Giurgiu Sud.
- hirotonit diacon: 22 octombrie 1995
- hirotonit preot: 29 octombrie 1995, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
- 20. *TARĂU MARCEL-BUJOR* - parohia Podul Văleni, Prot. Ploiești.
- hirotonit diacon: 22 octombrie 1995, de către Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST.
- hirotonit preot: 22 octombrie 1995, de către P.S. Episcop Andrei.
- 21. *DRĂGUȚ MARIN* - parohia Zlotești, Protoieria Videle.
- hirotonit diacon: 26 octombrie 1995, de către P.S. Episcop Andrei;
- hirotonit preot: 27 octombrie 1995, de către P.S. Episcop Nathanael Pop.

22. **BĂLĂȘEL AURELIAN-FLORIN** - parohia Slăvești, Prot. Videle.
 - hirotont diacon: 29 octombrie 1995, de către I.P.S. Episcop Serafim.
 - hirotont preot: 5 noiembrie 1995, de către P.S. Episcop Vincențiu Ploieșteanul.
23. **POPESCU MIHAI-FLORIN** - parohia Tătăraști de Jos, protoieria Videle.
 - hirotont diacon: 29 octombrie 1995, de către P.S. Episcop Natahnael Pop.
 - hirotont preot: 4 noiembrie 1995, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
24. **POPESCU POMPILIU-MARIUS** - parohia Gratia, Protoieria Videle.
 - hirotont diacon: 4 noiembrie 1995
 - hirotont preot: 8 noiembrie 1995, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
25. **CHILIANU FLORIN-GABRIEL** - parohia Chiriacu, Prot. Giurgiu Sud.
 - hirotont diacon: 21 noiembrie 1995, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul ;
 - hirotont preot: 26 noiembrie 1995, de către P.S. Episcop Vincențiu Ploieșteanul.
26. **TĂNĂSOIU ADRIAN** - parohia Pantelimon-Sat. Protoieria Sector Agricol Ilfov.
 - hirotont diacon: 3 decembrie 1995
 - hirotont preot: 10 decembrie 1995, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
27. **CONSTANTIN CRISTIAN-MARIUS** - Parohia Bălanu, Protoieria Giurgiu Sud.
 - hirotont diacon: 29 octombrie 1995, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul ;
 - hirotont preot: 5 noiembrie 1995, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST.
28. **BIRNEA BĂDIȚĂ** - Catedrala Patriarhală din București
 - hirotont diacon: 26 noiembrie 1995, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST.
29. **POTOP V. ȘTEFAN** - parohia Cireșanu, Protoieria Urlați.
 - hirotont diacon: 3 decembrie 1995
 - hirotont preot: 10 decembrie 1995, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST.
30. **ENACHE COSTEL** - parohia Podișorul, protoieria Giurgiu Nord.
 - hirotont diacon: 10 decembrie 1995, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul;
 - hirotont preot: 15 decembrie 1995, de către P.S. Episcop Vincențiu Ploieșteanul.
31. **VASILE OCTAVIAN** - parohia Tântava, Prot. Giurgiu Nord.
 - hirotont diacon: 30 ianuarie 1995, de către P.S. Episcop Vincențiu Ploieșteanul;
 - hirotont preot: 26 februarie 1995, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
32. **FARMAZON COSTINEL-SILVIU** - parohia Clejani, Prot. uiurgiu Nord.
 - hirotont diacon: 2 februarie 1995, de către I.P.S. Mitropolit Serafim;
 - hirotont preot: 12 februarie 1995, de către P.S. Episcop Vincențiu Ploieșteanul.
33. **Diac. DOGARU GHEORGHE** - Paraclisul Radu Vodă.
 - hirotont diacon: 5 iunie 1995, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul;
 - hirotont preot: 14 octombrie 1995, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST.
34. **MIHAI AUREL** - onorific - Paraclisul Radu Vodă.
 - hirotont diacon: 14 octombrie 1995, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST.
35. **LUTESCU SORIN-MARIUS** - parohia Dădilov, Prot. Giurgiu Sud.
 - hirotont diacon: 17 decembrie 1995
 - hirotont preot: 25 decembrie 1995, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
36. **LĂCĂTUȘU MARIUS-VASILE** - Spitalul Colentina Bucuresti.
 - hirotont diacon: 16 octombrie 1994, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul;
 - hirotont preot: 23 octombrie 1994, de către P.S. Episcop Teofan Sinaitul.
37. **MĂRĂCINEANU ION** - parohia Bolintin Vale, Prot. Giurgiu Nord.
 - hirotont diacon: 4 februarie 1996; de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul;
 - hirotont preot: 11 februarie 1996, de către P.S. Episcop Calinic Argeșeanul.
38. **DOBRE EMIL-MARIAN** - parohia Răsmirești, Protoieria Videle.
 - hirotont diacon: 2 martie 1996;
 - hirotont preot: 9 martie 1996, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
39. **CUCU GH. ION** - parohia Lapoș, Protoieria Vălenii de Munte.
 - hirotont diacon: 3 martie 1996

- hirotonit preot: 17 martie 1996, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
- 40. *APOPEI CONSTANTIN* - parohia Ariceșto-Zeletin, Protoieria Vălenii de Munte.
- hirotonit diacon: 10 martie 1996
- hirotonit preot: 17 martie 1996, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
- 41. *NEDELOIU FLORIN* - parohia Târgușorul Vechi, Prot. Ploiești.
- hirotonit diacon: 7 aprilie 1996
- hirotonit preot: 19 aprilie 1996, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
- 42. *ROTARU LUCIAN* - parohia Mihai Vodă, prot. Giurgiu Nord.
- hirotonit diacon: 16 aprilie 1996
- hirotonit preot: 21 aprilie 1996 de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
- 43. Diac. *BOGDAN MIHAI* - parohia Pipera II, protoieria Sector Agricol Ilfov.
- hirotonit preot: 25 martie 1996, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.

Ref. Camelușa Ichim

ASPECTE ALE VIEȚII BISERICEȘTI DIN ARHIEPISCOPIA TOMISULUI. DIN AGENDA DE LUCRU A ÎNALT PREA SFÎNȚITU- LUI LUCIAN AL TOMISULUI

Sâmbătă, 27 ianuarie 1996, în Aula Centrului Eparhial Tomis din Constanța s-au desfășurat lucrările Adunării Eparhiale ale Arhiepiscopiei Tomisului, unde s-au analizat activitățile administrativ-gospodărești ale anului 1995, din cadrul Arhiepiscopiei și propuneri pentru desfășurarea activității viitoare.

Ședința Adunării Eparhiale a început cu Te-Deum-ul de la ora 9 în catedrala Sf. Apostoli Petru și Pavel, slujbă oficiată de un sobor de preoți, membrii ai Adunării Eparhiale.

Împreună cu Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Lucian, au fost prezenți membrii Adunării Eparhiale, membrii Consiliului Eparhial, profesori de teologie, numeroși credincioși.

După terminarea slujbei de binecuvântare a lucrărilor, invitații au trecut în Aula Centrului Eparhial, unde Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Lucian a rostit cuvântul de deschidere a lucrărilor sesiunii Adunării Eparhiale, adresând cuvânt de salut și bun venit participanților.

S-a trecut la citirea rapoartelor pe secții, după cum urmează:

- secția bisericească - raportor pr. Antoche Costică
- secția culturală - raportor pr. Copăcencu Vasile
- secția economică - raportor pr. Rusu Ioan.

Domnul economist Niculescu Teodor a susținut Execuția bugetară pe exercițiul financiar 1995, iar domnul Iorgulescu Grigore a prezentat Proiectul de buget pe 1996 cu expunere de motive.

P.C. Pr. Runcan Nechita, lector la Facultatea de Teologie Litere și Teologie Istorie din Constanța prezintă activitatea didactică a teologiei constănțene în anul universitar 1994-1995, cu prevederi pentru 1996 pentru specialitatea Teologiei Litere și Teologie Istorie și cu propuneri de înființare a secției de Teologie Pastorală. Rostul acestor secții de teologie este în primul rând acela de a forma cadre didactice pentru predarea Religiei în școală, pentru formarea de cadre didactice pentru promovarea limbii și literaturii românești, respectiv pentru predarea istoriei în școală, și nu în ultimul rând pentru îmbrățișarea misiunii preoțești.

P.C. Pr. Mihalea Neculai, Directorul Seminarului Teologic Liceal "Sf. Ap. Andrei și Sf. Ioan Casian teologul" - Tulcea, prezintă o amplă dare de seamă asupra modului de desfășurare a cursurilor și activității în cadrul Seminarului Teologic Liceal Tulcea.

Epuizându-se punctele înscrise pe ordinea de zi prin expunerea lucrărilor făcute, Înalț Prea Sfințitul Arhiepiscop Lucian propune spre aprobare Rapoartele celor trei sectoare: bisericesc, cultural și economic, Propunerile de ratificări la cele trei sectoare, Execuția bugetară pe 1995 precum și proiectul de buget pe 1996.

Membrii Adunării Eparhiale le aprobă în totalitate și în unanimitate.

În cadrul luărilor de cuvânt, domnul Chilea George apreciază imensitatea activității desfășurată de Biserica dobrogeană din punct de vedere cultural, economic și administrativ bisericesc, și mai ales eforturile depuse de preoțimea dobrogeană în frunte cu Înalț Prea Sfințitul Arhiepiscop Lucian.

Domnia sa a scos în evidență problema prozelitismului sectar, metodele de stopare a fenomenului sectar prin revigorarea activității misionar-pastorale.

În cuvântul său, Domnul Prof. Dr. Adrian Rădulescu constată cu satisfacție disciplina plenului și atmosfera lucrărilor Adunării Eparhiale, pildă de urmat și de alte Instituții. Domnia sa propune lărgirea activității publicistice și numirea de noi cadre locale la Facultățile de teologie din Constanța.

Domnul Prof. Dascălu Gheorghe, Directorul Liceului din Babadag a arătat că situația predării religiei în școală este bună, dar trebuie să privim unghiul elevului și unghiul profesorului, astfel ca lecția de religie să creeze un om nou, om cu frică de Dumnezeu.

Pe lângă aceste probleme, domniile Niculescu Teodor și Ciocârlie Alexandru au scos în evidență lupta Bisericii împotriva homosexualității, sănătatea ce ne vine prin religie și o viață morală educată ce trebuie să o aibă fiecare creștin în aceste zile de deplină libertate și trăire creștinească.

În creștinească de încheiere, Înalț Prea Sfințitul Arhiepiscop Lucian, mulțumește tuturor ostenitorilor pentru tot ce s-a făcut în folosul Bisericii, în cele creștinești și omenești.

Înalț Prea Sfinția Sa încheie lucrările Adunării Eparhiale cu dorința ca împreună să întărim organizarea Bisericii, a celei mai vechi Eparhii din țară, Arhiepiscopia Tomisului.

"Fără Dobrogea nu suntem Biserica apostolică, datorită acestui pământ sfințit prin vărsări de sânge de martir", afirmă Înalț Prea Sfinția Sa.

La 6 ianuarie 1996, la sărbătoarea Botezul Domnului nostru Iisus Hristos, s-a săvârșit Sfințirea Apei celei mari pe apele mării.

La acest important popas duhovnicesc din viața Bisericii tomitane, au participat numeroși credincioși, oficialități din conducerea administrativă a județului și orașului Constanța, ofițeri și militari din Garnizoana Constanța, precum și alte personalități ale vieții culturale.

Slujba de sfințire s-a oficiat de Înalț Prea Sfințitul Arhiepiscop al Tomisului, însoțit de un mare număr de preoți slujitori.

În zilele de 25 ianuarie 1996 și 20 aprilie 1996, s-au cinstit prin oficierea Sf. Liturghii cu slujbele premergătoare Sf. Bretanion și Sf. Teotim de la Tomis.

S-a scos în evidență activitatea Sf. Ierarhi depusă pentru ortodoxia Scitiei de odinioară ca mărturie a vechimii creștinismului și a continuității neamului nostru românesc.

Praznuirea Sfinților Ioan Casian și Gherman din Dobrogea, s-a făcut în ziua de 29 februarie 1996, prin oficierea slujbelor premergătoare cinstirii acestor sfinți. În ziua praznicului, s-a oficiat Sf. Liturghie de Înalț Prea Sfințitul Arhiepiscop Lucian, înconjurat de un mare număr de preoți slujitori, care au scos în evidență importanța sfinților Ioan Casian și Gherman pentru neamul nostru românesc bimilenar și creștin ortodox.

Momente de referință în viața bisericii și a școlii

Sâmbătă 9 martie 1996, orele 11 , într-o atmosferă sărbătorească, Înalț Prea Sfințitul Arhiepiscop Lucian însoțit de colaboratori ai Centrului Eparhial Tomis, a participat la serbarea închinată Sfinților 40 de Mucenici din Sevasta, susținută de elevii Școlii nr. 6 din

Constanța. Organizată în mod deosebit de cadrele didactice, serbarea, prin glasurile copiilor, a exprimat frumusețea și tradiția românească în cinstirea Sf. Întâilor 40 de Mucenici, în viața poporului român.

La sfârșitul serbării, Înalț Prea Sfințitul Arhiepiscop Lucian a rostit în cuvinte de aleasă trăire duhovnicească, "Importanța Sfinților 40 de Mucenici în viața creștină". La despărțire, Înalț Prea Sfinția Sa a oferit tuturor participanților frumoase icoane și daruri elevilor.

Joi 25 aprilie 1996, orele 1100. Lumina sfântă a lui Hristos Domnul Cel Inviat și pururea prezent în mijlocul nostru, s-a întrupat în frumusețea elevilor și cadrelor didactice de la Școala 30 din Constanța, când Înalț Prea Sfințitul Arhiepiscop Lucian însoțit de colaboratori ai centrului Eparhial au purces la cinstirea Sf. Mare Mucenic Gheorghe și în acest așezământ de cultură.

După oficierea Sfințirii apei, s-au sfințit într-un cadru festiv, elevii, cadrele didactice și sălile de curs. Cu acest prilej s-a sfințit placa inaugurală a Școlii - purtând numele vestitului cărturar "Gheorghe Țițeica" și ca patron spiritual a fost primit Marele Purtător de Biruință Mucenicul Gheorghe.

După serbarea susținută de elevii școlii, Înalț Prea Sfințitul Arhiepiscop în cuvântul de suflet a vorbit tuturor despre legătura dintre știința teologică și cultura în viața omului.

Bucuria duhovnicească și strădaniile depuse de direcțiunea școlii pentru inițiativă și organizare au fost răsplătite de frumoasele daruri de icoane oferite de Înalț Prea Sfinția Sa celor prezenți.

Hirotonii în cuprinsul Arhiepiscopiei Tomisului ianuarie-aprilie 1996

1. *Postelnicescu Teodor-Cristian*, parohia Dulcești Prot. Constanța.

- hirotonit diacon: 25 decembrie 1995

- hirotonit preot: 1 ianuarie 1995, de către Înalț Prea Sfințitul Arhiepiscop Lucian.

2. *Lepădătescu Adrian-Arsenie* - Mănăstirea Derwent, Prot. Medgidia.

- hirotonit ierodiacon: 17 martie 1996 de către Înalț Prea Sfințitul Arhiepiscop Lucian.

3. *Miu Eugen* - Parohia Mircea Vodă, Prot. Medgidia.

- hirotonit diacon: 7 aprilie 1996

- hirotonit preot: 14 aprilie 1996 de către Înalț Prea Sfințitul Arhiepiscop Lucian.

Din agenda de lucru a Înalț Prea Sfințitului Arhiepiscop Lucian al Tomisului în perioada 1 ianuarie-30 aprilie 1996

Luni, 1 ianuarie 1996

- a săvârșit Sf. Liturghie la Catedrala Sf. Ap. Petru și Pavel din Constanța, rostind cuvânt la început de An Nou.

Sâmbătă, 6 ianuarie 1996

- a săvârșit Sf. Liturghie în catedrala din Constanța și Aghiazma Mare cu sfințirea Apelor Mării în Portul Tomis.

Duminică, 7 ianuarie 1996

- a oficiat Sf. Liturghie la Parohia Sf. Ioan Botezătorul din Constanța, rostind cuvânt de învățătură la sărbătorirea hramului.

Luni, 8 ianuarie 1996

- a oficiat sfințirea apei. În aceeași zi a binecuvântat sediul firmei româno-germane "Class" din Constanța.

Marti, 9 ianuarie 1996

- a efectuat vizite protocolare la început de nou an, binecuvântând și sfințind sediile Prefecturii și a Primăriei Constanța, a Consiliul Județean și a Inspectoratului Școlar județean, redacția cotidianelor Telegraf și Cuget Liber și sediul Protopopiatului Constanța.

Duminică, 14 ianuarie 1996

-a oficiat Sf. Liturghie la Academia militară Mircea cel Bătrân din Constanța, rostind cuvânt de învățătură: "Preotul în armată".

Marti, 16 ianuarie 1996

-a binecuvântat și sfințit sediile unor mari întreprinderi industriale din municipiul Medgidia și orașul Cernavodă: ROMCHIM, I.M.U.M., C.N.E.C, precum și sediul Protopopiatului Medgidia.

Sâmbătă, 20 ianuarie 1996

-a oficiat sfințirea apei și a participat la deschiderea oficială a noii Școli Generale Constantin Găvanea din municipiul Tulcea.

Duminică, 21 ianuarie 1996

-a asistat la Sf. Liturghie săvârșită în parohia Poiana, Protopopiatul Constanța.

Marti, 3 ianuarie 1996

- a oficiat slujba Te-Deum-ului la Școala Postliceală Ortodoxă Sanitară din Constanța, rostind cuvânt de învățătură către elevi.

Joi 25 ianuarie 1996

- a oficiat Sf. Liturghie la Catedrala din Constanța de sărbătoarea Sf. Ierarh Brețanion, Episcopul Tomisului, rostind cuvânt către credincioși.

Vineri, 26 ianuarie 1996

- la Palatul Arhiepiscopal din Constanța a prezidat lucrările Consiliului Eparhial Tomis.

Sâmbătă, 27 ianuarie 1996

- a prezidat lucrările Adunării Eparhiale Tomis.

Duminică, 28 ianuarie 1996

- a asistat la Sf. Liturghie săvârșită în Catedrala Sf Apostoli din Constanța.

Marti, 30 ianuarie 1996

- a oficiat Sf. Liturghie la parohia Sf. Trei Ierarhi din Constanța de sărbătoarea hramului, rostind cuvânt către credincioși.

Vineri, 2 februarie 1996

- a oficiat Sf. Liturghie la Catedrala arhiepiscopală din Constanța, rostind cuvânt de învățătură.

Marti, 6 februarie 1996

- a prezidat lucrările Permanenței Consiliului Eparhial Tomis.

Duminică, 4 februarie 1996

- a oficiat Sf. Liturghie la Catedrala eparhială, rostind cuvânt de învățătură.

Duminică, 11 februarie 1996

- a oficiat Sf. Liturghie la Catedrala Sf. Apostoli Petru și Pavel din Constanța, rostind cuvânt de învățătură.

Luni-Vineri, 12-16 februarie 1996

- a participat la lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Sâmbătă, 17 februarie 1996

- a oficiat sfințirea apei și a participat la deschiderea oficială a noului sediu al Parchetului municipal Mangalia.

Duminică, 18 februarie 1996

- a asistat la Sf. Liturghie săvârșită la parohia Adormirea I din municipiul Constanța

Duminică, 25 februarie 1996

- a oficiat Sf. Liturghie la Catedrala din Constanța, rostind cuvânt de învățătură credincioșilor.

Joi, 29 februarie 1996

- a oficiat Sf. Liturghie la Catedrala din Constanța, de sărbătoarea Sf. Cuv. Casian Românul Gherman din Dobrogea. S-a elogiat personalitatea teologică și culturală a Sfinților prăznuiți.

Duminică, 3 martie 1996

- a oficiat Sf. Liturghie la parohia Sf. Ioan Botezătorul din Constanța, rostind cuvânt de îndrumare misionară.

Sâmbătă, 9 martie 1996

- a asistat la o oră de religie - model la Școala Generală nr.6 din Constanța și la spectacolul religios având ca temă "Prăznuirea Sf.40 de Mucenici în viața religioasă a românilor". A rostit cuvânt de îndrumare elevilor și credincioșilor participanți.

Duminică, 10 martie 1996

- a asistat la Sf. Liturghie oficiată la parohia Sf. Îngeri din Constanța. A rostit cuvânt de îndrumare misionară.

Duminică, 17 martie 1996

- a oficiat Sf. Liturghie la Catedrala din Constanța, rostind cuvânt de învățătură credincioșilor.

Miercuri 20 martie 1996

- a prezidat lucrările Permanenței Consiliului Eparhial Tomis

Duminică, 24 martie 1996

- vizite canonice la Protopopiatul Constanța, la bisericile parohiilor Eforie Nord, Dulcești și Moșeni.

Luni, 25 martie 1996

- a asistat la Sf. Liturghie săvârșită în bisericile parohiilor Sf. Gheorghe și Sf. Mina din municipiul Constanța, rostind cuvânt de învățătură.

Miercuri, 27 martie și Vineri 29 martie 1996

- a participat la slujba Deniilor din săptămâna a V-a a Postului Mare, săvârșite în catedrala eparhială.

Sâmbătă, 30 martie 1996

- a participat în Garnizoana Constanța la programul de depunere a jurământului militar a unui nou contingent de tineri încorporați.

Duminică, 31 martie 1996

- a asistat la Sf. Liturghie săvârșită în Capela Penitenciarului Poarta Albă, adresând cuvânt de învățătură adecvat penitenților.

Marti, 2 aprilie 1996

- a efectuat o vizită de lucru la Seminarul Teologic Liceal "Sf. Ap. Andrei și Sf. Ioan Casian" "Tulcea, în cadrul căreia, împreună cu corpul profesoral a analizat desfășurarea programului de învățământ, disciplină și probleme administrative gospodărești.

În aceeași zi a vizitat canonic Protopopiatul Tulcea.

Duminică, 7 aprilie 1996

- În duminica Floriilor, Prea Sfinția Sa a oficiat Sf. Liturghie în Catedrala Sf. Apostoli din Constanța, rostind cuvânt către credincioși pentru a apăra Credința noastră Ortodoxă, Altarul Străbun, Familia și Școala noastră românească.

Luni, 8 aprilie 1996

- a primit o echipă a Televiziunii locale M.T.C.- Constanța, pentru o înregistrare ce a fost difuzată pe postul local de Sf. Paști.

Marti, 9 aprilie 1996

- a primit o echipă de la posturile centrale și locale de Radio pentru înregistrarea Pastorelei chiriarhale date de Sf. Paști - 1996.

Joi, 11 aprilie 1996

- Joia cea Mare, Înalț Prea Sfinția Sa a slujit în Catedrala Sf. Spiridon Nou din București, la slujba de Sfințire a Sfântului și Marelui Mir și la Sf. Liturghie oficiată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist. În aceeași zi a participat la Denia celor 12 Evanghelii rostind cuvânt de învățătură.

Vineri, 12 aprilie 1996

- a participat la Denia Prohodului Domnului și a roștit cuvânt de învățătură.

Sâmbătă 13 aprilie 1996

- Înalt Prea Sfinția Sa a primit la sediul Arhiepiscopiei vizita unui grup de militari americani, însoțit de preotul capelan, aflați în vizită în municipiul Constanța.

Duminică, 14 aprilie 1996

- a oficiat slujba Sfintei Învieri a Domnului la Catedrala Arhiepiscopală, rostind amplu cuvânt pastoral către credincioși. A oficiat slujba Sfintei Vecernii (a două Înviere) la Catedrala Arhiepiscopală, rostind cuvânt pascal credincioșilor.

Luni, 15 aprilie 1996

A doua zi de Sf. Paști, Înalt Prea Sfinția Sa a oficiat Slujbă Pascală la Penitenciarul Poarta Albă, rostind cuvânt pascal tuturor celor prezenți.

Mărți, 16 aprilie 1996

- vizite canonice la parohii din Protopopiatul Constanța.

Vineri, 19 aprilie 1996

- Izvorul Tămăduirii, Înalt Prea Sfinția Sa a oficiat Sf. Liturghie la Mănăstirea Dervent de sărbătoarea hramului. Bogatul cuvânt de învățătură al Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Lucian a întărit duhovnicește imensul număr de credincioși participanți la Sfânta Slujbă.

Sâmbătă, 20 aprilie 1996

- a oficiat Sf. Liturghie în Catedrala din Constanța de sărbătoarea Sf. Teotim Episcopul Tomisului. În cuvântul de învățătură, Înalt Prea Sfinția Sa a accentuat vechimea creștinismului și a continuității neamului nostru românesc în Dobrogea.

Duminică, 21 aprilie 1996

- a participat la Sf. Liturghie oficiată în Biserica Sf. Nicolae - Catedrala Navigatorilor din municipiul Constanta.

Mărți, 23 aprilie 1996

- Înalt Prea Sfinția Sa a instalat oficial pe noul preot militar Emil Munteanu la Corpul 9 Armată "Mărășești". În cuvântul ținut Înalt Prea Sfinția Sa a scos în evidență importanța reluării serviciului clerului militar în Armata română.

Joi, 25 aprilie 1996

- a oficiat sfințirea apei și a participat la inaugurarea oficială a Școlii cu clasele I-VIII - "Gheorghe Țițeica", cu care prilej s-a primit ca sfânt protector pe Marele Mucenic și Purtător de Biruință Gheorghe. Înalt Prea Sfinția Sa a ținut cuvânt de învățătură, adecvat momentului festiv.

- a oficiat slujba de sfințire a Reactorului nr.1 de la Centrala nucleareo-electrică Cernavodă

Duminică, 28 aprilie 1996

- vizite canonice la parohiile Frecăței, Poșta și Mănăstirea Celic Dere, protopopiatul și județul Tulcea.

Luni, 29 aprilie 1996

- a primit o echipă de la Postul național de Radio, pentru înregistrarea unui interviu

Pr. Cernica I. Gheorghe

BISERICA ȘI ȘCOALA

CHIPUL SPIRITUAL ȘI MORAL AL DASCĂLULUI (PROFESORULUI) CREȘTIN DUPĂ SFÂNTUL GRIGORIE TAUMATURGUL. DESPRE ORIGEN¹

În prima jumătate a sec. III, când acest viitor sfânt vine pe lume în localitatea Neocezarea din Părțile Pontului (spre Marea Neagră), credința oficială și concepția oficială și concepția filosofico-morală a Imperiului Roman erau păgâne. El, pe nume Teodor, și fratele său Atenodor, "au fost educați într-o familie care trăia în rătăcire"². Abia la 14 ani, după moartea tatălui lor, el și fratele său sunt botezați, lui dându-i-se numele de Grigorie. Paralel cu studiile elementare ale vremii, încep și educația creștină în condițiile de atunci ale creștinismului. Apoi urmează însușirea cunoștințelor superioare, îndeosebi retorică. Dornici de cât mai multă cultură laică, dar și creștină, pleacă spre Beirut, unul din cele mai romanizate orașe, locul unde se studiau legile" (V, 20). Ajung aici, dar printr-un concurs de împrejurări, socotite de Grigorie ca lucrare a lui Dumnezeu, au mers mai departe și s-au oprit la Cezareea Palestinei (V, 21). Aici, cu doi ani în urmă, la 231, Origen înființase o școală catehetică după modelul celei din Alexandria, școala acum înființată funcționând până la moartea lui, probabil survenită la 254 sau 255. Atrăși de cuvântările acestui genial și fierbinte dascăl creștin, ca de niște "forțe nevăzute" (V, 22), sau "loviți ca de o săgeată de cuvântul său" (VI, 22), au rămas aici opt ani, până la 238. Îmbogățiți cu maximum de cunoștințe și împodobiiți cu profira și visonul virtuților creștine a locului acela, dar dornici de plăsurile lor natale, se întorc la Neocezarea unde peste un an amândoi au fost aleși episcopi, Grigorie chiar în această cetate. Sf. Vasile cel Mare spune despre Sf. Grigorie că, la *venirea sa în scaunul episcopal, au venit 17 creștini, iar când a murit (275) a lăsat numai 17 păgâni*³.

La plecarea din această vestită școală, Grigorie (ca șef de promoție, se pare), a rostit în fața studenților și absolvenților "*Cuvântul de mulțumire către Origen*", din care cunoaștem programul de studii și felul de funcționare al acestei școli, dar mai ales metoda și duhul de credință și de evlavie cu care acest genial dascăl creștin îi forma pe discipolii săi. Este adevărat că acest pisc al teologiei creștine pentru acea vreme, în variantele și profundele sale studii asupra Sfintei Scripturi și în efortul său de a lua din filosofia elenă și din științele acelei vremi tot ce putea fi asimilat de învățătura lui Hristos, a scăpat, ori, chiar a preferat și unele erori pe care "*el însuși declara că Biserica nu era obligată să și le însusească*", întrucât "*erau simple exerciții ale talentului său personal*"⁴. Origen a dus o viață ascetică, foarte severă și în lipsuri de cele necesare, încât s-a îmbolnăvit de piept pentru toată viața (Patrologia, 301). Privitor la operele sale și la trăirea lui, "Sfântul Teotim, mitropolitul Tomisului, declara demn la anul 401: "Eu nu vreau să dezonorez memoria unui om, care de mult timp a murit în sfințenie, și nu-mi pot îngădui îndrăzneala să condamn niște opere pe care nu le-au osândit înaintașii noștri"⁵. Moartea în sfințenie se referea nu numai la asceza severă a lui, ci mai ales la chinurile pe care le-a suferit de la prigonitorii creștinilor sub împăratul Deciu, suferințe care i-au adus moartea⁶.

Fără a intra în amănunte, voi scoate în evidență principii catehetice, pedagogice și morale din cuvântul amintit al Sfântului Grigorie și, pe cât posibil, voi arăta viabilitatea lor în pedagogia românească interbelică și post-decembristă (1989). Această actualitate a principiilor patristice din acea îndepărtată vreme este cu atât mai necesară, întrucât cei 45 de ani de ateism ideologic oficial în școala românească și în presa de propagandă comunistă au influențat pe mulți dintre fiii neamului nostru, dascăli direct sau indirect ai culturii și educației intelectuale și morale, încât urmările acestei condamnabile epoci ateo-marxist-leniniste persistă și astăzi în comportamentul unora, factori de răspundere în educarea și culturalizarea neamului, deși oficial s-au declarat creștini ortodocși.

Principii pedagogice patristice

Sf. Grigorie spune că "*Origen și-a obișnuit sufletul cu lumina clară a descoperirilor lui Dumnezeu și este în stare să învețe și pe alții*" (XV, 33). Aceasta pentru că "Origen n-a fost nicidecum păgân, familia lui fiind creștină de câteva generații" și el personal a fost educat în sfintele scrieri de tatăl său (Patrologia, 294 și 298). El a aprofundat și cultura elenică, îmbrăcând haina de filosof și apreciind că însușirea culturii profane "avea scopul nobil de a fi folositoare multora" (Idem, 294, 298-299).

De aceea, la școala din Cezareea Palestinei, Origen predă ceea ce numim noi astăzi științele exacte în scopul suirii spre Dumnezeu. "Ne învăța fizica..., geometria..., și astronomia, spune Sf. Grigorie. Pe toate ni le vâra în cap printr-un fel care îi era propriu. Cu fiecare lecție ne urca, întocmai ca pe o scară, "ajungând pe calea rațiunii la iconomia sfântă a universului, la existența celei mai presus de fire" (VIII, 26). Această metodă o va recomanda mai târziu și Sf. Vasile cel Mare (+379), anume de a studia firmamentul cu astrele, ordinea din ele ca așa să ajungi cu cugetul "la frumusețea înconjurătoare din jurul lui Dumnezeu", să cugeți la Natura dumnezeiască⁷. Eminentul ucenic Grigorie ne informează că Origen "avea cuvinte de dispreț la adresa ignoranței și a celor ignorați", deoarece ignoranța duce la orbire și îndobitocire, practicantii ei văzând "în bogăție, renume și prosperitatea trupului, bunurile cele mai de preț" și în acest scop folosind mijloace adecvate ca să le posede. Împotriva acestei animalizări a omului, Origen recomanda și ne predă filosofia cu aspectele ei specifice în cultura greacă, alegând ceea ce ducea, prin părțile ei bune, la filosofia creștină (VI, 22). "*Filosofia cultivă rațiunea, facultatea cea mai înaltă a spiritului*", care rațiune duce "la deosebirea binelui de rău"; la "cunoașterea menirii omului", învățându-l "ce trebuie să facă și de ce trebuie să se ferească". Îi învăța de asemenea că "fără ajutorul filosofiei, este imposibil a arăta Stăpânului tuturor cuvenita adorare", sentiment propriu numai omului dintre toate viețuitoarele (ibidem). Vorbind despre filosofia creștină, se are în vedere rolul ei de purificare și desăvârșire a filosofiei elene. *Frumusețea acestei noi filosofii a imprimat-o Origen ucenicilor lui prin însăși "viața lui sfântă"* (X, 28), "*exemplu de om înțelept*", care nici măcar nu era filosof, ci "dorea foarte mult acest lucru și-și dădea silința să devină" (XI, 28-29). Sf. Grigorie compară pe dascălul lor, plin de roadă în el însuși și în discipolii săi, cu neroditorii filosofiei elini (X, 23). "*O știință este zadarnică și nefolositoare, zice același Grigorie, atunci când cuvântul separat de faptă...; eu l-am admirat adânc, atunci când spunea că virtutea face pe om asemenea cu Dumnezeu. Ei (filosofii) vorbesc despre înțelepciune, dar nimeni nu face faptele ei; despre cum pătare, dar nimeni n-o practică"* (IX, 27). Tocmai din această pricină este defăimată aproape de toți oamenii, ba până și numele de filosofie (X, 28). Șapte decenii mai târziu scriitorul creștin latin de limbă greacă, va afirma cu tărie că "filosofii par a fi născocit filosofia numai pentru a vorbi. Acela, care numai învață pe altul dar nu și face cele ce învață, năruie singur temelii învățaturii sale..., arătându-se un mincinos..., ascunzându-și viciile sub pretextul înțelepciunii, dar practicând acasă lucruri pe care le comandă la școală"⁸.

Prin Origen, ca și prin primii dascăli alexandrini, mai puțin prin apologeți, filosofia elenă se preschimbă parte din ea în *filosofia creștină al cărui specific este universalitatea și pragmatismul, iar scopul, îndumnezeirea omului prin virtuți și har*. Tocmai cuvântul unui astfel de filosof creștin "a săgetat" pe Grigorie și pe fratele său, din prima zi, pentru că era un amestec de blândețe și seriozitate, de convingere și constrângere" (VI, 23). Prin trăirea intensă a învățăturilor predate, marele dascăl alexandrin, acum preot, adevărea că este posibil pentru toți oamenii, îndeosebi creștini de orice neam, de diferite ocupații și variate nivele cărturărești și sociale să realizeze trăirea în Hristos a celor învățați.

"El (Origen) învață ceea ce este necesar atât grecilor, cât și barbarilor (popoarelor din afara Imperiului Roman), celor înțelepți și celor neînțelepți..., tuturor oamenilor, oricare ar fi felul lor de viață". Scopul cel mai important al filosofiei creștine era "de a sădi în noi, continuă Sf. Grigorie, *dumnezeiește virtuți morale*, care duc la starea de calm, de potolire a instinctelor"; *de a ne face "inaccesibili răului, disciplinați, echilibrați și fericți asemeni lui Dumnezeu"* (IX, 26-27). Pentru atingerea acestui scop prin treptele suitoare ale virtuților este nevoie de cunoașterea propriului suflet, ceea ce constituie știința psihologiei de mai târziu, care atunci făcea parte din filosofie. "Într-adevăr, zice Grigorie, *ce este mai propriu sufletului... decât să se ocupe de el însuși*", de a îndeplini porunca celor de demult: *"cunoaște-te pe tine însuși"*, care arată că "înțelepciunea este aceeași la oameni și la Dumnezeu; *că datorită ei sufletul ajunge să privească întocmai ca într-o oglindă, în care vede reflectându-se înțelepciunea divinică; că, dacă intră în comuniune cu aceasta, urmează calea inefabilă care duce la îndumnezeire"* (XI, 29).

Cuvântul, ca logos rostit, ca logos-rațiune (chip al lui Dumnezeu în om) și ca Logos, Fiu al lui Dumnezeu, este puterea ziditoare în procesul cunoașterii, purificării și înaintării spirituale. De aceea Sf. Grigorie, vrând să scoată în evidență această forță transformatoare a cuvântului dascălului său, spune: "Cuvintele sunt vehiculele simțămintelor", ele făcând ca "oamenii versați în cuvânt, asemeni unor pictori abili în amestecul culorilor și în realizarea tablourilor, să execute tablouri minunate" (I, 14). Cuvintele (logoi) vin din Logosul-Dumnezeu, după al cărui chip și asemănare suntem creați; chip "păstrat în inimă", cum va spune mai târziu Sf. Vasile cel Mare⁹, "unde tronează Hristos ..." va adăuga Sf. Ioan Casian Străromanul¹⁰, chip, care prin conlucrarea omului cu harul dumnezeiesc tinde neîncetat spre asemănare pe măsura înmulțirii, maturizării și stabilității virtuților. La acest ajutor al lui Dumnezeu se referă Sf. Grigorie, zicând: *"la aceste virtuți nu se poate ajunge, dacă Dumnezeu nu ne dă putere"*. Și menționează virtuți ca dreptatea, înțelepciunea, bărbăția și mai ales *"cumpătarea"*, virtute de echilibru, care, *în colaborare cu celelalte virtuți mântuitoare, conduc la "nevoia lăuntrică de a adora pe Dumnezeu"* și care face pe creștin "asemenea lui Dumnezeu", ea fiind mama, baza și scopul tuturor virtuților". Iar "virtuțile îl fac pe om demn și curat și-i însoțesc la Dumnezeu..., ca un preot înțelept" (XII, 30).

În lucrarea lui Dumnezeu, Logosul întrupat, asupra lui Grigorie și colegilor lui, prin Sfântul Duh, rol important are și "îngerul păzitor", care, zice acela, "a fost sortit să-mi fie ocrotitor..., mă hrănește din tinerețea mea...; care este fiicăruia în parte pedagog de când eram copii" (IV,18). Acest înger a inspirat pe profesorul lor (al lui și al fratelui său) de limba latină "să-i îndemne a studia dreptul roman" (V, 20). Când se referă la personalitatea lui Origen, Sf. Grigorie crede că acesta a avut ca pedagog și ca "ocrotitor, poate chiar pe Îngerul Sfatului celui mare" (IV,18)11 pe "Dascălul dreptei credințe Cuvântul (Logosul) Mântuitor, Care duce la desăvârșire pe cei care i se atașează" (VI, 23). Parcă ar vrea să ne spună că în sfințitul său dascăl "trăia Hristos" (), că "avea mintea lui Hristos" (), adică logosul din el, adică rațiunea "ajunsese la măsura vârstei lui Hristos" () și putea "scoate cele bune din visteria inimii sale" (Mat. 2, 35) și "să fie pildă credincioșilor (elevilor lui) cu cuvântul, cu purtarea, cu dragostea, cu duhul, cu credința, cu curățenia" (I Tim. 4,12).

Infrastructura succesului dascălului și preotului Origen constă în identificarea vieții lui

cu principiile teologice și morale pe care le propovăduia în vederea desăvârșirii. Tânărul său absolvent a sesizat corect acest adevăr. "Vreau să vă vorbesc, zice el, despre un om care pare obișnuit, dar care a depășit cu mult condiția umană în elanul către desăvârșire" (II, 15). În opinia acestui ucenic și a colegilor lui (și a tuturor celor care, fără prejudecăți, au studiat aprofundat viața acestui geniu al primelor veacuri creștine n.n) "*el este singurul dintre oamenii de astăzi... care și-a obișnuit sufletul cu lumina clară a descoperirilor lui Dumnezeu și este în stare să învețe și pe alții*". Cred că stăpânel tuturor, Care S-a sălășluit în profeți, prieteni ai lui Dumnezeu, și le-a insuflat fiecare cuvânt tainic și divin, l-a onorat și pe el a fi *prietenul lui Dumnezeu și interpretul acestor descoperiri*" (XV, 33-34). De aici "zelul său ca noi să ne însușim învățătura și morala teologică" (XIII, 30), scopul imediat al studiilor de la Școala lui.

Înalta trăire a dascălului acestei Școli se adăpa direct din izvorul dragostei divine și din el se împărtășesc uceniciei lui. "Acest om a pus în sufletul nostru... dragostea de Cuvântul Sfânt, Care, prin frumusețea Sa de nedescris, atrage la Sine pe toți oamenii și-i face să arate dragoste față de el", adică de Origen, "prietenu și interpretul Său" (VI, 25). Și ca să arate că sufletului îi este proprie cunoașterea și virtutea, și de aceea "nimic nu-l împiedică să fie acolo unde vrea..., acolo sau foarte aproape de locul unde se săvârșesc lucrările care îi sunt proprii naturii sale, Sf. Părinte Grigorie dovedește aceasta cu Ionatan și David (I Regi 18,1), unde se arată că Ionatan, fiul lui Saul, s-a lipit de sufletul lui David păstor încă, dar care ucisese pe Goliat; asemenea și pe noi "acest David (Origen) ne ține acum strânși de el... și sufletul nostru simte nevoia de a-i rămâne atașați" (VI, 23-24).

Personalitatea acestui mare dascăl al Ortodoxiei acelor vremuri, făcea asimilabile în ucenicii principii dumnezeiești, dar și progresau în virtuți datorită și deosebitului har al lui, dar și programului școlii juridice întocmit și atmosferei duhovnicești din ea. "Aici, scrie el, zi și noapte se aud poruncile sfinte, imnele, psalmii și convorbirile tainice, iar o lumină asemănătoare celei a soarelui strălucește continuu. În timpul zilei, noi trăim în ambianța sfințelor taine, iar noaptea gândul nostru zboară la ceea ce sufletul văzuse și făcuse în timpul zilei" (XVI, 36). Acest adevăr îl va spune și Sf. Vasile cel Mare a cărui bunică, Macrina cea bătrână, a fost ucenica Sfântului Grigorie al Neocezareei:

"Dacă sufletul se ocupă cu judecățile lui Dumnezeu (în timpul zilei), și în visurile de noapte le va avea pe acestea și va fi cugetând continuu cele bune și bineplăcute lui Dumnezeu"¹², sufletul "cugetând ziua și noaptea la legea Domnului, va fi ca un pom răsădit lângă izvoarele apelor" (Ps. 1, 2-3).

Întâiul dintre studenții acestei Școli, amintește cum a procedat cu el și cu fratele său (desigur și cu alți studenți) dascălul lor. "La început ne-a tratat întocmai ca pe niște animale sălbatice, ca pe niște pești sau păsări prinse în curse sau în năvoduri de care încercam să scăpăm și să fugim... A făcut totul ca să ne apropie lui; ne spunea tot felul de istorioare", laudând filosofia în ceea ce avea ea bun. "Prin amabilitatea și tonul cu care ne vorbea ne-a înfipit boldul prieteniei, ascuțit și pătrunzător, greu de respins" (VI, 22). Ca un foarte bun agricultor, a cercetat întâi ce fel este sufletul fiecăruia, "fie un teren necultivat și neroditor..., fie nu întru totul steril, ba din contră foarte bun, dar lăsat în paragină..., și apoi "ne-a scormonit cu sapa (cuvântului fondul intim" prin diferitele întrebări). Văzând el că acest fond "este cu totul neroditor, a scormonit în continuare și a făcut totul pentru a-l face apt rodirii", curățind "spini și pălămidă, iarba și plantele sălbatice de tot felul pe care sufletul nostru agitat le produce în dezordine și din belșug". A procedat de asemenea "cum procedează grădinarul iscusit, care altoiește pe planta sălbatecă, producătoare de fructe amare, lăstarul aducător de fructe bune", îngrijind-o zi de zi, adică udând-o, curățind-o, despresurându-o de ramuri prisositoare; o lucrare dificilă, dar întru totul necesară, prin care "se apropia de noi în felul socratic"; prin cuvintele sale însă, ne convingea și ne constrângea ca prin niște zăbale. La început ne-a venit greu să-i ascultăm cuvântul, pentru că nu eram obișnuiți să urmăm sfatul rațiunii, deși ea este purificatoare" (VII, 24- 25).

După această stăruitoare și meticuloasă pregătire a sufletului, constatând el că "ne-a făcut apti să primim cuvintele dreptății, atunci a aruncat..., ca într-un pământ bine lucrat și sfânt..., cu toată grija și la momentul oportun", semințele cuvântului spre a germina. *Și astfel prin "cuvintele sale simple, măiestrit împletite", a făcut din sufletele noastre "o tramă (tesătură) imposibil de destrămat" (ibidem, 25).*

Cunoscând el prea bine că "sufletul omului este ușor de sedus prin cuvânt și este gata să își dea asentimentul înainte de a cerceta faptele, și de a-și forma judecăți" (XIII, 31), el (Origen) "ne-a învățat aprofundat afirmațiile și să nu ne limităm la aparențe..., ci (să vedem) ce ecou au la cei din jurul nostru, să luăm aminte dacă nu cumva sunt falsuri", și la altele de acest fel. *Avea deosebită grijă să predea câte puțin și progresiv.* Cu adevărat "ne trezea din somnolență, dar nu avansa prea mult, ca nu cumva, din cauza lungimii sau subtilității celor predate, să cădem în inactivitate" și, în consecință, "să obișnuim a accepta fără discernământ tot ce ni se spunea sau să contrazicem pe acela care spunea adevărul" (*ibidem*, p. op. cit.). Își dădea toată silința să *ne învețe așa fel "ca sufletul nostru să se contemple ca într-o oglindă, să-și vadă atât partea lui cea rea, irațională, începuturile și rădăcinile relelor, locul unde se nasc și pornirile nesăbuite", "toate josnicile", care, crescând în noi, ne copleșesc și ne sufocă", precum "desfrâul, plăcerile, poftetele, tristețea și frica și puhoiul relelor ce le urmează"; (să-și vadă totodată) în adâncul lui "partea lui cea bună, rațională, izvorul celor bune, care, dacă ar domina (în el), i-ar permite să rămână calm și nevățat ..., să le respingă pe cele rele chiar de la nașterea lor..., să le facă să dispară și să moară, iar pe cele bune să le cultive de la naștere și să le întrețină până la desăvârșire"..., ca astfel să ie naștere în suflet virtuțile dumnezeiești" (IX, 27), despre care am amintit ceva mai înainte (XII, 30).*

Deși este un neîntrecut dascăl al tainelor divine - privit desigur în timpul în care a trăit - *Origen este și un om practic în ce privește dobândirea virtuților.* "Uneori el considera că nici nu trebuie să spună ceva, dacă cele spuse nu sunt prezentate cu sinceritate și puse în practică" de cel care învață. Deoarece acesta "trebuie să fie exemplul de om înțelept" (XI, 28), așa cum a fost măsura personalitate a lui Origen, care "nu numai cu cuvântul, ci și cu fapta ne învață" (IX, 27).

Și concluedea cuvântătorul discursului: *"Acest om a primit de la Dumnezeu cel mai mare dar. ..., acela de a învăța (pe alții) lucrurile lui Dumnezeu, ca și când Dumnezeu i-ar vorbi, de a fi interpretul lor, de a le explica oamenilor, ca aceștia să le audă și să le înțeleagă".* Și încheie ilustrul său ucenic: *"Pentru noi era un adevărat paradis, replică a marelui Paradis al lui Dumnezeu..., adevărat paradis al desfătărilor" duhovnicești (XV, 34).*

Ecoul principiilor în învățământul românesc, religioz în deosebi

Studierea filosofiei și a altor științe în Școala de la Cezareea era obligatorie, întrucât cultiva rațiunea - acest chip al lui Dumnezeu în om - care rațiune în filosofia de atunci ducea la convingerea că există un Dumnezeu. Filosofia creștină, având miezul în revelația supranaturală, în Evanghelia Logosului întrupat, și absorbind tot ce a fost bun din filosofia elenă, duce mult mai sigur la cunoașterea lui Dumnezeu și la ferma convingere de a viețui conform poruncilor Lui. Filosofia creștină este însăși religia creștină, cu cultul ei, cu învățăturile și trăirea acestora. Or și pedagogia postdeceambriștă românească învață că "rolul religiei este de a ajunge la existența ultimei realități"¹³, sfiindu-se parcă să afirme că această realitate este însăși Dumnezeuul Vechiului și Noului Testament. De aceea "*revelația divină trebuie să găsească în rațiune un sprijin puternic..., deoarece religia poate și trebuie să fie susținută de filosofie", învață pedagogia interbelică*¹⁴. *Iar pentru elevii seminariști sau studenți teologi, "cultura filosofică e necesară (ca viitori preoți) nu numai pentru a-și putea forma propria convingere religioasă, ci și pentru a putea să formeze și convingerea altora" (Idem, 537), așa cum marele Origen forma pe ucenicii lui, care la rândul lor au for-*

mat pe alții.

La dascălii primelor secole creștine, învățăturile Evangheliei lui Hristos și ale celor din-tăi interpreți ai ei, Părinții Apostolici, Apologeții și Sfinții Părinți sau Scriitorii Bisericești, erau aceleași pentru orice creștin, cleric sau monah, roman sau barbar, elin sau dintre păgâni, indiferent de nivelul cultural și de categoria socială, așa cum la Școala din Cezareea se adunase din diferite provincii. De aceea, la învățătorii Bisericești din această perioadă nu găsim temeieri de a susține educația religioasă pe bază de etnie, de stare, de categoria de creștini, de tradiții locale. Doctrina teologică și morală ca și cultul erau aceleași, tot la fel și conduita morală. De aceea *principiul recomandat de pedagogia românească de a se avea în vedere națiunea cu tradițiile ei* (Nicola, p. 35 și Antonescu, p. 111) *nu-și are temeii teoretic. Practic însă Sfinții Părinți modelau doctrina printr-o evlavie cu nuanțe, și locale. Sf. Vasile cel Mare cinstește pe toți sfinții de oriunde, dar are o evlavie mai accentuată față de Sf. Mucenic Gordie, concetățean de-al lui, căci "a ieșit din sânuirele pământului nostru, zice el..., a dăruit pământului care l-a născut și l-a crescut desfășurarea roadelor credinței lui..., care sunt cu mult mai plăcute..., fiind fructe din țara noastră... și aparținând pământului nostru*¹⁵. *Deci trebuie luată în considerație și educarea religioasă în spiritul specificului nostru creștin ortodox român și tradițiilor Bisericii străbune.*

Știind Origen că ucenicii lui vor ajunge dascăli ai învățăturii creștine fie în Taina Preoției de la anvon, fie ca laici sau preoți de la catedră, insistă ca dascălul să-și însușească temeinic învățătura teologică și morală, *și cere ca profesorii de la seminarii (și de la teologie), cei nepreoțiți "să fie buni creștini", cu deosebire cei care predau filosofia și pedagogia "să fie creștini convinși", "cu principiile filosofice sincer creștinești"* (Antonescu, 537). Cu atât mai mult se cere această convingere creștină celor care predau religia elevilor și studenților laici.

Am arătat că filosofia creștină, respectiv învățătura teologică de la Școala din Cezareea "nu a despărțit" cunoașterea teoretică a dogmelor de principiile morale aplicate în viață. Tocmai această intensă trăire a teologiei de către clericii și dascălii creștini au făcut din doctrina creștină filosofiei creștine, adică și cunoaștere și trăire. Dascălul alexandrin de la Cezareea trăia ceea ce învăța la "fierbințele" recomandată de Apocalipsă (3, 15) și de aceea pătrundea cu ușurință în întreaga ființă a învățăcelilor săi. *Și pedagogia noastră susține că "exemplul direct al educatorului (în cazul nostru al dascălului creștin de religie) acționează permanent asupra copiilor (elevilor)" și că "în educația morală, experiența personală are un rol important în formarea conștiinței și educației morale"* (Nicola, 163-164 și 290) a ascultătorilor. Interesul Școlii din Cezareea era de a forma adevărați trăitori în Hristos, mereu în urcuș spre desăvârșire, spre îndumnezeire. Și pedagogia noastră interbelică, observând scaderile învățământului religios în școli, învață că "Religia - ca și morală - are un caracter normativ, nu pur teoretic. Principiile religioase interesează pe marea majoritate a oamenilor... prin calitatea lor de puteri determinate în viața și activitatea noastră. Și interesul școlii (a învățământului religios în școli) nu e de a forma teologi, cunoscători adânci ai științelor religioase, ci buni creștini care să se conformeze în viața socială, să le considere deci principii diriguitoare" (Antonescu, 354).

Credința puternică în Dumnezeu și totalitatea adevărilor Evangheliei în Școala din Cezareea (ca și în alte școli și biserici) conducea la cunoașterea lui Dumnezeu și implicit la adorarea Lui (prin actele de cult), iar dragostea de Hristos-Logosul întrupat se vădea în trăirea cu adevărat creștină. Pedagogia învață că "*valorile ideale* *către care trebuie să tindă neîncetat procesul pedagogic este "credința", numită și "religiozitate", și "iubirea", înțeleasă ca "moralitate"; acestea completează deci "idealul integralist, cultura armonică a tuturor forțelor, direcționându-le prin moralitate și religiozitate"* (Antonescu, 101; cf. Pestalozzi).

La Școala lui Origen scopul ultim era sădirea în firea elevilor a virtuților dumnezeiești, creșterea și rodirea lor spre cât mai multă asemănare cu Dumnezeu, acest ideal moral și

religios (în pedagogie numit ideal moral), căruia "trebuie să-i fie subordonate toate elementele constitutive psihofizice ale ființei umane" (Antonescu, 86, 90, 91 și 105).

Metoda lui Origen se identifica aproape cu personalitatea lui, și tot așa la adevărații dascăli ai Bisericii creștine de-a lungul veacurilor, ceea ce, a dat și dă durată învățării lui Hristos. În acest scop și pedagogia afirmă că "*metoda valorează numai atât cât valorează personalitatea profesorului*" (Antonescu, 323); altfel spus: se validează prin personalitatea profesorului. Autorul elogiului lui Origen spune că acesta căuta mai întâi să le cunoască sufletul cu gândurile, simțămintele și înzestrarea nativă, identificând și influența educației anterioare. La fel recomandă și psihologia interbelică. "*Să cunoaștem bine capitalul sufletesc ce posedă discipolul ca să știm ce modificări sunt de adus și ce urmează să adăugăm*; de asemenea să cunoaștem pe de o parte ideile și sentimentele morale" ale celui de educat, iar pe de alta "dacă este capabil să execute sau să treacă la act" (Antonescu, 437-438). Atât în cunoașterea fondului spiritual cât și la însușirea cunoștințelor noi, Origen folosea metoda socratică, numită în pedagogie "*euristică*", adică profesorul pune întrebări într-o înălțare logică, încât elevii, "prin eforturi proprii ale rațiunii lor", să creadă că "fiecare le cunoaște cu propria lui rațiune"; să-și "pună astfel în acțiune funcțiunile intelectuale..., să caute să găsească el adevărul" (idem, 329). Spre a nu-și împovăra elevii și a-i face indiferenți sau ostili față de materiile predate, dascălul Școlii din Cezareea preda câte puțin, urmărind cu deosebire calitatea cunoștințelor, nu cantitatea, și ceea ce era necesar vieții spirituale în activarea virtuților. După pedagogia secolului nostru, "*informarea intelectuală trebuie să fie în concordanță cu cerințele idealului educațional*", păstrând "*echilibrul între diferitele categorii de cunoștințe*" și dând "*calitate*" pe primul plan și "*utilitate sau eficiență*", respectiv "*finalitatea practică*" (Nicola, 121-122 și 125).

Prin astfel de metode și mai ales prin competența și convingerea lăuntrică, dascălii de toate categoriile (laici și din cler - aceștia din urmă în calitate de învățători de la anvon) vor fi exemple vii în care viază din plin cunoștințele predate, așa cum în Origen erau în plină vigoare toate principiile pe care le expunea studenților săi, prelucrate în propriul său laborator sufletesc și practicate. Astfel de dascăli vor stârni "*instinctul de imitație foarte accentuat la om*", constată pedagogia românească. La elevii mai mari din cursul superior și studenți, se produce "*imitația idealistă*", aceștia luându-și ca ideal o anumită persoană în întregime ei, "*care i s-a impus prin personalitatea sa*" (Antonescu, 472-477 și 478), așa cum studenții din Cezareea l-au avut ca ideal pe Origen, în final pe Hristos, Cel din acesta.

Precum am observat, acest mare geniu al teologiei din sec. III și următoarele își ducea traiul în aceleași condiții de viață ca și studenții lui, formând cu toții o comuniune ca în obștea primară din Ierusalim, toți după programul de care am vorbit, adică ziua în lecții, studii, meditații și rugăciuni, în vegheri, pravilă și somnul necesar care era o prelungire în vise a celor din timpul zilei. Și româneasca pedagogie interbelică își găsea o astfel de aplicare în munca practică, unde elevii activau cu profesorii respectivi. Această muncă "are o importanță moral socială, întrucât, pe de o parte stabilește raporturi prietenești între elevi, între aceștia și profesori... iar pe de altă parte că inspiră elevilor respect pentru muncă" (Antonescu, 442).

Concluzii mereu actuale

De vreme ce istoria este "învățătoare pentru viață" iar Apostolul poruncește "să ne aducem aminte de înaintașii noștri... și să le urmăm credința" (Evrei 13,7), adică acea credință adevărată în fapte, căci în ei "a luat chip Hristos" (), Care "ieri și azi și în veci este Același" (Evr. 13,8), se impun câteva concluzii, atât pentru studierea religiei în școlile laice, cât mai ales în școlile teologice - laice sau monahale - și facultăți, care pregătesc teologi, care trebuie să "*teologhisească*, adică "subiectul să adere la adevărul dumnezeiesc prin credință, să îmbrățișeze cu nădejde binele făgăduit până dincolo de veac și să se

înlăcăreze de dragoste pentru frumusețea-i nemărginită", deoarece între a studia și a trăi sau *teologhisi* este o distanță ca de la cer la pământ", știut fiind că "orice netrebnic poate să studieze, dar să *teologhisească* poate numai un sfânt"¹⁶, adică un osârdnic și bun creștin. De aceea principiile didactice ale Școlii din Cezareea și a celor de după aceasta, din epoca patristică, sunt mereu valabile, căci în sfinții dascăli de atunci a sălășluit cât mai deplin Hristos și din același Duh Sfânt dat Apostolilor au grăit și acei dascăli.

Așa cum Origen și alți Sfinți Părinți și Scriitorii Bisericești de după el au luat tot ce era bun și folositor din filosofia elenă și le-au asimilat Evangheliei lui Hristos, creând filosofia creștină, accesibilă tuturor celor ce au primit învățătura Logosului întrupat, adevărind-o prin viața lor, *este necesar ca dascălii teologhitori cu deplină competență filosofico-teologică, maturizați în cunoaștere și trăire, să elaboreze "un curs de enciclopedie filosofică"* (Antonescu 536-537) creștină în două variante: una pentru seminarii, alta pentru facultăți de teologie. Prin aceasta, viitorii teologi, atât cei ce vor sluji Cuvântului în una din cele trei trepte ale Preoției, cât și cei laici sau neclerici din monahism, să li se fundamenteze, prin aceste filosofie încreștinată, convingerile religioase, consolidate și roditoare în ei zilnic, și să devină astfel vrednici să învețe și pe alții din minte și din inimă, prin cuvânt și faptă.

După cum Părinții Apostolici, Apologeții, primii Scriitori Bisericești în frunte cu Origen, apoi descendenții acestora până la Capadocieni, Augustin, Maxim Mărturisorul și Sf. Ioan Damaschin și-au însușit cât mai multă cunoaștere teologică, străduindu-se a o traduce în trăirea lor, și devenind mari personalități creștine și dascăli de la anvon, uneori și de la catedră, cu sporite puteri de convingere, și transformând teoria în filosofie și credință trăită, se cuvine de asemenea ca și dascălii învățaturii creștine ortodoxe, de la catedră la anvon, din scaunul duhovniciei sau din acela de stareți de mânăstiri sau povățuitori de chilie, să depună, încă din perioada de formare, toată stăruința de a progresa în virtute și a se înduhovnici, ca atât graiurile cât și comportarea lor să facă roditoare sămânța Cuvântului în discipolii sau credincioșii lor care la rândul lor să rodească virtuțile creștine după măsura dată fiecăruia. Numai așa vor vedea oamenii "faptele lor cele bune și vor slăvi pe Tatăl din ceruri" (), adică vor cinși pe Hristos și învățătura Lui. Fără ca să dea ocazie să spună despre ei ca despre filosofii din antichitate, că neconcordanța dintre cele predate și cele trăite de filosofi a dus la slăbirea și moartea filosofiei.

Cei din cînul monahal, din orice treaptă ierarhică sau didactic-administrativă s-ar afla, se cuvine să ducă viața în cea mai veritabilă comuniune în Hristos, "inimile și sufletele lor fiind una și având toate de obște" (Faptele Apost. 4, 32), supunându-se toți deopotrivă aceluiași rânduiei (hotărâri) monahale la care de bună voie s-au angajat. Numai astfel comunitatea lor (mânăstire, seminar, centru eparhial) să se asemene cu cea Școală din Cezareea, cu obștile monahale patristice și cele din trecutul neamului nostru, cetăți așezate pe culmile evlaviei și făclii aprinse în policandru Ortodoxiei românești, adevărate pilde pentru trăirea creștină unde să se audă, ca, în cea Școală menționată poruncile sfinte, imnele, psalmii și convorbiri tainice, concomitent cu munca rânduia fiecăruia. În ceea ce privește programa analitică a seminariilor și facultăților teologice, oricât ar trebui să ne conformăm principiilor învățământului laic, nu trebuie să se ignoreze nici o clipă că materiile din aceste școli de profil să fie adecvate scopului pe care îl au ele, acela de a pregăti persoane care să slujească doctrina creștin-ortodoxă a neamului nostru, a celor 87% din întreaga populație a țării; unii - în număr mai restrâns - de la catedră de religie în școlile laice, alții - cea mai mare parte - de la anvonul Bisericii și din scaunul duhovniciei sau al povățuirii neharice ori în școlile teologice. De aceea, ca în Școala de la Cezareea și alte școli teologice din epoca patristică și din trecutul dinainte de comunism a învățământului nostru, materiile laice să fie studiate în măsura în care ele ajută la formarea culturală și filosofico-științifică a scopului pentru care se pregătesc elevii sau studenții. Motivarea că poate unii își vor schimba vocația, devenind altceva decât preoți sau profesori de religie, nu-și are temei. Colegii de-ai noștri de seminar din perioada de până în 1948, care au voit să

ajungă altceva, au dat diferențe, au urmat alte facultăți și au ajuns - unii - foarte buni profesioniști în sectorul lor de activitate. Această subordonare a disciplinelor de studii scopului urmărit, ar da posibilitatea ca elevii, respectiv și studenții, să asimileze bine materiile, predându-li-se așa fel ca să se fixeze bine cunoștințele, chiar și cele adiacente care sunt necesare unui viitor slujitor al Bisericii. Orice încărcare a programei analitice, duce în mod inevitabil la superficializarea învățământului religios-teologic, la formalismul acestuia. Elevii, dar și studenții, nu mai pot asimila suficient materiile, și totuși trebuie să susțină examenele și să le ia. Aceasta face ca o parte mai mare sau mai mică din ei să recurgă la mijloace necinstite. Astfel că, Biserica va avea unii licențiați sau absolvenți de seminar cu o spioală de cunoștințe, și implicit cu o șubredă moralitate creștină. Este datorria factorilor de răspundere ai Bisericii neamului nostru să vâslească în așa fel pe marea învolburată și plină de pirați ai tranziției încât cu iscusință și devotament, să evite stâncile relexelor credințe și ale concepțiilor secularizate și astfel să ajungă în apele Occidentului, scăpând însă neucisă¹⁷ corabia neamului și credinței noastre. De aceea, Sfântul Sinod și alți factori de decizie ai Bisericii străbune să intervină la organele în drept ca să se remedieze unele deficiențe din învățământul teologic de după 1989 ca neamul nostru să dea preoți și dascăli în domeniul Credinței ortodoxe, care să aducă un suflu dătător de viață în rândurile credincioșilor de toate categoriile.

Arhim. Dr. Ioasaf Popa

NOTE

1. Colecția *Părinți și Scriitori Bisericești* (PSB), nr.10, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București 1984, p. 9-37.
2. Op. cit., p.19; voi cita în interiorul textului, prescurtând astfel: (V,19), cifra romană indicând capitolul, iar cea arabă pagina.
3. Pr. prof. dr. Ioan G. Coman, *Patrologia*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1985, p. 393; voi cita în cuprinsul lucrării doar numirea operei și pagina, astfel: (Patrologia, 393).
4. *Patrologia*, 303-304; cf. *De Principiis*, Prefața și Pamfil: *Apologia lui Origen*, Prefața, *Patrologia Greacă* (PG) vol.17, col. 542 și urm.
5. Socrate, *Istoria Bisericească* VI, 82, PG 67, col. 701, la Pr. prof. Teodor Bodogae, *Origen, scrieri alese*, partea I, PSB, p.10.
6. PSB 6, p. 20.
7. *Omilia XV Despre Credință*, PG 31, col.465 ABC.
8. *Instit. Divine* 111, 16, 3 - și 15,8, la Pr. prof. Ioan G. Coman, *Probleme de Filosofie Literatură Patristică*, ed. II, Edit. Instit. Bibl. și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995, p. 109.
9. *Comentarii la Psalmi*, 32, 8, PG 29, col. 344 B.
10. *Instit. VI, 9 și Coll., 7, 20/2 în Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum* vol. XVII, p.120, r.17, 20 și XIII, partea II, p.197, r. 22-23.
11. *Isaia* 9, 6.
12. *Regulele mici*, 22, PG 31, col.1097.
13. Ioan Nicola, *Pedagogia*, Edit. Didactică și Pedagogică, București, 1994, p. 138; voi cita în text, prescurtând: (Nicola,138).
14. G. G. Antonescu, prof. univ., *Pedagogia*, ed. V-a, Scrisul Românesc, Craiova, 1946, p. 535; voi prescurta în text: (Antonescu, 535).
15. PSB 17, București, 1986, p. 526.
16. Nichifor Crainic, *Sfințenia-Împlinirea Umanului*, (curs de teologie mistică, ținut în 1935-1936), Edit. Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993, p.110.
17. Cuvântul *Occident* vine de la verbul latin *oc-cido*, -ere, care însemnează a cădea la pământ, a ucide, a coborî la orizont, a apune. Și într-adevăr, realitățile vieții din evul mediu și până astăzi, ne

demonstrează o "apunere" a adevăratei doctrine creștine, o *trântire la pământ*, operată treptat de Biserica Apuseană după despărțirea de cea Răsăriteană și, mai ales, după ruperea de papalitate a protestantismului și apariția Renașterii cu Iluminismul. Iar în zilele noastre, se derulează însăși *uciderea creștinismului tradițional prin apariția "noii ere"*.

EDUCAȚIA RELIGIOASĂ ÎN CONCEPȚIA LUI JAN AMOS KOMENSKY-PĂRINTELE PEDAGOGIEI MODERNE

Recunoscut ca întemeietor al pedagogiei moderne, Jan Amos Komensky (28 martie 1592-15 noiembrie 1670) ocupă un loc bine definit în evoluția științei pedagogiei universale. Problemele tratate în cele peste 100 de lucrări ale sale (intuiția, disciplina, educația morală, educația religioasă, învățarea limbilor, lupta pentru pace) își mențin actualitatea în orice epocă.

Pentru noi românii, activitatea marelui pedagog ceh are o semnificație aparte deoarece ea s-a desfășurat - timp de patru ani - și în Transilvania influențând puternic școlile ardelenne, mișcarea culturală și publicistică, ideile pedagogice ale timpului. Aici, în Ardeal au fost publicate, pentru prima oară, edițiile lucrării *Janua linguarum reserata* și s-au răspândit în număr mare celelalte lucrări adunate în volumul *Opera didactica omnia*.

Fiu al morarului ceh Martin Komensky (nume care, latinizat după moda umaniștilor, devine Comenius), Jan Amos începe studiile la școala latină, urmează cursurile de filosofie și teologie de la Universitatea din Hebron, iar mai târziu, la Universitatea din Heidelberg. După o călătorie de studii în Olanda se reîntoarce în țară și își începe cariera pedagogică și publicistică.

Invasia spaniolă (1621) înseamnă pentru Komensky, pierderea familiei, a bibliotecii și a operei sale, precum și începutul unei vieți de peregrinări.

Numele său începuse să fie deja cunoscut. La Praga publicase *Grammaticae facillioris praecepta* (1616); în Polonia publică *Janua linguarum reserata* (o nouă metodă de a învăța limba latină, tradusă în 12 limbi europene și alte limbi asiatice); în 1632 termină *Didactica magna*. Din Polonia este invitat în Suedia pentru reformarea școlilor, prilej cu care va traduce în limba latină *Didactica magna* (1638) și va publica lucrarea *Novissima Linguarum methodus* (1646). Revenit la Leszno după patru ani, acceptă invitația principelui Transilvaniei, Sigismund Racoczi, de a se stabili la Sarospatok, localitate aflată într-unul din "cele șapte județe rupte de sub dominația habsburgilor și anexate Transilvaniei"¹. Aici organizează o școală model - după un proiect propriu, *Illustris Patakinæ scholæ idea* (Idea clară a școlii din Patak) - în care își verifică în practică sistemul său pedagogic. Rezultatele obținute sunt deosebite dar, moartea prințului Racoczi îl silește pe Komensky să ia calea exilului, după patru ani liniștiți, îndreptându-se spre Amsterdam. Adăpostit de Laurențiu de geer, Komensky va locui aici până la sfârșitul vieții. Aici sunt publicate cele mai importante lucrări pedagogice sub titlul *Opera didactica omnia* (1657). Urmărit și persecutat toată viața pentru credința sa, Komensky a fost preocupat, în ultimii ani ai vieții sale, de problemele intoleranței religioase și a fanatismului, de necesitatea unificării forțelor tuturor popoarelor pentru pace și înțelegere. Scrie, în acest sens, lucrarea *Angelus pacis* (Îngerul păcii) în care arată care sunt căile prin care se poate ajunge la înfrățire și înțelegere între popoare.

J. A. Komensky s-a stins din viață la Naarden (lângă Amsterdam) la 15 noiembrie 1670.

*

În concepția marelui pedagog, scopul suprem al omului este *fericirea eternă împreună cu Dumnezeu*.

Creația lui Dumnezeu, omul este înzestrat cu capacități de cunoaștere ce-i permit apropierea de divinitate. Orice acțiune ce-l împiedică pe om de la instrucție și educație este un păcat față de Dumnezeu care l-a creat și i-a dat aceste capacități, consideră Komensky. "O mie de ani să-i dai omului în care el să învețe mereu câte ceva prin înțelegerea unui fapt din altul; el va găsi neîncetat lucruri de învățat. Spiritul uman are o nemărginită capacitate de a învăța, încât în cunoaștere el reprezintă tocmai imaginea unei prăpăstii fără fund. Micul nostru corp este determinat de limite foarte înguste"². La baza posibilităților de formare și continuă perfecționare a ființei umane, Komensky așează cele trei capacități ale sufletului omenesc: capacitatea de cunoaștere - "rațiunea e oglinda interioară a lucrurilor, în care se oglindește și se reflectă ceea ce pătrunde prin canalele simțurilor" -; capacitatea volițională, - "voința însăși, libertatea internă, care se îndreaptă sau se îndepărtează de lucruri"; capacitatea creatoare, - "însăși forța omului de a realiza ceea ce el cunoaște și vrea"³. Folosirea acestor capacități prin educație "asigură omului locul cuvenit într-o societate eliberată de toate mizeriile care o rod, în acest fel - susținea marele pedagog - educația tinerei generații se impune ca reformator unic și general al omenirii"⁴. Căci în acest domeniu, al educației - noii generații nu mai poate domni arbitrarul și improvizația. Ordinea, activitatea conform unor legități clare, trebuie să domnească în școală-atelierul în care se făuresc oameni⁵.

Legitatea primordială a acestei activități este considerată educația conform naturii înconjurătoare dar și conform naturii interioare a omului. Komensky a pus astfel bazele "celui mai răspândit principiu din teoria pedagogică până la sfârșitul sec. XIX-lea - principiul educației conform naturii⁶.

Inovator în domeniul pedagogiei timpului său, Komensky stabilește clar modalitățile de realizare a educației susținute de el și pentru aplicarea lor - realizează, ca prim pas, cercetarea școlilor contemporane. Analiza critică a situației din aceste școli îl conduce pe Komensky la constatarea că "este evident că școlile sunt labirinte, întrucât ele nu au până acum nici un fel de scopuri bine stabilite și determinate. Nu au nici mijloace pentru atingerea acestor scopuri și nici norme de acțiune pentru întrebuințarea acestor mijloace"⁷.

Marele pedagog introduce acum expresia de "mașină didactică" - "mașină" ce ar trebui construită pentru bunul mers al școlilor. Și, ca la orice construcție mecanică, această "mașină didactică" are nevoie de stabilirea unui scop, a unor mijloace de realizare a scopului și a unor norme de utilizare a mijloacelor pentru atingerea scopului.

Iată de ce "scopul școlilor va fi unitar, simplu, just și suficient pentru a preveni toate rătăcirile, anume de a înnobilă în toate privințele, și oricare lucruri chiar speciale am învăța, cum sunt literelē, moravurile, pietatea - să învățăm un tot compact nu mutilat, fragmentat sau sfâșiat. Căci natura noastră preferă oricând și oriunde întregul din ceea ce este bun, frumos și util"⁸ pentru trup, intelect și suflet. Și, prin urmare, dacă toți oamenii sau cât mai mulți ar accepta să-și formeze "o cunoaștere, o onestitate, o pietate pe baze solide, acest lucru ar fi un mare bine pentru familie, stat și Biserică"⁹. "Însă prin ce mijloace?" Komensky consideră că răspunsul la această întrebare este simplu și natural: "prin întreita carte a lui Dumnezeu", *Natura, Scriptura și Conștiința*¹⁰.

Încercând să explice aceste mijloace, Jan Amos Komensky ajunge la cele trei obiecte universale pe care trebuie să ni le pregătim pentru a contempla înțelepciunea: Dumnezeu, lumea și omul. Căci "numai Dumnezeu are însușirea de a spune totul...; s-a revelat în trei feluri și anume: 1. prin crearea lumii vizibile, devenind vizibil prin operele puterii sale; 2. prin crearea omului, după chipul și asemănarea sa, de unde reies dovezile infinite ale înțelepciunii divine care curge prin spiritul omului, ca printr-o matcă a sa, și în sfârșit: 3. prin revelarea cuvântului său, dându-se dovezile virtuții și bunătății sale..."¹¹.

Prin intermediul celor trei cărți divine, "Cartea lumii sau a naturii", "Cartea spiritului sau a conștiinței" și "Cartea legii" sau a "Scripturii", pot fi formate în noi intelectul, voința

și facultățile operative¹², utilizând, ca instrumente: Revelația, rațiunea și simțurile.

"Dintre obiectele științei, primul este lumea deoarece a fost creată cea dintâi, apoi omul, care a fost introdus pe scena lumii când ea era gata și la urmă Cuvântul lui Dumnezeu adresat omului¹³.

Privind aceste idei prin prisma pedagogiei contemporane se poate afirma că, în concepția lui Jan Amos Komensky, educația avea drept componente educația morală, educația religioasă și educația intelectuală. Grijă pe care marele pedagog o arată față de corpul uman, de care trebuie să avem grijă cu înțelepciune și fără de care sufletul rațional... nu e în stare să audă, să vadă, să vorbească, să lucreze și chiar să cugete nimic" - demonstrează că acelor trei laturi li se adaugă educația fizică.

Trebuie menționat de la început că, deși în lucrările de specialitate nici nu s-a amintit de existența educației religioase la Komensky, marele pedagog nu a acceptat - în nici o lucrare - realizarea separată a celor patru componente, inclusiv educația religioasă.

Considerată ca un fel de "introducere", educația intelectuală trebuia să înceapă cu "cartea naturii" și ea asigură dezvoltarea intelectualului. Raționamentul prin care se demonstrează necesitatea urmării acestui drum este următorul: "intelectul luminează calea voinții, iar voința determină acțiunile. Pentru ca acțiunile să nu devină aberații, trebuie ca mai întâi voința să fie informată în mod just despre toate de către intelect, care poartă peste tot forța înaintea ei; însă pentru ca intelectul să poată face acest lucru, trebuie - înainte de toate - luminată mintea". Văzând adevăratele deosebiri ale lucrurilor aceasta va putea judeca ce este de admis și ce este de respins ca să poată arăta acest lucru voinței.

"Luminarea" intelectului trebuie realizată în mod natural. Și în acest scop J.A. Komensky formulează mai multe *legi didactice*. Locul central în rândul acestora îl ocupă introducerea, în actul învățării, a "martorilor infailibili" - a simțurilor. "Cum însă nimeni nu este mai aproape de un lucru decât lucrul însuși, cea mai valoroasă mărturie este aceea a lucrurilor, apoi a aceluia care au perceput lucrurile cu propriile simțuri. Și sub aspectul acesta e preferabil intelectul propriu, fiindu-și cel mai apropiat, deoarece oricine are mai multă încredere în sine însuși și în propriile sale simțuri decât în alții"¹⁴. Cum ar trebui desfășurat procesul învățării, "arta universală... de a învăța pe toți toate..." a fost scopul întregii activități teoretice și practice a marelui pedagog.

Sinteza acestor idei o reprezintă "Didactica magna", lucrare în care se expune o metodă "prin care profesorii să predea mai puțin, iar elevii să învețe mai mult; școlile să aibă mai puțină gălăgie, mai puțină plictiseală și mai puțină muncă zadarnică și dimpotrivă, mai multă liniște, mai multă plăcere și un mai mare și mai temeinic progres; iar comunitatea creștină să arate mai puțină ignoranță, mai puțină dezordine și dezbinare și din contră, mai multă lumină, mai multă ordine, pace și liniște"¹⁵.

Iar autorul simte nevoia de a implora ajutorul lui Dumnezeu în realizarea acestei dorințe deosebite: "1. Dumnezeuule, milostivește. Te spre noi și ne binecuvântează! Fă să strălucească fața Ta spre noi și ne miluiește! 2. Ca să cunoaștem pe pământ calea Ta și între toate popoarele ajutorul Tău"¹⁶.

*

Dacă educația intelectuală este considerată "ca un fel de introducere; lucrul principal, însă, e moralitatea și pietatea... căci numai prin aceasta vom putea să ne ridicăm deasupra celorlalte creaturi și să ne apropiem de Dumnezeu însuși"¹⁷.

Educația intelectuală, consideră J. A. Komensky, ajută pe om, ca ființă morală să se obișnuască pe sine, să caute mereu răspunsurile la întrebările CE, CUM și PENTRU CE trebuie (sau nu) să facă ceva.

J.A.Komensky stabilește, ca virtuți cardinale, "înțelepciunea, cumpătarea, curajul și dreptatea" precum și cele 16 reguli ale "artei educației morale"¹⁸.

Dacă în tratarea educației intelectuale I.A. Komensky nu a pus problema pedepselor, la educația morală introduce capitolul "Despre disciplina școlară" unde recomandă, ca metode de educație, "o disciplină severă", "muștrarea", "rușinarea" aplicate împotriva "acelora care se abat prin purtarea lor morală" înțelegând prin aceasta: "... un blestem la adresa lui Dumnezeu sau un desfrâu și, în sfârșit, pentru tot ce calcă legea divină... o permanentă încăpățănare și intenționată răutate... mândrie și îngâmfare sau chiar pentru invdie și indolență"¹⁹.

Noțiunea de disciplină este lămurită astfel: "disciplina trebuie să caute să deștepte în toți venerația față de Dumnezeu în toate privințele, datoria de a servi pe aproapele, silința la învățatură pentru necesitățile vieții și întărirea acestora prin aplicare și exercițiu neîntrerupt"²⁰.

În concepția marelui pedagog "omul este cea din urmă, cea mai desăvârșită și cea mai distinsă făptură"²¹. El are de la natură "semințele științei, ale moralității și religiozității" dar știința, virtutea și religia se obțin "prin rugăciune, prin studiu și prin faptă."²².

Logic, "deoarece înainte de căderea în păcat omul avea nevoie să fie educat, cu atât mai mult acum, după ce a păcătuît" - iată argumentul cel mai puternic al marelui pedagog în pledoaria sa pentru educarea intelectuală, morală și religioasă a omului.

Educarea omului - precizează în continuare Komensky - trebuie să fie începută în copilărie, deoarece:

a) Timpul de față este dat omului: fie pentru a afla în el harul divin, fie pentru a-l pierde pentru totdeauna ...

b) Este o însușire a tuturor lucrurilor existente că, atât timp cât sunt tinere, ele pot fi foarte ușor încovoiate și modelate, și că, o dată întărite, se opun încovoierii...

c) Ca să poată fi educat pentru umanitate Dumnezeu i-a dat omului anii tinereții, în care, nefiind în stare de altceva, ar trebui să fie apt numai pentru educare...

Așadar, în măsura în care are la inimă binele urmașilor săi și în măsura în care și conducătorii instituțiilor umane, în stat și în biserică, au la inimă binele omenesc, în aceeași măsură trebuie să se grăbească a se îngriji ca tinerele plante ale cerului să fie răsădite, tăiate și udare la timp și să fie instruite cu chibzuială pe tărâmul științei, al moralității și evlaviei"²³.

Școala maternă are datoria de a-i învăța pe copii, în primii ani, "în frica de Dumnezeu, în bunele moravuri (mai ales în respectul și supunerea față de adulți. De aceea părinții trebuie (să înceapă de timpuriu) și să nu amâne educația copiilor lor, până ce intră pe mână preceptorilor și preoților (căci este aproape cu neputință să mai îndrepti un pom crescut strâmb și să prefaci o pădure sălbatică (și plină de spini) într-o livadă: ci ei trebuie să știe cum să se poarte cu copiii lor, pentru ca prin îndrumarea lor, aceștia să sporească cu vârsta în înțelepciune și în har, înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor"²⁴.

La baza educației religioase, spune Komensky, stă evlavia cu cele trei părți componente ale sale:

"a) ca inima noastră să năzuiască pretutindeni spre Dumnezeu și în toate creațiile sale să-L caute pe El;

b) ca, după ce a văzut pretutindeni urmele lui Dumnezeu, să-L adore cu frică, cu dragoste și cu supunere în tot locul;

c) ca dacă se gândește fără încetare la Dumnezeu său și să se unească cu El, și tot în El, să-și găsească pacea, desfătarea și bucuria"²⁵.

Cu această educație încă din primii șase ani, copilul poate ajunge să înțeleagă faptul că "există un Dumnezeu, un stăpân peste cer și peste pământ, pe care le-a și creat, că El este prezent pretutindeni și pe toate le vede; că de la El vine tot ceea ce e bun și frumos, din tot ce vedem în jurul nostru; că El ne-a făcut pe noi și toate cele ce sunt; că El dă celor buni dar și celor răi (hrană) cele trebuitoare trupului, dar că pe cei smeriți și ascultători îi face să

prosperă în bine; că pe cei răi și neascultători El știe să-i pedepsească... De aceea se cuvine să ne temem de El, să-i mulțumim să-L laudăm, să-L preamărim, să-i cerem întotdeauna toate cele trebuitoare, să-L iubim ca pe Tatăl cel ceresc, să împlinim cu silință tot ceea ce se cuprinde în poruncile Sale."²⁶

În concluzie, o acțiune educațională, cu adevărat eficientă trebuie să înceapă în familie, încă de la naștere, să continue în școală și să împletească instruirea și exercitarea copilului în inteligență, în muncă și arte, în vorbire, în moralitate și virtuți, în pietate și în păstrarea sănătății trupestă și sufletești.

Jan Amos Komensky nu s-a oprit numai la demonstrarea necesității educației religioase în familie și în școală; el a prezentat, pe larg, și metodele și procedeele de realizare, mijloacele de aplicare "corespunzătoare, precisă și ordonată" a acestora.

"Metoda este corespunzătoare când sensibilul se învață cu simțurile, inteligibilul cu rațiunea, iar ceea ce este transmis sau relevant, cu credința... În lucrurile divine credem numai pe Dumnezeu, adică ai grijă să fii sigur că: 1) sunt cuvintele lui Dumnezeu, care nici nu obișnuiește, nici nu poate greși; 2) că sensul înțeles este adevăratul sens al lui Dumnezeu, nu acela al unui om care adaugă ceva din imaginația sa."²⁷

Cunoașterea, în concepția lui Jan Amos Komensky, se poate realiza deci prin cele trei mijloace simț, rațiune, credință. Educatorul le poate folosi unite dar și separate. Utilizarea lor unită - a simțului cu rațiunea - de exemplu, duce la verificarea reciprocă și la eliminarea, pe cât posibil, a erorilor". Și, în sfârșit pentru că există multe lucruri care sunt foarte departe de rațiune cât și de simțuri (nefiind accesibile nici simțului, nici raționamentului în măsură suficient de sigură) trebuie să ne vie în ajutor credința noastră și anume cu mărturia divină sau umană. Acestea trei unite, imprimă spiritului o cunoaștere mai stabilă și mai sigură..."²⁸.

Cele trei mijloace, simțul, rațiunea și credința, pot fi folosite separat când ceea ce trebuie de învățat sau cunoscut se verifică cu simțul sau cu rațiunea sau cu autoritatea altora"²⁹. În acest caz există însă o ordine: ceea ce se învață este prezentat întâi simțurilor cu care se examinează din toate punctele de vedere posibile; intervine apoi judecata asupra celor observate cu simțurile și, în final, credința cu autoritatea și ajutorul ei.

Indiferent de mijloacele utilizate, cunoașterea trebuie să respecte - precizează marele pedagog necesitatea succesiunii gradate. "Și nu trebuie să ne îndoim că Hristos, prin exemplul Său, a vrut să ne dea aceeași învățătură, când redând orbului vederea l-a lăsat întâi să vadă oamenii ca pe niște copaci mișcători și apoi din nou atingându-l cu mâna să vadă totul clar (Matei, 24, 25)..."³⁰. Ascensiunea intelectului este acea cercetare ordonată a lucrurilor ce asigură trecerea cunoașterii lucrurilor de la senzorial, prin rațional, către revelație, începând cu ceea ce este mai ușor către ceea ce este mai greu de înțeles, de la simplu la complex, de la general la particularul mai greu de pătruns.

"Căci dacă cuprindem lucrurile direct cu simțul, dacă sondăm cu rațiunea în chiar zăcămintele de aur ale spiritului, dacă primim cu credință revelația divină..., învățăm totul sigur, plăcut și repede..."³¹.

Iată care sunt deci elementele componente ale cunoașterii lucrurilor, ale artei "de a învăța pe toți toate", în concepția părintelui pedagogiei moderne, Jan Amos Komensky. Și argumentele în susținerea acestei unități - simț, rațiune, credință -, sunt, cele mai multe, luate din însăși natura din care face parte și omul.

Oricine citește opera lui Jan Amos Komensky și analizează apoi învățământul românesc de astăzi poate judeca dacă, a lăsa învățământul religios la bunul plac al fiecărei instituții de învățământ, nu este un rău deliberat cu urmări grave asupra tinerei generații.

Dar cine să facă astăzi educația religioasă în școli? Câte dintre cadrele didactice știu și vor - cum menționa marele pedagog - să-i învețe (pe elevi) înainte de toate ceea ce este cel

mai necesar evlavie, apoi virtutea comportării față de oameni și în fine, podoabele exterioare ale vieții omenești, știința^{32?} Cum să se formeze elevilor convingerea că nu poate exista adevărată educație fără unitatea credință-morală-știință, când sunt încă școli în care nu a putut intra un preot și ai căror elevi nu sunt educați religios, nu sunt "ajutați să devină conștiinți" că li s-a încredințat grija supremă a pepinierii statului și bisericii strămoșești, adică temelia fericirii umane în prezent și viitor?"³³.

Prof. Nela Stănculescu

NOTE

1. Bako Bela, "*Chemarea lui J.A. Komensky în Transilvania și unele aspecte ale activității lui de aici*", în vol. "*J.A. Komensky-Comenius-Comunicări prezentate la sesiunea științifică a Institutului de științe pedagogice*", E.S.D., p.,1958, p.125.
2. J.A. Komensky, "*Opera didactica omnia*" pars. I, p. 433, apud J.A. Komensky, *Comunicări...*, op. cit., p. 33.
3. *Idem*, p. 34.
4. *Idem*, p. 48.
5. *Idem*, *ibidem*.
6. Ion Gh. Stanciu, *Istoria pedagogiei*, E.D.P., București,1991, p. 39.
7. J.A. Komensky, *Ieșirea la loc deschis din labirintele Școlastice*; apud. J.A. Komensky, *Comunicări...*, op. cit., p.186.
8. *Idem*, p. 189.
9. *Idem*, *ibidem*.
10. *Idem*, *ibidem*.
11. *Idem*, p. 190.
12. *Idem*, p. 192.
13. *Idem*, p. 194.
14. *Idem*, p. 197.
15. J. Amos Komensky, *Texte alese*, E.S.D.P.,1958, p. 4.
16. *Idem*, *ibidem*.
17. *Idem*, p.113.
18. *Idem*, p.121.
19. *Idem*, *ibidem*.
20. *Idem*, *ibidem*.
21. *Idem*, *ibidem*.
22. *Idem*, *ibidem*.
23. *Idem*, p. 120.
24. *Idem*, p. 139.
25. *Idem*, p. 140.
26. J.A. Komensky, *Spicuri didactice*, apud. J.A. Komensky, *Comunicări...*, p. 206.
27. *Idem*, p. 208.
28. *Idem*, p. 209.
29. *Idem*, *ibidem*.
30. *Idem*, p. 213.
31. *Idem*, *ibidem*.
32. *Idem*, *ibidem*.
33. *Idem*, *ibidem*.

OBIECTIVELE PREDĂRII RELIGIEI ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PREUNIVERSITAR

"Mergând, învățați toate neamurile..." (Mat. 28,19), este testamentul pe care îl lasă Mântuitorul Iisus Hristos înaintea înălțării Sale la cer.

Dar ce semnificație are noțiunea de învățământ?

Pentru unii, învățământ înseamnă acțiunea în care se dau și se capătă cunoștințe. Pentru alții înseamnă deprinderea unor cugetări morale și de bună purtare. Îmbinând cele două accepțiuni, pedagogul St. Bârsănescu spunea: "Învățământul este actul complex de a învăța pe alții, pentru a-i educa". Rezultă că, în procesul învățământului distingem două preocupări: instruirea și educarea. Deci, oricum, rezultatele instruirii sunt perisabile (câte n-am uitat, din cât am învățat!), efectele educației persistă transformându-se în deprinderi.

Etimologic, *învăț* se compune din în+vitium, vitium de la care provine și noțiunea de viciu, înseamnă deprindere, adică, prin învățare câștigăm o deprindere, o însușire, care devine a doua natură.

În concluzie, învățământul, inclusiv cel religios, presupune o muncă sistematică, dusă în școală, pe de o parte de către elevi, care învață, pe de altă parte de către profesor, care conduce, în care muncă sunt incluse diferite cunoștințe, precum și deprinderile ce-și însușesc elevii. Ne întrebăm: obiectul Religia corespunde acestor idei? Pentru a răspunde se impune să analizăm conținutul termenului de Religie, obiect ce se predă în școala laică.

Conform învățăturii de credință a Bisericii noastre, "Religia este raportul liber și conștient al omului cu Dumnezeu, care se traduce în suflet prin sentimentul religios, iar în afară, prin morală și cult". Legătura liberă și conștientă a omului cu Dumnezeu îmbracă două aspecte: cunoașterea și adorarea lui Dumnezeu. Cunoașterea lui Dumnezeu, în cadrul obiectului, reprezintă cartea teoretică a Religiei, care se realizează prin instrucție, iar adorarea este aspectul practic al obiectului și constă în morală și acte de cult. Succint, Religia este: "modus cognoscendi et colendi Deum", sau altfel spus: doctrină, morală și cult. Și acum, dacă ne referim la conținutul noțiunii de învățământ, vedem că obiectul Religia se încadrează perfect, în sensul, că aspectul instructiv constă în predarea doctrinei creștine, în funcție de nivelul de înțelegere al clasei, consecință fiind educarea elevilor, conform moralei ce rezultă din doctrină, respectiv morala creștină, cu latura sa aplicativă, cultul ortodox. Morala studiază faptele omenești, conștiente și libere.

Ea apare ca o latură după care omul trebuie să-și coordoneze viața și activitatea în scopul asemănării cu Dumnezeu. Morala creștină nu poate fi fundamentată decât pe adevărurile dogmelor creștine, care rezidă în ideea de Dumnezeu ce se revelează prin Sf. Scriptură, Sf. Tradiție și natură. De aici deducem că obiectivul fundamental al predării Religiei este ridicarea vieții pe culmile spiritualității, prin folosirea mijloacelor harice așezate în Biserică de către Mântuitorul Iisus Hristos.

Învățământul religios înseamnă acțiune de inițiere în taina vieții creștine, de formare a personalității religioase după chipul lui Iisus. Deoarece obiectivul prioritar al învățământului religios este formarea personalității creștine, îmi permit să-i subliniez trei caracteristici.

Prima trăsătură a personalității creștine trebuie să fie *libertatea*. Personalitatea se autocreează în condițiile pe care i le oferim noi și în primul rând în condiții de libertate. Libertatea este o trăsătură esențial-spirituală. A doua trăsătură a libertății este raționalitatea sa. Adevărata libertate nu este niciodată anarhică. Libertatea trebuie să porceadă din rațiune, nu din simple pasiuni, deoarece libertatea personalității trebuie să fie un produs al sufletului, nu al pasiunii, care înseamnă și libertatea de a păcătuți.

Al doilea element al personalității la care contribuie învățământul religios este elementul *social*. Ideea de social o găsim chiar în concepția noastră despre Dumnezeu. Dumnezeu este întreit în persoane: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh. Egoismul niciodată nu a putut fi trăsătură a personalității. Geniul nu poate fi geniu, dacă este tot atât de mult și egoist, ci nu generos și iubitor. Personalitatea rezidă în omul de geniu, nu în geniu omului. Personalitatea se lărgeste, se îmbogățește și se înobilează numai în legăturile de înțelegere și de simpatie

cu semenii. Și aceasta este dragostea. Deci, afară de libertate, personalitatea implică dragostea. Dragostea este o trăsătură a inimii, deci inima ne creează personalitatea.

Și la care obiect se pune mai mare bază pe inimă, dacă nu la Religie?

Al treilea element al personalității este voința, care se manifestă în chemările, exigențele și crizele vieții. Personalitatea se creează cu ocazia înfruntării momentelor pline de primejdii ale vieții. Personalitatea unui om se arată în capacitatea lui de a se ridica la înălțimea vieții și mai ales a încercărilor ei.

Personalitatea care este libertate și compasiune este și bărbăție și morală. Dacă avem pretenția să contribuim la formarea personalității prin Religie, trebuie să formăm ființe în stare să înfrunte încercările vieții. O personalitate adevărată știe în primul rând să fie totdeauna ea însăși, să fie în stare să înțeleagă și să-și ajute semenii.

Destul de multă vreme în învățământ s-a urmărit aproape exclusiv înzestrarea intelectuală a elevului, capacitatea lui de a se ridica de pe scara olimpiadelor. Intelectualizarea a dus la cerebralism. Dar aceasta nu înseamnă decât unilaterizarea vieții. Tehnica modernă e copilul instrucției. Prin inteligență omul își cucerește progresiv regalitatea lui stăpânitoare și absolută. S-a constatat însă că viața omenească în latura ei spirituală e o colaborare de puteri și nu numai simpla manifestare a inteligenței. Pot fi neglijate sentimentul, voința și conștiința? Crearea personalității, obiectivul numărul unu al învățământului religios, trebuie să fie opera tuturor puterilor spirituale, solidar active. Este aspectul educației integrale pe care vine să-l completeze Religia în învățământul preuniversitar. De orientarea educației integrale atârnă atât puterea de creație a personalității, cât și intuiția ei etică.

Omul, ființă spirituală, urmărește atingerea unui ideal spiritual. Știința, de pildă, poate fi considerată un ideal spiritual. Doar ea operează numai asupra unui factor al vieții spirituale, inteligența. Acțiunea, și ea poate fi un ideal spiritual, dacă vizează directive superioare.

Frumosul, deasemeni se poate constitui ideal spiritual, fără însă să intereseze întreaga spiritualitate a vieții noastre.

Pentru Religie, pentru noi profesorii de Religie, idealul spiritual integral este mântuirea. Mântuirea, trebuie să nobilizeze toate fețele spirituale în toate domeniile de manifestare ale vieții.

După mântuire a suspinat lumea totdeauna. Aspirațiile către mântuire sunt impregnate în toate frământările istoriei universale. Iar de la Mântuitorul încoace, problema mântuirii și dezlegarea ei evanghelică caracterizează viața întregii omeniri.

În decursul istoriei mântuirea a fost văzută diferit: unii au văzut-o prin știință, alții în artă, câte odată chiar în acțiunile destructive. Noi spunem că, numai trăind Religia creștină se poate atinge mântuirea reală și veșnic valabilă, fiindcă numai mântuirea creștină arborează ca ideal al vieții omenești spiritualitatea și creativitatea.

Revenind la învățământ acceptăm necesitatea învățământului creștin, atât ca instrucție religioasă, cât și ca educație creștină.

Instrucția religioasă duce la cultura religioasă, care nu este același lucru cu cultura creștină. Toată lumea învață și izbutește să cunoască mai mult sau mai puțin o doctrină oarecare. Toată lumea deci, poate să-și facă cultură religioasă, prin asimilarea doctrinei, ceea ce e cu totul altceva decât cultura creștină, care reînnoiește sufletul prin harul Duhului Sfânt. Am subliniat diferența dintre cultura religioasă și cea creștină pentru ca să știm unde să ținim prin orele noastre de Religie. Deci să nu rămânem la instrucție și cultură religioasă numai, ci să urcăm la cultura și educația creștină, idei pe care, din păcate actualele manuale puțin le vizează. Dacă vom reuși să sădăm în sufletele elevilor taina cea mare a credinței aceștia nu-1 vor căuta pe Hristos în rațiune, ci în adâncul sufletelor lor, rațiunea folosind-o la înțelegerea fenomenelor.

Constatând criza morală din societate am putea aborda chiar ideea reîncreștinării. Una e să fie creștin cu numele, alta practicant. Pe elevi cine să-i învețe Religia? Familia, care nici ea nu a învățat Religia? Să-i învețe mass-media? Ar fi un non sens. Să învețe de la Biserica? Dar câți elevi vin azi la biserică? A mai rămas școala, deși Religia se învață în școală, ea nu se învață ca orice obiect. Religia se învață prin contagiune sufletească, de la

suflet, la suflet, de la viață la viață. Creștinismul este experiența personală. Ca să poți determina pe altul să trăiască viața după Hristos, tu însuși trebuie să experimentezi Evanghelia și să-L trăiești pe Hristos în viața ta.

Trebuie să urmăim, pe cât posibil, armonizarea vieții fizice a copilului în acord cât mai apropiat cu cea spirituală. Aceasta înseamnă a ajuta pe copil să pună stăpânire asupra simțurilor și pasiunilor lui.

Când am ajuns noi, educatorii, să trăim cât de puțin asemănarea cu Hristos, putem nădăjdui și afirma că suntem pe drumul realizării în noi și în elevii noștri a caracterului moral creștin. Dar viața creștină să nu fie un sistem de definiții și memorizări teologice, ci o viață activă, o trăire internă, care să se exteriorizeze prin acțiuni creștine. Cu alte cuvinte, Religia mai mult decât se învață, se trăiește deoarece ea este viață.

Secretul realizării unui învățământ orientat spre un punct central, care este Hristos, este respectarea acelor principii: principiul hristocentric și principiul eclesiacentric.

În continuare, o privire sumară asupra caracterului ecumenic al învățământului religios în școală. Iisus a dorit ca "toți să fie una". Deci, Duhul unității creștine în dragostea pentru modelul Hristos trebuie să trazeze drumul educației religioase pentru realizarea creștinismului adevărat. În același spirit ecumenic trebuie să acționeze orice cult, mai ales că în primele clase la Religie, nu apar diferențe prea mari. Educația religioasă este în măsură să atingă un asemenea obiectiv, capabil de progres moral, capabil de dezvoltare multilaterală a personalității. Educația creștină trebuie să contribuie la fondarea unor acțiuni mereu recreatoare.

Omul căzut din starea de har are nostalgia vieții primordiale pe care și-o dorește reactualizată. Crearea omului a rezultat din dragostea divină, participarea de recreare din partea omului trebuie să fie determinată tot de dragoste.

Dragostea și încrederea în semenii trebuie să fie mobilele care alimentează trăsătura ecumenică a educației. Spiritul ecumenic ce a caracterizat viața primilor creștini, adunați la agape, trebuie readus prin educația creștină în școli și nu numai.

Un lucru să ne fie clar, că în educarea creștină a elevilor nu ne sprijinim numai pe ajutorul nostru, ci și pe colaborarea activă a harului plinitor al Sfântului Duh, într-o acțiune sinergică. Să nu uităm iarăși, că, educarea creștin religioasă trebuie făcută în duhul sprijinirii aproapelui, în spiritul promovării dreptății, a progresului social, integrând elevii în spiritul umanismului evanghelic, umanism care acordă muncii un înalt sens și prin care contribuie la responsabilitatea personală și cea față de societate.

Educația creștină pe care elevul o primește în învățământul preuniversitar, trebuie să fie o componentă a educației permanente, pe care persoana și-o completează, din punct de vedere religios, tot restul vieții.

Pentru că această educație trece prin noi, noi trebuie să ne constituim exemple vii, cu convingeri religioase puternice, entuziasm și prosepțime, seninătate, liniște și calm în predare, înțelegere, răbdare și îngăduință, tact pedagogic creștin și nu în ultimul rând, zel apostolic, dacă se poate.

Suntem într-o răscruce a istoriei, într-o perioadă de prefaceri și reforme. Îndepărtarea nu ne-o pot aduce decât două puteri: sufletul pus în stare să lucreze conștient și liber și harul divin, care potențează și dinamizează.

"Învățământul religios trebuie să-l ducă pe elev la înțelegerea deplină a relației dintre religie și viață dintre religie și muncă, dintre religie și profesiune, dintre religie și familie, dintre religie și bucurie, dintre religie și suferință, dintre religie și lume".

Toți suntem responsabili, unii față de alții, dar responsabilitatea noastră în fața lui Dumnezeu e mult mai mare. Suntem responsabili față de propria noastră conștiință al cărei glas ne poruncește luminarea fiecărui suflet. Suntem responsabili față de neam ale cărui virtuți trebuie renașcute și înveșnicite. Să fim convinși că regenerarea forțelor morale ale neamului nostru pe toți ne apasă și își cer rezolvare.

Prof. Constantin Preda
Plouiești

MERGÂND, ÎNVĂȚAȚI TOATE NEAMURILE

CÂTEVA DREPTURI ȘI ÎNDATORIRI ALE OMULUI DUPĂ SCRISOAREA CĂTRE ROMANI

- Repere misionare permanente -

Am ales această temă simplă în aparență, dar complicată în analiză, pentru două motive fundamentale: 1. Sfântul Apostol Pavel era și cetățean roman - deci avea dublă cetățenie; era cunoscător al Legii mozaice și legilor romane; 2. Atât Legea mozaică cât și Legea romană și obiceiurile romanilor erau modelate de Evanghelie și astfel au apărut comandanamente morale justificate de legi, drepturi și îndatoriri.

Și de ce să nu spunem, Imperiul roman de atunci, în care Sfântul Apostol Pavel își desfășura misiunea, este Comunitatea Europeană de astăzi cu ample influențe (în lumea sa modernă), de pe toate continentele.

Iată, așadar, și frică și îndrăzneală pentru un asemenea subiect cu perenitate neîntreruptă. Scrisoarea către Romani rămâne nu un cod, *ci o sumă de drepturi și susținerea acestora prin îndatoriri*, evident: creștine și sociale în același timp!

Așa cum am arătat, Saul (cel dorit) din Tarsul Ciliciei era evreu fariseu (Romani 9, 3) convertit pe Drumul Damascului (Fapte 9, 9-35), devenit apostol al neamurilor (9,15) după "punerea mâinilor apostolilor" (13, 3) și chemarea sa la apostolat (Romani 1, 5).

Scrisoarea către Romani cuprinde o arie ecumenică precisă bazată pe experiența în Hristos, pe cunoașterea realității creștine; încercarea de a corecta abaterile de la dreapta credință și în același mod de a angaja destinatarii în îndatoriri sociale pentru a le fi recunoscute drepturile. Să nu uităm că în Roma, împăratul Claudiu (54-68) emite decretul pentru expulzarea "iudeilor" din Cetatea Eternă pentru "certurile lor în legătură cu *Chrestus*".

Destinatarii Epistolei sunt precis creștinii din Roma (...), organizați în comunități încă de la Cincizecime-Rusalii (34-35), și Scrisoarea este alcătuită în Corint (57-58), de unde este expediată probabil prin diaconița Fibi (16,1).

Lucrarea a fost însă și contestată, total sau parțial. Astfel, în vechime, Marcion elimina ultima parte, deși Ebion și gruparea lui o apreciau. Epistola apare în rândul celor 14 *Scrieri pauline* dintru început în Canonul Noului Testament.

Prereformatorii și reformatorii au considerat-o, pe bună dreptate, Legea pozitivă a Noului Legământ. Însuși Luther pentru tematica generală și specială protestantă numea Epistola: *Summa Theologiae Pauli*.

Totuși, libertatea necontrolată, personală și particulară, dreptul de la sine al interpretării bibliciste în epoca îndoielilor și nesiguranței au pus în umbră învățăturile dogmatice, morale și sociale ale cugetării pauline din *Scrisoarea* respectivă. Astfel, Școala raționalist-ate de la Tübingen, în frunte cu Welhausen, a scos în rezervă actualitatea Epistolei către Romani, după ce englezul Evanson se îndoia de autenticitate, iar germanii Bauer, Steck, Volter, ș.a. o neglijau.

Interesant, neotübingenii reconsideră ca "aleasă" această moștenire paulină. Și

moștenirea se arată prin fantastica descoperire în 1879-1980 a manuscriselor din lăzile Mănăstirii Sinai. Se pare că *Scrisoarea către Romani* este cea autentică sau printre primele copii ale *Diatesaronului* lui Tațian Sirianul. Așteptăm rezultatele și concluziile certe asupra celor șasesprezece capitole ale lucrării.

Iată de ce avem emoții adânci și respect pentru încercarea de a pune în tiparele societății de astăzi eterna valoare a experienței Sfântului Apostol Pavel, cel care a fost cunosător al Legii mozaice, cercetător al mitologiei greco-romane și delicat observator al obiceiurilor neamurilor care "din fire fac ale legii" (2, 14). Totuși, să cutezăm a consemna unele drepturi și îndatoriri, în contextul vremii noastre².

1. *Dreptul la viață* (a te naște, a trăi, a te valorifica) este un dar al lui Dumnezeu. Căderea în neascultare este călcarea Legii divine, contract (zapis) cu diavolul și aducător de moarte: "printr-un om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea" (5,12). De aceea, necurătenia sau distrugerea firii ce se practica în Roma este înfierată de Apostol și valabilă rămâne apostrofarea și astăzi în viața credincioșilor și în morală ortodoxă. Chiar întâiul capitol condamnă păcatul împotriva firii, împotriva vieții, împotriva Duhului Sfânt, anume homosexualitatea (I, 23-27)³. Păcatul sodomiei tăgăduiește creația unică și sfântă: bărbatul și femeia, cromozomii xy (bărbat) și xx (femeie). Dacă aceștia practică nefirescul adică bărbat cu bărbat și femeie cu femeie, se produce păcatul împotriva firii (HIV), SIDA. Familia: (bărbatul, femeia, copiii) - este considerată instituție sfântă. Ceea ce a unit Dumnezeu, omul să nu despartă (Facere 2, 24). De aceea va lăsa tânărul și fata pe tatăl și pe mama lor și vor fi un singur trup... Taina aceasta mare este, iar eu zic, în Hristos și în Biserică (Efeseni 5, 23). Vedem aici porunca, dreptul și îndatorirea familiei. Noțiunile de: controlul nașterii, oprirea zămisirii, programarea copiilor, avortul și despărțirea soților nu pot fi acceptate de adevărații creștini. Excepții sunt: moartea morală sau fizică a unui soț, demența, bolile incurabile. Și totuși, busola afectivității familiei și societății în care își duce existența familia, constă în abținerea și post și cunoașterea reciprocă a soților în intimitatea lor. "Trupurile voastre să fie o jertfă sfântă, vie plăcută lui Dumnezeu, aceasta este slujirea voastră înțeleaptă" (12,1)⁴.

2. *Drepturi sociale ale omului*. Pe lângă dreptul divin la viață, la familie, omul credincios sau indiferent, bisericos sau aconfesional, are vocație sfântă la învățătură, educație, formare, după talentul și pregătirea sa.

a) *Învățătura și cunoașterea* sunt căile bineplăcute Domnului și atunci nu mai poți deveni judecător al altuia, iar bunătatea lui Dumnezeu te duce la pocăință. Dumnezeu răsplătește fiecăruia după faptele lui în raport cu aproapele, indiferent de naționalitate. Și apostolul este neiertător în această privință:

"... neamurile care n-au lege din fire fac ale legii" (2,1-14). Scrisoarea este nepărtinitoare față de ignoranță și față de cei lipsiți de fapte bune. Aceștia nu cunosc calea păcii (3, ...17). Se pot aduce jertfe și ofrande în cantități coplesitoare, se pot dubla faptele legii, însă numai cunoașterea rostului lor aduce înțelepciunea și credința curată, așa cum este cazul, citat și demonstrat de către autor, al patriarhului Avraam ș.a (cap. 4-5).

b) *Dreptul la muncă, la o profesie*. Apostolul, el însuși cunosător al țesutului de coruri (Fapte 18, 3) arată că "faptele Legii" - jertfe și ofrande neconvingătoare - (Romani 3, 28), după venirea lui Mesia, nu mai au rost. Sângele țapilor și berbecilor nu mai sunt spre folos (Evrei 13,19). În achimb, faptele bune: grija pentru suflet, milostenia, postul și rugăciunea, ajutorarea și facerea de bine pentru aproapele se transformă în credință lucrătoare, prin fapte (Galateni 5, 6).

Sfântul Apostol Pavel este neiertător cu leneșii. Aceștia nu vor avea parte de Împărăția cerurilor, iar pe pământ "cine nu vrea să muncească, nici să nu mănânce" (II Tesaloniceni 3,10).

c) *Dreptul civil, cel mai important: familia*⁵. În Scrisoarea respectivă, ca de fapt în toată teologia paulină, Apostolul alcătuiește un adevărat cod al familiei (cap. 7). La baza celulei

vii a societății stau iubirea și înțelegerea. Bărbatul este capul familiei și responsabil pentru copii, creștere și educație și fidelitate reciprocă. Taina aceasta mare este, avându-se în vedere nunta din Cana Galileii, iar eu zic în Hristos și în Biserică (Efeseni 5-23). Însuși preotul are obligația de a se căsători înainte de hirotonie (I Timotei 3, 2). Familia este indestructibilă și nerepetabilă. Totuși, Sfântul Apostol Pavel acordă îngăduință până la a treia căsătorie din motive cunoscute (moarte morală sau fizică, demență, boli incurabile). Este interesant faptul că apostolul recomandă celor ce nu au vocație pentru căsătorie, să nu se însoare, iar altora, preocupați de misiune, celibatul sau călugăria. Bine este omului să se căsătorească, decât să ardă. Bine este să cugete adânc, dar și mai bine să fie ca mine (I Corinteni 7, 25-30), deși aș avea dreptul ca și Petru (9, 5).

În sfârșit, apostolul recomandă grija deosebită pentru văduve, pentru cei singuri, pentru bătrâni și neputincioși, pentru copii fără părinți (Efeseni 5).

d) *Dreptul la iubire pentru aproapele.* Fiind adresată creștinilor din Roma - diferite neamuri - Scrișoarea pleacă de la harul divin devenit și drept natural, cutumial, al creștinilor până astăzi: comunitatea se bazează pe dragoste în Hristos prin Botez: "Câți în Hristos v-ați botezați în Hristos v-ați și îmbrăcat... în moartea Lui, în învierea și slava Sa" (Romani 6,4 ș.u.).

Cei care nu respectă asemenea drepturi nu înțeleg nici îndatoririle creștinești și atunci devin, după cuvintele pauline, "opusi dreptății lui Dumnezeu" (10,1-4)⁶.

3. *Dreptul la obținere religioasă.* A fost și rămâne surpriză pentru mulți acest fapt, mai ales în zilele noastre când foarte multe state își revendică prioritatea în ceea ce privește acest drept al omului modern. De ce acest lucru?

a) *De la mezoism la creștinism.* Se știe că Saul se născuse evreu, tăiat împrejur, seminația lui Veniamin (11,1), făcuse studii ceremoniale pentru a ajunge în ierarhia superioară a religiei mozaice din partea partidei fariseilor (Fapte 23, 6). El a persecutat Biserica lui Hristos (Fapte 9,13-14) păcat ce nu și l-a iertat niciodată (I Timotei 1,15). Saul, pentru zelul său sincer, a fost chemat de Hristos (Fapte 9,15) dar a fost totdeauna urmărit de reprezentanții fanatismului religiei depășite, formale (9,24). El propune credința dragostei în locul bigotismului și credulității; realitatea dumnezeiască în locul mitului și imaginii fanteziste care a schimbat slava lui Dumnezeu în diferite închipuiri (Romani 1, 23).

b) *De la deșteptăciunea idolească la altarele creștine.* Apostolul nu amenință pe nimeni cu mânia lui Dumnezeu, ci pedeapsa vine din nelegiuire, din refuzul de a accepta adevărul: "Mie nu mi-e rușine de Evanghelia lui Hristos, fiindcă ea este puterea lui Dumnezeu... descoperirea credinței" (1,16-17). Așadar, pentru adevărații creștini convertirea este de fapt aflarea adevărului. Apostolii propovăduiesc, dar ascultătorii cred în Cel care este Calea, Adevărul și Viața (Ioan 14, 6). Iisus a venit să plinească Legea și profeții (Matei 5,17), iar urmașii Săi au fost trimiși să abată pe închinătorii la zei - pe care Apostolul îi caracterizează a fi: muți și surzi, fără ochi și inimă (I Corinteni 12, 2) - la dragoste și adevăr.

Este nevoie de mulă răbdare, studii și experiență pentru a înțelege misiunea și prozelitismul, ecumenismul și varianta de evanghelizare paulină: "Cum vor pricepe pe Acela în care n-au crezut? Și cum vor crede dacă n-au auzit? Și cum vor înțelege fără propovăduitor?... Și cum vor evangheliza dacă nu au trimiteri" (10,14-17)⁷.

4. *Atitudinea față de Cezar* (stat). Întreaga literatură paulină este explicită și în ceea ce privește relația comunității creștine cu statul. În vremea de atunci ca și cea de astăzi existau și există comunități ecleziale, denominațiuni creștine, culte neoprotestante, secte și dizidente creștine, care tăgăduiesc puterea lumească diferite forme statale, monarhie, președinție, guvern, etc. Această atitudine este justificată etnic, juridic și mai ales, în ceea ce ne privește, religios-biblic. Să nu uităm, apostolul propovăduiește în vremea stăpânirii romane, când împăratul Nero (54-68) s-a impus prin decrete draconice, ucideri, distrugeri de cetăți, exterminări de neamuri. Preluând hotărârea lui Claudiu (37-54) de a expulza po-

populația mozaică din Roma, Nero, socotind ca mulți alții creștinismul doar o sectă iudaică periculoasă, a căutat exterminarea creștinilor din imperiu, care, atunci, majoritatea erau iudaici sau prozeliti greci și romani, deci aveau cunoștință de Vechiul Testament și de plinirea acestuia în Hristos (Galateni 3, 24). a) *Obștea creștină observă Legea naturală modelată de harul lui Hristos*. Comunității din Roma îi poruncește Sf. Pavel: "Ba încă și Legea a venit pentru ca să se înmulțească greșeala, dar unde s-a înmulțit păcatul, acolo harul prisoesește (Roamni 5, 20). Cei care au păcătuit fără Lege, vor pieri fără lege și toți cei ce au păcătuit având lege, vor fi judecați după lege (2,12). Și apostolul rămâne clasic în *normele juridice*: "... neamurile care nu au lege din fire fac ale legii" (vers 14).

b). *Statul ca formă superioară de dezvoltare este recunoscut în Scrisoarea către Romani*, în special capitoul al 13-lea din Epistolă rămâne un cod clasic și modern. De fapt tema nu-i nouă. Statul rău, absurd, despot este o creație antihristică și este condamnat de Biblie (Psalm 27,1; Fapte 4,19). Însuși Domnul Hristos recomandă cinstirea Cezarului, încredințat de Cel de Sus: "Al cui chip este? Dați Cezarului ceea ce este al său, și lui Dumnezeu ceea ce este al lui Dumnezeu" (Matei 12, 15-21). Sfântul Apostol Pavel compartimentează această poruncă: "supuneți-vă stăpânilor că toate sunt cu știrea lui Dumnezeu... și dați fiecăruia dreptul său în conformitate cu cerințele obștii" (Romani 13, 7). Să ne rugăm pentru toți (I Timotei 2,1-2), iar *supunerea* trebuie făcută nu din frică, ci din convingere: Voești să nu-ți fie teamă de stăpânire? Fă binele și vei avea laudă de la acesta..." (vers 1-5). Ascultarea se concretizează, este o experiență și a altora, prin "a fi agat spre orice lucru bun" (Tit. 3, 14; I Petru 2,13-18).

Așadar necesitatea existenței statului (indiferent de forma politică) este o cerință biblică, menține ordinea, strânge impozitele, întărește neamul, susține armata pentru apărarea granițelor, cultivă spiritualitatea și patriotismul specific națiunii, practică jurământul și mai ales apără și dezvoltă cultura și progresul.

Apostolul respectă fiecare seminție cu obiceiurile ei, cu legile și statul ei (Fapte 14, 16), recomandând ca om cu dublă cetățenie: "nu întoarceți nimănui rău pentru rău. Urmăriți ce este bine înaintea tuturor oamenilor... Nu te lăsa biruit de rău, ci biruiește răul prin bine" (Romani 12,17-21)⁸.

5. *Drepturi și îndatoriri în cadrul exodului (emigrației)*. Nu-i surpriză, și nimic nou sub soare (Ecleziast 1, 9), în Scrisoarea respectivă, sfatul paulin este clar să respectăm tradițiile popoarelor și să ne încadrăm în mijlocul lor după modelul Hristos: numai îndeletnicirile rele strică obiceiurile bune (I Corinteni 15, 33). Ceea ce nu-i firesc, nu este nici duhovnicesc (15, 46).

În contextul vremii noastre și raportat la poporul român, trebuie cunoscută istoria sa și în același timp noii (sau noua) propovăduitori: nu există altă Evanghelie în afara lui Hristos și cea propovăduită de Sfântul Apostol Pavel (Galateni 1, 8). Iată de unde trebuie să plece orice lege specială (codurile, decretule) sau fundamentală (constituția) de recunoaștere a unui cult religios (creștin sau necreștin).

Așadar, a impune, prin amenințări, unui popor sau unor civilizații drepturi ale unor exodiști este în afara spiritului împăcării și apropierii neamurilor. "Cei ce fac așa ceva, spune apostolul, nu cunosc calea păcii" (Romani 3,17)⁹.

6. *Dreptul omului (credincios sau liber cugetător) la informare corectă*. Atunci ca și astăzi, lumea era confruntată cu ideologii religioase, cu diferite ceremoniale, cu lupta pentru supremație a slujitorilor zeităților. Creștinismul n-a apărut ca un mister, ci venirea lui Hristos este baza inspirației profetice și viziunii mesianice: "Moise despre Mine a scris..." (Ioan 5, 46). Eu sunt plinirea Legii și profețiilor (Matei 5,17). Iată cum se detașează Evanghelia vie de mitologiile moarte, fanteziste. Totuși, unii slujitori, deservenți ai cultelor, interpreți de texte biblice (Vechiul Testament și Noul Testament) sau religioase (coduri și legi, inclusiv cele consemnate de Homer) au îmbrățișat creștinismul ca noua formă a vechilor religii; o evoluție, de unde atâtea consecințe și astăzi. Alți adepți au adap-

tat Evanghelia intereselor lor și mai mulți, atunci ca și acum, au comentat, au tradus tendențios unele texte. Mai grav, au înlocuit textele scripturistice și chiar cărți, cu viziuni personale, mai ales advent-apocaliptice. Și pe seama apostolului s-a pus o "evangheli" și chiar o "apocalipsă".

Sfântul Apostol Pavel, în Scrisoarea către Romani, lămurește noțiunea de credință în general, și credința (pistis, fidei) ca Revelație și dar al lui Dumnezeu prin taine, ca sentiment nobil, ca virtute teologică (1,17), ca model și urmare în Hristos și trimișii Săi, printre care și Pavel (15,18). Dacă nu se trăiește credința (2, 5-6), atunci se falsifică și imaginea lui Dumnezeu fie prin abstractizare (ideologie), fie prin materializare (idol, totem, chip cioplit) și jertfe, - faptele Legii (3, 27, 20). În traduceri biblice confesionale apare noțiunea confuză de "icoană" (1, 23, 25) (fesel și alafin, confundate). Iarăși chemarea lui Avraam, pe lângă descoperirea lui Dumnezeu, a avut la bază credința concretizată prin jertfă și semn (tăierea împrejur). De asemenea, David, ca mulți alții, și-a întărit credința prin pocăință (4, 3, 6,10-11). În Noul Testament mărturisirea credinței se face concret prin dragoste = credință lucrătoare și singură izbăvitoare (Romani 10, 9,12,14-17; Iacov 2,17).

Abia știința de astăzi a sesizat "fantastica aventură în codul genetic, cod alterat de păcat, prin fatalitatea acestuia, moartea "printr-un om a intrat păcatul în lume..." (5,12). Moartea însă își ia doar dreptul ei, păcatul și nelegiuirea, pe când harul lui Hristos ajută omul să se mântuiască. Este adevărat, spune apostolul că moartea a domnit de la Adam până la Moise (1,14), dar Dumnezeu nu L-a părăsit pe om pentru că acesta era zidit după chipul Său (Facere 1, 27). Nu trebuie însă uitat "vrăjmașul diavol", stăpânitorul morții. Omul credincios învinge pe satana prin puterea lui Hristos, sălășluită în credința-harică: nu pot totdeauna să înfăptuiesc binele, se exprimă apostolul, ci răul pe care nu-l voiesc (7, 19).

Un om necredincios, deci chinuit de diavol, pe lângă sufletul întunecat, - caută să pângărească (polueze) și natura înconjurătoare, spini și pălămidă a produs pământul după pierderea de către strămoși a Edenului (Facere 3,18). După Hristos, toate s-au înnoit (Apocalipsa 21, 5), dar din cauza necredinței - poluarea psihică - "toată firea suspină și suferă" (8, 22) - poluare cosmică. Iată un principiu paulin devenit lege în ecologia vremii noastre.

În timpul scrierii Epistolei, ca de fapt și în ultimul deceniu al mileniului al II-lea, ideea absurdului, fatalismul, dominația destinului, a zodiei, sau soartei, predestinația sau temnița sufletului chinuiau atunci și înspăimântă lumea dezorientată de astăzi. Pronia dumnezeiască sau preștiința ca atribut etern al lui Dumnezeu nu se confundă cu predestinația. Chingile "soartei" sunt rupte de dragostea Tatălui prin trimiterea Fiului (Ioan 3,16) și continuarea răscumpărării prin lucrarea Sfântului Duh în Biserică (Fapte 2). Toți sunt chemați la mântuire, dar puțini aleși (Matei 20, 16) adică cei ce îndeplinesc cuvântul lui Dumnezeu (Romani 8, 29; 9,15) și folosesc mijloacele de desăvârșire (tainele) și de purificare, postul (Romani 14, 2-16).

Epistola către Romani îndeamnă omul să cunoască chiar fața ascunsă a misterului uman. Aceasta este posibil numai prin taina Învierii. Dacă Hristos n-ar fi înviat, zadarnică ar fi credința noastră și fără rost propovăduirea ei (I Corinteni 15,16). Și dacă harul este cheia tainei, ușa de intrare în comunitatea lui Hristos este Botezul: câți în Hristos v-ați botezat în Hristos v-ați și îmbrăcat (Galateni 3, 27), în moartea Lui, în învierea Lui și în slava Lui (Romani 6, 8 ș.a.). Cel care a înviat va învia și trupurile voastre muritoare (8, 11). De fapt această temă eshatologică este consemnată în toate epistolele pauline: dacă cele dintâi roade sunt sfinte și plămadă este sfântă și rădăcinile sunt sfinte și ramurile sunt sfinte (11,16-17 ș.u.). În final, creștinul trebuie să se ferească de falsa filozofie, "de chipul veacului" pentru a deosebi voia lui Dumnezeu" de amăgire (12, 2), iar în obștea creștină, omul are datoria și dreptul "să se ferească de cei ce fac dezbinări și tulburare împotriva învățăturii adevărate pe care a lăsat-o Apostolul.

"Astfel de oameni nu slujesc lui Hristos, Domnul nostru, ci pântecelelor lor și prin vorbiri

dulci și amăgitoare, ei înșeală inimile celor lesne crezători" (16,17-18)¹⁰. Întărindu-se în duhul rugăciunii, apostolul ne asigură că "ne pomenește neîncetat în rugăciunile sale" în slujirea adusă lui Dumnezeu (1, 9). Numai așa, Dumnezeuul păcii va zdrobi pe satana, iar harul Domnului nostru Iisus Hristos va fi cu noi (16, 20).

7. *Actualitatea preceptelor pauline* pentru organizațiile interconfesionale din România. Desigur, noi cei de astăzi înțelegem în contextul culturii și relațiilor concrete ale țării noastre, - cele transmise de Apostol. Nu înseamnă că facem alte traduceri sau prefacem textul Scrierii, ci urmărind modelul Hristos (Romani 5, 5-8) și pe trimisul său "apostolul neamurilor" (11,13).

a) *Sfântul Pavel cunoștea pe strămoșii noștri*. El citează pe barbari, pe sciți, pe robi și pe slobozi, că sunt egali în fața lui Dumnezeu (Coloseni 3,11) și că Hristos a eliminat peretele cel din mijloc, al vrajbei (Efeseni 2,14) și a redat egalitatea bărbatului cu femeia (Galateni 3, 28). Apostolul neamurilor trimite misionari în aria de formare a poporului nostru, iernezează la Nicopol (Tit. 3, 12), propovăduiește în Iliria (Romani 15,19) - și face planuri pentru o eventuală călătorie în Spania (15, 24-28). Nu greșim dacă afirmăm că este părintele duhovnicesc al neamurilor "romanizate" sau neolatine de astăzi.

b). *Unitatea de credință și de neam pe temelia apostolilor*. Este cert că Sfântul Apostol Pavel, pe lângă propovăduirea Evangheliei, așa cum s-a văzut, a întărit comunitățile creștine înființate, așa cum ne încredințează: unii seamănă, alții udă, alții seceră, dar Dumnezeu face să crească (I Corinteni 3, 6). Așadar, cei doi frați: Petru, dar mai cu seamă Andrei, unul la Roma, celălalt în Dacia și Tracia, au propovăduit Evanghelia în părțile noastre, dar Pavel și ucenicii săi au întărit tot lucrul cel bun: fie că trăim, fie că murim pentru Domnul o facem (Romani 14, 8). Dumnezeu ne-a chemat dintre neamuri ca vase alese (9, 23-24). Pentru aceasta, păstrându-ne lutul (etnicul), Olarul (Dumnezeu) ne-a modelat, născându-se Patria (iașaiþa = obiceiuri, datini, tradiții în credința lui Hristos). Și mai târziu, sec. II - III, comunitățile creștine stabile s-au numit "români"¹¹.

c). *Toleranța prin ospitalitate, la poporul român*. Luând aminte la iubire care este legea fundamentală creștină și Testamentul lui Hristos, strămoșii noștri au creat un special adăpost pentru străini: *ospitalitatea*. Așa au devenit toți frați întru Domnul, tolerați sau fii rătăciton cărora li se așteaptă revenirea.

d). *Ecumenismul, o trăinicie, nu un artificiu*. Datorită ospitalității creștine, poporul român a cultivat ecumenismul, oferind străinului sau celui fără adăpost hrană la vreme fără să-i forțeze conștiința, ceea ce alții n-au făcut-o. De aici atâtea necazuri prea cunoscute pentru poporul nostru. Credința românului, așa cum ne-a lăsat-o apostolul, a fost: pentru fratele vostru să nu fiți sminteală sau piatră de poticnire și nici prilej de păcăuire (14,13).

Credincioșii noștri, de-a lungul veacurilor, s-au simțit bine și împăcați cu Dumnezeu atunci când au purtat slăbiciunile altora (15, 2); cu alte cuvinte, ale Apostolului: au plăns cu cei întristați ca să-i mângâie, s-au bucurat cu cei în veselie pentru Domnul (12,15).

e). *În educație, în școală și în formare, copiii și tinerii străinilor au fost totdeauna socotiți egali*; indiferent de opțiunea religioasă, dascălul și învățătorul i-au tratat ca pe fii duhovnicești. Mai târziu, colegiile și academiile, ca și universitățile moderne, au cuprins și cuprind studenți de toate confesiunile într-o unică înfrățire¹². Însăși Academia pentru studiul religiilor este o încununare a dorinței apostolice și o dovadă de ecumenism, trăit în mod autentic.

f) Nu putem trece cu vederea nici *Banca Interconfesională a Religiilor*. Aceasta dovedește că banul văduvei din visteria sa ajută pe cei nevoiași. Că pilda talanților, în contextul vremii, își are rostul convenit (Luca 19,11-28), iar colectele tuturor cultelor își găsesc cetate stătătoare aici și întrajutorare pentru alții. Sfântul Apostol Pavel lauda strădania pentru colecte a fraților creștini din Sudul Dunării pentru comunitățile nevoiașe din Asia și Ierusalim (Romani 15, 29-27).

În loc de concluzii:

1. *Scrisoarea către Romani este o dovadă de faptă bună apostolică*, de orientare creștină, de stabilitate în lege și de misiune evanghelică. Bunavestire a fost adusă la cunoștința neamurilor ca să asculte de credință (16, 26).

2. Biserica Ortodoxă Română, Biserica neamului nostru, a înțeles și a ajutat, în măsura puterii ei, pe celelalte neamuri și confesiuni, creându-se ecumenismul local specific, dar cu mare influență în organizațiile mondiale pentru unire eclezială și unitate în Hristos¹³, ca toți să fie una (Ioan 17, 21) pentru a ajunge aci este încă nevoie de lucrarea binelui pentru iubirea lui Dumnezeu (Romani 10, 28).

3. Să fim cu adevărat frați în cuvânt și faptă și atunci slava este a lui Hristos-Dumnezeu, iar bucuria deplină este a noastră. Când cu noi este Dumnezeu (8, 34) n-avem de cine să ne temem și de cine să ne înfricoșăm (Isaia 8,12-13; Fapte 13, 26).

Diac. Prof. Petru I. David

Bibliografie reîntregitoare

1. Asmussen, *Der Romerbrief*, 1952.
2. Barret, C.K., *The Epistle to the Romans*, 1957.
3. Barth, K., *The Epistle to the Romans*, 1950.
4. Delafosse H., *L'Épître aux Romains*, 1959.
5. Gheorghiu Vasile, *Epistola către Romani*, 1938; Sf. Ap. Pavel. *Viața și activitatea sa*, în "Candela", 1907-1909; *Antropologia păulină*, 1941.
6. Huby, J. Lyonnet S., *Épître aux Romains*, 1957.
7. Kuss O., *Der Romerbrief*, vol. I I-IV, 1957-1961.
8. Lagrange L-, *Épître aux Romains*, 1950.
9. Lyomet S., *Les etapes du mystere du salut selon l'épître aux Romains*, 1969.
10. Marcu Gr., *Cine este Ecprw din Romani cap. 7*, în "Mitropolia Ardealului", 1959.
11. Nicolescu N., și colaboratorii, *Studiul Noului Testament*, două ediții.
12. Olariu I., *Epistolele Sf. Ap. Pavel către Romani*, 1910.
13. Trembelas P., *Comentarii asupra scrierilor pauline* (după Romani), 1956.

NOTE

1. Vom relua *Hotărârile Legii Națiunilor Unite* (din 1948) referitoare la "Drepturile religioase ale omului" și reînnoirea acestora până în 1993. Desigur, unele din "hotărâri, declarații și articole" nu pot fi aplicate la noi, românii, cu populație 90% ortodoxă. De aceea trebuie tratate și observate cu prudență.

Vom reda, în continuare și la locul potrivit, articole și subcapitole din Declarație... retipărită în revista "Armonia". Periodic social cultural editat de Centrul Internațional Ecumenic. Anul II. nr.4 (9) 1994, p. 5.

Națiunile Unite și Libertatea religioasă.

Problema înțelegerii, toleranței și libertății religioase a constituit o preocupare pentru Organizația Națiunilor Unite, chiar de la crearea sa în 1954.

Articolele 1 și 55 din *Cartea O.N.U* se referă la promovarea respectului universal pentru drepturile omului, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie. În 1962, Adunarea Generală a O.N.U. a decis elaborarea unor proiecte de Declarație și Convenție internațională privind eliminarea tuturor formelor de intoleranță religioasă. Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat de O.N.U. în 1966, a inclus în Articolul 18 prevederea că "libertățile religioase sunt o componentă majoră a ansamblului drepturilor omului".

După aproape 20 de ani de dezbateri în cadrul O.N.U., Adunarea Generală, prin Rezoluția

nr. 36/55 din 25 noiembrie 1981, a adoptat și proclamat "Declarația cu privire la eliminarea tuturor formelor de intoleranță și discriminare bazate pe religie și credință". Ultima rezoluție în materie a Adunării Generale O.N.U. "Eliminarea tuturor formelor de intoleranță religioasă" (Rezoluția nr. 48/128 din 20 decembrie 1993), cere statelor membre să aducă la îndeplinire prevederile Declarației O.N.U. din 1981, iar organizațiile neguvernamentale li se solicită să analizeze posibilitățile pe care le au în promovarea Declarației, inclusiv prin diseminarea ei în limbile naționale.

2. Iată "Declarația cu privire la eliminarea tuturor formelor de intoleranță și discriminare bazate pe religie și credință (Adoptată de Adunarea Generală O.N.U. la 25 noiembrie 1981- Rezoluția 36/55).

3. Toate păcatele împotriva firii sunt înfierate de Sf. Ap. Pavel ca practici satanice - atee "schimbând în minciună adevărul lui Dumnezeu și au slujit și s-au închinat făpturii în locul Făcătorului, care este binecuvântat în vezi. Amin!" (vefs 25) și până la vers 32.

4. Iată "Considerațiile" Adunării Generale. Adunarea Generală:

Considerând că unul din principiile de bază ale cartei O.N.U. este că demnitatea și egalitatea sunt inerente tuturor ființelor umane și că Statele membre s-au angajat să acționeze, atât în comun cât și separat, în cooperare cu Organizația Națiunilor Unite pentru promovarea și încurajarea respectării universale și efective a drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie;

Considerând că Declarația Universală a Drepturilor Omului și pactele Internaționale cu privire la drepturile omului proclamă principiile nediscriminării și egalității în fața legii și dreptul la libertatea de gândire, conștiință, religie sau credință;

Considerând că nerespectarea sau încălcarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, în special dreptul la libertatea de gândire, conștiință, religie sau la oricare credință, au provocat omenirii, în mod direct sau indirect, războaie și mari suferințe, în special când ele servesc ca mijloc de amestec străin în afacerile interne ale altor State și promoveze la afațarea urii între popoare și națiuni;

Considerând că este important să se promoveze înțelegerea, toleranța și respectul în problemele cu privire la libertatea religioasă și credință și să se acționeze astfel încât folosirea religiei sau credinței în scopuri contrare Cartei O.N.U., ale altor instrumente relevante ale Națiunilor Unite și scopurilor și principiilor prezentei Declarații să fie admisă.

Convinsă că libertatea religioasă și de credință să contribuie de asemenea la atingerea scopurilor de pace mondială, justiție socială și prietenie între popoare și la eliminarea ideologiilor și practicilor colonialiste și de discriminare rasială;

Notând cu satisfacție adoptarea mai multor Convenții și intrarea în vigoare a altora, sub egida Națiunilor Unite și a agențiilor specializate, în scopul eliminării diverselor forme de discriminare;

Îngrijorată de manifestările de intoleranță și de existența unor discriminări în problemele religioase sau de credință, care se semnalează încă în unele zone ale lumii.

Decisă să adopte toate măsurile necesare pentru eliminarea rapidă a unor asemenea intoleranțe în toate formele lor de manifestare și să prevină și să combată discriminarea pe motive religioase sau de credință.

Proclamă această Declarație cu privire la eliminarea tuturor formelor de intoleranță și discriminare bazate pe religie sau credință".

Iată cum prevede *Articolul 5* drepturile și îndatoririle:

1. Părinții sau, acolo unde este cazul, tutorii legali ai copilului au dreptul să organizeze viața în cadrul familiei în conformitate cu religia sau cu credința lor, având în vedere educația morală în care ei cred că trebuie să fie crescut copilul.

2. Fiecare copil trebuie să se bucure de dreptul de a avea acces la educație religioasă sau credință în conformitate cu dorințele părinților săi ori, în funcție de circumstanțe, ale tutorilor legali și nu trebuie să fie obligat să primească educație religioasă sau de credință împotriva dorințelor părinților săi sau ai tutorilor legali, principiul călăuzitor fiind apărarea celor mai bune interese ale copilului.

3. Copilul trebuie să fie protejat de oricare formă de discriminare pe motive de religie sau credință. El trebuie să fie crescut în spiritul înțelegerii, toleranței, prieteniei între popoare, păcii și frăției

universale, respectului față de libertatea religioasă și de credință a altor persoane, și în deplină conștiință că energia și talentul său trebuie să fie consacrate serviciului omenirii.

4. În cazul în care un copil nu se află nici sub îngrijirea părinților, nici a tutorilor legali, *trebuie să se țină seama de dorințele exprimate sau de alte dovezi ale dorințelor lui în materie de religie sau credință*, principiul călăuzitor fiind apărarea celor mai bune interese ale copilului.

5. *Practicile unei religii sau credințe în care copilul a fost crescut nu trebuie să prejudicieze sănătatea sa fizică sau mentală sau deplina dezvoltare*, luând în considerare Articolul I, paragraful 3 al prezentei Declarații.

6. Biserica Mântuitorului Hristos și prin galsul autoritar al Sf. Ap. Pavel aplică *Porunca iubirii*: față de Dumnezeu = Tatăl creator; față de vrăjmași = fii rățăciți sau chinuiți de satana; față de aproapele = acesta poartă chipul lui Dumnezeu din zidire și, în sfârșit, aplicarea Poruncii față de sine = să nu te abată de la Legea morală naturală și Legea pozitivă. În acest context trebuie interpretată Declarația: Articolul I:

1. *Fiecare persoană trebuie să aibă dreptul la libertatea de gândire*, conștiință și religie. Acest drept trebuie să includă libertatea de a avea o religie sau oricare credință, la libera sa alegere și libertatea, fie individuală, fie împreună cu alții, atât în mod public cât și particular, de a-și manifesta religia sau credința în cult, ceremonie, practică sau doctrină.

2. *Individul nu trebuie să fie subiect de constrângere* care ar putea leza libertatea sa de a avea o religie sau credință, la libera sa alegere.

3. *Libertatea omului de a-și manifestat religia sau credința poate fi subiect numai la unele îngrădiri prevăzute de lege și necesare pentru a proteja siguranța publică, ordinea, sănătatea sau morala sau drepturile și libertățile fundamentale ale altor persoane.*

7. Subliniem de la început că "Dreptul la opțiune" (individual sau în grup) nu trebuie confundat cu practica de condamnat: *prozelitismul*. Așa se înțelege și spiritul Declarației: Articolul II:

1. *Persoana nu trebuie să fie subiect al discriminării de către vreun Stat*, instituție, grup de persoane sau persoane sub pretextul religiei sau al altor credințe.

2. Pentru scopurile prezentei Declarații, expresia "intoleranță și discriminare bazate pe religie sau credință" înseamnă orice distincție, excludere, restricție sau preferință bazată pe religie sau credință și având scop sau efect anularea sau împiedicarea recunoașterii exercitării drepturilor omului și ale libertăților fundamentale pe baze egale.

8. În acest sens poate avea aplicabilitatea și Articolul IV:

1. *Toate Statele trebuie să întreprindă măsuri efective pentru prevenirea și eliminarea discriminărilor pe motive religioase și de credință în recunoașterea, exercitarea drepturilor omului și libertăților fundamentale în toate domeniile vieții civile, economice, politice, sociale și culturale.*

2. *Toate Statele trebuie să depună eforturile pentru a decreta și abroga legislații, atunci când este cazul, scopul interzicerii unor astfel de discriminări, și să întreprindă toate măsurile necesare pentru combaterea intoleranțelor pe motive religioase sau de credință, în această problemă.*

9. *Îdeea paulină ar trebui să primeze în toate "drepturile", dar mai ales îndatoririlor creștinilor, dar și altor practicieni religioși. Numai așa poate fi aplicată Declarația. Articolul VII: drepturile și libertățile cuprinse în prezenta Declarație trebuie să fie încorporate în legislația națională, într-o asemenea manieră încât fiecare persoană să aibă posibilitatea practică de a beneficia de asemenea drepturi și libertăți.*

10. Este adevărat, Apostolul nu-i îngăduitor și tolerant cu cei ce se abat sau falsifică dreapta credință. În privința propovăduirii, Sf. Pavel îndeamnă: "m-am făcut tuturor toate, ca măcar pe unii să-i dobândesc..." Fără tăgadă, inițiatorii Declarației n-au cunoscut și nimeni nu le cere, situația fiecărei națiuni. Așa se poate înțelege Articolul 11:

1. Discriminarea între ființele umane pe motiv de religie sau credință constituie un afront al demnității și o repudiere a principiilor Cartei Națiunilor Unite și trebuie să fie condamnată ca o violare a drepturilor omului și a libertății fundamentale proclamate în declarația Universală a Drepturilor Omului, prezentată în detaliu în Pactele Internaționale ale Drepturilor Omului, și ca obstacol pentru relații prietenești și pașnice între națiuni.

11. Pe larg a se vedea: *Grija permanentă a Bisericii Ortodoxe Române pentru misiunea creștină*

și apărarea dreptei credințe, în "Călăuza creștină" Arad, 1987, p. XV-LVI.

12. În acest context poate fi înțeles și **Articolul VI**: În conformitate cu Articolul 1 al prezentei Declarații și sub rezerva prevederilor Articolului 1, paragraful 3, dreptul la libertatea de gândire, conștiință, religie sau credință trebuie să includă, următoarele libertăți: a) libertatea de a practica un cult și de a ține adunări legate de religie sau credință și de a stabili și întreține legături în acest scop;

b) libertatea de a înființa și întreține instituții de binefacere sau umanitare adecvate;

c) libertatea de a produce, obține și folosi în cantități adecvate articolele și materialele necesare pentru ritualurile și obiceiurile religiei sau credinței;

d) libertatea de a scrie, publica și difuza publicații relevante în aceste domenii;

e) libertatea de a predica o religie sau o credință în locuri corespunzătoare acestor scopuri;

f) libertatea de a solicita și primi ajutoare financiare benevole și alte contribuții de la persoane și instituții;

g) libertatea de a pregăti, numi, alege sau desemna prin succesiune conducători corespunzători, ținând cont de cerințele și normele oricărei religii sau credințe;

h) libertatea de a respecta zilele de odihnă și de a celebra sărbătorile și ceremoniile în conformitate cu preceptele religiei și credinței fiecăruia;

i) libertatea de a stabili și menține legături cu persoane sau comunități în probleme de religie sau credință la nivel național sau internațional.

13. După cum s-a văzut însăși *Declarația...* cuprinde unele din acțiunile ecumenice de astăzi cu bază traică în țara noastră ai cărei cetățeni au aplicat demult majoritatea principiilor "Libertății religioase". **Articolul VIII**: "Nici o parte din prezenta Declarație nu poate fi interpretată cu o restrângere sau o derogare de la oricare drept definit în Declarația Universală a Drepturilor Omului și în Pactele Internaționale privind Drepturile Omului".

MODALITĂȚILE DE RACOLARE A NOILOR ADEPTI SPECIFICE SECTELOR RELIGIOASE

Încercând o analiză atentă a mijloacelor de racolare de noi membri în cadrul sectelor religioase, observăm trei etape succesive:

a) Faza de *seducere* în primul rând a tinerilor (în special), cu un psihic labil și care își pun obișnuitele întrebări în legătură cu sensul vieții lor, întrebări specifice vârstei. Această metodă de recrutare este foarte larg răspândită utilizând chiar principiile moderne de marketing.

Mai întâi este reperată "ținta" (a se citi "victima"), dezorientată și vulnerabila dorință a singurătății șomajului, decepțiilor sentimentale sau pur și simplu datorită idealismului izvorât din naivitatea lipsei de cunoaștere și educație. Apoi urmează racolarea acestei victime, într-un loc public, pe stradă, la școală, la bar sau discotecă. Un tânăr misionar, îmbrăcat elegant sau sport, dar și-ntr-un caz și-ntr-altul cu o îmbrăcăminte curată și îngrijită, foarte bine instruit și pregătit pentru a-și vinde "marfa" (mulți dintre liderii sectelor contemporane consideră nu numai că religia se poate vinde ca oricare altă marfă, dar în mod deosebit Dumnezeu poate fi comercializat foarte bine astăzi pentru obținerea de avantaje economice sau politice), interpelează persoana vizată și deschide discuția angajând un dialog nevinovat și total "dezinteresat".

Subiectul abordat nu va divulga nici pe departe scopul religios-misionar (afară de cazul "Adeptilor lui Krishna" care sunt trădați de ținută vestimentară specifică), ci va lua în discuție problemele fundamentale legate de sensul vieții; valoarea iubirii, a prieteniei, a existenței unei puteri supranaturale identificată cu Dumnezeu; pe scurt, se vor discuta toate întrebările pe care un tânăr și le poate pune, întrebări la care consideră că familia, societatea sau Biserica nu-i pot oferi răspunsurile mulțumitoare.

Simțindu-se ascultată și pusă în valoare, victima primește cu atenție și bucurie argumentele interlocutorului său.

Odată stabilită această stare de rezonanță psihică, naivul este invitat, într-un mod cu totul natural, de a-și îndulci singurătatea și de a găsi bucuria și căldura umană acompaniindu-l pe aparent "dezinteresantul binefăcător" într-o vizită la prietenii lui. Așadar nimic nu s-a realizat împotriva voinței persoanei racolate, din proprie inițiativă, fără a avea sentimentul vreunei frustrări de libertate sau constrângere, dar fără să știe că de fapt va fi condusă către "centru" (Moon, Krishma, și multe alte secte practice această conversiune aproape indirectă, în timp ce scientologia și organizațiile religioase sincretiste de factură orientală preferă o infiltrare lentă prin "Yoga").

La "centru" sau "la prieteni", ia sfârșit faza seducției. Primit călduros, invitatul va găsi tot ce-i lipsește: prietenie, căldura umană, foarte multă atenție din partea tuturor, o atmosferă de rugăciune îmbinată cu parfumuri frumos mirositoare. Găsind fără sens viața anterioară, va accepta cu entuziasm un stagiu de un week-end între prieteni, ceea ce-l va determina să rupă relația cu familia lui (care nu-i înțelege aspirațiile vârstei), cu societatea (care nu-i oferă siguranță și sprijin), pentru a se consacra acestui grup care va deveni noul domiciliu.

Acceptând o poziție inferioară (ca ultim venit), "naivul" oferă tot ce are: timpul energia sau profesia, iar noii săi prieteni îi oferă în schimb siguranța mântuirii.

Aderarea la o sectă este resimțită deci ca o eliberare, ca o aventură personală.

Pentru argumentarea celor afirmate până aici aș dori să prezint modalitatea de recrutare religioasă la MOON (AUCM - Association pour l'Unification du Christianism Mondial) conform Manualului de recrutare prezentat de Alain Woodrow:

În fiecare zi, echipe de misionari mooniști își desfășoară activitatea de recrutare în orașe, în campuri universitare, la ieșirea din biserici, după o tehnică studiată și eficientă. În primul stadiu, cel de "contact", trebuie știut să alegi "ținta" (naivul n.n.). Se cere să fii bun psiholog și să înveți să citești pe chip, apoi când deja este angajată discuția, trebuie să impresionăm oamenii prin calmul, siguranța și concentrarea noastră, căci autosugestia este foarte importantă.

Pentru a-i impresiona pe alții, trebuie mai întâi noi înșine să fim impresionați; să avem o încredere absolută în ceea ce spunem, și să vorbim afișând sentimente foarte puternice.

Trebuie să înțelegem că suntem superiori altora, dar în același timp trebuie să păstrăm o atitudine de umilință. Nimeni nu agreează ideea de a pierde ceva (fie numai și timpul n.n.); așadar se impune ca oamenii să aibă impresia că vor câștiga ceva ascultându-ne; să plece mulțumiți și cu dorința de a reveni să ne vadă. Nimeni nu trebuie să cunoască intențiile noastre!

În Statele Unite ei organizează chiar concursuri între diferite "echipe regionale" pentru a evalua randamentul lor de atragere a noilor membri.

De exemplu, cu ocazia celei de a 30-a sesiune pentru formarea liderilor sectei, desfășurată în 1973 în S.U.A., Moon a fixat ca test pentru candidați de a petrece timp de 15-30 zile vânzând flori și făcând noi adepți: "dacă nu raportați câte 80 dolari și trei adepți pe zi nu veți fi admiși".

Aceleași metode de prozelitism și racolaj spiritual întâlnim și la gruparea "Copiii lui Dumnezeu" sau "Familia dragostei", și-ntr-o oarecare măsură și la "Asociația pentru Conștiința lui Chrîșma" dar aceștia din urmă nu-și pot ascunde identitatea datorită hainelor albe pe care le poartă, și a tunsorilor specifice. Adepți ai acestei grupări total străine spiritului creștin-ortodox al poporului român, întâlnim din ce în ce mai des prin parcurile Bucureștiului, în special în Herăstrău și Cișmigiu.

De obicei sunt câte doi, așezați cu picioarele sub șezut în forma de meditație Yoga: cu capetele rase dar cu o coadă simbolică fie pe centrul capului fie la spate, indiferenți la toți care privesc apariția lor stranie, și repetând delirant, acompaniați de instrumente specifice,

în special mici tamburine: "Hare Krishna, Hare Krishna, Hare, Hare, Hare Rama, Hare Rama, Rama, Rama, Hare Hare (hare - bucură-te sau bucuria lui Krishna).

Alte grupări folosesc metode diferite de apropiere și prozelitism comparativ cu cele descrise mai sus.

De exemplu, pentru Martorii lui Iehova, textele de bază sunt furnizate de sediul lor central din New York, iar revistele de referință sunt: "Turnul de Veghere", "Trezii-vă". Cei care își dedică întreaga viață pentru învățarea celorlalți, după metode îndelung și bine puse la punct, au sectoare în subordine și-și desfășoară opera de evanghelizare fie pe stradă fie prin vizite la domiciliu. Întâlnim adesea "martori ai lui Iehova", de altfel cu un angajament total și sincer față de valorile predicate de sectă, care ne oferă cu generozitate revistele lor amintite mai sus, sau cărți cu o calitate grafică demnă de invidiat.

De obicei, "martorii-evangelizatori", sunt formați numai pentru a distribui materialele de colportaj și de a angaja discuții limitate și stilizate. Ei se deplasează în grupuri mici, de câte două persoane, dar uneri pot fi întâlnite și persoane singure. În general ei evită un dialog în profunzime și întâlnirile se limitează deseori la o confruntare față în față pe baza punctelor de vedere contradictorii, iar martorii au ca scop de prim interes suscitarea curiozității religioase a interlocutorului și de a-i oferi broșurile care conțin mesajul esențial al sectei. Se pare, deci, că obiectivul urmărit nu este de a crea relații personale ca-n cazul altor grupuri, ci de a multiplica contactele pasagere...

Așadar, în urma celor arătate mai sus observăm că raporturile dominante sunt cele verticale la grupări religioase ca "Martorii lui Iehova", în timp ce la secte ca "Moon" sau "Conștiința lui Chrisna" ori "Copiii lui Dumnezeu", structurile sunt mai mult în plan orizontal, de prietenie și solidaritate între membrii grupurilor locale.

Aceste grupuri locale adesea nu au nici o idee despre structurile naționale sau internaționale ale organizației să accentueze spontaneitatea relațiilor și nu structurile ierarhice.

Toate sectele trebuie să se reînnoiască și să se readapteze în permanență și să-și facă noi adepți pentru a-și asigura nu numai expansiunea ci mai ales, supraviețuirea.

Clasele vizitate în acțiunile de racolare sunt de toate categoriile, în special clasele de mijloc, dar cu infiltrații până în aparatul superior de conducere. Sunt preferate de obicei profesiile care se definesc prin contactele nemijlocite dintre oameni precum: zidari, instalatori, frizeri, medici, profesori.

După această fază, a "atragerii" la sectă, începe a doua fază numită fază "destructivă", când, intelectul și structura fizică și psihică a noului venit, sunt "pregătite" pentru a primi "învățătura cea adevărată".

b) Faza *destructivă*

Pentru a-i imprima (a-i educa) noului sosit fidelitatea față de grup, acesta îl solicită mai întâi să rupă orice relație cu mediul său înconjurător anterior: familie (în primul rând), prieteni, serviciu, prezentate ca elemente ale unei lumi ostile, încărcate de negativism, peste care domnesc forțele răului de care trebuie să ne izolăm și să ne purificăm.

Așadar, în această lume supusă distrugerii, cu ajutorul noilor metode de prietenie ale grupului și cu tandrețea liderului pentru sufletul aflat pe calea pierzării, se poate reface calitatea de individualitate și formarea unei personalități marcate în acest imperiu al anonimului, evident cu condiția de a uita trecutul său, și de a se subordona noilor principii de viață descoperite la "prieteni", având acces asfel la mântuire.

Pentru a realiza această remodelare a personalității, secta folosește un limbaj nou, un limbaj "de lemn" unde cuvintele sunt deturnate de sensul lor inițial cu scopul de a face să-și piardă orice ecou asupra realității.

Această metodă nu este caracteristică doar sectelor ci ea este tipică tuturor dictaturilor totalitariste (în special cele comuniste), putând-o considera ca o răpire (kidnapping) spirituală.

Viața în noua identitate este stereotipă; voce inflexibilă, privire fixă, râs frecvent. În teorie, "Copiii lui Dumnezeu", de exemplu, sunt liberi să plece când doresc, dar dorința de a pleca este considerată ca o tentație a diavolului. Credincioșii sunt numiți "oițe", și când au aderat la grupare au încetat, în mod sistematic, orice activitate exterioară inutilă: munca, studiul, relații familiale, pentru a se consacra unor scopuri mult "mai importante".

Această nouă doctrină se rezumă la câteva puncte esențiale:

1) "Copiii lui Dumnezeu" preferă o viață ruptă de restul lumii, o viață infantilă, cu un limbaj propriu și simplist, fără nuanțe: "este cu adevărat bine", "este rău", "este greșit", "este diabolic", "te iubesc"². Este un limbaj care se adresează mai mult afectivului decât raționalului. Supunerea față de organizație distruge orice inițiativă personală.

2) singurul contact cu lumea înconjurătoare este prozelitismul, atunci când adepții merg și distribuie "scrisorile lui Moise David" (conducătorul grupării), și invitația făcută altor tineri de a se alătura comunității.

3) știința și cunoașterea în general, sunt considerate ca inutile și nefaste, pentru că ele vin de la diavol. În același timp însă, Moise, David folosește argumente științifice pentru a putea convinge noile "oițe" ale sale.

Când și această a doua fază a fost epuizată, adică a fost realizată distrugerea socială și mentală, când adeptul a devenit "disponibil" noilor idei religioase, debutează a treia fază, cea a "reconstrucției" ideologice, care de fapt este o îndoctrinare susținută cu ajutorul mijloacelor psihice și fizice. Această fază poate fi numită și faza "atentatelor fizice și psihice".

c) Faza reconstrucției ideologice.

În această fază, personalitatea și comportamentul recruților sunt modificate cu asentimentul victimei.

Atentatul asupra psihicului lor se face prin foarte multe mijloace; controlul permanent al proceselor mentale, oboseala susținută pentru tinerii convertiți, privațiuni psihice și fizice, obligativitatea învățării pe de rost a nenumărate versete biblice. Această tehnică se adresează mai întâi curiozității, apoi antrenează voința și intelectul. Procesul de îndoctrinare este progresiv, victima fiind supusă unor sistematice și susținute "tratamente" literare cu texte specifice ideologiei sectei (adesea fără un conținut prețios de repetare până la acceptarea involuntară și susținute cu versete din Biblie de cele mai multe ori trunchiate sau parafrazate într-un mod tendențios).

Obiectivul urmărit este ca adeptul să se supună total, atât pe plan intelectual cât și volițional. Acest proces de îndoctrinare este mult mai sever la unele grupări și doresc să dau următorul exemplu specific grupării "Copiii lui Dumnezeu"³.

"Există o primă fază care poate dura până la cinci zile, când noul venit este izolat de orice influență din exterior, după care trebuie să semneze "foaia revoluționară" (aderarea la secta respectivă), promițând să verse în contul sectei tot salariul său prezent în viitor, și să accepte deschiderea corespondenței.

Pentru a împiedica victima să părăsească secta se face apel la un șantaj psihic spunându-i-se că dacă va părăsi noii prieteni Dumnezeu o va pedepsi, pedeapsa care se va abate apoi și asupra familiei sau a celor dragi ai ei. Trebuie menționat că în această fază se instalează oboseala mentală și psihică ce este exploatată de către lideri pentru a forța îndoctrinarea.

Una dintre principalele tehnici utilizate de "profesori", declara un ex-adept, este privarea de somn. El declara că era supus unor sesiuni care durau patru sau cinci ore în fiecare dimineață, până când se ajungea la epuizare fizică.

Acest stres fizic este susținut și de o alimentație săracă în proteine, doi factori esențiali pentru echilibrul mental și psihic al tinerilor, și care pot fi analizați, din punct de vedere medical astfel⁴:

"*Oboseala musculară*: după un efort muscular intens, rămâne în sânge o mare cantitate de acid lactic, mai ales dacă subiectul nu are antrenament; el este incapabil de a furniza o muncă intelectuală și are în permanență o stare de somnolență.

Se observă chiar dificultăți pentru fixarea atenției, fie și numai pentru un timp scurt, asupra unui obiect sau, a unui text. Este o scădere vizibilă a tenacității și a acuității atenției, și o încetinire netă a reacțiilor de orice fel. Subiectul astfel pregătit se prezintă cu o mare disponibilitate în a urma indicațiile primite și în a se supune.

Privarea în somn: Somnul răspunde unei nevoi vitale de repaos periodic. Ritmul său este condiționat de un fel de orgoliu interior, și prin succesiunea zilelor și nopților. El este necesar tuturor.

Un animal privat de somn un timp îndelungat și susținut, moare. Un individ poate rămâne în stare de veghe o noapte sau două însă după această perioadă el va manifesta grave tulburări psihice din ce în ce mai curioase (o alterare a memoriei, raționamente ideologice dar mai ales o pierdere totală a sensului critic). În această fază subiectul este incapabil să facă distincție între informația sănătoasă și cea nocivă, neputând cenzura nimic din ceea ce i se spune. Câmpul conștientului se restrânge treptat în favoarea inconștientului care va asimila orice informație fără a o mai selecționa prin cenzură. Și astfel informația nocivă a ideologiei trece direct în inconștient fără a mai fi cenzurată de examenele conștientului care de fapt nu mai există în acest moment *insuficiența alimentară*: Este dovedit faptul că sub-nutriția, după un oarecare timp, declanșează o diminuare a activității cerebrale, iar sângele care alimentează celulele nervoase și care elimină toxinele de tot felul nu-și mai îndeplinește funcțiile la standardele normale.

Se va observa o eliminare urinară precară, acumulându-se în corp multe deșeuri organice, mai ales uree, în timp ce glanda hipofiză secretă o mare cantitate de substanțe antidiuretice.

Subiectul începe să prezinte tulburări psihice care pot duce până la pierderea conștiinței; pierzându-se orice spirit de combativitate, ajungându-se până la incapacitatea de a se mai revolta chiar dacă bunele intenții îți dictează asemenea lucru.

Se știe că un exces de glucoză în sânge (cazurile diabeticilor), provoacă o diminuare a atenției, creierul își încetinește funcțiile, iar memoria își pierde eficacitatea.

De asemenea un exces de calciu prin dereglarea glandelor paratiroide, deprimă în mod egal sistemul nervos.

- vitamina B1 - aneurina este vitamina creierului.

- lipsa acidului nicotinic (P.P.), ca rezultat al unui regim alimentar sărac în carne, dar înlocuit cu mult mălai, poate provoca pelagra. Această afecțiune se manifestă printr-un dezechilibru psihic și confuzii mentale - absența vitaminei C (acid ascorbic), D (antirahitic), B2, B6, B12, provoacă de asemenea un important dezechilibru al sistemului nervos.

Toate aceste aspecte medicale prezentate mai sus nu numai că sunt cunoscute foarte bine de liderii sectelor religioase dar sunt și folosite cu cea mai mare eficiență. Privarea de somn, oboseala fizică și sub-alimentația, provoacă în timp dispariția sensului critic și auto-critic, cenzura proprie devenind astfel inoperantă.

În acest context, dacă informațiile nocive sunt "injectate" de nenumărate ori, se poate obține acea operație draconică numită "spălarea creierului" ("le lavage de cerveau"). Prin acest procedeu personalitatea cea mai puternică este în întregime supusă voinței unui individ (adesea acesta este "guru"), care va dirija după bunul plac noul "supus" al său.

Referitor însă la această practică de "spălare a creierului" părerile sectologilor sunt împărțite deoarece nu toți împărtășesc punctul de vedere prezentat mai sus.

De exemplu sunt voci autorizate (cu un spirit creștin și ecumenic deosebit) care susțin că, fără a merge până acolo de a vorbi despre manipulări psihice, este posibil de a se exercita susținute presiuni psihologice și afective asupra unui potențial adept, dar eventuala

aderare la sectă este rezultatul unei conlucrări, a unei interacțiuni, între misionar și potențialul adept.

Această conversiune nu se produce decât dacă cel de-al doilea răspunde la apel; evident că există tehnici de racolare discutabile însă, dar care nu au nimic misterios sau irezistibil, afară de grupurile care practică magia neagră), pentru a "favoriza" convertirea, dar nu se atentează la libertatea nimănui. Se poate admite așadar că presiunea exercitată asupra unui viitor membru să joace un oarecare rol în racolarea noilor adepți, dar aceasta nu se va realiza decât dacă viitorul adept se va simți în mod clar atras de mesajul prezentat⁵.

Este adevărat că tentativa de racolare la o sectă devine și mai eficientă dacă persoana interpelată se găsește într-o stare de tulburare psihică, iar studiile efectuate au demonstrat că majoritatea conversiunilor s-au făcut pe un fundal al crizelor psihice în care se aflau diferite persoane în momentul întâlnirii lor cu "misionarii"⁶.

Putem adăuga faptul că mulți adepți erau deja "în căutare" în momentul întâlnirii lor cu misionarii, sau chiar fuseseră schimbate mai multe grupuri pentru a putea găsi formula de mântuire cea mai potrivită și cea mai ușoară pentru sine...

În concluzie, noi nu putem trasa o linie comună între toate sectele în ceea ce privește mijloacele de racolare, dar nu trebuie uitat faptul că sectele nu au posibilitatea supraviețuirii dacă nu au adepți, și pentru a-i avea trebuie în mod necesar a-i convinge să se înscrie în sectă sau să rămână, dar cu siguranță nu întotdeauna mijloacele folosite în acest sens sunt întru totul "ortodoxe".

În studiul de față am utilizat informații privind realitatea religioasă din Occident, dar revenind la actualitatea religioasă a țării noastre, putem spune că se primesc mai des semnale din întraga țară, că aceste secte amintite mai sus sau altele asemănătoare (cum ar fi A.U.M. - Adevărul Suprem, condusă de Soko Asahara), și-ar fi deschis deja câteva centre de prozelitism în țară, în special în acest mozaic social și religios care este Bucureștiul, dar și-n alte orașe.

Așadar, acest material informativ se poate utiliza ca un mic ghid care să ajute să recunoaștem modalitățile de racolare și prozelitism folosite de sectele contemporane, care profită de lipsa de informare religioasă, bunul simț al românului și haosul creat după 1989, pentru a câștiga noi piețe de desfacere pentru deșeurile lor religioase.

Note bibliografice:

1. Alain Woodrow, *Les nouvelles sectes*, ed. du Seuil, Paris, 1977, p. 83-86.
2. *Ibidem*, p. 94.
3. *Idem*, p. 95-98.
4. *Idem*, p. 99-101.
5. Jean Francois-Mayer, *Sectes nouvelles - un regard neuf*, ed. du Cerf, Paris, 1985, p. 90-91.
6. Steven J. Gelberg, *Hare Krishna, Hare Krishna*, New York, ed. Grove Press, 1983, p. 64.

Drd. Laurențiu D. Tănase

PENTRU O MAI ACTIVĂ PREZENȚĂ A BISERICII

Convorbire cu Protosinghelul Ioachim Pârvolescu, starețul Mănăstirii Lainici

-Cuvioase părinte, întâi de toate aș vrea să vă spun să sunt copleșit de toată frumusețea și liniștea ce domnesc în acest Sfânt Lăcaș: o frumusețe spirituală, o liniște duhovnicească. Aici - vreau să spun, la țară - totul este altfel comparativ cu orașul. Chipurile oamenilor trădează o stare sufletească pe care cei de la oraș n-o pot găsi. Aici, la țară, unde mai există încă tradiții unde copiii mai au parte de acea educație simplă și

atât de sănătoasă, unde oamenii mai au rușine și bun-simț, aici îl descoperi pe adevăratul român, care e ortodox, care se află mereu într-o legătură cu Dumnezeu, care, la răscruci, așează troițe, care țin postul, și își începe ziua cu un "Doamne-ajută!", care-și duce viața liniștit. Ceea ce vreau să vă întreb, părinte, este ce credeți despre pericolul pe care îl reprezintă modernizarea, mentalitatea epocii moderne și, mai ales, desființarea satelor sau urbanizarea lor. La oraș, oamenii sunt rupți de tradiție, fiecare trăiește doar pentru el, se rup unii de alții și, astfel, se rup de Dumnezeu și de Biserică. Cum credeți că este afectată Biserica, viața monahală, de toate acestea și ce ar trebui făcut?

În primul rând, spunea și Eminescu, că "veșnicia e la țară" și așa este. Adică, viața trăită concret, viața autentică - omenește vorbind, nu doar creștinește - este trăită la țară; la țară se trăiește omenește. Dar, e paradoxal, pentru că, la început, creștinismul a fost mai întâi la "oraș", a fost un creștinism citadin. Sfinții Apostoli au predicat în general în cetăți, în orașe. Sigur că, în timp, totul s-a contrabalansat și oamenii de la țară s-au întărit mai mult în credință decât cei de la oraș și modernismul, din toate punctele de vedere afectează viața normală a omului și viața creștină, în ansamblu. De ce? Din mândrie, Omul, cu cât descoperă mai multe, cu atât devine mai mândru, iar mândria îl distruge pe om. Din mândrie a căzut diavolul, tot diavolul i-a strecurat Evei în suflet sâmburele mândriei, iar aceasta, îndoiindu-se în cuvintele Domnului, a crezut că poate fi asemenea lui Dumnezeu. Această mândrie are mereu efect asupra umanității și îi distruge pe oameni. Referitor la dezvoltarea științei și tehnicii din acest secol XX - o ascensiune anormală, nefirească - omul de știință s-a îndepărtat de Dumnezeu. Din păcate, omul cu cât știe mai mult, cu cât cunoaște mai multe nu ajunge la concluzia lui Socrate: "Știu că nu știu nimic", adică la acea smerenie a cunoașterii la care ajunsese Socrate, cu toate că nu era creștin, dar avea o smerenie autentică, naturală a omului normal. "Știu că nu știu nimic" - acesta este omul care cunoaște mult. Cunoașterea este infinită și, cu cât cunoști mai mult, cu atât te apropii mai mult de Dumnezeu, de infinit și îți dai seama ce nimic ești și ce mărginit. Așa constăți infinitatea divină și niciodată nu poți să spui că ai cunoscut totul sau că a-i putea-o face. Însă, omul de azi cu cât progresează mai mult tehnic, cu atât îi ignoră mai mult pe oameni. Cu cât crește mândria în el, cu atât ignoră divinitatea și viața morală. E foarte greu să găsești în ziua de azi un om care să posede foarte multe cunoștințe și mijloace de trai moderne și care să mai fie și credincios; foarte greu. Și nu fiindcă nu se poate merge pe ambele planuri, se poate, însă asta înseamnă că ai o viață foarte virtuoaasă, o viață creștină autentică, să poți îmbina ambele căi, adică să te dezvolți și din punct de vedere material și spiritual. Însă, asta-i foarte rar, fiindcă omul e slab și din ce în ce slăbește în el credința și se înclină spre partea materială a lumii. Toate curentele filosofice i-au făcut rău omului, începând cu Renașterea: însăși denumirea de Renaștere. Ce înseamnă renaștere, renaștere la ce? La păgânism. Adică, 1500 de ani a trăit omul cu Dumnezeu, în creștinism și după 1500 de ani omul se renăște? Adică alungarea creștinismului și renașterea la filosofia păgână. De 500 de ani vedem cum a lucrat diavolul în toate aceste curente filosofice: umanismul, iluminismul, evoluționismul, marxismul, comunismul - toate urmărind distrugerea creștinismului în sine, distrugerea credinței în sine. Ziua de azi este rolul lucrării diavolești de sute de ani: omul căzut în necredință, în ateism, în pseudo-credințe, în confuzii toatele, în secte, în ocultism și în câte și mai câte... De ce? Fiindcă n-a mai păstrat legătura cu Divinitatea și asta se vede dacă privești lucrurile istoric și-ți dai seama de realitatea lor. Cum a evoluat istoria? O evoluție involutivă. Aparanța evoluției materiale, în spatele căreia se ascunde involuția spirituală. Spiritual, umanitatea nu a evoluat și nici nu poate evolua fără Dumnezeu. Dar, eu sper ca lucrurile să se îndrepte și spun asta gândindu-mă la Biserică. Chiar aici, la Mănăstirea Lainici, vin foarte mulți oameni din orașe, în special intelectuali, care manifestă mult interes pentru credință și asta-i foarte bine. E adevărat că la țară există o viață morală autentică, ce se transmite din tată în fiu. O copilărie la oraș nu se compară cu o copilărie la țară, unde-ți amintești de bătrânii satului, de preotul din sat, de toate căm-

purile natale. Cei de la oraș s-au rupt și de natură, ori natura - așa cum arată Sfinții Părinți - este o transparență a Divinității privind natura, îl vezi pe Dumnezeu prin ea, realizezi măreția lui Dumnezeu prin frumusețea naturii. Dar viața aceasta modernă se petrece departe de Dumnezeu, îndepărtându-l pe om de Creator.

- *Așa este, părinte. Vedem că omul de astăzi și-a uitat adevăratul său loc și rol în creație: din păstor și preot al ei, a ajuns exploatare și autoritar. Azi ne confruntăm cu tot mai multe crize: o criză spirituală, alta culturală, alta ecologică. Omul a ajuns - cum spuneau Sfinții Părinți - un rătăcit în creație; singurul rătăcit.*

- Sigur că da, și toate informațiile care sunt azi, toată mass-media este distructivă: filme pornografice, care îl dezumanizează pe om, filme de groază și de ficțiune care îl rup pe om de realitate. Omul iese din starea normală a lucrurilor, îi crește necredința și ajunge să uite de Dumnezeu și de cele veșnice.

- *Așa este, părinte. Dacă întrebi astăzi 100 de oameni care este scopul vieții lor, câți dintre și îți răspund "mântuirea"? Sunt prea legați de această viață și de cele de aici.*

- Este un război psihologic al diavolului, o strategie psihologică a lui în oamenii de azi. Toată cultura contemporană este ruptă de credință, este distructivă.

- *Îi dăruim pe oameni sufletește.*

- Da, oamenii nu se mai gândesc la Dumnezeu.

- *Cuvioase părinte, cu ce s-a schimbat viața monahală de azi comparativ cu cea de acum 50 de ani, în special în raportul cu credincioșii care vin în Mănăstire?*

- Viața monahală, în sine, este aceeași mereu: cea de acum cu cea din trecut. Viața trăită în sine, viața autentic monahală este aceeași și aceeași trebuie să fie. Virtutea și patimile sunt mereu aceleași. Există o evoluție spirituală a fiecăruia în parte, dar nu putem spune că s-a îmbunătățit viața monahală. Dimpotrivă, chiar s-a degradat, mai ales după decretul din 1959, când au fost dați afară 10 000 de călugări. Acest decret a afectat foarte mult viața monahală. Astăzi vedem că, în mănăstiri, vârsta medie nu există. Ca urmare se simte lipsa de duhovnici, de personal competent.

- *Părinte, mă gândeam în special la problemele laicului care s-au schimbat și la reacția pe care această schimbare o aduce în mănăstiri. De exemplu, chiar aici în Mănăstirea Lainici - lucru îmbucurător și de lăudat - în afară de exemplul monahilor, de rugăciunile și de slujbele lor, afară de toate acestea, îi mai ajutați pe credincioșii și cu cărți, am văzut aici peste 100 de titluri de carte religioasă de cea mai bună calitate. Asta face foarte mult, mai ales cartea diversificată. Părintele Pârđian spunea că, la noi, oamenii s-au rupt de Biserică și fiindcă nu sunt cărți pentru anumite vârste, categorii sociale și grade de înțelegere.*

- Noi ne-am axat foarte mult pe carte religioasă pentru că, v-am spus, aici vine foarte multă intelectualitate. Cartea cel mai mult luminează. În primul rând este cuvântul viu, de la un om cu viața curată. Cel mai mare efect, după exemplul său, îl are cuvântul viu, destul de rar astăzi. Cărțile pot mișca sufletele oamenilor, îi pot aduce pe calea credinței. Bineînțeles că trebuie să fie cărți diverse, dar și aici este o problemă: diversitatea poate fi benefică pentru cei care au deja o temelie de cunoștințe creștine sau malefică pentru cei care se risipesc. Cărțile esențiale sunt, indiscutabil, textele Sfinților Părinți. Avem și noi cărți ale unor personalități culturale, dar acestea nu pătrund până la suflet, nu merg direct la inimă. Spunea cineva că "teologi sunt mulți, dar părinți sunt puțini" și așa este. Trebuie să ai o anumită experiență, altfel vorbești doar din punct de vedere rațional și tot rațional merge și cuvântul pe care tu-l spui sau îl scrii. Dar, când vorbești din trăire, dintr-o experiență clară și personală, chiar dacă-l scrii, chiar dacă-l vorbești, intră direct în sufletul omului și altă putere de percepere are acest cuvânt.

- *Părinte, fiindcă vorbeam de problemele laicului, poate cea mai mare dintre ele o reprezintă sectele, care se infiltrează pe zi ce trece atât la oraș - unde prind mai ușor - cât și la sate. De la diferite materiale publicitare, care sunt împărțite gratuit - ceea ce arată că*

sunt finanțate de undeva, din spate - până la a-și impune diferite schimbări prin influențe culturale și chiar economice. De exemplu, chiar și aici, la Lainici și în zeci de locuri din toată țara, erau studenți din "Liga Ortodoxă" care strâneau semnături împotriva legii homosexualității. Acești studenți au adunat milioane de semnături și, cu toate acestea, nimeni n-a ținut cont de ele. O asemenea lege este nu doar împotriva bunului-simț, ci împotriva firii și a oricărei legi morale ce ar trebui să guverneze un stat, cu atât mai mult unul ortodox.

- Dacă stai și te gândești, vezi că toate aceste rele vin din Occident și că sunt cea mai mare lovitură împotriva Ortodoxiei și a Răsăritului, în general. Eu am scris o lucrare pe aceste teme, intitulată "Tendențioasa stratagemă a prozelitismului sectar - titanicul pericol împotriva Bisericii străbune, împotriva națiunii române". Aceasta este cea mai mare lovitură împotriva nației noastre, fiindcă ne dezbină, fiindcă atâta timp cât, în țara noastră, a existat unitate spirituală am trecut pe sub turci, pe sub austro-ungari, pe sub ruși. Nici un neam, nici musulmani, nici catolici, nici atei, nu ne-au putut face vreun rău fiindcă a fost o unitate spirituală foarte încheată în jurul Bisericii, în jurul preoților.

Acum, libertatea aceasta, pseudo-libertatea, este cea mai puternică armă a diavolului. Dezbină și vei conduce!" Este clar că, atunci când există dezbinare spirituală se creează dezbinare din toate punctele de vedere. Acest lucru se vede cel mai bine la secte. Uzitează denumirea de Dumnezeu, dar nu propagă decât o separare ce duce la ură și la dușmănie. Sectele sunt cea mai mare lovitură împotriva statului nostru și împotriva unității spirituale a românilor. Ele sunt finanțate ca să ne distrugă credința, ne distrug pe noi. Acesta-i scopul lor: se face un prozelitism în masă.

- Și atunci, ce poate face Biserica, părinte, nu pentru a-și proteja doctrina, ci pentru a feri oamenii de aceste idei străine de adevărata credință?

- În primul rând, prezența continuă și tot mai activă a preoților în rândul credincioșilor și, în al doilea rând, autoritățile statului, a căror politică vis-a-vis de toate aceste pericole pentru poporul român lasă foarte mult de dorit, să sprijine cât mai mult Biserica și învățământul. Chiar nu-și dau seama ce mult înseamnă spiritualitatea țării, credința poporului? Asta ne-a menținut sute de ani și doar asta ne poate menține ca popor, neam și ca stat. Dacă ei ignoră credința și Biserica și nu ajută, nu susțin Biserica din toate punctele de vedere, atunci este, în primul rând, greșeala lor. Nu sunt suficiente cărți; emisiuni radio și tv sunt foarte puține, numeroase Biserici trebuiesc renovate, în alte locuri este necesară construcția de noi biserici. Dar, cel mai puternic este, indiscutabil, rolul preotului și, de aceea, foarte important este învățământul teologic. Avem nevoie de tineri cu vocație și cu dăruire fiindcă acest război al diavolului este din ce în ce mai greu și ridică din ce în ce mai multe probleme.

- În încheiere, părinte Ioachim, un sfat pentru tinerii absolvenți ai Facultății de Teologie, pentru viitorii preoți!

- Practic, tot ce-am spus până aici, indirect: să țină legătura cât mai strânsă cu credincioșii!

**A consemnat Leon Magdan,
student al Facultății de Teologie,
secția filologie clasică, anul II**

SEMNAL

Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996

Istoriografia teologică românească înscrie o nouă lucrare de excepție a eruditului autor, după un îndelungat și stăruitor efort, la care a lucrat, după cum afirmă în "Cuvântul autorului", peste zece ani. Ca urmare a acestei îndelungate munci de investigare, de clasare și ordonare a unui vast material biobibliografic, Teologia Ortodoxă Română beneficiază astăzi de o lucrare indispensabilă oricărei discipline de cultură și ea va figura în orice bibliotecă teologică, ca și de cultură generală, cercetată și de teologi și de oameni de cultură din domeniul istoriei și al spiritualității românești. Dicționarul cuprinde un număr impresionant de 720 de nume de teologi, începând cu cei "daco-romani" din primele veacuri creștine și până astăzi. Termenului teolog, autorul i-a dat "un sens foarte larg: ierarhi copiști de manuscrise și meșteri tipografi de renume, traducători din literatura teologică patristică, postpatristică, slavonă ori modernă, profesori de teologie din epoca modernă și contemporană, preoți folcloriști, istorici, prozatori, ziariști etc. Au fost incluși și unii cărturari cu pregătire teologică, mai ales din secolul nostru, care au activat mai puțin în cadrul Bisericii și mai mult în mediul laic, dar care au tratat, în lucrările lor, probleme bisericesti. De remarcat că au fost incluși și un număr apreciabil de teologi uniți din Transilvania de până la 1948. Au fost incluși și teologi români din Basarabia, din Bucovina, din "diaspora" românească din America și chiar câțiva "aromâni", precum și unii teologi de alt neam, dar care au trăit și au activat printre români. Au fost prezentați și unii ierarhi de la care n-au rămas lucrările scrise, fiindcă s-a considerat "că un ierarh este un "dascăl" prin însăși misiunea sa în mijlocul credincioșilor, iar unii s-au impus în viața bisericească prin realizări de alt gen". În Dicționar nu au fost prinși, cum se menționează, actualii episcopi și arhieri-vicari, precum și lectorii de la Facultățile de Teologie, înființate după 1990.

O serie de teologi au avut soarta de a "fi uitați prea devreme și despre ei s-a scris prea puțin, iar despre alții nu s-a scris nici măcar un necrolog, mai cu seamă în perioada regimului comunist". Autorul recunoaște că "ar fi fost necesară și prezența puținelor personalități feminine pe care le avem în teologia românească", dar nu se spune din ce motive nu au fost reținute. Amintim, de exemplu, pe Anca Manolache, cu contribuții în mai toate revistele noastre bisericesti. Nu au fost menționați nici toți teologii cu contribuții publicistice, care ar fi meritat reținuți, dintre care amintim pe pr. Petre F. Alexandru, fost mulți ani consilier cultural al Arhiepiscopiei Bucureștilor, cu contribuții în special în "Glasul Bisericii" și cu publicații teologice.

Referindu-ne la lucrarea autorului, desigur, ca orice lucrare de pionierat și lucrarea respectivă rămâne de perfectat, dar meritul autorului primului Dicționar al teologilor români, ne impune recunoștință și rugămintea de a primi calde felicitări.

Pr. I. Ionescu

Grigore Brâncuș, *Cercetări asupra fondului traco-dac al limbii române*, București, 1995, 118 p.

Autorul, urmaș la catedra de limba română al profesorului Al. Rosetti, specialist în probleme de albanistică, aduce contribuții lingvistice asupra substratului traco-dac al limbii române, prin comparația istorică cu albaneza, ca o continuare a lucrării sale mai vechi, *Vocabularului autohton al limbii române*, București, 1983.

Raporturile dintre română și albaneză fuseseră relevate încă de la începutul secolului nostru de B.P. Hașdeu. Aceleași constatări asupra raporturilor dintre română și albaneză fuseseră făcute din prima jumătate a secolului al XIX-lea de B. Kopitar, ca și de Fr. Miklosich. Ceva mai târziu, H. Schunhardt arată că elementele comune din română și albaneză sunt rezultatul influenței substratului asupra latinei vulgare, și nu împrumuturi târzii făcute direct din albaneză în română (vocala *ă*, consoane *ș*, grupul *pt*, provenit din *ct*, ca în *frupt* din *fructus* etc.).

La începutul secolului nostru, W. Meyer-Lübke a stăruit asupra deosebirilor mari care există între română și albaneză, observație reluată și de Al. Philippide și apoi de I.I. Russu. Autorul reține că importante sunt asemănările, coincidențele, care, prin natura lucrurilor, sunt mai puține decât diferențele. Elementele comune, prelatine, grupează laolaltă cele două limbi și pun în lumină înrudirea lor prin substrat. Anumite tendințe ale latinei vulgare târzii devin legi în latina dunăreană, pentru că sunt susținute de influența substratului autohton. Se adaugă aici și influența limbii grecești vechi. Elementele autohtone românești, cele lexicale, au avut în evoluția lor același tratament cu al elementelor de origine latină, ceea ce exclude posibilitatea de a explica elementele prelatine din română drept rezultat al influenței albaneze târzii asupra românei.

În rezumat, spune autorul, se poate spune că există trei moduri de a explica geneza elementelor pe care româna le are în comun cu albaneza: 1. împrumut din albaneză în română (mai rar invers), teorie susținută mai cu seamă de N. Jokl și de elevul său. Eq. Cabej; 2. evoluții independente în fiecare dintre cele două limbi, inovații spontane în fiecare dintre ele; 3. moșteniri independente din substrat (traco-dac în română, ilir sau iliro-trac în albaneză). Ultimele două teorii se pot reduce la una singură: româna și albaneza sunt înrudite prin substrat, sub înrăurirea căruia au apărut inovații comune.

Influența substratului traco-dac asupra latinei carpato-dunărene s-a manifestat nu numai în vocabular, ci și în celelalte sectoare ale limbii, cum este sintaxa, mai puțin studiată, având corespondență în albaneză.

Primul capitol tratat al lucrării poartă titlul: *Transferul în onomastică al cuvintelor din substrat* (p. 18-47).

Vocabularul autohton al limbii române ocupă o poziție aparte în ansamblul lexical românesc, care rezultă atât din examinarea etimologică a cuvintelor respective, cât și din comportamentul acestora în evoluția generală a limbii. Marea majoritate a elementelor autohtone sunt folosite atât ca antroponime cât și ca toponime. Vocabularul autohton al românei se raportează, aproape în totalitate, la realități pastorale, la universul de viață simplă al crescătorilor de vite din Dacia. Această constatare este valabilă și în cazul numelor proprii. Cele mai multe denumiri de locuri (sate, dealuri, văi, munți, păduri, râuri) amintesc pulsația vieții pastorale de odinioară din ținuturile românești. Unele cuvinte, legate mai intim de păstorit, și-au dezvoltat în onomastică familii foarte bogate, mult mai bogate decât ale apelativelor, cum e cazul lui *Beci*, *Boltă*, *Bâlc*, *Bâră*, *Brad*, *Brânză*, *Brusture*, *Bucur*, *Bung*, *Buză*, *Cioară*, *Cioc*, *Ciut*, *Copac*, *Mal*, *Măgură* etc. În onomastică, cuvintele din

fondul autohton s-au impus mai ales sub formă de derivate, acestea având caracter intern, adică sunt formate pe teren românesc, cele mai multe cu sufixe străvechi, latine și traco-dace. În general, însă, numele proprii pe apelative autohtone intră în sistemul dominant de construire a toponimelor și antroponimelor românești. În cazul toponimelor, foarte mult sunt compuse, cu substantive și adjective de felul: *cap, deal, față, izvoare, munte, pârau, vale, vârf; mare, mic, vechi* etc. Unele nume proprii ce conțin fonetisme arhaice, sunt mai conservatoare decât apelativele, ca de exemplu: *Bradz și Braz, Bardz, Brândză, Buzdă, Grumadz, Madzăre, Vedzure, Copaci* (sing.); *Brânaș*, pl. *brâne*. Apar, de asemenea, formele simple, *Brust, Bung* (comp. n. com. *brusture, bunget*), pierdute ca apelative, pl. *groapele* (și sing. *Gropul*), sing. nou *Argel* etc. Cu privire la numele proprii de familie, anume aceea că foarte multe dintre ele au fost mai întâi (unele mai sunt și astăzi) porecle și supranume. Fondul lexical autohton se pretează bine la transferul în antroponimie prin intermediul celor două modalități de individualizare: porecle și supranume: *Abur, Aburel, Baci, Balaure, Baligă, Barză, Bărzoi, Bradu, Brânză, Brustur, Bucur, Bungu, Buză, Buzatu, Căciulă* și foarte multe altele.

Din examinarea globală a materialului avut la dispoziție, rezultă că aproape toate cuvintele din repertoriul etimologic traco-dac, cu corespondente albaneze, au statut foarte important în ansamblul vocabularului românesc, ceea ce a permis expansiunea lor în onomastică, proces petrecut de timpuriu în toate zonele țării.

Cuvintele din repertoriul etimologic traco-dac, cu corespondente albaneze, sunt citate următoarele: *Abur, Argea, Baci, Balaur, Baligă, Baltă, Barz(ă), Buscă, Bâlc, Bâr, Brad, Brânză, Brâu, Brustur(e), Buc*, care apare ca nume de familie sub formele: *Bucu, Buculeanu, Buculei, Buculescu, Buculăsei, Buculete, Buculeț*. Este posibil, adaugă autorul, ce în relația derivată să fie implicat redicalul lui *bucă* (din lat. *bucca*), sau chiar al lui *buc*, "fag", folosit rar în regiunile nordice ale țării. *Bucura, Bucur*, care deveniseră nume propriu încă înainte de perioada românei comune. În concurență cu sinonimele *mușat și frumos*, se observă că în antroponomastică *Bucur* e mai rezistent decât acestea. *Bung(et)*. Deși *bung*, "stejar" ca nume comun nu mai există astăzi, în onomastică el apare frecvent. Numele de familie *Bungu, Bungescu, Bungeanu, Bungilă, Bunget, Bungeț, Bungețea, Bungețeanu, Bungoiu* se întâlnesc în mod obișnuit. În toponimia din Oltenia de nord-vest ne sunt cunoscute *Bungu și Bunga*, denumiri de păduri și de dealuri. *Dealul Bunget* (în Vâlcea). În Albania se află toponimul *Bunga*.

Buză, împreună cu derivatele sale pătrunde adânc în onomastică. În albaneză, *Buza* apare ca toponim în *Dibra*.

Căciulă, ca nume de familie circulă frecvent în onomastica actuală.

Câlbează (și var. *gâlbează*). *Căpușă* s-a impus în antroponimie sub forma *Căpușă, Căpușea, Căpușan, Căpșună*. În toponimie avem *Căpușul de Câmpie, în Luduș, Căpușul Mare și Căpușul Mic*, în Huedin.

Cătun e bine cunoscut în antroponomastică: *Cătun(ă), Cătuneanu, Cătunescu*. În albaneză *Katun* e frecvent în toponomie.

Ceață, cunoscut în toponimia minoră, *ceața dealului*. În albaneză *qafe* este cu semnificația geografică de trecătoare, pas, prislop, șa pe un deal sau pe un munte de trecere.

Cioară, și derivatele *Cjoran, Cioroiul, Cioroiianul* sunt cunoscute ca antroponime. *Cioc* se grupează etimologic cu derivatele *Cioacă, ciocan, ciocârlie, ciocârlan*. *Ciucă* e cunoscut ca nume de familie: *Ciucă, Ciuc, Ciucu, Ciucea, Ciuceanu*.

Ciuf (cu var. *ciuhî*) se recunoaște în numele de persoane: *Ciufu, Ciufescu, Ciuflea, Ciof, Ciofu, Ciofoiu, Cioflea*. Cu varianta h, în *Ciuhu, Ciuhul, Ciuhureanu*.

Ciump apare mai rar în onomastică: numele de familie *Ciompec, Ciumpu*, probabil și

Pociump. Ciut(șut) apare ca nume de familie: *Ciută, Ciutea, Ciutaș, Ciutica; Șuta, Șutul, Șutescu. Coacăză; Copac; Copil; Curpen; Cursă* în derivatele: *Cursaru, Cursărelu*, nume de familie; *Druete* stă la baza n. pers. *Druia, Druiu, Druică*. În toponime, etimonul lui *druete, drui* se regăsește în toponimia antică: *Drobeta, Droubetis*.

Fărămă; Fluier; Fluture; Gard și grădină; Ghimpe; Ghionoaie; Ghiuj, ca nume de persoană sub variante *Ghiuș; Grapă; Gresie; Groapă; Grumaz; Grunz* în numele de sat *Grunju* în Țara Românească, atestat în 1579, *Grunju*, sat în jud. Buzău; *Gușă; Hameș; Jumătate; Leurdă; Mal*, care este bine reprezentat în toponimia antică în Balcani; *Malva*, capitala Daciei *Maluensis*; *Mazăre; Măgar; Măgură; Mărar; Mânz; Moș* spre deosebire de sinonimul său *ghiuj*, apare des în antroponimie: *Moșu, Moșuț, Moșuleț, Moșilă, Moșoiu, Moșescu, Moșanu, Moșneagu, Moșoianu, Moșteanu, Moșandrei; Murg, Mușcoi, Năpârcă, Noian; Pârâu, Pupăză, Rață, Rânză, Sărbăd, Scăpăra, Sâmbure, Spânz, Strugure; Strungă, Șopărlă, Știră*, dat ca nume de persoană la 1652.

În continuare se redă "un procedeu de compunere comun românei și albanezei" (p. 48-50). În româna populară există un tip de cuvinte compuse prin juxtapunere dintr-un substantiv și un adjectiv calificativ: *buză-groasă, cap-gros, coate goale, gură-rea, mălai-mare, talpă-lată, tigvă-goală* etc. Un procedeu identic de compunere se întâlnește și în albaneza populară, limbă cu care româna veche are foarte multe trăsături comune, exemplu *barkgjere "burtă-largă", dorëg jatë "mână-lungă"* etc. Capítolul următor tratează elementele lexicale autohtone în dialecticul aromân (p. 51). Aromâna posedă astăzi mai puține elemente autohtone comune cu albaneza decât posedă dacoromâna. Concordanțele dintre dialecticul tosc și română sunt mai numeroase decât cele dintre dialecticul gheg și română, deși toșca se vorbește în partea de sud a Albaniei, pe un teritoriu mai depărtat decât cel românesc decât teritoriul gheg.

Cuvintele autohtone în aromână culese în ianuarie 1966, cu ocazia unei călătorii a autorului în Albania, se enumeră: *Baci, Balaur, baligă, baltă, barză, bască, bâlc, brâu, bucura, buget, căciulă, călbează, gălbează, cătun, ceafă, cioară, cioc, ciucă*, "vârf de munte mic", în alb. *șukë*, "vârf de munte", *ciump, ciutu,-ă, șut,-ă, cocăză, copil, carpen, cursă, druete, fărămă, fluer, gard, gata, ghimpe, ghionoaie, ghiuj*, forma *ghiuș*, cu sensul "bunic", bătrân de aproape o sută de ani, *gagă, grapă, gresie, hameș*, probabil un cuvânt împrumutat mai târziu din albaneză în dacoromână, *leurdă, mal, mazăre, măgură, mărar, mânzat, moș, mugur, mușchi "catâr", năpârcă, pârâu, pupăză, rânză, scăpăra, scrum, strepede, știră, tarc, urdă, viezure, zară*.

Vechea aromână nu diferea aproape prin nimic de dacoromână, în ce privește fondul lexical autohton. Elementele lexicale românești atribuite în cea mai mare parte substratului traco-dac au fost, la o epocă mai veche, caracteristice atât dacoromânei, cât și aromânei.

Despre vocala *ă* (p. 67-74), autorul afirmă că examinarea faptelor reale duce la concluzia că romă se datorează substratului (sau unor tendințe atribuite substratului), care a acționat asupra latinei duărene. În acest sens, alb. *ë*, existent deja în epoca latinei balcanice, este dova cea mai clară.

Despre consoana *h* (p. 75-81) se admite îndeobște că până la contactul cu slavii, românii nu posedau în graiul lor spiranta surdă *h*, că această consoană a fost împrumutată din slavă prin cuvinte ca: *har* (v.sl. *har*), *hrană* (v.sl. *hrana*).

Cuvinte cu *ha* provenite din tratul vechi de elemente slave se află și în aromână: *hrană, hrăniri* (v.sl. *hrăniți*), *duh* (v. sl. *duhu*), *hulesc* (v.sl. *huliți*), *hârbu* (v. sl. *hruba*). În nici o limbă romanică nu există cazuri de păstrare a lui *h* latin, care dispăruse de timpuriu. Maniera slavă de a rosti cu *h* nu s-a extins asupra nici unui cuvânt din fondul latin al limbii române. Dispărut din latina vorbită încă din epoca republicană (de pe la mijlocul sec. al III-

lea, î.), h provine în română din limba populației autohtone. Albaneza posedă un h organic (din i.e. s, sk; alb. *helm*, "otrăvă"). Consoana h a căpătat valoarea de fonem, încă din româna comună. Dintre cuvintele aparținând fondului lexical autohton avem hameș.

Consoana este atribuită substratului traco-dac și nu a existat în sistemul consonantic în greacă și latină. Dovada o avem cu numele de ape de pe teritoriul nord-dunărean, transcrise oscilant cu s, ss, si, unde rezultă "că pronunția acestor hidronime era cu ș", ex. *Máis* (Herodot), *Máisos* (Strabo), *Marisia* (Iordanes), *Crisia* (Iordanes), rom. rom. *Criș*, *Timiș*, *Someș*, *Mureș*, *Argeș*. În albaneză *sh*. (=s) s-a dezvoltat spontan din i.e. s.

Geneza lui *sh* în albaneză și explicația prin criterii albaneze a toponimelor cu *sh* din nord-vestul Peninsulei Balcanice sunt o dovadă că ș din structura fonetică a hidronimelor din nordul Dunării trebuie pus pe seama substratului traco-dac (p. 83). Pe seama substratului trebuie pus, cu probabilitate, *brândușă și țăruș*, din a căror structură lexicală nu este exclus suf. *-uș(ă)* (p. 84).

Rotacismul lui *-n-* intervocalic din fondul latin, atestat încă din secolul al XV-lea este până astăzi un fenomen dialectal, specific ariei nordice a dacoromânei. Banatul, Transilvania de sud-est și Țara Românească nu au cunoscut rotacismul. În dacoromâna de astăzi, pronunțarea cu rotacism se mai întâlnește în sate din Munții Apuseni. Ex. *purim* (=pūnem), *tăciure* (tăciune). Rotacismul lui *-n-* simplu intervocalic este caracteristica fonetică cea mai de seamă a dialecticului istroromân, unde apare în aceleași condiții ca în dacoromâna de nord și de nord-vest și numai în cuvinte de origine latină. Rotacismul este o particularitate importantă a dialecticului tosc, unde s-a produs în aceleași condiții ca în română, adică s-a schimbat în *-r-* numai *-n-*. Rotacismul a fost determinat de acțiunea substratului atât în română, cât și în albaneză. Fenomenul rotacismului caracterizează idiomul acelor traco-daci situați la nord și la vest de provincia Dacia (p. 93).

Se aduc precizări cu privire la "originea structurii numeralului românesc" (p. 94-97). Procedul de formare prin adițiune a numeralului românesc de la 11 la 19 după structura *unus super decem* a fost atribuit de către cei mai mulți cercetători influenței slave (tipul v.sl. *jedimu na desete, duva na desete* etc), care ar fi calchiat în română: unsprezece, doisprezece etc.

Numeralul de tipul *unsprezece* a fost moștenit din latina balcanică: *unus super decem*, unde a luat naștere ca un calc al unei construcții similare din substratul autohton. Structura identică a acestui numeral se află și în albaneză. Substantivele numerale *sută și mie* (alb. qint, mijë) sunt folosite în ambele limbi cu un adjectiv cantitativ proclitic, *o sută, o mie*. Cu albaneza, româna are în comun structura simplă și uniformă a acestor categorii de numerale, ceea ce ne duce la substratul traco-dac.

Lucrarea se încheie cu "Note în legătură cu postpunerea articolului definit" (p. 98-110). Postpunerea articolului definit din română, ca și din albaneză, are o explicație comună, fondul autohton comun.

Autorul aduce o contribuție de seamă lingvisticii românești pentru cunoașterea limbii române, pe care am ținut s-o subliniem și pentru cititorii revistei noastre.

Pr. I. Ionescu

